A.I. Kuprin

Duelul

roman

Editura Eminescu

A.I. KUPRIN

Duelul

47

Traducere de
LIVIA STORESCU
şi RENATA VASILESCU

EDITURA EMINESCU
1972

Cuprins

DUELUL.....4
I.....5
II.....20
III.....29
IV.....38
V.....52
VI.....71
VII.....85
VIII.....98
IX.....113
X.....127
XI.....137
XII.....146
XIII.....159
XIV.....165
XV.....182
XVI.....205
XVII.....220
XVIII.....226
XIX.....240
XX.....248
XXI.....256
XXII.....272
XXIII.....279
OLESIA.....281
I.....282
II.....288
III.....293
IV.....305
V.....313
VI.....320
VII.....326

VIII.....*329*
IX.....*335*
X.....*339*
XI.....*346*
XII.....*354*
XIII.....*361*
XIV.....*370*

BRĂŢARA DE GRANATE.....373
I.....*374*
II.....*376*
III.....*380*
IV.....*386*
V.....*392*
VI.....*397*
VII.....*403*
VIII.....*408*
IX.....*416*
X.....*420*
XI.....*427*
XII.....*431*
XIII.....434

DUELUL

Traducere de
LIVIA STORESCU
şi RENATA VASILESCU

Lui Maxim Gorki, cu sinceră prietenie şi adânc respect, îi dedica autorul povestirea aceasta.

I

INSTRUCŢIA DE DUPĂ-AMIAZĂ A companiei a şasea se apropia de sfârşit iar ofiţerii inferiori se uitau tot mai des şi mai nerăbdători la ceasornice. Compania făcea exerciţii practice după regulamentul serviciului în garnizoana... Soldaţii erau împrăştiaţi pe tot terenul de instrucţie: unii de-a lungul plopilor din marginea şoselei, alţii în faţa uşii de la pavilionul regimentului, iar alţii în apropierea aparatelor de gimnastică sau a celor de ochire. Toate acestea închipuiau posturi de strajă, fie la depozitul de muniţii, la drapel, la corpul de garda sau la casieria regimentului... Printre ele, circulau caporalii de schimb şi puneau santinelele.

Se schimba garda, iar subofiţerii inspectau posturile şi controlau cunoştinţele soldaţilor, căutând prin şiretlicuri, ba să ia arma din mina santinelei, ba s-o silească să-şi părăsească locul, ba să-l dea în păstrare vreun obiect, de cele mai multe ori chiar chipiul subofiţerului... Soldaţii mai vechi în serviciu, care cunoşteau bine vicleniile acestea cazone, răspundeau atunci cu glas neobişnuit de aspru: „În lături! N-am voie să-mi dau arma din mină, decât dacă primesc ordin de la majestatea-sa tarul.” Dar cei mai tineri se încurcau. Nu ştiau încă să deosebească glumele

şi încercările de adevăratele îndatoriri ale serviciului, şi cădeau dintr-o extremă într-alta.

— Hlebnikov! Diavole neîndemânatic! răcnea caporalul Şapovalenko, mic de stat, grăsuţ şi vioi, în glasul căruia se desluşea suferinţa şefului nemulţumit de subalternii lui.

Nu te-am învăţat eu, mă nătărăule? Cine ţi-a dat ordinul pe care l-ai executat acum? Un arestat! Lua-te-ar dracu!... De ce-ai fost pus în post? Răspunde...

În plutonul al treilea se întâmplă o încurcătură serioasă. Tânărul soldat Muhamedjinov, un tătar ce abia îndruga ruseşte, era cu desăvârşire zăpăcit de cursele pe care i le întindeau şefii, atât cei adevăraţi, cât şi cei închipuiţi. Înfuriindu-se deodată, ţinea arma în poziţia de luptă şi, la toate lămuririle sau ordinele ce i se dădeau, răspundea hotărât:

— Bag baionetă!

— Stai mă... da' prost mai eşti.... încercă să-l dumirească sergentul Bobaliov. Cine sunt eu? Eu sunt comandantul tău de gardă, nu-i aşa?...

— Bag baionetă! răcni cu glas înfricoşat şi ameninţător tătarul şi, cu ochii însângerate de furie, îndrepta nervos baioneta spre toţi cei care se apropiau de el. În jurul lui se adunară câţiva soldaţi, bucuroşi de întâmplarea aceasta caraghioasă care le îngăduia un scurt răgaz în ceasurile de instrucţie plictisitoare.

Comandantul companiei, căpitanul Sliva, se duse să vadă ce se întâmpla. Până să ajungă agale, gheboşându-se şi târându-şi picioarele spre celălalt capăt al terenului de instrucţie, ofiţerii inferiori se strânseră la un loc să mai flecărească un pic şi să fumeze o ţigara. Erau trei: locotenentul Vetkin, bărbat de vreo treizeci şi trei de ani, chel, mustăcios, vesel şi vorbareţ, mare iubitor de cântece şi de băutură, sublocotenentul Romaşov care servea numai de doi ani în regiment şi stegarul Lbov, băieţandru vioi şi subţirel, cu ochi şireţi, cam prostălăi, şi

cu un veşnic zâmbet pe buzele-i cărnoase de copil. Ştia o mulţime de anecdote ofiţereşti învechite…

— Ce măgărie! zise Vetkin, aruncându-şi privirea pe ceasornicul sau de alpaca şi închizându-i zgomotos capacul. La ce dracu mai ţin compania până la ora asta? Tâmpitul!

— Ce-ar fi să-l lămureşti, Pavel Pavlaci? îl sfătui Lbov cu o înfăţişare şmechera.

— Ei, pe dracu! Du-te tu şi lămureşte-l… Sigur este că totu-i de prisos! Totdeauna se zbat înainte de inspecţie şi regulat sar peste cal… înnebunesc soldatul, îl întărita şi-l zăpăcesc, iar la inspecţie sta omul ca un buştean. Ştii povestea celor doi comandanţi de companie care au făcut prinsoare să vadă al cui soldat o să mănânce mai multă pâine? Au ales pe cei mai straşnici mâncai şi au pus rămăşag pe o sumă mare… cam vreo sută de ruble! Unul din soldaţi s-a dat bătut după patru pâini… Nu putea mai mult! Atunci căpitanul se năpusti asupra sergentului-major: „Bine mă, gură-cască… aşa şi pe dincolo… de ce m-ai tras pe sfoară?” Sergentul-major înghiţi în sec şi se încrunta: „Nu ştiu nici eu, s’traiţi, ce-o fi păţit! Azi dimineaţa am făcut repetiţie cu el şi a înfulecat cinci pâini, pe nerăsuflate!”… Aşa şi cu ai noştri… Repeta fără rost, iar la inspecţie au să se facă de ruşine.

Lbov pufni deodată în râs:

— Ieri, după ce se isprăvise instrucţia la toate companiile, mă-ntorceam acasă pe la opt, şi se întunecase de-a binelea.

Când colo, ce să vezi? În compania a opta învăţau semnalele… toţi în cor. Întreb pe locotenentul Andruşevici: „Ce-nseamnă muzica asta la voi, aşa de târziu?” Iar el îmi răspunde: „Ia, urlam şi noi cum urla câinii la luna.”

— M-am plictisit de toate, la naiba! zise Vetkin, căscând.

Ia staţi. Cine o fi călăreţul de colo? Parcă-i Bek!

— Da, chiar Bek-Agamalov! întări Lbov care avea vederea ageră. Ce frumos se ţine în şa…

— Foarte frumos! încuviinţa Romaşov. După părerea mea, călăreşte mai bine decât oricare ofiţer de cavalerie. Ho! ho! ho!… Calul a început să-i joace… Bek face pe grozavul.

Pe şosea trecea încet un ofiţer călare, cu mănuşi albe şi uniforma de aghiotant. Roibul său înalt şi cu coama tăiată scurt, englezeşte, dădea semne de nerăbdare, sucindu-şi în toate părţile gâtul încordat, îndoit că o lulea, şi lăsându-se la rând pe picioarele-i subţiri.

— Pavel Pavlaci, oare Bek o fi într-adevăr cerchez? întreba Romaşov pe Vetkin.

— Cred că da… Nu-i vorbă, armenii se dau uneori drept cerchezi sau leghini, dar mi se pare că Bek nu minte… ia te uită cum se ţine în şa!

— Staţi, c-o să-l chem! zise Lbov.

Îşi făcu mâinile pâlnie la gură şi strigă cu glas înăbuşit, ca să nu-l audă comandantul companiei:

— Locotenent Agamalov! Bek!

Călăreţul strânse frâul şi se opri o clipă, privind spre dreapta… Apoi, întorcându-şi calul şi încovoindu-se uşor, sari mlădios peste un şanţ şi se îndrepta la trap către ofiţeri.

Era mai mult scund, uscăţiv, muşchiulos şi foarte puternic.

Faţa lui, cu fruntea teşita, nasul subţire, acvilin, buzele pline şi bine arcuite, era bărbătească şi frumoasă fără să-şi fi pierdut încă paloarea orientală, smeadă şi oacheşa.

— Bună ziua, Bek, spuse Vetkin. Pentru cine-ţi jucai roibul? Pentru fete?

Bek-Agamalov dădu mâna cu ofiţerii, plecându-se mult, cu o mişcare firească. Zâmbi, iar dinţii lui albi şi strânşi parca-i aruncară o fâşie de lumină pe toată partea de jos a feţei şi pe mustăcioara neagră, bine îngrijita…

— Erau acolo doua ovreicuţe, frumuşele… Da’ ce-mi

pasă mie? Nici nu le-am băgat în seamă.

— Las’ că ştim noi ce prost joci dame! zise Vetkin, dând din cap..

— Ascultaţi, domnilor! începu Lbov, râzând iar. Ştiţi ce-a spus generalul Dohturov despre aghiotanţii de infanterie?

Bek, asta-i pentru tine... A spus că sunt cei mai îndrăzneţi călăreţi din lume...

— Nu minţi, puştiule! îi tăie vorba Bek-Agamalov, strângând calul între pulpe şi făcându-se că vrea să se repeadă la el.

— Pe cuvântul meu! Ei n-au cai, susţine Dohturov, ci nişte mârţoage, nişte gloabe... cai cu tignafes, şchiopi, chiori...

Şi totuşi, dacă dai ordin unui aghiotant din ăştia, zboară ca vântul de te minunezi... Nimic nu-l opreşte, nici gard, nici şanţ... Trece-n goană peste tufişuri, dârlogii îi scapă din mină, scările-i fug din picioare şi chipiul i se duce dracului! Straşnici călăreţi!

— Ce mai nou, Bek? întreba Vetkin.

— Ce să fie? Nimic, afară doar ca deunăzi comandantul regimentului l-a luat la rost pe locotenent-colonelul Leh, la cercul militar. Răcnea aşa de tare la el, de se auzea până-n piaţa catedralei. Leh era beat turta şi nu putea să spună nici mama, nici tată. Rămăsese locului şi se clătina pe picioare, cu mâinile la spate. Şulgovici numai ce urla o dată la el: „Când vorbeşti cu comandantul regimentului, fă bine şi nu-ţi mai tine fundul cu mâinile!” Era de faţa şi ordonanţa.

— Bine i-a mai zis-o! zâmbi Vetkin în batjocură şi cu încuviinţare. Merge vorba ca ieri, în compania a patra, ar fi strigat: „Ce-mi tot bateţi capul cu regulamentul? Eu sunt regulamentul vostru şi gata socoteala! Aici eu sunt şi tar, şi Dumnezeu!”

Amintindu-şi nu ştiu ce, Lbov începu iar să râdă.

— Să vedeţi, domnilor, ce s-a întâmplat unui aghiotant

din regimentul X...

— Mai ţine-ţi gura, Lbov! i-o curma Vetkin grav. N-ai astâmpăr astăzi!

Bek-Agamalov îşi întoarse iar calul spre Lbov şi se prefăcu din nou că da peste el. Calul scutura din cap şi sforăia, împroşcând cu spumă pe cei din jur.

— Mai este o noutate! urmă el. Colonelul cere ca, în toate companiile, ofiţerii să facă exerciţii cu sabia pe manechine.

La compania a noua, le-a tras o săpuneală să-ţi vină rău, nu alta. Pe Epifanov l-a băgat la arest, că n-avea sabia destul de ascuţita... Ce, ţi-e frică, puştiule? strigă el deodată, întorcându-se către stegar. Trebuie să te obişnuieşti. Ai să fii şi tu odată aghiotant şi-o să stai pe cal ca cioară-n par...

— Ei, asiaticule! Dă-te la o parte cu gloaba ta, striga Lbov, ferindu-se de botul calului. Ai auzit ce-a păţit aghiotantul regimentului X... care şi-a cumpărat un cal de la circ?

Cică era călare la trecerea în revistă, iar animalul a început să defileze prin faţa comandantului de corp de armata în pas spaniol, ştii cum... Ridica în sus picioarele şi apoi se legăna într-o parte într-alta. Până la urmă a intrat drept în rândul companiei din frunte... Ce învălmăşeală, ce ţipete şi ce înjurături au mai fost! Dar calul nu voia să ştie de nimic şi-i dădea înainte cu pasul spaniol... Atunci, Dragomirov şi-a dus mâinile pâlnie la gura – uite-aşa – şi a strigat: „Locotenente! Şterge-o tot în pasul ăsta la arest, pe douăzeci şi una de zile... înainte, ma-rrş!”...

— Ei, fleacuri! se strâmba Vetkin. Ascultă, Bek, vestea ta despre exerciţiile cu sabia e într-adevăr o bombă!... Ce înseamnă asta? Nu ne mai rămâne timp liber de loc! De altfel, ieri au adus şi la noi o asemenea dihanie – şi arată cu mâna în mijlocul terenului o momâie de lut umed, care de departe semăna oarecum a om, dar n-avea nici mâini,

nici picioare.

— Şi ce-aţi făcut? Aţi început exerciţiile? întreba Bek-Agamalov, curios. Romaşov, ai încercat?

— Încă nu!

— Nici eu! Ce să-mi pierd vremea cu bazaconiile astea, bombăni Vetkin. Când mai am eu timp să spintec? De la noua dimineaţa şi până seara la şase, eşti ţintuit aici... Abia mai ai când să îmbuci câte ceva şi să dai de duşca un păhărel de votcă!

Slava Domnului, nu mai sunt elev la şcoala militară...

— Caraghiosule! Un ofiţer trebuie să ştie a mânui sabia.

— Şi pentru ce, mă rog? Pentru război? Cu armele de foc de astăzi, nu izbuteşti să te apropii nici la o sută de paşi de duşman. Atunci, ce dracu să fac eu cu sabia asta? Doar nu-s cavalerist! La nevoie, mai bine pun mâna pe puşca şi cu patul ei – pleosc, trosc... la căpăţână. E mai sigur!

— Bine, bine, dar în timp de pace? Parcă ştii ce se mai întâmpla? O răscoală, o răzvrătire, sau poate...

— Ei şi? La ce mi-ar folosi sabia? Doar n-am să tai capetele oamenilor că un măcelar. Ajunge să comand: „Companie... fo-oc!" şi gata!...

Bek-Agamalov lua o înfăţişare nemulţumita.

— Ei, Pavel Pavlaci, ca totdeauna spui prostii. Răspunde-mi şi tu o dată serios. Închipuie-ţi că la o serbare sau la teatru sau într-un restaurant, te insultă vreun ţivil sau, şi mai grav – îţi trage chiar o palmă!... Ce te faci?

Vetkin dădu din umeri, strângându-şi buzele cu dispreţ.

— Ehei! mai întâi, n-o să mă lovească nici un ţivil, fiindcă mănâncă bătaie numai cel care se teme de ea. În al doilea rând... ei, ce-am să fac? îl curat cu revolverul.

— Şi dacă ţi-ai lăsat revolverul acasă? întreba Lbov.

— Ei, drace... mă duc să mi-l iau! Ce tâmpenie... Doar a mai fost insultat un ofiţer de cavalerie la şantan. S-a dus acasă cu birja, şi-a luat revolverul şi a ucis doi ţivili. Şi-

atâta tot!…

Bek-Agamalov dădu din cap nemulţumit.

— Ştiu! Am auzit… Totuşi, consiliul de război a găsit că era o crimă cu premeditare şi l-a condamnat. Bine-i asta? Ei, nu! Dacă m-ar insulta sau m-ar lovi cineva…

Nu isprăvi vorba, iar mina-i mică în care ţinea dârlogii se încleşta cu atâta putere, încât începu să tremure.

Deodată, Lbov se strica de ras.

— Iarăsi… zise Vetkin cu asprime.

— Domnilor… vă rog… Ha, ha, ha! La regimentul M… s-a întâmplat o istorie. Stegarul Krause a făcut scandal la clubul nobilimii… Atunci bufetierul l-a apucat de epolet şi numai că nu i l-a smuls… Krause a scos îndată revolverul, i-a tras una drept în cap şi l-a ucis pe loc. S-a mai amestecat şi un avocat oarecare – poc – l-a lichidat şi pe el! Fireşte că toată lumea a luat-o la goana… Krause s-a întors liniştit în tabăra şi s-a îndreptat spre drapel. Santinela i-a strigat: „Cine-i? Stai!”

„Stegarul Krause vine să moară sub drapel!” S-a culcat, apoi şi-a tras un glonte în braţ. La judecată, a fost achitat!

— Halal să-i fie! zise Bek-Agamalov.

Începu atunci discuţia obişnuita, atât de scumpă ofiţerilor tineri, despre feluritele răfuieli sângeroase care mai totdeauna rămâneau nepedepsite. Într-un orăşel oarecare, un june ofiţer de cavalerie, beat, se năpustise cu sabia într-o mulţime de evrei, după ce mai întâi le dăduse jos tradiţionalele „cuşti de paşti”. La Kiev, într-o sală de dans, un sublocotenent de infanterie spintecase cu sabia un student care-l ghiontise cu cotul la bufet. Într-un oraş mare – nu se ştie anume dacă la Moscova sau la Petersburg – un ofiţer împuşcase „ca pe un câine” un civil, fiindcă-i atrăsese atenţia ca la restaurant, un om binecrescut nu se leagă de doamne pe care nu le cunoaşte.

Romaşov, care până atunci tăcuse, se înroşi deodată, îşi îndrepta fără nici un rost ochelarii şi, după ce-şi drese

glasul, se amestecă în vorbă:

— Cât despre mine, domnilor, iată ce-aş mai adăuga: Să zicem că pe bufetier nu-l mai pun la socoteala... da... Dacă-i vorba însa de un civil... cum să spun? Da... Ei, dacă-i un om de treabă, nobil şi aşa mai departe... de ce să mă reped cu sabia asupra unui ins dezarmat. De ce să nu-i cer satisfacţie pe calea armelor? Doar suntem oameni civilizaţi, cum s-ar spune...

— Eh, vorbeşti prostii, Romaşov! îl opri Vetkin. O să-i ceri satisfacţie, iar el are să-ţi răspundă, schimonosindu-se:

„Nu... he, he, he. Eu... ştiţi, eu în principiu... nu admit duelul.

Sunt împotriva vărsărilor de sânge... şi afară de asta, he, he... avem o judecătorie de pace”... şi aşa ai să rămâi pălmuit pe toată viaţa.

Bek-Agamalov zâmbi iar cu zâmbetu-i larg şi luminos.

— Aha! Eşti de părerea mea? Ascultă-mă pe mine,

Vetkin... învaţă să mânuieşti sabia! La noi, în Caucaz, toată lumea se exercita din copilărie, pe nuiele, pe berbeci morţi, pe apa...

— Da’ pe oameni? se amesteca Lbov.

— Şi pe oameni, răspunse liniştit Bek-Agamalov. Şi ce bine-i mai spinteca! Dintr-o singură lovitură, ţi-l despica de-a curmezişul de la umăr până la şold. Asta zic şi eu că-i lovitură!

Altminteri, păcat să te mai murdăreşti.

— Dar tu, Bek, poţi să faci una ca asta?

Bek-Agamalov oftă cu părere de rău.

— Nu, nu pot... Un berbec tânăr, ţi-l tai în două...! Am încercat chiar şi pe un viţel mort... Dar un om, nu, zău... nu cred c-aş putea. Capul i-l zbor la mama dracului, ştiu bine, dar aşa, de-a curmezişul... nu. Taică-meu o făcea cu uşurinţa...

— Haideţi, domnilor, să încercam! se ruga stăruitor Lbov şi ochii i se aprinseră. Bek, dragul meu, să mergem,

te rog...

Se apropiară cu toţii de momâia de lut. Vetkin lovi cel dintâi. Chipu-i blând şi naiv lua o înfăţişare fioroasă şi ofiţerul ridica braţul cu o mişcare largă şi neîndemânatică, izbind din răsputeri momâia. În acelaşi timp îi ieşi fără voie din gâtlej sunetul caracteristic – hrrşş – pe care-l scot măcelarii când hăcuie carnea. Tăişul pătrunse în lut până la o adâncime de un sfert de arşin şi Vetkin izbuti anevoie să-l tragă îndărăt.

— Prost! găsi Bek-Agamalov, clătinând din cap. E rândul dumitale, Romaşov.

Romaşov trase sabia din teacă şi, stingherit, îşi îndrepta cu mâna ochelarii. De statura mijlocie, uscăţiv, dar destul de puternic, era totuşi neîndemânatic din pricina marii lui sfieli.

Nici în şcoala nu fusese prea tare la scrimă, iar de un an şi jumătate, de când servea la regiment, uitase cu desăvârşire arta aceasta. Ridică arma sus deasupra capului şi, totodată, printr-o mişcare firească întinse înainte braţul stâng.

— Braţul! îi striga Bek-Agamalov.

Era însa prea târziu... Vârful săbiei mai că nici n-atinse lutul. Cum Romaşov se aşteptase la o mare împotrivire, îşi pierdu echilibrul şi se clătina. Tăişul sabiei, lovindu-i mâna întinsa, îi rupse o mică fâşie de piele la baza degetului arătător. Sângele ţâşni.

— Ei! Ai văzut? strigă supărat Bek-Agamalov, sărind de pe cal. Aşa nu-i greu să-ţi retezi braţul. Dar cum se poate să mânuieşti în halul ăsta o sabie? în sfârşit, nu-i nimic! Un fleac... leagă-te strâns cu batista, domnişoara de pension ce eşti... Ţine-mi calul, puştiule! Acuma, uită-te aici. La o lovitură cu sabia, lucrul de căpetenie nu-i nici umărul, nici cotul, ci încheietura mâinii. Îşi învârti iute de câteva ori mâna dreaptă ridicată deasupra capului, iar tăişul sabiei se prefăcu într-un cerc necurmat şi scânteietor. Şi acuma, priveşte! Duc mâna stânga la

spate... Când loveşti, nu trebuie nici să ciopârteşti, nici să spinteci obiectul, ci să-l retezi, trăgând sabia înapoi, ca şi cum l-ai pili... înţelegi? şi mai ales, nu uita ca latul sabiei trebuie numaidecât să fie înclinat faţa de suprafaţa pe care o vei lovi... Asta negreşit! Unghiul e astfel mai ascuţit...

Poftim, uită-te...

Bek-Agamalov se trase doi paşi îndărăt de momâia de lut, aţinti asupra ei o privire pătrunzătoare, neclintită, parc-ar fi vrut să măsoare ceva şi, deodată, plecându-şi tot trupul înainte, cu o mişcare înfricoşătoare şi grăbită, pe care ochii abia puteau s-o urmărească, spinteca aerul cu luciul sabiei, deasupra capului şi apoi lovi. Romaşov auzi numai şuieratul ascuţit al aerului şi, îndată, jumătatea de sus a momâii se prăbuşi greoaie şi moale, turtindu-se, la pământ. Tăişul lăsase în urmă o suprafaţa netedă, ca şlefuita.

— Ei, drace! Asta zic şi eu lovitură! exclamă Lbov entuziasmat. Bek, dragul meu, te rog mai trage-i o dată.

— Haide, Bek, încă o dată! stări şi Vetkin.

Dar Bek-Agamalov, ca şi cum s-ar fi temut să nu strice impresia făcută, îşi puse zâmbind sabia în teacă. Răsufla zgomotos, şi-n clipa aceea, cu ochii lui plini de ură, larg deschişi, nasul coroiat şi dinţii rânjiţi, semăna cu o pasăre de pradă, crudă şi mândră.

— Parcă asta înseamnă spintecat? zise el cu prefăcut dispreţ. În Caucaz, taică-meu, la şaizeci de ani, reteza dintr-o dată capul unui cal! Trebuie să te exercitezi într-una. Uite cum se face la noi... înţepeneşti o nuia de salcie să stea dreapta şi o spinteci cu o lovitură de sabie, sau laşi să curgă de la oarecare înălţime un şuvoi subţire de apă şi pe urmă îl tai...

Dacă nu te împroaşcă stropii, se cheamă c-ai lovit bine. Ei, Lbov, acuma treci tu la rând!

Sergentul Bobaliov se apropie în goană de Vetkin, cu o înfăţişare speriată.

— Să trăiţi, dom’le locotenent... Vine domnul colonel!

— Drre-e-e-pţi! strigă, tărăgănind aspru şi tulburat, căpitanul Sliva, din celălalt capăt al terenului.

Ofiţerii se îndreptară în grabă spre companiile lor.

O trăsură mare şi greoaie coti încet din sosea pe terenul de exerciţii şi se opri. Colonelul coborî pe o parte şi trăsura se aplecă sub greutatea lui, iar pe cealaltă parte sări sprinten aghiotantul comandantului, locotenentul Feodorovski, un ofiţer înalt şi fercheş.

— Noroc, a şasea! răsună glasul plin şi liniştit al comandantului.

Soldaţii, risipiţi prin toate colţurile terenului de instrucţie, strigară asurzitor:

— Să trăiţi!

Ofiţerii duseră mâinile la chipiuri.

— Vă rog, urmaţi instrucţia! zise comandantul regimentului şi se îndrepta spre cel mai apropiat pluton.

Colonelul Şulgovici era în toane rele. Se oprea la toate grupele, punea soldaţilor întrebări cu privire la serviciul în garnizoana şi, din când în când, îi înjura birjăreşte cu măiestria semeaţa, fireasca ofiţerilor îmbătrâniţi sub arme, în regimentele de frontieră. Soldaţii, ca hipnotizaţi de căutătura neclintită şi stăruitoare a ochilor lui de bătrân, spălăciţi şi aspri îl priveau fără să clipească, abia răsuflând, cu trupul încordat de groază. Colonelul era un bătrân uriaş, gras şi impunător. Faţa-i plină, cu umerii obrajilor foarte laţi, se îngusta spre frunte, prelungindu-se în jos cu o barbă deasă, argintie, în formă de lopată, ceea ce o făcea să semene cu un romb mare şi neregulat. Avea sprâncene cărunte, zbârlite şi ameninţătoare. Vorbea aproape fără să ridice tonul, dar fiecare sunet al glasului său neobişnuit, vestit în toată divizia – datorită căruia, în treacăt fie zis, îşi făcuse cariera – se auzea desluşit până în colţurile cele mai îndepărtate ale întinsului teren de instrucţie şi chiar până la şosea.

— Tu cine eşti? întreba aspru colonelul, oprindu-se pe

neaşteptate în faţa tânărului soldat Sarafutdinov, care stă lângă porticul de gimnastică.

— Să trăiţi, dom' colonel, sunt soldatul Sarafutdinov, din compania şasea! strigă tătarul, răguşit şi plin de râvna...

— Dobitocule! Te întreb în ce post eşti de santinelă?

Înjurătura şi înfăţişarea furioasă a colonelului zăpăciră soldatul care făcea, clipind din ochi.

— Ei! ridică glasul Şulgovici.

— Santinela-i... invi... olabila... bâigui tătarul la întâmplare.

Nu pot ca să ştiu, s'traiţi! zise el deodată, fără grabă, dar cu hotărâre.

Faţa puhava a colonelului se făcu atunci cărămizie, ca de bătrân, iar sprâncenele stufoase i se zbârliră de mânie. Aruncându-şi privirea în jur, întreba răstit:

— Care-i aici ofiţerul instructor?

Romaşov făcu un pas înainte şi duse mâna la chipiu.

— Eu, domnule colonel.

— Aha! Sublocotenentul Romaşov! După ori se vede, ai mare grijă de oamenii dumitale... Lipeşte călcâiele! zbieră pe neaşteptate Şulgovici cu glas răguşit, holbându-şi ochii. Cum stai înaintea colonelului dumitale? Căpitan Sliva, îţi atrag atenţia ca subalternul dumitale n-are ţinuta corespunzătoare faţa de şefi, în timpul serviciului... şi tu, porc de câine, se întoarse el spre Sarafutdinov, cum îl cheamă pe colonelul tău?

— Nu pot ca să ştiu! răspunse tătarul abătut, dar cu hotărâre şi fără să mai stea la gânduri.

— He!... Te întreb cum îl cheamă pe colonelul tău? Cine sunt... eu? înţelegi? Eu, eu, eu!... şi Şulgovici se bătu de câteva ori din răsputeri cu palma în piept.

— Nu pot ca să ştiu!

— ... înjura colonelul cu o frază întortocheata de vreo douăzeci de vorbe grele. Căpitan Sliva, fă bine să-l pui îndată pe măgarul ăsta... să putrezească la carceră,

ticălosul! Cât despre dumneata, sublocotenente, te ţii mai mult de fuste decât de serviciu... Joci vals, citeşti romane de Paul de Kock... După dumneata, asta-i soldat? zise el, înfigându-şi degetul în buzele lui Sarafutdinov. Asta-i o ruşine, o batjocură, o porcărie, dar nu-i soldat. Nu cunoaşte numele colonelului sau... mă mi-i-r de dumneata, sublocotenente!...

Romaşov se uita la faţa lui roşie şi mânioasă cu barba căruntă, simţind cum i se bate inima să-i spargă pieptul şi începe să vadă negru pe dinaintea ochilor... Deodată, aproape fără voie, zise cu glas înăbuşit:

— E tătar, domnule colonel! Nu ştie ruseşte şi, afară de asta...

Şulgovici se îngălbeni pe loc, obrajii fleşcăiţi prinseră a-i tremura, iar ochii i se făcură sălbatici şi înspăimântători.

— Cum? urlă el cu glas atât de nefiresc şi de asurzitor, încât pustii cocoţaţi pe gardul dinspre şosea se împrăştiară în toate părţile, ca un stol de vrăbii. Cum? Răspunzi? Să ta-a-ci!

Un ţîncău, un sublocotenent, îşi îngăduie... Locotenent Feodorovski, să comunici prin ordin confidenţial că-i dau sublocotenentului Romaşov patru zile de arest, pentru lipsa de disciplina militară, iar căpitanul Sliva o să primească o mustrare scrisă, pentru că n-a ştiut să insufle subalternilor săi adevăratele principii ale îndatoririlor în serviciu.

Aghiotantul salută cu o înfăţişare respectuoasă şi rece.

Sliva, care se încovoiase, sta cu faţa încremenita, fără expresie, ţinându-şi mereu mână tremurătoare la chipiu.

— Ruşine, căpitan Sliva, bombăni Şulgovici, liniştindu-se cu încetul. Dumneata, unul dintre cei mai buni ofiţeri din regiment, îmbătrânit în serviciu, îngădui ca tineretul să-şi facă de cap... Mai strânge şurubul, mai scutura-i, nu te sfii! N-are rost să te sfieşti! Doar nu-s domnişoare să leşine...

Colonelul se întoarse deodată pe călcâie şi porni spre

trăsură, urmat de aghiotant. Cât timp se aşeza şi până s-ajungă trăsura la şosea, pierind după clădirea pavilionului de companie, domni pe terenul de instrucţie o tăcere adâncă şi nedumerită.

— Ei, poftim! zise Sliva scurt şi nu tocmai prietenos, când, după câteva clipe, ofiţerii plecară acasă. Te-a mâncat limba să răspunzi… Trebuia să taci din gură, chiar dacă ţi-a căzut năpasta pe cap. Uite, din pricina dumitale, m-am pomenit acuma cu o mustrare scrisă. Cine dracu te-a trimis în compania mea? îmi lipseai cum îi lipseşte chelului tichia de mărgăritar.

Ar trebui să mai sugi la doica, iar nu să…

Nu isprăvi vorba, ci dădu doar obosit din mină, apoi, întorcând spatele tânărului ofiţer şi încovoindu-se ca sub o povară, se îndrepta cu paşi greoi spre locuinţa lui neîngrijita, de burlac bătrân. Romaşov îi urmări cu privirea spinarea îngusta şi gârbovita de om ce nu cunoaşte bucurii şi, cu toată amărăciunea jignirii şi a ruşinii îndurate în public, simţi deodată cum i se trezeşte în inima mila faţa de omul acesta înăsprit şi retras, lipsit de orice dragoste şi pentru care nu mai rămăseseră decât două lucruri de preţ pe lume; să aibă o companie bine ţinuta şi-n fiecare seară să-i tragă, liniştit şi singur „o duşca, înainte de culcare”, cum spuneau beţivii cei vechi şi fără leac din regiment.

Ca atâţia oameni tineri, Romaşov avea obiceiul naiv şi cam ridicol de a vorbi despre el la persoana a treia, folosind expresii din romane-foileton.

Şi de data aceasta, rosti în gând:

„Ochii lui blânzi şi expresivi se învăluiră într-un nor de tristeţe!”

II

SOLDAŢII SE ÎNDREPTARĂ PE PLUtoane spre cazarmă şi terenul de instrucţie rămase pustiu.

Romaşov se opri o clipă, nehotărât, pe şosea. Nu era întâia dată, după un an şi jumătate de serviciu, când, cuprins de simţământul chinuitor al singurătăţii lui printre străini răuvoitor şi reci, se întreba cu nelinişte unde şi cum să-şi petreacă seara. Îl scârbea chiar numai gândul de a se întoarce acasă sau de a merge la cercul militar... La ora asta trebuie să fie gol... fără îndoiala că vreo câţiva ofiţeri inferiori beau bere, fumează şi joaca biliard pe o masă mica şi jerpelită, însoţind fiecare bilă de înjurături şi vorbe murdare, iar prin încăperi pluteşte mirosul acru de mâncare proastă de popota.

Ce plictiseală!...

„Mă duc la gară, îşi zise Romaşov. Mi-e totuna!”

În sărăcăciosul târguşor evreiesc nu era nici un restaurant.

Cluburile, atât cel militar, cât şi cel civil, se găseau într-o jalnică stare de părăsire. De aceea gara era singurul lor unde locuitorii se întâlneau să mai tragă un chefuşor, să-şi mai piardă vremea, sau chiar să joace cărţi. Veneau şi doamnele acolo la ora când treceau trenurile, ceea ce aducea o mică distracţie în adânca monotonie a vieţii de provincie.

Romaşov mergea şi el cu plăcere la gara seara, când sosea expresul care se oprea aici pentru ultima oară, înainte de a trece graniţa în Prusia. Încerca o ciudată

încântare când se uită tulburat cum se iveşte în goană de după o cotitură, năpustindu-se vijelios spre gara, trenul ăsta alcătuit numai din vreo cinci vagoane noi-nouţe şi strălucitoare, cu locomotiva ai cărei ochi de jar se făceau tot mai mari şi mai orbitori, aruncând înaintea lor pete luminoase pe sine. Când ţi se părea că-i gata să iasă în goană din staţie, se oprea năprasnic, şuierând şi duduind, „ca un uriaş, care-n fuga lui s-a agăţat de o stâncă”, gândea Romaşov. Din vagoanele luminate ca de sărbătoare, coborau doamne frumoase şi distinse, foarte elegante, cu pălării uimitoare şi rochii neobişnuit de luxoase... Coborau şi civili, îmbracaţi fără cusur, care vorbeau tare, franţuzeşte şi nemţeşte, cu aroganţa boierească şi mişcări fireşti, râzând cu îngăduinţă. Nici unul dintre ei nu-l băga vreodată în seamă pe

Romaşov, nici măcar în treacăt. Dar el vedea într-înşii un crâmpei dintr-o lume de care nu te poţi apropia, o lume rafinată şi orbitoare, unde viaţa-i o neîncetata bucurie.

Treceau opt minute... Clopotul suna, locomotiva fluiera şi strălucitorul tren pleca din staţie. Luminile de la peron şi de la bufet se stingeau în graba... întunericul de toate zilele domnea din nou. Romaşov urmarea totdeauna cu uşoara şi visătoare melancolie micul felinar roşu care se legăna lin în spatele vagonului din urmă, mistuindu-se în noaptea neagră şi prefăcându-se treptat într-o scânteie ce abia se mai zărea...

„Mă duc la gara”, îşi zise Romaşov. Aruncându-şi însa privirea asupra galoşilor lui, simţi că i se înroşesc obrajii de ruşine. Erau galoşi greoi şi înalţi de cauciuc – cum purtau toţi ofiţerii din regiment – plini până sus de noroi negru şi lipicios ca o cocă. Se uita apoi la mantaua lui scurtă până la genunchi, tot din pricina noroiului, iar pe deasupra şi zdrenţuita la poale, cu cheutorile unsuroase căscate... şi oftă! Săptămâna trecută, pe când se plimba prin faţa expresului, văzuse la uşa unui vagon de clasa

întâi, o doamnă înalta, zveltă şi foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Era fără pălărie şi

Romaşov avu timp să-i zărească în grabă, dar foarte desluşit, nasul subţire şi drept, buzele încântătoare, mici şi pline, părul negru, ondulat şi lucios, pieptănat cu cărare la mijloc, care cădea în bucle peste tâmple, acoperindu-i coada sprâncenelor şi urechile. La spatele ei se ivea un tânăr voinic, într-un surtuc de culoare deschisă, cu înfăţişarea semeaţa şi mustaţa în furculiţa ca a lui Wilhelm al II-lea, cu care şi semăna puţin. Doamna îl zări şi ea pe Romaşov, ba chiar i se păru că-l priveşte cu luare-aminte, aşa că, trecând prin faţa ei, sublocotenentul îşi zise după obicei: „Ochii necunoscutei se opriră cu plăcere asupra staturii zvelte a tânărului ofiţer”. Dar când, după zece paşi, întoarse capul să mai întâlnească o dată privirea frumoasei doamne, baga de seamă că atât ea, cât şi tovarăşul ei de călătorie râdeau cu pofta, uitându-se în urma lui. Atunci se văzu deodată ca într-o oglindă, cu o limpezime uimitoare, parcă l-ar fi privit un străin care i-ar fi cercetat galoşii, mantaua, faţa palidă, ochii miopi şi sfiala plină de stângăcie... Amintindu-şi frumoasa fraza pe care o ticluise cu o clipă mai înainte, se îmbujora dureros, chinuit de o ruşine usturătoare şi de neîndurat... şi chiar acum, pe când mergea singur în amurgul de primăvară, se înroşi iar de ruşine, gândindu-se la umilinţa din trecut.

— Nu, hotărât! Ce să mai caut la gară? murmură el cu amara deznădejde. Mă mai plimb un pic şi mă întorc acasă...

Era la începutul lui aprilie. Întunericul se lăsa pe nesimţite. Plopii din marginea şoselei, căsuţele albe şi joase cu acoperişuri de olane, aşezate de amândouă părţile drumului, cei câţiva trecători, toate se învăluiră în ceaţa, pierzându-şi treptat culoarea şi forma. Lucrurile se prefăcură în siluete negre fără relief, dar contururile lor se mai desprindeau minunat de limpede, în văzduhul

întunecat. Spre apus, dincolo de oraş, zarea mai ardea în vâlvătaia asfinţitului. În craterul unui vulcan încins din care se revărsa lavă de aur parcă topit, se aruncau nori grei şi cenuşii, sclipind cu flăcări purpurii, galbene şi violete, iar deasupra vulcanului, se înalta ca o boltă de peruzea şi de smaragd cerul blând al serii de primăvară.

Umblând încet pe şosea, târându-şi anevoie picioarele încălţate cu galoşii uriaşi, Romaşov nu-şi lua o clipă ochii de la focul acesta uimitor. Totdeauna, încă din copilărie, i se părea că, dincolo de nori şi de zarea amurgului, vede altă viaţa, tainica şi luminoasă, ca şi cum acolo, departe, foarte departe, sub razele arzătoare ale unui soare nevăzut pământenilor, ar fi scânteiat un oraş de o frumuseţe strălucitoare, pe care nori străbătuţi de flăcări îl ascundeau ochilor. Străzile lui, poleite cu aur, luceau orbitor, cupole ciudate şi turnuri cu acoperişuri de purpură se înălţau spre ceruri, diamante sclipeau la ferestre şi steaguri în culori vii fâlfâiau prin văzduh... I se mai părea ca-n oraşul acela îndepărtat şi de basm trăiau oameni veseli, a căror viaţa era ca o muzică îmbătătoare, ba chiar melancolia şi tristeţea lor erau fermecătoarea şi gingaşe. Se plimbau prin pieţe largi, scăldate în lumină, prin grădini umbroase, printre flori şi fântâni cu jocuri de apă, ca nişte zei senini şi plini de o negrăită bucurie, care nu întâlneau nici o piedică în calea dorinţelor şi a fericirii lor şi nu ştiu ce-i tristeţea chinuitoare, nici ruşinea sau grijile...

Deodată, Romaşov îşi aminti de întâmplarea cu colonelul, de vorbele lui răstite şi grosolane şi de simţământul de jignire cumplită şi totodată copilăreasca care-l cuprinsese atunci în faţa soldaţilor. Mai mult decât orice îl durea că strigase cineva la el, întocmai cum striga şi el uneori la martorii aceştia tăcuţi ai ruşinii lui de astăzi... Vedea în asta ceva care ştergea deosebirile de grad, ceva care-i înjosea demnitatea de ofiţer şi, socotea el, chiar şi pe cea de om.

Îndată, ca şi cum ar fi fost un băieţandru – la drept vorbind, mai păstra multe apucături copilăreşti – începură să-i clocotească în minte gânduri de răzbunare, îndrăzneţe şi ameţitoare. „Astea-s fleacuri! Doar am toată viaţa înaintea mea!”

Îşi zicea el, şi, însufleţit de gândurile lui, păşea cu mai multă siguranţa şi răsufla mai adânc. „Uite, în ciuda tuturor, chiar de mâine dimineaţa mă pun pe învăţătură şi mă pregătesc să intru la Academia militară. Munca! Da, prin muncă poţi înfăptui tot ce doreşti... Trebuie numai să ai voinţa! Am să tocesc ca un nebun şi... spre mirarea tuturor, am să trec un examen strălucit... fără îndoiala, ca toţi au să spună: «Ei, şi adâncă de ce vă miraţi? Eram siguri de mai înainte c-o să reuşească... E un tânăr atât de vrednic, atât de fermecător şi de înzestrat!»”

Şi nemaipomenit de limpede, Romaşov se şi văzu savant ofiţer de stat-major, cu mare viitor... Numele lui e înscris pe tabloul de onoare al Academiei... Profesorii îi prevestesc o carieră excepţionala şi-i propun să rămână la Academie, dar el vrea mai bine să se întoarcă la regiment... Trebuie să-şi facă stagiul de comandant de companie şi tine neapărat să-l îndeplinească în fostul său regiment. Iată-l că se prezintă aici, elegant, îngăduitor, cu oarecare dispreţ şi o trufaşa politeţe, ca toţi ofiţerii de stat-major pe care-i văzuse la marile manevre de anul trecut şi la ridicările topografice. Se fereşte de societatea ofiţerilor. Grosolanele obiceiuri cazone, familiaritatea, jocul de cărţi, beţiile... nu, toate acestea nu-i mai sunt îngăduite! Nu uita nici o clipă că serviciul de aici nu-i decât o etapă a carierei lui, a drumului care-l duce spre glorie.

Încep manevrele... Se dă o mare bătălie între cele două tabere potrivnice... Colonelul Şulgovici nu înţelege ordinele, se încurca şi se frămînta fără rost, hăituindu-i şi pe ceilalţi...

Până acum comandantul de corp de armata i-a şi trimis

doua mustrări prin ofiţerii de legătură. „Hei, căpitane, scapă-mă din încurcătură! se întoarce el către Romaşov. Suntem doar vechi prieteni... îţi mai aminteşti – he! he! he! – cum ne mai ciorovăiam? Haide, te rog.” Are o înfăţişare stingherită şi linguşitoare. Atunci Romaşov, salutându-l reglementar, se pleacă uşor în şa şi-i răspunde demn şi rece: „îmi pare rău, domnule colonel! Datoria dumneavoastră este să conduceţi operaţiile regimentului... Datoria mea este să vă primesc ordinele şi să le execut.” Dar în răstimp, soseşte în galop un al treilea ofiţer de legătură al comandantului, care aduce colonelului o nouă mustrare...

Strălucitul ofiţer de stat-major Romaşov urca mereu alte trepte pe drumul gloriei... Iată c-a izbucnit o grevă a muncitorilor la o mare turnătorie. Compania lui Romaşov e trimisă în graba acolo... E noapte, cerul s-a înroşit de foc, mulţimea urla şi azvârle cu pietre... Un căpitan zvelt şi frumos înaintează în fruntea companiei lui... E Romaşov. „Fraţilor, declara el muncitorilor, pentru a treia şi cea din urmă oară, vă pun în vedere că voi trage”. Strigăte, fluierături, hohote de ras...

O piatră îl loveşte pe Romaşov în umăr, dar faţa-i bărbătească şi senină rămâne liniştita. Se întoarce spre soldaţi, ai căror ochi strălucesc de mânie că mult iubitul lor comandant a fost insultat. „Trageţi în plin! Companie... foc!”... O sută de împuşcături se contopesc într-una singură... Un urlet de groaza...

Zeci de morţi şi de răniţi se prăbuşesc... Ceilalţi fug în neorânduială, iar unii cad în genunchi, cerând îndurare. Greva a fost înăbuşită. Romaşov primeşte felicitările şefilor şi o decoraţie pentru neîntrecuta lui vitejie.

Pe urma vine războiul... Nu!... înainte de război, e mai bine ca Romaşov să înveţe întâi nemţeşte şi să plece în Germania ca spion militar. Ce curaj grozav! Singur, cu desăvârşire singur, numai cu paşaportul german în buzunar şi cu flaşneta în spinare – trebuie neapărat o

flaşneta! – merge din oraş în oraş, învârte minerul flaşnetei, aduna pfenigi, face pe prostul şi-n acelaşi timp, fără ca nimeni să-l bănuiască, schiţează planuri de fortăreţe, depozite de muniţii, cazărmi şi tabere militare. E înconjurat de primejdii neîncetate... Guvernul ţării lui nu-l recunoaşte, e în afara legii. Dacă izbuteşte să culeagă informaţii de preţ, va fi răsplătită cu bani, va fi înaintat în grad şi va dobândi o situaţie socială şi mare faimă!... De nu, va fi împuscat fără judecată şi fără nici o formalitate, în zorii zilei, în vreun şanţ de fortăreaţă. Din compătimire, i-au propus să-i lege ochii cu o basma, dar el o azvârle cu mândrie la pământ: „Credeţi oare ca un adevărat ofiţer se teme să privească moartea în faţa?” Un colonel bătrân îi zice atunci mişcat:

„Asculta, tinere, am şi eu un fiu de vârsta dumitale... Spune-ţi numai numele şi naţionalitatea şi-ţi vom schimba pedeapsa cu moartea, în puşcărie.” Romaşov îl opreşte însa cu o politeţe rece: „E în zadar, domnule colonel, vă mulţumesc! Faceţi-vă datoria.” Pe urmă, întorcându-se către plutonul de execuţie:

„Soldaţi! rosteşte el cu glas hotărât şi, bineînţeles, pe nemţeşte, vă cer un serviciu de camarad! Ochiţi drept în inima!”

Un locotenent sentimental, stăpânindu-şi anevoie lacrimile, flutura o batistă albă. O salva...

Tabloul acesta închipuit i se arata aşa de viu şi de limpede, încât Romaşov care mergea cu paşi mari, grăbiţi şi gâfâia, se înfiora deodată cuprins de groaza şi încremeni locului cu pumnii strâns încleştaţi, iar inima-i bătea puternic... Dar îndată, îşi zâmbi în umbră cu o înfăţişare sfioasă şi vinovată, apoi, cu capul între umeri, îşi văzu de drum.

Curînd însa visuri năvalnice puseră iar stăpânire pe el ca un puhoi nestăvilit. Un război sângeros şi înverşunat a izbucnit împotriva Austriei şi a Prusiei! Iată un uriaş câmp de bătălie, cadavre, şrapnele, sânge, moarte...

E bătălia hotărâtoare pentru soarta întregii campanii. Sosesc cele din urmă rezerve, iar din minut în minut se aştepta să se ivească în spatele inamicului o coloană rusă de încercuire. Armata trebuie să ţină piept cu orice preţ îngrozitorului atac al duşmanului. Cel mai cumplit foc, cele mai înverşunate sforţări ale inamicului se îndreaptă împotriva regimentului Kerenski. Soldaţii lupta ca nişte lei şi nici o clipă nu şi-au pierdut avântul, cu toate că rândurile lor se răresc mereu, sub ploaia de gloanţe duşmane. Clipa istorică! Să mai ţină un minut sau două şi a lor e victoria... Dar colonelul

Şulgovici se zăpăceşte... E viteaz, fără îndoiala, nervii lui însa nu pot îndura aceasta grozăvie. Închide ochii, tremura şi se îngălbeneşte... Iată, a şi făcut un semn gornistului să sune retragerea... Soldatul a şi dus goarna la gura, dar tocmai atunci, de după un deal, se năpustesc în goană pe un cal arab, alb de spumă, colonelul Romaşov, şeful statului-major al diviziei:

„Domnule colonel, nici un pas îndărăt! Aici se hotărăşte soarta Rusiei!”... Şulgovici se aprinde:

„Colonele, aici comand numai eu! Eu singur răspund în faţa lui Dumnezeu şi a tarului! Gornist, retragerea!” Romaşov însa a şi apucat goarna din mâinile soldatului: „înainte, băieţi! Ţarul şi patria vă privesc! Ura-a!” Urlând înspăimântător, soldaţii se reped înainte că turbaţi, urmându-l pe Romaşov... Totul se învălmăşeşte şi se învălui în fum, prăbuşindu-se parcă într-o prăpastie. Rândurile duşmanului se clatină, dau îndărăt şi fug în neorânduială. În spatele duşmanului, pe dealurile îndepărtate, strălucesc acum baionetele coloanei de încercuire. „Ura, fraţilor, a noastră-i biruinţa!...”

Romaşov care acum nu mai mergea, ci alerga, dând din mâini cu însufleţire, se opri deodată venindu-şi anevoie în fire. I se părea că pe sub haine i se plimba o mina rece, de-a lungul spinării, braţelor şi picioarelor; simţea cum i se ridică părul măciucă, iar lacrimi de

bucurie îi umezesc ochii.

Nici un băgase de seamă că ajunsese în dreptul locuinţei lui…

Trezindu-se din înflacaratele-i visuri, se uita cu mirare la poartă bine cunoscută care dădea în livada sărăcăcioasă şi la căsuţa albă din fundul ei.

— Ce prostii îţi mai trec uneori prin minte, şopti el ruşinat, virându-şi cu sfială capul între umeri.

III

ÎNTORS ACASĂ, ROMAŞOV SE TRÂNTI pe pat, fără să-şi mai scoată mantaua şi nici chiar sabia, rămânând multă vreme nemişcat, cu privirea neclintită şi pierdută în tavan. Îl durea capul şi spatele, iar sufletu-i era gol, ca şi cum niciodată n-ar fi avut vreun gând, vreo amintire, sau vreun sentiment... Nu simţea nici măcar minie sau plictiseala, ci numai o nepăsare adâncă şi întunecata.

La fereastră, trist şi duios, se stingea domol amurgul verzui de aprilie. În antreu, ordonanţa îşi făcea de lucru, zăngănind încet un obiect de metal.

„Ciudat, îşi zise Romaşov, am citit undeva ca omul nu poate să stea nici o clipă fără să gândească. Şi totuşi sunt culcat şi nu cuget la nimic. Să fie oare într-adevăr aşa? Nu... Deoarece m-am gândit că nu mă gândesc la nimic, înseamnă că tot s-a învârtit o rotiţa din creierul meu. Uite, acuma iar mă analizez, deci mă mai gândesc la ceva”...

Şi se împotmoli până într-atâta în gândurile acestea chinuitoare şi încurcate, încât deodată simţi un dezgust aproape fizic, de parcă sub craniu i s-ar fi întins o plasă de păianjen cenuşie şi murdară, din care nu putea să scape cu nici un chip. Ridicându-şi capul de pe pernă, striga:

— Gainan!

În antret se auzi cum cade şi se rostogoleşte ceva, pesemne burlanul de la samovar. Ordonanţa se repezi în odaie, deschizând uşa atât de iute şi de zgomotos ca şi

cum l-ar fi urmărit cineva.

— Ordonaţi! strigă el speriat.

— N-a venit nimeni din partea locotenentului Nikolaev?

— Nu, să trăiţi! strigă iar Gainan.

Între ofiţer şi ordonanţa se stabiliseră încă de mult raporturi de încredere, simple şi chiar oarecum afectuoase şi familiare. Dar când era vorba de vreuna din formulele reglementare ca: „am înţeles”, „ordonaţi”, „da, să trăiţi”, „nu ştiu, să trăiţi”... Gainan le rostea maşinal, cu glasul sugrumat cu care soldaţii răspund în front ofiţerilor. Era un obicei nesăbuit care se înrădăcinase adânc în el chiar din primele zile ale recrutării lui şi, după cum se arată, avea să-i rămână pe toată viaţa.

Gainan era ceremis de felul lui şi de religie pagina, ceea ce-l măgulea mult pe Romaşov, Dumnezeu ştie de ce. La regiment, ofiţerii tineri răspândiseră jocul copilăresc şi caraghios de a-şi învăţa ordonanţele să răspundă la tot felul de lucruri ciudate şi neobişnuite. Vetkin, de pildă, când veneau la el camarazii, îşi întreba totdeauna ordonanţa, un moldovean:

„Ia spune, Buzescule, mai avem noi şampanie în pivniţa? Iar

Buzescu răspundea fără să crâcnească: „Nu mai avem de loc, să trăiţi, că aţi binevoit să beţi aseară cea din urmă duzină”.

Alt ofiţer, sublocotenentul Epifanov, făcea haz, punând ordonanţei lui întrebări încurcate pe care nici el pesemne nu le înţelegea. „Ce părere ai, camarade, despre restaurarea principiilor monarhice în Franţa de astăzi?” şi ordonanţa răspundea fără să clipească măcar: „Taman aşa, să trăiţi, o să iasă tare bine”. Locotenentul Bobetinski îl învăţase catehismul pe ordonanţa lui, care răspundea fără a şovai la întrebările cele mai ciudate, cu totul rupte de viaţa adevărată:

„Care-i în al treilea rând însemnătatea acestui lucru?” „în al treilea rând, lucrul acesta n-are nici o însemnătate.”

Sau: „Ce părere are sfânta biserică despre faptul ăsta?” „Sfânta biserică nu pomeneşte nimic despre faptul ăsta.” Ordonanţa aceluiaşi ofiţer declama cu gesturi tragice şi nesăbuite monologul călugărului Pimen din Boris Godunov. De asemenea, mai era răspândit obiceiul de a sili ordonanţele să vorbească franţuzeşte: „*Bonjour, mousie*”… „*Bonne nuit, mousie*”… „*Voulez-vous du the, mousie*?”[1] şi câte şi mai câte. Toate născocirile acestea erau un fel de leac împotriva plictiselii, o distracţie în viaţa aceasta fără orizont şi avea la baza lipsa oricăror alte interese, în afara celor legate de serviciu.

Romaşov vorbea adesea cu Gainan despre idolii lui, despre care, de altfel, chiar ceremisul avea noţiuni foarte greu de înţeles şi nedesluşite, dar mai ales despre chipul într-adevăr ciudat în care ordonanţa depusese jurământul de credinţa pentru patrie şi tron. În timp ce formulele de jurământ erau citite ortodocşilor de un preot, evreilor de un rabin, catolicilor de un preot polonez, iar protestanţilor, în lipsa unui pastor, de către căpitanul Ditz şi mahomedanilor, de locotenentul Bek-Agamalov – cu Gainan lucrurile se petrecuseră într-un fel cu totul deosebit. Aghiotantul regimentului întinsese pe rând, atât lui cât şi altor doi compatrioţi şi coreligionari de-ai săi câte o bucată de pâine presărată cu sare şi înfipta în vârful săbiei. Toţi trei, fără s-atingă pâinea cu mâna, o apucaseră cu gura, mâncând-o pe loc. Pe cât se pare, înţelesul simbolic al ceremoniei era următorul: „Acuma, după ce am mâncat pâine şi sare în slujba noului stăpân, să fiu pedepsit prin fier, dacă nu voi fi credincios”. Gainan era se vede mândru de ceremonialul acesta neobişnuit şi-i făcea plăcere să şi-l amintească. Dar, cum de fiecare dată, adăuga mereu noi amănunte, ajunsese până la urmă un fel de basm fantastic, uluitor şi cu adevărat caraghios care-l înveselea mult pe Romaşov şi pe

[1] Bună ziua, domnule… (correct *monsieur*). Noapte bună, domnule… Vreţi ceai, domnule… (n. t.).

sublocotenenţii care veneau la el.

Şi de data aceasta, Gainan credea că locotenentul va începe, ca de obicei, să-i vorbească despre idoli şi despre jurământ şi aştepta, zâmbind cu şiretenia. Dar Romaşov zise cu glas moale:

— Bine... poţi pleca...

— Pregătim tunica cel nou, dom' sublocotenent? întreba, grijuliu, Gainan.

Romaşov tăcea, şovăind. Ar fi vrut să spună, da... apoi, nu, pe urmă iar da. Oftă adânc şi de mai multe ori în şir, ca un copil şi răspunse abătut:

— Nu, Gainan... Nu-i nevoie... Îi mai las în plata Domnului... Pune samovarul şi pe urmă da fuga la popotă şi adu-mi masa de seara.

„Înadins n-am să mă duc asta zi... gândi el cu un fel de îndărătnicie şovăitoare. Nu se poate să plictiseşti oamenii în fiecare zi... De altfel, mi se pare că nici ei nu se prea bucură de venirea mea."

Credea că hotărârea lui era nestrămutată, dar undeva în adâncurile tăinuite ale sufletului îşi făcea loc aproape inconştient siguranţa, de care abia-şi dădea seama, ca şi astă seară ca şi în ajun, ca în mai toate serile de aproape trei luni încoace, se va duce totuşi la Nikolaevi. În fiecare seară, plecând de la ei către miezul nopţii, ruşinat şi mânios de lipsa lui de voinţa, jura să nu mai dea pe la ei o săptămână sau două, ba chiar să nu mai meargă deloc pe acolo. Tot drumul şi până când se culca şi adormea, credea c-o să-şi poată ţine cu uşurinţa cuvântul... Noaptea însa trecea, venea o zi noua, nesfârşită, plicticoasă şi se simţea iar atras de casa aceea curata şi luminoasă, de odăile plăcute şi primitoare, de oamenii aceia liniştiţi şi veseli, dar mai ales de farmecul dulce al frumuseţii, al gingăşiei şi al cochetăriei feminine...

Romaşov se ridica pe pat. Afară se întuneca, totuşi mai putea desluşi destul de bine toată odaia. Ah, cum i se mai urâse să tot vadă în fiecare zi mereu aceleaşi câteva

lucruri sărăcăcioase care-i alcătuiau „mobilierul”: pe o măsuţă de scris o lampă cu abajur trandafiriu, în formă de lalea, lângă un deşteptător rotund cu tic-tacul grăbit şi o călimară în chip de mops; la perete, de-a lungul patului, un covor de lină reprezentând un tigru şi un negru călare, înarmat cu o suliţa; într-un colţ, o poliţa cam şubreda cu cărţi, iar în alt colţ, silueta fantastică a unei cutii de violoncel; deasupra singurei ferestre atârna un stor de paie făcut sul, iar lângă uşa, un cearceaf care acoperea cuierul de haine. La fiecare ofiţer şi la fiecare subofiţer neînsurat, găseai exact aceleaşi lucruri, afară de violoncel, fireşte, pe care Romaşov îl luase de la orchestra regimentului, unde nimeni n-avea nevoie de el. Dar încă de anul trecut, înainte să fi învăţat măcar gama, părăsise atât violoncelul, cât şi muzica.

Cu un an şi ceva în urmă, Romaşov, proaspăt ieşit din şcoala militară, ajunsese posesorul fericit şi mândru al acestor lucruri obişnuite. Să ai locuinţa ta, chiar mobilele tale, putinţa de-a cumpăra, de-a alege, aşezându-le după gustul tău, toate încântaseră sufletul unui băieţandru de douăzeci de ani, care mai sta ieri în bancă şi mergea încolonat la sala de mese împreuna cu colegii lui. Ce de speranţe, ce de planuri nu-şi făcuse pe vremea când cumpăra aceste păcătoase „obiecte de lux”!... şi ce program aspru de viaţa nu-şi întocmise el atunci!

În primii doi ani, avea să studieze temeinic literatura clasică şi să înveţe metodic franceza şi germana, cât şi muzica. În anul următor, ar fi început pregătirea pentru Academie. Trebuia să fie la curent cu viaţa de toate zilele, cu literatură şi cu ştiinţa, aşa că se abonase la un ziar şi la o revistă lunară foarte răspândit. Pentru a-şi desăvârşi cunoştinţele, cumpărase Psihologia de Wundt, Fiziologia de Lewis şi Ajută-te singur de Smiles.

Dar vai! cărţile acestea zac de nouă luni pe poliţa, iar Gainan uita să le mai şteargă de colb, ziarele stau sub masă de scris, cu banderola nedesfăcută, revista nu i se

mai trimite că n-a reînnoit abonamentul pe semestrul următor, iar sublocotenentul Romaşov bea votca la cercul militar, are o legătură veche, murdară şi plictisitoare cu soţia unui ofiţer care-şi înşală soţul gelos şi ofticos, joacă cărţi şi se simte tot mai dezgustat de serviciu, de camarazi şi chiar de viaţa lui...

— Iertaţi, să trăiţi!... striga ordonanţa, dând buzna pe neaşteptate în odaie, dar îndată urmă cu glas prietenos şi blând:

Am uitat spunem că ai primit scrisoare de la coniţa Peterson... Ai adus ordonanţa şi ai cerut răspuns!

Încruntându-se, Romaşov, rupse plicul lung, trandafiriu, pe marginea căruia zbura un porumbel cu o scrisoare în cioc.

— Aprinde lampa, Gainan! porunci el.

„Scumpul, dragul şi mustăciosul meu Jorjik, citi Romaşov scrisul cunoscut, cu rândurile ce se lăsau neîngrijit în jos.

N-ai mai fost la noi de o săptămână întreaga şi mi-e aşa dor de tine, c-am plâns ieri toată noaptea. Dacă vrei să-ţi râzi de mine, să ştii că nu voi putea îndura trădarea aceasta. O singură înghiţitura din sticluţa cu morfina şi voi înceta pe vecie să mai sufăr, iar pe tine te va mustra conştiinţa. Vino neapărat diseară la şapte şi jumătate. El n-are să fie acasă, va fi dus la exerciţiile practice şi eu am să te sărut tare, tare, tare cât pot de tare. Aşa că, vino. Te sărut de un miliard de ori. Toată a ta, Raisa.

P. S.
Iubito, mai ştii salcia plângătoare,
Ce-şi oglindeşte-n Rin plecatu-i ram
Tu-mi dădeai sărutări arzătoare
Şi fericirea-n doi o împărţeam.

P.P.S. Trebuie neapărat, neapărat să vii la serată de

sâmbăta viitoare. Te invit dinainte la cadrilul al treilea. După consideraţie!!!!!

R. P.”

În sfârşit, jos de tot, pe pagină a patra, era scris într-un chenar frumos:

Aici
am depus o sărutare...

Scrisoarea mirosea a liliac persan, parfumul binecunoscut din care câteva picături se uscaseră pe hârtie, întinzându-se ca nişte pete galbene sub care literele îşi pierduseră forma. Parfumul ăsta dulceag, tonul de ieftina cochetărie al scrisorii şi chipul ce i se arată deodată – cap mic, păr roşu şi faţa sulemenita – treziră pe loc în sufletul lui Romaşov un dezgust de neînvins. Cu o plăcere furioasă, rupse scrisoarea în două, o împături, apoi o rupse în patru şi tot aşa mereu, în bucăţele din ce în ce mai mici.

Până la urmă, când erau prea mici să le distrugi, le aruncă sub masă, scrâşnind din dinţi. Dar şi-n clipa aceea nu-şi uită obiceiul de a declama, vorbind de el la persoana a treia, în cuvinte bine alese:

„Şi izbucni într-un râs amar şi dispreţuitor.”

În acelaşi timp, îşi dădu seama că se va duce cu siguranţa la Nikolaevi. „Va fi însa pentru cea din urmă oară... cu adevărat cea din urmă oară”, încerca el să se amăgească singur şi îndată se simţi voios şi liniştit:

— Gainan, dă-mi hainele să mă-mbrac!

Se spală în grabă, îşi puse tunica cea nouă,

parfumîndu-şi apoi batistă curată cu apa de colonie. Chiar în clipa când se pregătea să iasă, Gainan îl opri pe negândite:

— Trăiţi dom' sublocotenent! zise ceremisul cu glas neobişnuit de blând şi de rugător, începând deodată să ţopăie pe loc.

Totdeauna se fâţâia aşa când era tulburat sau stingherit: scotea înainte când un genunchi, când celălalt, dădea din umeri, întindea gâtul şi-l trăgea înapoi, lăsându-şi braţele în jos şi mişcându-şi nervos degetele.

— Ei, ce mai vrei?

— Dom' sublocotenent, nu supăraţi, vrem rugam foarte mult. Da la mine domnul alb.

— Ce? Care domn alb?

— Care ai poruncit aruncam pe el. Uite, colo…

Şi arată cu degetul pe podea după soba, un bust al lui Puşkin, pe care Romaşov îl cumpărase cândva de la un vânzător ambulant. În ciuda inscripţiei, bustul, grosolan lucrat şi murdărit tot de muşte, nu reprezenta, fie zis în treacăt, pe marele poet rus, ci vreun bătrân misit evreu. Ofiţerul nu-l mai putea vedea în ochi şi, într-adevăr, îi ordonase cu câteva zile în urma să-l arunce…

— Ce vrei să faci cu el? întreba rizând sublocotenentul.

Poftim, ia-ţi-l. Îmi pare bine că-ţi face plăcere… Mie tot nu-mi trebuie! Dar ce nevoie ai de el?

Gainan tăcea, lăsându-se când pe un picior, când pe celălalt.

— Bine, lasă! zise Romaşov. Dar ştii măcar cine-i asta?

Gainan zâmbi blând şi tulburat, începând să ţopăie şi mai tare.

— Nu ştii… Şi-şi şterse buzele cu mâneca.

— Dacă nu ştii, să-ţi spun eu! Asta-i Puşkin… Alexandr Sergheevici Puşkin. Ai înţeles? Hai, spune după mine:

Alexandr Sergheevici…

— Besiev, repeta hotărât Gainan.

— Besiev? Ei, fie şi Besiev! se învoi Romaşov. Am

plecat...

Dacă vine cineva de la Petersoni, să spui că sublocotenentul a ieşit, dar că nu ştii unde s-a dus... Ai înţeles? Dacă se întâmpla ceva în legătura cu serviciul, să vii fuga după mine la locotenentul Nikolaev! Rămâi cu bine! Ada de la popota masa mea de astă-seară şi poţi s-o mănânci.

Îl bătu prieteneşte pe umăr şi ceremisul îi răspunse numai cu un zâmbet larg, vesel şi cald.

IV

AFARĂ NOAPTEA ERA AŞA DE INT-unecoasa şi de nepătruns, încât la început Romaşov fu nevoit să-şi găsească drumul bâjbâind ca orbii. Picioarele, încălţate cu galoşi uriaşi, i se înfundau adânc în noroiul cleios ca o peltea şi abia ieşeau anevoie, plescăind lung. Uneori, câte un galoş i se împotmolea atât de tare, de-i rămânea piciorul afară şi era nevoit să se cumpănească numai într-un picior, iar cu celălalt să-şi dibuiască în beznă şi la întâmplare încălţămintea pierdută.

Târguşorul părea mort şi nici măcar câinii nu lătrau. Pe alocuri, de la ferestrele caselor joase şi albe răzbeau raze de lumina ceţoasa, care cădeau pieziş în fâşii drepte şi lungi pe pământul lucios, galben-cafeniu. Totuşi, gardurile jilave şi năclăite de-a lungul cărora mergea Romaşov, scoarţa uda a plopilor bătrâni şi glodul de pe drum, toate răspândeau o mireasmă puternică şi îmbătătoare, primăvăratică, ce te înviora, dându-ţi parcă puteri noi. Până şi vântul mare ce răbufnea vijelios pe străzi sufla ca primăvara, năvalnic şi zbenguindu-se sprinţar, înfiorat.

În faţa casei unde locuiau Nikolaevii, sublocotenentul se opri o clipă, prada slăbiciunii şi nehotărârii... Ferestrele mici erau acoperite cu perdele groase cafenii, prin care se ghicea o lumină egală şi vie. Într-un loc perdeaua se îndoise, lăsând o crăpătură îngusta. Romaşov îşi lipi capul de geam, foarte tulburat, căutând să-şi ţină răsuflarea, ca şi cum cei din odaie ar fi putut să-l audă.

Zări faţa şi umerii Alexandrei Petrovna care şedea cu spatele uşor încovoiat pe canapeaua de rips verde,

binecunoscuta ofiţerului. Atitudinea ei, mişcările uşoare ale trupului, cât şi capul foarte plecat arătau că lucra ceva.

Deodată, se îndrepta, ridica fruntea şi oftă adânc... Buzele i se mişcară... „Ce-o fi spunând? gândi Romaşov, uite-o că zâmbeşte... Ce ciudat e să priveşti pe fereastra un om care vorbeşte şi să nu-l auzi!”

Zâmbetul i se şterse pe neaşteptate de pe Faţa şi fruntea i se încreţi. Buzele prinseră iar să se mişte repede, cu o expresie stăruitoare, apoi alt surâs şăgalnic şi batjocoritor îi lumină chipul. Pe urma dădu încetişor din cap, de parc-ar fi negat ceva... „Poate că-i vorba de mine?” îşi zise cu sfială Romaşov.

Femeia asta tânără la care se uita ca la un scump tablou viu, de mult ştiut, răspândea în juru-i un fel de seninătate curata şi liniştita care-l cuprindea şi pe el. „Surocika”, murmura Romaşov cu duioşie...

Alexandra Petrovna lăsă lucrul şi, ridicând capul îşi întoarse repede privirea îngrijorata spre fereastră. Romaşov crezu că se uita drept în ochii lui. Inima i se strânse şi-i îngheţa de frica... Sari ars, ascunzându-se după un colţ ai zidului. O clipă se ruşina, cât pe ce să se întoarcă acasă, dar se stăpâni şi, deschizând portiţa grădinii, se îndrepta spre bucătărie.

În timp ce ordonanţa Nikolaevilor îi scotea galoşii plini de glod şi-i curăţa cizmele cu o cârpă, iar el îşi ştergea cu batista ochelarii ce se aburiseră la căldură, apropiindu-i de fiecare dată de ochii lui de miop, se auzi din salon glasul sonor al Alexandrei Petrovna:

— Stepan, a venit cineva cu vreun ordin?

„Înadins întreabă! gândi sublocotenentul, chinuindu-se singur. Doar ştie că vin totdeauna pe la ora asta.”

— Nu... eu sunt, Alexandra Petrovna! strigă el prin uşa, cu o voce nefirească.

— A! Romocika! Ei, poftim intra... intra! Ce-ai încremenit acolo? Volodea, a venit Romaşov!

Ofiţerul intra, tulburat, plecându-se sfios şi frecându-şi mâinile fără rost.

— Îmi închipui cât v-aţi plictisit de mine, Alexandra Petrovna.

Nădăjduia că va izbuti să se exprime cu ton voios şi nesilit, dar vorbea dimpotrivă cu stângăcie şi, după cum singur baga de seamă, foarte puţin firesc.

— Iar începi cu prostiile! exclamă Alexandra Petrovna.

Stai jos, o să luăm ceaiul…

Aţintindu-şi privirea atentă şi senină în ochii lui, îi strânse tare, ca de obicei, mina rece în mâna ei mică, moale şi caldă.

Nikolaev şedea cu spatele spre ei, la o masă plină de cărţi, de atlase de geografie şi de schiţe. Trebuia să-şi treacă în curînd examenul de admitere la Academia militară şi tot anul se pregătise, muncind cu îndârjire, fără o clipă de răgaz. Se prezenta acum pentru a treia oară fiindcă doi ani de-a rândul căzuse la examen.

Fără să se întoarcă şi fără să-şi ridice ochii de pe cartea deschisă în faţa lui, Nikolaev întinse lui Romaşov mâna peste umăr cu glas liniştit şi plin:

— Bună seara, Iuri Alexeici! Ce mai nou? Surocika dă-i un ceai… Pe mine, te rog să mă ierţi, am de lucru!

„Sigur că nu trebuia să vin, îşi zise cu deznădejde Romaşov. Ah, ca prost mai sunt!

— Nimic nou… Doar ca Centaurul l-a repezit la cerc pe locotenent-colonelul Leh, care cică era beat turtă. Cere ca-n toate companiile să se facă exerciţii cu sabia pe manechine. Pe Epifan l-a băgat la arest.

— Da? întreba Nikolaev cu gândul aiurea. Nu mai spune?!

— Şi eu m-am ales cu patru zile… Pe scurt, numai noutăţi vechi…

Lui Romaşov i se părea ca vocea-i era străină şi sună înăbuşit, ca şi cum vorbele i s-ar fi oprit în gât. „Ce caraghios m-or fi găsind îşi spuse el, dar se linişti singur

prin raţionamentul la care recurg adesea oamenii sfioşi: totdeauna când eşti prea tulburat îţi închipui ca toţi o văd, de fapt numai tu singur îţi dai seama.

Se aşeza într-un fotoliu lingă Surocika. Împletea o dantelă, mânuind repede croşeta. Nu stă niciodată degeaba; fetele de masă, şerveţelele, abajururile şi perdelele din casă, toate erau făcute de mâna ei.

Romaşov lua cu grijă între degete aţa care se întindea de la ghem la mâna ei, şi întreba:

— Cum se numeşte dantela asta?

— Ghipiura... mă întrebi pentru a zecea oară!

Surocika arunca o privire grăbită şi atentă sublocotenentului şi apoi, tot aşa de iute, îşi lăsă iar ochii pe lucru... Dar îndată îi ridica iar şi începu să râdă:

— Lasă, Iuri Alexeici... Stai şi te odihneşte un pic. „Pe loc repaus!" cum se comandă la voi.

Romaşov oftă, uitându-se cu coada ochiului la ceafa vânjoasa a lui Nikolaev, care părea şi mai albă alături de gulerul bluzei cenuşii.

— Ce fericit e Vladimir Efimaci, zise el. O să plece la vară la Petersburg... Şi-o să intre la Academie...

— Ei, asta rămâne de văzut! exclamă Surocika, sfidându-şi oarecum soţul. Doar ne-am mai întors de două ori cu ruşine la regiment... Acum e ultima oară!

Nikolaev se răsuci. Faţa-i energică, dar blânda, cu mustăţi mătăsoase se înroşi, iar ochii lui mari, negri şi bovini scânteiară mânioşi.

— Nu vorbi prostii, Surocika! Am spus că voi trece examenul şi-l voi trece. Bătu tare cu palma în masă. Ştii numai să cobeşti... Asta-i!...

— Asta-i, îl îngână nevastă-sa şi se lovi şi ea peste genunchi cu mina-i mica şi negricioasă. Ia spune-mi, mai bine, ce condiţii trebuie să îndeplinească formaţiunea de luptă a unei unităţi? Ştii, urmă ea, uitându-se la Romaşov cu un zâmbet şiret şi vioi în ochi, eu sunt mai tare decât el la tactica. Ei, Volodea, ofiţer de stat-major general,

care sunt acele condiţii?

— Prostii, Surocika… Lasă-mă în pace! mormăi Nikolaev, nemulţumit.

Dar se întoarse cu scaun cu tot spre nevastă-sa, iar în ochii larg deschişi, frumoşi şi cam nerozi, i se citea nedumerirea şi aproape spaima.

— Stai, fetiţo, într-adevăr, nu-mi amintesc tocmai bine. Formaţiunea de luptă? Formaţiunea de lupta trebuie să fie alcătuită în aşa fel, încât să sufere cât mai puţin sub focul inamicului, apoi să fie uşor de comandat… Apoi… stai…

— Pentru „stai”… o să-mi plăteşti o amendă! îl opri Surocika, biruitoare.

Şi începu să spună pe dinafară, cu o iuţeala uluitoare, plecându-şi ochii şi legănându-se uşor, ca o şcolăriţă premiantă care răspunde la lecţie:

— Formaţiunea de lupta trebuie să îndeplinească următoarele condiţii: repeziciune, mobilitate, mlădiere pentru înlăturarea obstacolelor, uşurinţa în comanda, adaptare la teren…

Unitatea trebuie să sufere cât mai puţin sub focul inamicului, să-şi desfăşoare şi să-şi strângă lesne rândurile şi să treacă repede în formaţie de marş… Asta-i tot!…

Deschise ochii, răsufla adânc şi, întorcându-şi spre Romaşov faţa zâmbitoare şi expresiva, întreba:

— E bine?

— Ei, drăcie, ce memorie! făcu Nikolaev cu invidie şi admiraţie, cufundându-se iar în caietele lui.

— Doar învăţam totdeauna împreuna, lamuri Surocika. Eu aş putea să reuşesc chiar acum la examen… Lucrul de căpetenie, zise ea gesticulând cu croşeta, e să ai metoda. Metoda noastră eu am născocit-o şi sunt mândră de ea. În fiecare zi, puţină matematică, putina strategie militară – artileria, ce-i drept, nu se prea prinde de mine, că sunt formule plictisitoare la culme, mai ales în balistica – apoi

câteva articole din regulamentele militare… în sfârşit, o dată la două zile, amândouă limbile – franceza şi germana – iar a doua zi, geografia şi istoria…

— Dar limba rusă? întreba Romaşov din politeţe.

— Limba rusă? Un fleac… Am şi isprăvit ortografia după Grot. Tezele se cunosc! Totdeauna acelaşi subiect în fiecare an: „Ş*i vis pacem, para bellum*" şi „*Caracterizarea lui Oneghin în legătură cu epoca lui*"…

Deodată, însufleţindu-se tot mai mult, trase aţa din mâinile sublocotenentului, ca şi cum ar fi vrut ca nimic să nu împrăştie gândurile lui, şi începu să vorbească pătimaş despre ceea ce alcătuia tot interesul, însuşi rostul vieţii ei de astăzi:

— Nu pot, nu pot să mai rămân aici, Romocika! înţelege-mă! să rămâi aici, înseamnă să te tâmpeşti, s-ajungi ca toate ofiţeresele, să mergi la seratele voastre plictisitoare, să bârfeşti, să te ţii de intrigi şi să te înfurii din pricina unor îndemnizaţii de deplasare sau diurne, sume cu totul neînsemnate!… Brr… să organizezi pe rând cu prietenele sindrofii dansante banale, să joci whist… şi mai spui că la noi în casa e plăcut! Te rog, uită-te la bunăstarea asta de mic-burghezi…

Dantelele şi ghipiurile le-am lucrat eu, rochia asta mi-am prefăcut-o singura, covorul ăsta îngrozitor, făcut numai din bucăţele… toate acestea sunt dezgustătoare şi meschine! înţelege, draga Romocika… Mie-mi trebuie societate adevărată, înalta societate, îmi trebuie lumina, muzica, adoraţie, complimente subţiri şi oameni inteligenţi cu care să stau de vorbă!

Ştiu că Volodea n-a descoperit praful de puşca, dar e un om cinstit, curajos şi muncitor… Numai s-ajungă ofiţer de stat major şi jur să-i fac o carieră strălucită. Vorbesc limbi străine, ştiu să mă port în orice societate şi am – cum să spun? – o fire atât de mlădioasă, încât mă voi descurca oriunde şi voi şti să mă adaptez la orice… în sfârşit, Romocika, uită-te la mine, uită-te cu luare-

aminte... Sunt eu oare o fiinţa aşa de puţin interesantă, o femeie aşa de urâtă ca să mucezesc toată viaţa în colţul ăsta uitat de lume, în târguşorul ăsta îngrozitor care nici măcar nu figurează pe vreo hartă?

Cu o mişcare grăbită, îşi acoperi faţa cu batistă şi izbucni deodată într-un plâns de femeie, ambiţioasa şi mândră, care vărsa lacrimi de ciudă. Nikolaev, îngrijorat, se apropie repede de ea, cu o înfăţişare nedumerită şi pierdută. Dar Surocika izbutise acum să se stăpânească şi-şi luase batistă de pe faţa.

Nu mai plângea, în ochii ei însa mai dăinuia totuşi o licărire de mânie pătimaşă.

— Nu-i nimic, Volodea, nu-i nimic, dragul meu! zise ea, îndepărtându-l cu mâna.

Pe urma începu să râdă din nou, se întoarse către Romaşov şi luându-i iar din mina ghemul de aţă, întreba cu un zâmbet ciudat şi cochet:

— Romocika, stângaciule, ia răspunde-mi, sunt frumoasă, sau nu? Când o femeie îţi cere un compliment, să ştii că-i culmea necuviinţei să nu-i răspunzi!

— Surocika, nu ţi-e ruşine? obiectă Nikolaev de la locul său.

Romaşov zâmbi sfios, apoi răspunse deodată, grav şi trist, cu glas tremurător:

— Foarte frumoasă!...

Surocika făcu ochii mici, scuturându-şi capul aşa de ştrengăreşte, încât părul răvăşit începu să-i joace pe frunte.

— Ah, Romo-o-cika, ce caraghios mai eşti! tărăgăna ea cu glăscior subţirel de copil.

Sublocotenentul se înroşi, spunându-şi că de obicei: „Inima-i era crunt rănită”.

Tăcură tustrei. Surocika lucra, dând repede din croşeta. Vladimir Efimovici mormăia încet fraze din metoda Toussaint şi

Langenscheidt pe care le traducea în nemţeşte. Se

auzea pocnind şi fâşâind flacăra în lampa acoperită cu un abajur de mătase galbenă, în formă de cort. Romaşov puse iar stăpânire pe aţă şi, încetişor, aproape fără să bage nici el de seamă, o trăgea din mâinile femeii. Încerca o dulce şi gingaşa fericire, simţind cum mâinile Surocikai se împotriveau, fără voie, sfioaselor lui sforţări. I se părea ca de-a lungul firului curgea un tainic şi tulburător fluid, care-l lega de ea.

În acelaşi timp, se uita dintr-o parte, pe furiş, dar cu stăruinţă, la capul ei plecat şi se gândea, abia mişcându-şi buzele şi rostind cuvintele doar pentru el într-o şoapta liniştita, ca şi cum ar fi vorbit intim şi sentimental cu Surocika.

„Cu ce îndrăzneală m-a întrebat... Sunt frumoasă? O, da, eşti minunată, draga mea! Ce fericire să te privesc astfel!'

Ascultă-mă şi am să-ţi spun ce frumoasă eşti... Asculta! Ai faţa palidă şi oacheşa... O faţa pătimaşă, cu buze roşii, arzătoare – o, cum trebuie să sărute buzele astea! — iar ochii tăi au cearcăne viorii... Când te uiţi drept înainte, albul ochilor ţi se albăstreşte un pic, iar pupilele mari sunt de un albastru închis şi adânc. Nu eşti brună, dar ai în tine ceva de ţiganca...

Totuşi, părul tău e aşa de subţire şi de deschis... şi-i strâns la spate într-un coc aşa de copilăresc, de cuminte şi de aşezat, că-ţi vine să-l atingi încetişor cu degetele. Eşti mică şi uşoara de te-aş ridica în braţe ca pe un copil. Dar eşti puternică şi mlădioasă, ai un piept de fată şi eşti plină de viaţa şi de avânt.

"Jos, pe urechea stângă, ai o aluniţa ca urma unui cercel – şi-i încântător..."

— N-ai citit în ziare un articol despre un duel între ofiţeri?

Întreba pe neaşteptate Surocika.

Romaşov tresări, întorcându-şi anevoie ochii de la ea.

— Nu, n-am citit, dar am auzit vorbindu-se. De ce mă-

ntrebi?

— Fireşte, ca de obicei nu citeşti nimic. Zău, Iuri Alexeici, ai început să decazi. După părerea mea, s-a întâmplat ceva absurd. Înţeleg bine ca duelurile între ofiţeri sunt câteodată necesare şi de neînlăturat. Surocika îşi strânse la piept dantela cu o mişcare convingătoare. De ce însa atâta lipsa de tact?.

Judecă şi dumneata, un locotenent a insultat un camarad... Insulta-i gravă şi consiliul hotăraşte duelul. Dar aici începe prostia şi absurditatea... Condiţiile duelului seamănă într-adevăr cu un fel de osândire la moarte... Se va trage la o depărtare de cincisprezece paşi, până la rănire gravă. Dacă cei doi adversari se mai pot ţine pe picioare, vor redeschide focul... Asta-i căsăpire, asta-i... ceva de neînchipuit! Dar aştepta... Până acum a fost numai floare la ureche... La locul duelului sosesc toţi ofiţerii regimentului, pare-se că şi nevestele lor şi chiar un fotograf care se ascunde prin tufişuri. Nu-i înfiorător, Romocika? Bietul sublocotenent, un puşti, cum spune Volodea, un băiat ca dumneata, şi care pe deasupra-i insultatul şi nu insultătorul, se alege după a treia împuşcătură cu o rană groaznică în burta şi moare spre seară în chinuri cumplite... După cât s-a aflat, avea, ca şi Mihin al nostru, o mamă în vârstă şi o soră fată bătrână, care locuiau împreuna cu el. Ia spune-mi acuma, te rog, din ce pricina era oare nevoie să se facă din duelul acesta un caraghioslâc sângeros? Baga de seamă că asta s-a întâmplat chiar în primele zile după ce au fost îngăduite duelurile... Uite, poţi să mă crezi, te asigur, exclamă Surocika, şi-i sclipeau ochii, au şi început să se ivească duşmani ai duelurilor între ofiţeri... A, îi cunosc eu pe liberalii ăştia mişei, vrednici de tot dispreţul, care desigur vor zbiera: „Ah, ce barbarie! Ce rămăşiţă a vremurilor sălbatice! Ah ce fratricid!”

— După cum văd, eşti însetata de sânge, Alexandra Petrovna? întreba Romaşov.

— Nu, nicidecum! răspunse ea scurt. Dimpotrivă, sunt miloasa... Când mă gâdilă un gândăcel pe gât, îl iau cât pot mai uşurel să nu-i fac vreun rău. Dar încearcă să mă înţelegi, Romaşov! E o simplă chestiune de logica... De ce sunt ofiţeri?

Pentru război ce se cere înainte de toate la război? Curaj, mândrie şi nepăsare faţa de moarte. În timp de pace, în ce împrejurări anume se vădesc cel mai bine calităţile acestea?

În dueluri... Asta-i tot! Mi se pare că-i destul de limpede... Ofiţerii francezi se pot lipsi de dueluri, fiindcă orice francez are în sânge noţiunea de onoare – ba chiar în prea mare măsură! tot aşa şi nemţii, fiindcă sunt disciplinaţi şi cuminţi din născare! Dar noi, noi, noi? Datorită duelului, nu vor mai fi niciodată printre ofiţerii noştri măsluitori de cărţi ca Arceakovski, sau beţivi fără leac în felul lui Nazanski al dumitale...

Atunci vor pieri de la sine falsa camaraderie, familiaritatea, glumele nesărate, la cerc, faţa de ordonanţe, înjurăturile reciproce şi obiceiul de a vă arunca unul altuia sticle în cap, având totuşi grijă să nu vă nimeriţi, ci să daţi pe alături...

Atunci n-o să vă mai ponegriţi între voi pe ascuns. Un ofiţer trebuie să-şi cântărească fiecare cuvânt... Ofiţerul e un model de corectitudine! şi apoi, la urma urmei, ce-s mofturile astea să-ţi fie teamă de-o împuşcătură? Profesiunea voastră e doar să vă primejduiţi viaţa... Dar ce să mai vorbim!

Se opri deodată şi, supărată, se cufundă iar în lucru. Şi din nou urma o tăcere.

— Surocika, cum se spune pe nemţeşte rival? întreba Nikolaev, ridicându-şi ochii de pe carte.

— Rival? repeta Surocika, apăsându-şi gânditoare croşeta pe cărarea ce-i despărţea în două părul moale. Spune-mi toată fraza.

— Fraza?... o clipă... iat-o... „Rivalul nostru de peste

hotare”…

— Unser ausländischer Nebenbuhler, traduse ea îndată.

— Unser, reluă în şoapta Romaşov, uitându-se visător la lumina lămpii. „Când se frămînta, îşi zise el, vorbele-i cad din gură grăbite, sonore şi limpezi, ca nişte alice pe-o tavă de argint.” Unser – ce cuvânt nostim… Unser, unser, unser…

— Ce murmuri acolo, Romocika? întreba deodată cu asprime Alexandra Petrovna. Nu-ţi dau voie să aiurezi în faţa mea…

El zâmbi cu gândul în altă parte.

— Nu aiurez… Repetam pentru mine: unser, unser, ce cuvânt caraghios…

— Ce prostie… Unser? De ce-l găseşti caraghios?

— Uite… îi venea greu să-şi lămurească gândul. Dacă repeţi multă vreme acelaşi cuvânt, cugetând la ce înseamnă, el îşi pierde deodată înţelesul şi se face… cum să-ţi spun?

— A, ştiu, ştiu! îl opri Surocika fără veste, cu glas voios.

Acum nu mai e aşa uşor de făcut, dar înainte, în copilărie…

Ah! ce voios mai era!…

— Da, da, chiar aşa… în copilărie! Ai dreptate…

— Cum să nu: îmi amintesc foarte bine chiar şi cuvântul care mă uimea mai mult. Cuvântul „poate”! mă legănam cu ochii închişi, repetind mereu „poate… poate. Şi, deodată, uitam cu desăvârşire ce înseamnă… mă trudeam să-mi amintesc şi nu izbuteam! Mi se părea că-i o pată roşcata, cafenie, cu două codiţe. Nu-i aşa?

Romaşov o privea cu duioşie.

— Ciudat! Avem amândoi aceleaşi gânduri, zise el încet.

Cuvântul unser, înţelegi, mi se pare ceva foarte înalt, uscăţiv şi cu un ac de albină, un fel de insectă lungă, subţire şi rea tare.

— Unser? Surocika ridica fruntea şi, făcând ochii mici,

se uita în depărtare spre colţul întunecat al odăii, încercând să-şi închipuie lucrul despre care vorbea Romaşov. Nu, stai! E ceva verde şi ascuţit... Ei da... da... ai dreptate! E o insectă! Un fel de lăcustă, dar mai scârboasa şi mai rea... Ah, ce proşti mai suntem amândoi, Romocika!

— Câteodată mi se întâmplă să-mi mai vină în minte şi altceva, începu în taina Romaşov, dar şi asta era mult mai viu în copilărie. Rostesc un cuvânt oarecare şi încerc să-l întind cât mai mult, tărăgănind la nesfârşit fiecare literă. Atunci, simt ca, o clipă, mă cuprinde un simţământ ciudat, foarte ciudat... ca şi cum totul ar fi pierit în jurul meu... şi atunci mă mir cum de mai pot să vorbesc, să cuget, să trăiesc...

— A, da' şi eu cunosc asta! reluă vesel Surocika. Dar nu chiar la fel... Se întâmplă să-mi ţin răsuflarea cât puteam răbda şi-mi ziceam: uite, acum nu mai respir... nici acum nu mai respir... nici acum... nici... Atunci se producea senzaţia aceea ciudată... Simţeam cum fuge timpul pe lângă mine! Nu, nu-i chiar aşa: poate ca timpul nici un mai exista de loc... Vezi, asta nu se poate lămuri...

Romaşov o sorbea din ochi şi repetă cu glas scăzut şi fericit:

— Da, da... nu se poate lămuri... Ce ciudat e... De neînţeles...

— Ei, psihologilor, sau cum să vă mai spun, ajunge... E vremea să mâncăm! zise Nikolaev, sculându-se de pe scaun.

Şezuse atâta că-i amorţiseră picioarele şi-l durea spatele.

Ridicându-se cât era de înalt, îşi întinse braţele în sus, scoţând pieptul în afară, cu o mişcare aşa de puternică, încât trupul mare şi muşchiulos îi trosni din toate încheieturile.

O gustare rece era pregătită în sufrageria micuţa, dar plăcuta şi bine luminată de o lampă de porţelan alb, mat,

atârnată de tavan. Nikolaev nu era băutor, pentru Romaşov însa se găsi o sticluţa de votcă. Strângându-şi faţa drăgălaşă într-o strâmbătură de dezgust, Surocika întreba cu nepăsare după obiceiul ei:

— N-ai să te mai laşi odată de porcăria asta?

Romaşov zâmbi cu o înfăţişare vinovată. Încurcat, se îneca bându-şi votca şi începu să tuşească.

— Mă mir cum de un ţi-e ruşine! îl dojeni gazda. Nici nu ştii încă să bei dar nu te laşi... înţeleg să i se mai treacă asta iubitului dumitale Nazanski! El, cel puţin, e un om sfârşit, dar dumneata, de ce bei? Un băiat atât de tânăr, drăguţ şi capabil cum eşti, nu se poate aşeza la masă fără votca... Ei, spune, de ce? Mi se pare că Nazanski acela te strica...

Nikolaev, care în timpul ăsta citea un ordin ce i se adusese ceva mai înainte, exclamă deodată:

— A, bine că veni vorba... Ştiţi că Nazanski a cerut un concediu de o lună, în interese de familie! He, he. He! înseamnă că iar s-a pus pe băut. Dumneata, Iuri Alexeici. L-ai văzut desigur. Ce-i cu el? I s-a întâmplat ceva?

Romaşov se zăpăci şi clipi din ochi.

— Nu, nu ştiu nimic... Adică, mi se pare că...

— Nazanski al dumitale e dezgustător, zise Surocika şi în glasu-i stăpânit se desluşea ura. Dac-ar fi în puterea mea, aş împuşca oamenii de felul ăsta ca pe nişte câini turbaţi. Astfel de ofiţeri sunt o ruşine pentru regiment... O pacoste!

Îndată după gustare, Nikolaev, care mânca mult şi cu aceeaşi râvnă ca pentru studiul ştiinţelor militare, începu să caşte şi, până la urmă, declara cu sinceritate:

— Ei, domnilor, ce-ar fi dacă ne-am duce la culcare? „Să-i tragem un pui de somn”, cum se spunea în bunele romane de odinioară.

— Ai toată dreptatea, Vladimir Efimaci! răspunse grăbit Romaşov cu glas firesc, pe care-l găsi cam linguşitor. Şi, sculându-se de la masă, îşi zicea abătut: „Hotărât lucru,

aici nu se prea umblă cu mănuşi faţa de mine... Dar cine mă pune să vin?!

I se părea ca Nikolaev era bucuros să-l vadă ieşind din casa lui. Totuşi, salutându-l anume întâi pe el, înainte de a-şi lua rămas bun de la Surocika, se gândea cu nespusă bucurie c-o să simtă îndată strângerea puternică şi mângâietoare a drăgălaşei mâini de femeie. De câte ori se pregătea să plece, avea acelaşi gând. Şi când în clipa aceasta se apropia, era atât de absorbit de farmecul încântătoarei atingeri, încât nici nu auzi ca Surocika îi spune:

— Să nu ne uiţi... Ne faci totdeauna plăcere! Decât să te îmbeti cu Nazanski al dumitale, vino mai bine la noi. Numai să ştii că nu ne prea sfiim faţa de dumneata.

El nu-şi dădu seama de vorbele acestea şi nu le înţelesese decât abia când ajunse în stradă.

— Da, cu mine nu se sfieşte nimeni! murmură el cu simţământul amar al jignirii, spre care sunt bolnăvicios de porniţi tinerii de vârsta lui, plini de amor propriu.

V

ROMAŞOV IEŞI ÎN PRAG. NOAPTEA se făcuse parcă şi mai întunecoasa, mai caldă şi mai adâncă.

Sublocotenentul mergea dibuind şi ţinându-se cu mâinile de gardul de nuiele, aşteptând ca ochii să i se deprindă cu întunericul. Chiar atunci, uşa de la bucătăria Nikolaevilor se deschise fără veste, aruncând o clipă în bezna din jur o fâşie largă de lumină, ceţoasa şi galbenă. Cineva tropai prin glod şi Romaşov auzi glasul supărat al lui Stepan, ordonanţa Nikolaevilor.

— Vine în fiecare zi... în fiecare zi! Dracu ştie de ce vine!

Alt glas de soldat, necunoscut sublocotenentului, răspunse nepăsător, căscând lung şi alene:

— Auzi vorba!... N-au ce face! De aceea! Ei, la revedere,

Stepan.

— La revedere, Baulin! mai treci pe aici...

Romaşov se lipi de gard. Se înroşi de ruşine, cu tot întunericul... îl trecură năduşelile şi simţea ca mii de ace îl înţeapă în spate şi-n picioare. „Sigur! până şi ordonanţele îşi bat joc de mine”, îşi zise el cu deznădejde. Toată seara i se perinda în minte, şi-n unele vorbe, în tonul frazelor, în unele priviri schimbate între gazde, descoperi o sumedenie de amănunte pe care mai înainte nu le băgase în seamă, iar acum i se păreau dovada nepăsării, a batjocurii şi a unei vădite enervări faţa de un musafir plictisitor.

— Ce ruşine, ce ruşine! murmură sublocotenentul, rămânând pironit locului. S-ajungi până acolo, încât abia

să te mai rabde când vii... Nu, destul! Acuma ştiu sigur că-i destul!

Lumina se stinse în salonul Nikolaevilor. „Au trecut în dormitor”, gândi Romaşov şi, cu o limpezime uimitoare, îşi închipui cum se pregătesc de culcare, dezbrăcându-se unul lângă altul, cu obişnuita nepăsare şi lipsa de ruşine a celor căsătoriţi de multă vreme, şi cum vorbesc despre el. Ea, numai în fusta, se piaptănă pentru noapte în faţa oglinzii. Vladimir Efimovici sta pe pat în cămaşă, îşi scoate cizmele şi, înroşindu-se de sforţare, spune cu glas supărat şi somnoros: „Ştii, Surocika, m-am săturat până-n gât de Romaşov al tău. Mă mir de ce-i dai atâta atenţie.” Iar ea, cu spelca în gură şi fără să se întoarcă, îi răspunde prin oglindă, cu glas nemulţumit: „Ba nu-i de loc al meu, ci al tău!”

Mai trecură cinci minute până când Romaşov, chinuit de gândurile-i amare, se hotărî s-o pornească mai departe. Trecu furişându-se de-a lungul gardului de nuiele care împrejmuia casa Nikolaevilor, trăgându-şi cu băgare de seamă picioarele din noroi, ca şi cum ar fi putut să-l audă cineva şi să-l prindem asupra unei fapte rele. N-avea chef să se întoarcă acasă, îl cuprindea un fel de spaimă, aproape un dezgust, amintindu-şi de odaia lui îngusta şi lungă, cu o singură fereastră şi de toate lucrurile din ea, de care se plictisise de moarte. „Uite, numai ca să-i fac în ciuda, am să mă duc la Nazanski, se hotărî el pe loc, şi îndată simţi oarecare mulţumire faţa de o astfel de răzbunare. M-a certat pentru prietenia mea cu Nazanski, dar, ca să-i arăt că nu-mi pasa de ce spune, mă duc la el! Uite-aşa!

Ridicând ochii spre cer şi strângându-şi cu putere mâinile la piept, îşi zise cu căldura: „Jur, da, jur ca astăzi am fost pentru ultima oară la ei... Nu vreau să mai îndur asemenea umilinţa. Jur!”

Apoi, ca totdeauna, adaugă în minte:

„Ochii lui negri şi vii scânteiau de hotărâre şi de

dispreţ”, cu toate că n-avea ochi negri, ci foarte obişnuiţi, căprui, încercuiţi cu o dungă verzuie.

Nazanski locuia într-o cameră închiriata la camaradul său, locotenentul Zegrjt, care pesemne, era cel mai bătrân locotenent din toată armata rusă, deşi îşi făcea serviciul într-un mod exemplar şi luase parte la campania împotriva turcilor. O soartă vitregă şi de neînţeles îl împiedicase să înainteze în grad. Văduv cu patru copii mici, izbutea totuşi, de bine de rău, s-o scoată la capăt cu solda lui de patruzeci şi opt de ruble.

Lua locuinţe mari, subînchiriind apoi camere ofiţerilor necăsătoriţi, ţinea o pensiune, creştea găini şi curci şi se pricepea să cumpere lemne foarte ieftin şi totdeauna la vreme. Singur îşi scalda copiii în albie, singur îi îngrijea cu doctoriile pe care le avea în casa şi singur le cosea la maşina bluze, pantalonaşi şi cămăşuţe. Încă înainte de a se căsători, ca de altfel mulţi ofiţeri burlaci, Zegrjt încercase de plăcere să brodeze ori să coasă, ca o femeie; acum însa îl silea crunta nevoie. Gurile rele spuneau chiar ca lucruşoarele acestea le trimitea la vânzare, în mare taină şi pe sub mână.

Dar toate măruntele îndeletniciri gospodăreşti nu-i prea foloseau lui Zegrjt. Păsările din curte piereau de molimi, camerele rămâneau neînchiriate, abonaţii la pensiune se plângeau că mâncarea nu-i bună şi nu plăteau. Aşa ca aproape regulat, de vreo patru ori pe an, puteai să-l vezi pe Zegrjt, deşirat şi bărbos, cu faţa răvăşită şi asudata, alergând prin oraş cu nădejdea de a face rost de ceva bani... Atunci, şapca, turtita ca o clătită, îi luneca pe o ureche, iar mantaua străveche, de pe vremea lui Nicolae I, încă dinainte de război, se umflă şi foalele-i fâlfâiau la spate ca două aripi.

De data aceasta, odăile lui erau luminate. Romaşov se apropie de fereastră şi-l văzu pe Zegrjt stând la o masă rotundă, sub lampa atârnată de tavan. Aplecându-şi capul chel, cu faţa blândă, murdară şi zbârcită, broda cu amici o

bucată de pânză pe care era un model de hârtie roşie – fără îndoiala piepţii unei cămăşi ucrainene. Romaşov bătu cu degetul în geam.

Zegrjt tresări, îşi lăsă lucrul deoparte şi se apropie de fereastră.

— Eu sunt, Adam Ivanovici. Deschide-mi o clipă, zise Romaşov.

Zegrjt se caţăra pe pervaz, trecându-şi prin oblon capul pleşuv şi barba rară ce-i atârna într-o parte.

— Dumneata eşti, sublocotenent Romaşov? Ce este?

— Nazanski e acasă?

— Acasă... acasă! Unde ar putea să se ducă? Ah, Dumnezeule! (Barba lui Zegrjt începu să fluture la fereastră.) Nazanski al dumitale îşi bate joc de mine... E a doua lună de când îi trimit masa la prânz, iar el numai îmi făgăduieşte c-o să-mi plătească, şi atât. Când s-a mutat la mine, l-am rugat stăruitor, pentru a înlătura orice fel de neînţelegeri...

— Da, da, da... într-adevăr... îl opri Romaşov cu gândul aiurea. Dar ia spune-mi, în ce stare-i? Pot să-l văd?

— Cred că da... Se plimba într-una prin odaie. Zegrjt trase o clipă cu urechea. Uite... şi-acum umbla! înţelegi, i-am spus limpede: „Pentru a înlătura orice fel de neînţelegeri, stabilim ca plata...

— Iartă-mă, Adam Ivanovici, îl opri iar Romaşov, dacă-mi dai voie, o să vin altă dată! Astăzi sunt tare grăbit...

Trecu mai departe şi coti după colţ. În fundul grădiniţei, odaia lui Nazanski era luminată şi una din ferestre, larg deschisă. Nazanski, fără tunica, numai în cămaşă, cu gulerul descheiat, se plimba de colo până colo cu paşi repezi prin odaie...

Faţa-i albă şi capul cu păr bălai, când se iveau în dreptul ferestrelor, când piereau după zid... Romaşov sari gardul grădiniţei şi-l striga.

— Cine-i? întreba Nazanski, plecându-se pe fereastră, foarte liniştit, parcă ar fi aşteptat strigatul ăsta. A,

dumneata eşti, Gheorghi Alexeici? Stai! Uşa-i departe şi-i tare întuneric. Mai bine urcă-te pe fereastra... Dă-mi mâna!

Odaia lui Nazanski era şi mai sărăcăcioasa decât a lui Romaşov. La peretele de lângă fereastră, un pat de fier îngust şi scund, cu somiera lăsată, iar drept aşternut parcă n-avea decât o învelitoare de pichet trandafirie deasupra. La celălalt perete, o masă simplă de lemn nevopsit şi doua scaunele grosolan cioplite. Într-un colţ al odăii era prins în cuie un dulăpior îngust de lemn. La picioarele patului, un geamantan roşcat de piele, acoperit peste tot cu etichete de hoteluri. Afară de lucrurile acestea şi lampa de pe masă, nu mai era nimic în odaie.

— Bună seara, dragul meu, zise Nazanski, scuturând puternic mâna lui Romaşov şi pironindu-şi asupra lui minunaţii ochi albaştri, visători. Stai colea, pe pat! Ai auzit c-am cerut un concediu de boală?

— Da!... Mi-a spus adineauri Nikolaev!

Romaşov îşi aminti de cumplitele cuvinte ale ordonanţei şi faţa i se strânse dureros.

— Aha! Ai fost la Nikolaevi? întreba deodată Nazanski cu vioiciune şi cu vădit interes. Te duci des pe la ei?

Un nedesluşit instinct de prevedere, stârnit de tonul neobişnuit al întrebării, îl făcu pe Romaşov să mintă şi răspunse cu nepăsare:

— Nu, foarte rar! Am trecut numai din întâmplare...

Nazanski, care umblă în lung şi-n lat prin odaie, se opri în faţa dulăpiorului şi-l deschise. Pe un raft era o sticlă de votcă şi lângă ea, un măr tăiat cu grijă în felioare subţiri.

Stând cu spatele la musafirul său, îşi umplu în grabă un păhărel şi-l bău. Romaşov văzu cum spatele i se înfioară ca-n spasme sub cămaşa subţire de pânză.

— Nu vrei să iei ceva? întreba Nazanski, arătând dulăpiorul. Gustarea nu-i prea bogată, dar dacă ţi-e foame, pot să-ţi fac nişte ochiuri. Am putea să-l mai înduplecăm pe strămoşul nostru Adam.

— Mulţumesc, am să mănânc mai târziu.

Nazanski, cu mâinile în buzunare, îşi reluă plimbarea. După ce făcu de două ori ocolul odăii, prinse a vorbi ca şi cum ar fi urmat o conversaţie întrerupta cu o clipă mai înainte:

— Da, uite, umblu mereu şi mă tot gândesc... Ştii, Romaşov, sunt fericit! Mâine la regiment, or să spună toţi că iar m-am pus pe băut... Ei, da, oarecum e adevărat şi totuşi nu-i chiar aşa!

În clipa aceasta, sunt fericit, nu-s bolnav şi nici nu sufăr de nimic... în zilele obişnuite, mintea şi voinţa-mi sunt înăbuşite.

Atunci mă pierd în mediocritatea laşa, flamanda şi ajung vulgar şi plicticos chiar fa*ţa* de mine însumi, prevăzător şi chibzuit. Aşa, de pildă, urăsc serviciul militar, şi totuşi sunt în armată. De ce mai sunt oare în armată? Dracu ştie de ce!

Fiindcă din copilărie mi s-a spus într-una şi acum toţi cei din jurul meu repeta ca în viaţa lucrul de căpetenie e să ai slujba, să mănânci bine şi să fii bine îmbrăcat... Cât despre filosofie, spun ei, e o prostie, bună doar pentru cel care n-are ce face sau a moştenit avere de la maică-sa. Aşa că, de frică să nu mor de foame, fac lucruri străine de sufletul meu şi execut, ordine ce mi se par uneori aspre, iar alteori tâmpite... Existenţa mea e monotona ca un zaplaz şi cenuşie ca postavul cazon!

Cu neputinţa – nu spun să discut cu cineva – dar nici măcar să meditez asupra dragostei, a frumuseţilor naturii, a relaţiilor dintre oameni, asupra egalităţii şi a fericirii lor, asupra poeziei şi asupra lui Dumnezeu... Toţi râd de mine: „Ha-ha-ha, ce tot atâta filosofie!”... E neîngăduit, e chiar ridicol şi nesăbuit pentru un ofiţer de infanterie să se gândească la lucruri înalte.

Asta-i filosofie, ce dracu!... şi deci prostii şi pălăvrăgeala zadarnică, fără nici un rost...

— Şi totuşi e lucrul de căpetenie în viaţa! declară

Romaşov, dus pe gânduri.

— Uite că am şi eu uneori perioade pe care ei le judeca atât de crud! urma Nazanski, fără să-l asculte.

Umbla mereu în lung şi-n lat şi, din când în când, făcea gesturi convingătoare, nu spre Romaşov, ci spre cele două colţuri opuse ale odăii, spre care se îndrepta pe rând.

— Acesta-i timpul libertăţii mele, Romaşov, al libertăţii sufletului meu, a voinţei şi a minţii mele! Atunci trăiesc o viaţa lăuntrică, ciudata poate, dar adâncă şi minunata... O viaţa aşa de plină! Tot ce-am văzut, tot ce am citit sau am auzit, totul se însufleţeşte în mine şi capătă o strălucire puternică şi un înţeles adânc şi nemărginit! Memoria mea ajunge ca un muzeu cu lucruri de preţ... înţelegi? Atunci sunt un adevărat

Rotschild! Iau cel dintâi subiect ce-mi vine în minte şi-l cercetez îndelung, adânc, cu voluptate... mă gândesc la chipurile oamenilor, la felurite întâlniri, la caractere, la cărţi, la femei...

A, mai ales la femei şi la iubire!... Uneori cuget la oamenii mari din trecut, la martirii ştiinţei, la înţelepţi şi la eroi, cât şi la vorbele uimitoare pe care le-au rostit. Câteodată, deşi nu cred în Dumnezeu, cuget la sfinţii făcători de minuni, la pustnici, la martiri şi-mi aduc aminte de canoane şi de rugăciuni înduioşătoare... Doar am învăţat şi la seminar, dragul meu, şi am o memorie uimitoare! Ei bine, când mă gândesc la toate acestea, mi se-ntâmplă uneori să simt cu atâta putere bucuria sau durerea altuia, ori frumuseţea nemuritoare a unei fapte mari, încât încep să umblu aşa, singuratic... şi plâng... plâng cu lacrimi fierbinţi...

Romaşov se ridica încetişor de pe pat şi se aşeza pe marginea ferestrei deschise, cu spatele şi cu tălpile sprijinite de laturile pervazului. De-aici, din odaia luminată, noaptea părea mai întunecoasa, mai adâncă şi mai tainica. Un vânt cald, cu toane, dar ce abia se auzea,

legăna sub fereastra frunzişul negru al tufişurilor scunde. În văzduhul molcom, plin de ciudate miresme primăvăratice, în tăcerea întunecata şi-n strălucirea puternică, aproape caldă a stelelor, simţeai o nelinişte tainică şi pătimaşă, ghiceai setea de zămislire şi darnică voluptate a pământului, a plantelor, a copacilor şi a lumii întregi.

Nazanski se plimba într-una şi vorbea, fără să se uite la Romaşov, adresându-se parcă pereţilor şi colturilor odăii.

— În ceasurile acelea, gândurile mele aleargă capricioase, nespus de felurite şi de neaşteptate. Judecata parcă mi se ascute şi se luminează, iar închipuirea mea devine un adevărat şuvoi! Toate lucrurile, toate fiinţele pe care le rechem în minte mi se arată în adevărata lor înfăţişare şi cu atâta limpezime, de parcă le-aş vedea într-o cameră de proiecţie. Ştiu, ştiu, dragul meu, ca aceasta ascuţire a simţurilor şi toată lumina asta spirituală nu este, vai! decât acţiunea fiziologică a alcoolului asupra sistemului nervos... La început, când am simţit pentru întâia dată această minunată încântare a vieţii lăuntrice, am crezut că-i însăşi inspiraţia... Dar nu! Starea aceasta nu-i nici creatoare şi nici măcar nu ţine mult. E numai un proces bolnăvicios, un reflex trecător care, de fiecare dată, te roade tot mai mult din temelie! Da... Totuşi, nebunia asta mă încântă şi... ducă-se dracului orice prevedere salvatoare şi, o dată cu ea, şi nădejdea prostească de a trăi o sută zece ani şi de a fi semnalat în ziare, la rubrica faptelor diverse, ca un neobişnuit exemplu de longevitate... Sunt fericit şi atâta tot!

Nazanski se apropie iar de dulăpior, îşi umplu un pahar şi, după ce-l bău, închise la loc dulapul cu grijă. Alene şi aproape fără să-şi dea seama, Romaşov se ridica şi făcu acelaşi lucru.

— Şi la ce te gândeai când am venit, Vasâli Nilaci? întreba el, aşezându-se iar pe marginea ferestrei.

Dar Nazanski mai că nu-i auzi întrebarea:

— Aşa, de pildă, ce fericire-i să te gândeşti la femei! exclamă el, făcând un gest larg spre colţul cel mai îndepărtat, unde ajunsese în plimbarea lui. Să nu cugeţi la de cu gânduri rele... Ce rost are? Nu trebuie niciodată – nici chiar în gând să-l faci pe om părtaş la o răutate şi, cu atât mai mult, la o murdărie... mă gândesc adesea la femeile gingaşe, neprihănite şi graţioase, la lacrimile lor senine şi la zâmbetele lor încântătoare, la mamele tinere şi virtuoase, la îndrăgostitele care înfrunta moartea din iubire, la minunatele fete nevinovate şi mândre cu suflete neîntinate care ştiu tot şi nu se tem de nimic. Nu există asemenea femei! Sau poate ca mă-nşel...

Pesemne că totuşi exista, dar nici eu, nici dumneata nu le vom cunoaşte niciodată. Poate dumneata să le mai vezi, dar eu, niciodată.

Nazanski sta înaintea lui Romaşov, privindu-l ţintă; dar după expresia visătoare a feţei lui şi după zâmbetul nelămurit ce-i flutura pe buze, îţi dădeai seama că nu-l vedea... Niciodată până acum, nici chiar în clipele cele mai bune, când Nazanski era treaz, chipul său nu i se păruse lui Romaşov atât de frumos şi de fermecător. Părul bălai cădea în bucle mari în jurul frunţii înalte şi senine, barbă roşcata, pătrată şi potrivit de mare se lăsa în valuri regulate, parc-ar fi fost ondulată; capul mândru şi puternic, cu liniile distinse ale gatului descoperit, amintea de eroii sau înţelepţii greci, ale căror busturi minunate Romaşov le admirase cândva în gravuri. Ochii albaştri, luminoşi şi cam umezi sclipeau de inteligentă şi de bunătate. Până şi gingaşa culoare trandafirie a feţei lui frumoase şi cu trăsături regulate te uimea prin netezimea ei şi numai un ochi foarte încercat ar fi putut deosebi în aparenţă frăgezime, ca şi în uşoara congestionare a trăsăturilor, efectul alcoolului.

— Iubirea! Ce taină de nepătruns! Ce încântare, ce suferinţa arzătoare şi dulce totodată! se înflăcăra fără

veste Nazanski.

În tulburarea lui, îşi trecu mâinile prin păr şi se îndrepta iar cu paşi grăbiţi spre colţul odăii, dar, înainte de-a ajunge se opri şi, întorcându-se către Romaşov, izbucni într-un râs vesel. Sublocotenentul îl urmărea cu nelinişte.

— Mi-am adus aminte de o întâmplare nostimă! reluă Nazanski cu glas blând şi simplu. Ah, cum îmi mai fug gândurile de la una la alta. Mă aflam o dată la Riazan, în portul Oka, şi trebuia s-aştept vaporul mai bine de o zi! Era primăvara, pe timpul revărsării apelor, iar eu, după cum ţi-ai închipuit desigur, m-am aşezat în tihnă la bufet. La tejghea şedea o fată de vreo optsprezece ani. Faţa, cum să-ţi spun, nu prea frumoasă, ciupită de vărsat, părea vioaie, cu ochi negri şi un zâmbet fermecător, într-un cuvânt straşnic de drăguţă. În sala eram numai eu, fata şi un tânăr telegrafist, bălai şi mărunţel.

Ba mai era şi tatăl ei, o mutră obişnuita de negustor, roşu la faţa şi gras, care semăna cu un dulău de vânătoare bătrân şi arţăgos. Tatăl însa parcă sta în culise... Se ivea o clipă după tejghea, casca într-una, scărpinându-şi burta pe sub haina şi abia deschizându-şi ochii de somn, apoi se ducea iar să moţăie. Telegrafistul se apropia mereu de tejghea... Parcă-l văd cum se rezemă cu coatele şi tăcea... Tăcea şi ea, uitându-se pe fereastră la apele revărsate... Din când în când, băiatul începea să cânte, repede, mai mult declamând:

Ce este iubirea?
E un dar ceresc
Şi ne aprinde simţuri
Ce ne zăpăcesc!

Şi tăcea din nou. Peste cinci minute, îngâna la rândul ei: „Ce este-e iubi-i-rea? E un dar cer-e-esc...” Ştii, o melodie cum nu se poate mai banală. Pesemne c-o auziseră amândoi la opereta sau la vreun spectacol de

estradă... Sau or fi fost împreuna – poate pe jos – anume s-o audă la oraş. Da... Mai cântau puţin şi apoi iar tăceau... Pe urmă, în timp ce privea pe geam, ea-şi uita ca din întâmplare mâna pe tejghea, iar el i-o lua în mâinile lui şi-i dezmierda degetele, unul după altul... şi din nou: „Ce este-e iubi-i-rea”... Afară era primăvara, apele se revărsau şi peste tot simţeai o nelinişte voluptoasă... Aşa şi-au petrecut toată ziua! Atunci, această „iubire” m-a plictisit rău de tot, iar acuma îmi amintesc de ea cu duioşie. Pesemne ca-n felul ăsta au dus-o vreo două săptămâni înaintea sosirii mele şi poate tot aşa încă o lună după plecarea mea... Abia mult mai târziu am înţeles ce mare le era fericirea, care răsărea ca o rază de lumină în sărăcăcioasa şi atât de mărginita lor viaţa, de o sută de ori mai neînsemnata chiar decât amaratul nostru trai!... De altfel... stai puţin, Romaşov! Mi se încurca gândurile... Cum de-am ajuns la telegrafistul ăsta?

Nazanski se apropie din nou de dulăpior, dar de data aceasta nu bău ci, întorcându-se cu spatele la Romaşov, îşi freca fruntea şi-şi strânse tare tâmplele cu degetele mâinii drepte. În această mişcare nervoasă de neputinţa era ceva vrednic de milă şi înjositor.

— Vorbeai despre iubire, despre nemărginirea, despre tainele şi bucuriile ei... îi aminti Romaşov.

— Da, iubirea! se aprinse Nazanski cu vioiciune. Dădu de duşca un păhărel şi se întoarse de la dulăpior cu ochii înflăcăraţi, ştergându-şi buzele cu mâneca de la cămaşă. Iubirea!

Cine o înţelege? A ajuns subiect de operete murdare şi josnice, de ilustraţii pornografice, de anecdote necuviincioase şi de poezii scârboase. Asta am făcut-o noi, ofiţerii! Ieri a fost la mine Ditz! Chiar de pe locul unde stai acum, vorbea despre femei, jucându-se cu *pince-nez*-ul lui de aur. Romaşov, dragul meu, dacă animalele, câinii, de pildă, ar avea darul să înţeleagă vorba

omenească şi dacă unul dintre ei l-ar fi auzit ieri pe Ditz, te asigur c-ar fi fugit de ruşine... Ştii că Ditz e băiat bun. De altfel, toţi oamenii sunt buni, nu există oameni răi... Dar el se sfieşte să vorbească altfel despre femei, de frică să nu-şi piardă renumele de cinic, de desfrânat şi de cuceritor...

E o înşelătorie generală, un fel de fanfaronada a bărbaţilor, un dispreţ îngâmfat faţa de femeie. Şi totul numai fiindcă cei mai mulţi dintre voi văd în dragoste, în posesiune, da... înţelegi... în definitiva posesiune a femeii, ceva grosolan, bestial şi egoist, ceva tăinuit şi josnic... o ruşinoasa desfrânare. Ei, drăcie?

Nu prea ştiu cum să mă exprim... De aceea, în cele mai multe cazuri, după posesiune, urmează răceala, dezgustul, duşmănia...

De aceea oamenii au şi ales noaptea pentru dragoste, ca pentru hoţii şi pentru omoruri... Aici, dragul meu, natura le întinde o cursă, o momeală şi un streang!

— E adevărat! încuviinţa încet şi cu tristeţe Romaşov.

— Ba nu-i adevărat! se mânie Nazanski. Îţi spun eu că nu-i adevărat... Natura a fost genială în tot ce-a orânduit?

Tocmai de aceea pentru locotenentul Ditz, după dragoste, vine dezgustul şi saturaţia, în timp ce pentru Dante dragostea-i numai farmec, încântare şi primăvara! Să nu mă înţelegi greşit! Vorbesc despre dragoste în înţelesul propriu al cuvântului, numai despre dragostea fizica... Chiar şi ea-i partea celor aleşi! Să-ţi dau un exemplu... Toată lumea are – mai mult sau mai puţin – simt muzical, dar la milioane de oameni simţul ăsta e la fel cu al peştelui sau cu al căpitanului

Vasilcenko, iar printre ei nu se găseşte decât un singur Beethoven... Aşa-i în toate, în poezie, în artă, în înţelepciune... şi dragostea, te asigur, are culmile ei la care pot s-ajungă numai câţiva aleşi, între milioane de oameni...

Nazanski se apropie de fereastră, îşi rezemă fruntea de

colţul peretelui lingă Romaşov şi, cu privirea pierdută în caldă întunecime a nopţii de primăvara, urma cu glas tremurător, adânc şi inspirat:

— O, cum nu ştim noi, oameni grosolani, leneşi şi mărginiţi să preţuim farmecul delicat şi inefabil al iubirii... înţelegi oare ce nenumărate bucurii şi ce încântătoare suferinţe se ascund într-o iubire neîmpărtăşita, o iubire fără speranţa?

Când eram mai tânăr, n-aveam decât un singur vis: să mă îndrăgostesc de o femeie neobişnuita, de care să nu mă pot apropia, o femeie, ştii, cu care niciodată n-aş putea să am nimic comun. Să mă îndrăgostesc de ea şi întreaga viaţa să-i închin toate gândurile mele. Puţin îmi pasă, dacă m-aş fi tocmit argat, lacheu, vizitiu, dacă m-aş fi travestit ori aş fi recurs la tot felul de şiretlicuri ca s-o văd din întâmplare o dată pe an, să pot săruta urmele paşilor ei pe scară, şi ah! neînchipuita fericire, să-i ating rochia măcar o singură dată în viaţa mea!

— Şi să sfârşeşti la casa de nebuni, zise trist Romaşov.

— Ah, dragul meu, oare nu-i totuna? se înflăcăra Nazanski şi iar începu să se plimbe nervos prin odaie. Cine ştie? Poate că abia atunci vei cunoaşte o viaţa de basm şi pe deplin fericită... Fie, poate că dumneata vei înnebuni din pricina acestei iubiri unice şi de necrezut, pe câtă vreme locotenentul

Ditz îşi va pierde minţile de pe urma paraliziei progresive şi a bolilor venerice... Ce-i de ales? închipuie-ţi numai ce fericirea să stai o noapte întreaga în beznă, de cealaltă parte a străzii, şi să te uiţi la ferestrele iubitei... Ele se luminează deodată şi o umbră se mişca după perdea. O fi ea? Ce face? La ce se gândeşte? Lumina se stinge... Dormi în pace, dormi, bucuria mea, dormi iubita mea!... şi toată ziua ţi-e plină. E o victorie! Zile, luni, ani întregi, îţi încordezi toate puterile, toată imaginaţia şi stăruinţa şi... în sfârşit, iată măreaţa, suprema încântare!

Ai în mâinile tale batista ei, o hârtiuţă în care a învelit o

bomboană, un program scăpat pe jos... Ea nu ştie nimic despre tine şi nici un va şti vreodată... Privirile ei luneca asupra ta fără să te vadă, dar tu eşti acolo, alături, o adori, gata oricând să-ţi jertfeşti pentru ea – nu, de ce pentru ea? — pentru un capriciu de-al ei, pentru soţul, pentru amantul, pentru căţeluşul ei drag, eşti gata să-ţi dai şi viaţa şi onoarea şi tot ce se poate dărui! Romaşov, astea-s bucurii pe care nu le cunosc seducătorii obişnuiţi.

— O, ce adevărat el ce minunat e tot ce spui! exclamă

Romaşov mişcat. De câtva timp, nu mai şedea pe fereastră, ci se plimba ca Nazanski prin odaia lungă şi îngusta, izbindu-se în fiecare clipă de el şi oprindu-se locului. Ce de gânduri îţi mai vin în minte! Am să-ţi vorbesc şi eu despre mine! Eram îndrăgostit de o femeie... A, nu-i de aici! Nu... locuia la Moscova, pe când... eram încă... iuncher. Ea habar n-avea, şi simţeam o minunată bucurie să stau în preajma-i când lucra câte ceva, să-i iau ghemul de aţă şi să-l trag încetişor spre mine. Numai atât... Ea nu băga de seamă nimic, iar eu ameţeam! de fericire.

— Da, da, înţeleg, dădea din cap Nazanski, zâmbind voios, şi blând. Te înţeleg! E ca un fel de fir electric, ca un fluid „nu-i aşa? Ca o legătură sufletească dulce şi gingaşa... Ah „dragul meu, ce frumoasă-i viaţa!...

Nazanski tăcu, mişcat de gândurile lui, iar ochii albaştri i se umplură de lacrimi strălucitoare. Romaşov fu şi el cuprins de o mare duioşie şi de-o încântare cam exaltată. Sentimentele acestea le nutrea în aceeaşi măsură pentru Nazanski şi pentru el însuşi.

— Vasâli Nilaci, mă mir de dumneata! zise el, luând mâinile lui Nazanski şi strângându-i-le cu putere. Eşti un om aşa de deştept, aşa de talentat şi de simţitor... Ai un suflet atât de mare şi uite ca... parcă dinadins te nenoroceşti. O nu, nu, nu îndrăznesc să-ţi fac morală obişnuita... Eu însumi sunt... Dar dac-ai întâlni în viaţa o femeie care ar şti să te preţuiască şi., ar fi vrednică de

dumneata? E un lucru la care mă gândesc adesea!...

Nazanski se opri din mers şi privi multă vreme pe fereastra larg deschisă.

— O femeie... zise el dus pe gânduri. Da, am să-ţi povestesc! exclamă el deodată cu hotărâre. Am întâlnit o singură dată în viaţa mea o femeie minunată şi neobişnuita. O fată... Dar ştii, aşa cum spune Heine: *„Ea era demnă de dragoste* şi *el o iubea, dar el nu era demn de dragoste* şi *ea nu-l iubea”*. Ea a încetat să mă iubească fiindcă beau... De altfel, nu ştiu, poate ca dimpotrivă... am început să beau fiindcă ea nu m-a mai iubit. Ea... nici ea nu-i aici... asta s-a petrecut demult! Ştii că, după ce-am făcut trei ani de serviciu, am trecut apoi patru ani în rezervă şi acum trei ani am intrat iar în armată. N-a fost nici un roman de dragoste între noi... Am avut în total numai zece sau cincisprezece întâlniri şi cinci sau şase convorbiri intime. Te-ai gândit însa vreodată la puterea de atracţie şi la farmecul de neînvins al trecutului? Uite, nimicurile acestea nevinovate sunt acum toată bogăţia mea. O mai iubesc şi astăzi! Aşteaptă, Romaşov... Eşti vrednic să-ţi citesc singură scrisoare, prima şi ultima pe care mi-a scris-o.

Se aplecă în faţa geamantanului şi începu să scotocească fără grabă printre hârtii, în timp ce vorbea mai departe.

— Cred că n-a iubit niciodată pe nimeni decât pe ea însăşi.

O roade o nemărginită ambiţie şi-i stăpânită de un ştiu ce putere crudă şi mândră... Dar totodata-i bună, plină de feminitate şi de afecţiune... Parc-ar fi în ea două fiinţe: una cu inteligenţa aspră şi egoistă, cealaltă, cu inima duioasă şi pătimaşă.

Iată scrisoarea, citeşte-o, Romaşov! începutul n-are însemnătate. Nazanski îndoi câteva rânduri de sus. Citeşte de-aici înainte.

Ca lovit cu măciuca în cap, Romaşov simţi ca totul din

jur se învârte o dată cu el. Scrisul mare, nervos şi fin nu putea fi decât al Alexandrei Petrovna, atât era de personal, de neregulat şi de elegant. Cum primea adesea biletele de la ea cu invitaţii la masă sau la o partidă de whist, l-ar fi putut recunoaşte dintr-o mie de scrisuri felurite.

„... E dureros şi greu pentru mine s-o spun, citi el sub mina lui Nazanski*, dar singur ai făcut totul ca relaţiile noastre să aibă un sfârşit atât de trist. Mai mult decât orice pe lume nu pot suferi minciuna, care-i totdeauna urmarea laşităţii şi a slăbiciunii, încât n-am să te mint. Te-am iubit şi te mai iubesc încă şi ştiu că n-o să-mi pot înăbuşi sentimentul ăsta nici prea uşor şi nici prea repede. Dar până la urma tot îl voi învinge. Ce s-ar întâmpla dac-aş face altceva? Ce-i drept, aş fi avut destulă putere şi abnegaţie să fiu călăuza, îngrijitoarea, sora de caritate a unui om lipsit de voinţa, decăzut şi pierdut moralmente. Urăsc însa milă şi veşnica, umilitoarea iertare a tuturor păcatelor şi nu vreau să trezeşti în mine asemenea sentimente. Nu vreau să trăieşti din pomana compătimirii şi a unui devotament de câine. Dar ştiu că nu poţi să te schimbi, cu toată inteligenţa şi sufletu-ţi minunat. Mărturiseşte cinstit şi sincer că nu poţi! Ah, dragul meu Vasâli Nilaci, dac-ai putea! Dac-ai putea! Spre dumneata năzuieşte inima mea şi către ea mi se îndreaptă toate dorinţele... Te iubesc!*

*Dar nu m-ai vrut. Pentru fiinţa pe care-o iubeşti, poţi răsturna lumea întreag*a, şi *eu ţi-am cerut atât de puţin... Nu poţi? Adio! Te sărut în gând pe frunte... ca pe un mort, fiindcă pentru mine ai murit. Te sfătuiesc s*ă *distrugi scrisoarea aceasta, nu c*ă *m-aş teme de ceva, dar fiindcă ţi-ar fi cu timpul un prilej de tristeţe* şi *de chinuitoare amintiri.*

*Încă o dat*ă*, repet...”*

— Urmarea nu te mai poate interesa! zise Nazanski, luând hârtia din mâinile lui Romaşov. Asta-i singura

scrisoare pe care mi-a trimis-o.

— Şi ce s-a mai întâmplat pe urma? îngăimă Romaşov.

— Pe urma? Pe urmă nu ne-am mai văzut. Ea... ea a plecat nu ştiu unde şi mi se pare că s-a măritat cu... un inginer.

Nu mai are nici o însemnătate...

— Şi nu te mai duci niciodată pe la Alexandra Petrovna?

Romaşov rosti cuvintele acestea în şoapta... Amândoi tresăriră auzindu-le, şi multă vreme nu-şi putură lua ochii unul de ia altul. În aceste câteva clipe, pieriră dintre ei toate stavilele pe care le ridică şiretenia, prefăcătoria, tot ce-l face pe om de nepătruns, şi, nestingheriţi, îşi citiră în suflete. Înţeleseră numaidecât mii de lucruri pe care până atunci le tăinuiseră, şi toată convorbirea lor din ziua aceea capătă un înţeles cu totul aparte, adânc şi aproape tragic.

— Cum? Şi... dumneata? zise, în sfârşit, foarte încet Nazanski, cu o expresie de spaima nebună în ochi. Dar îndată îşi veni în fire şi izbucni într-un râs nefiresc: Ia te uită ce încurcătură! Ne-am îndepărtat cu totul de subiect... Scrisoarea pe care ţi-am arătat-o a fost scrisă acum o sută de ani, iar femeia asta trăieşte astăzi tare departe... în Transcaucazia, mi se pare!... Aşadar, unde am rămas?

— E timpul să mă duc acasă, Vasâli Nilaci... E târziu! făcu Romaşov, ridicându-se.

Nazanski nu încerca să-l oprească. Se despărţiră liniştiţi, dar ruşinîndu-se parcă unul de altul. Romaşov era acum şi mai sigur că scrisoarea-i de la Surocika. Întorcându-se acasă, se gândea mereu la scrisoarea aceasta şi nu înţelegea nici el natura sentimentelor pe care i le trezise. Era gelos pe Nazanski, gelos pe trecut, şi simţea un fel de rea şi victorioasa compătimire faţa de Nikolaev, dar, în acelaşi timp, nutrea şi o nouă nădejde, nedesluşita, dulce însa şi ademenitoare. Scrisoarea parca-

i întindea şi lui un fir tainic, nevăzut, care-l călăuzea spre viitor.

Vântul se potolise.

O tăcere adâncă umplea noaptea, iar întunecimea ei părea caldă şi catifelată. Dar în văzduhul neadormit, în liniştea copacilor nevăzuţi şi-n mireasma pământului, ghiceai o viaţa ascunsă, creatoare. Romaşov mergea fără să vadă drumul şi aştepta mereu că o suflare puternică, măreaţa şi blândă să-i mângâie faţa cu adierea ei fierbinte. În sufletul lui, îşi amintea cu părere de rău de primăverile luminoase şi pentru totdeauna apuse ale copilăriei şi tânjea cu duioşie după trecutul lui curat şi scump...

Când ajunse acasă, găsi alt bileţel de la Raisa Alexandrovna

Peterson. Într-un stil pompos şi nesăbuit, îi imputa trădarea crudă, spunea c-a înţeles tot şi-l ameninţa cu grozăviile răzbunării, de care-i în stare o inimă zdrobită de femeie.

„Ştiu ce-mi rămâne de făcut! scria ea. Dacă nu mor de oftica din pricina ticăloasei dumitale purtări, fii sigur c-am să mă răzbun cumplit. Poate crezi că nimeni nu ştie unde-ţi petreci toate serile? Ce orb eşti! şi pereţii au urechi. Te urmăresc pas cu pas. De altfel, cu fizicul şi elocvenţă dumitale, n-ai să te alegi cu nimic acolo, decât doar ca N. Te va da pe uşa afară ca pe un câine. Iar cu mine te sfătuiesc să fi mai cu băgare de seamă. Nu-s din femeile care iartă jignirile ce li se aduc.

Pumnalul ştiu să-l mânuiesc,
Doar sunt născută în Caucaz.
Odinioară a dumitale, iar acum a nimănui,

Raisa

P. S. Să vii neapărat sâmbăta viitoare la club. Trebuie s-avem o explicaţie. Îţi rezerv al treilea cadril, dar, de data aceasta, nu după consideraţie! R.P.”

Romaşov simţi cum din paginile acestea tâmpite, scrise cade un analfabet, se desprindeau prostia şi josnicia, iar miasmele mocirlei de provincie, cu bârfelile ei pline de răutate, parcă-l învăluiau şi pe el. Se văzu împroşcat din cap până-n picioare cu noroiul lipicios şi de nespălat al unei legături cu o femeie pe care n-o iubea, legătură ce se prelungea de aproape şase luni. Se culca abătut, oarecum zdrobit de greutatea acestei zile, şi, câteva clipe înainte de-a adormi, îşi spuse, folosind cuvintele pe care le rostise în seara aceea Nazanski: „Gândurile lui erau cenuşii ca postavul cazon”.

Se cufunda curînd într-un somn greu. În vis, se văzu copil, aşa cum i se întâmpla totdeauna în vremea din urmă de câte ori avea necazuri mari. Mizeriile, mâhnirea, monotonia vieţii piereau, trupu-i era puternic, iar sufletul luminos şi curat îi tresărea de o neînţeleasa bucurie. Lumea întreaga era şi ea luminoasă şi curata, iar în mijlocul ei, străzile dragi şi binecunoscute ale Moscovei aveau minunata strălucire pe care o poţi vedea numai în vis. Dar undeva, la capătul acestei lumi pline de bucurii, departe în zare, dăinuia o pată întunecoasa, rău prevestitoare... Acolo era un orăşel cenuşiu şi mort, cu serviciu obositor şi plicticos, cu ore de teorie, beţii la cercul militar, cu povara unei legături dezgustătoare, cu tristeţe şi singurătate... Toată viaţa cânta şi scânteia de bucurie, dar pata aceea întunecata, ca o nălucă neagră, duşmănoasă îl pândea în taina pe Romaşov, aşteptându-şi rândul. Şi un Romaşov, copil nevinovat şi fără nici o grijă, îl plângea cu lacrimi amare pe celălalt eu al său, parcă mai în vârstă, care se îndepărta mereu, destrămându-se în bezna aceasta vicleană.

În mijlocul nopţii se trezi şi văzu ca perna-i era udă de

lacrimi. Nu izbutea să şi le stăpânească şi multă vreme-i mai curseră şiroaie calde şi repezi pe obraji.

VI

AFARĂ DE CÂŢIVA AMBIŢIOŞI şi CA-rierişti, toţi ofiţerii îşi făceau serviciul ca pe o corvoadă chinuitoare şi nesuferita care-i obosea şi-i dezgustă. Ofiţerii inferiori întârziau la exerciţii, ca şcolarii şi fugeau în ascuns, când ştiau că nu vor paţi nimic. Comandanţii de companie, cei mai mulţi însuraţi şi cu familie numeroasă, absorbiţi de grijile casnice şi de aventurile soţiilor lor, copleşiţi de o crunta sărăcie şi de greutăţile unei vieţi care depăşea mijloacele lor de trai, gemeau sub povara cheltuielilor covârşitoare şi a poliţelor.

Căutau să-şi plătească datoriile, luând bani dintr-o parte, ca s*ă* astupe într-alta... Mulţi dintre ei se hotărau – şi de obicei la stăruinţa soţiilor – s*ă* ia bani din casa companiei sau din plată ce se cuvenea soldaţilor pentru munci suplimentare. Alţii opreau cu lunile şi chiar cu anii scrisorile cu bani, adresate soldaţilor şi pe care, conform regulamentului, trebuiau să le deschidă. Câţiva trăiau numai din câştigul de la whist şi de la alte jocuri de cărţi, ca stos şi landsknebt. Unii înşelau la joc şi lucrul era cunoscut, dar li se trecea cu vederea. Afară de asta, toţi se îmbătau regulat, atât la cercul militar, cât şi pe la petreceri, când la unul când la altul, iar câţiva beau de unul singur ca Sliva.

În felul acesta, ofiţerii nici un mai aveau vreme să-şi îndeplinească bine îndatoririle de serviciu. De obicei, tot mecanismul interior al companiei era pus în mişcare şi orânduit de sergentul-major, şi tot el ducea şi întreaga munca de birou, aşa că, pe nesimţite, dar sigur, îl avea pe

comandantul companiei în mâinile lui iscusite. Căpitanii îşi făceau serviciul cu acelaşi dezgust ca şi ofiţerii inferiori şi „ţineau puştii din scurt”, numai ca să-şi păstreze prestigiul, iar uneori, din plăcerea de a-şi arăta autoritatea.

Comandanţii de batalioane nu făceau cu desăvârşire nimic, mai ales iarna. Sunt în armata două funcţii intermediare, cea de comandant de batalion şi cea de comandant de brigadă, ai căror şefi titulari au totdeauna situaţia cea mai nedefinita şi mai inactivă. Ce-i drept, vara, şefii de batalion tot mai erau nevoiţi să facă instrucţia unităţii lor, să ia parte la exerciţiile regimentului şi ale diviziei şi să îndure oboseala manevrelor.

Iar timpul liber şi-l petreceau la club, citind cu sârguinţă *Invalidul*, discutând despre avansări şi jucând cărţi. Primeau bucuros să le facă cinste ofiţerii inferiori, înjghebau la ei acasă mici sindrofii1 şi se străduiau să-şi mărite cârdul de fete…

Dar în ajunul marilor parăzi şi ai inspecţiei trupelor, toţi ofiţerii, de la mic la mare, căutau să întărească disciplină, scuturându-se unii pe alţii. Atunci nu mai ştiau ce-i odihna şi recâştigau timpul pierdut, sporind numărul orelor de instrucţie şi desfăşurând o energie pe cât de încordata şi de dezorganizata, pe atât de rău înţeleasa. Nu se ţinea seama de puterea fizică a soldatului, oamenii fiind aduşi la istovire. Comandanţii de companie se purtau aspru şi grosolan cu ofiţerii inferiori; aceştia înjurau trivial şi peste măsură de murdar, în timp ce subofiţerii, răguşiţi de atâtea răcnete, băteau fără milă oamenii.

De altfel, nu erau singurii care ridicau mâna asupra soldaţilor.

Asemenea zile erau un adevărat chin şi tot regimentul, de la comandant şi până la cea mai istovita şi mai păcătoasa ordonanţa, năzuia ca la o fericire cerească la odihna de duminică, cu cele câteva ceasuri de somn mai mult.

În primăvara aceasta, regimentul se pregătea cu deosebită râvnă pentru paradă din mai. Se ştia cu siguranţa ca trecerea în revista o va face comandantul corpului de armată, general foarte exigent, cu un trecut de lupte şi cunoscut în literatura militară mondiala prin scrierile lui despre războiul carliştilor şi despre campania franco-germana din 1870, la care luase parte ca voluntar. De o şi mai mare faimă se bucurau ordinele lui, întocmite în felul lapidar al lui Suvorov: mustra pe subalternii vinovaţi cu o batjocură amară, biciuitoare şi brutală, de care ofiţerii se temeau mai mult ca de oricare alta pedeapsa disciplinară.

Aşa că, de două săptămâni, se muncea cu înfrigurare în companii, iar duminică era aşteptata cu aceeaşi nerăbdare atât de ofiţeri, cât şi de soldaţii uluiţi şi îndobitociţi.

Dar pentru Romaşov, care era la arest, pierise tot farmecul acestei dulci odihne. Se trezi foarte devreme şi, oricât se strădui, nu mai putu s-adoarmă. Se îmbrăcă alene, îşi bău ceaiul cu dezgust şi chiar se răsti aspru la Gainan care, ca de obicei, era vesel, neastâmpărat şi stângaci ca un căţelandru.

Cu bluză cenuşie descheiata, Romaşov se învârtea prin odăiţa lui, împiedicându-se de picioarele patului şi lovindu-se cu coatele de poliţa şubreda şi plină de colb. Pentru întâia dată, după un an şi jumătate – şi datorită unei împrejurări nenorocite şi neprevăzute – se găsea singur cu el însuşi. Până atunci fusese oprit de instrucţie, de serviciu, de serile petrecute la cercul militar, de partidele de cărţi, de legătura cu Raisa şi de timpul petrecut la Nikolaevi. Uneori, chiar dacă i se întâmpla să aibă câte un ceas liber când n-avea ce face, Romaşov, copleşit de plictiseală şi de trândăvie, se temea parcă de el însuşi şi alergă în grabă la cerc, sau la prieteni, sau o pornea pe stradă, până ce întâlnea vreun camarad neînsurat, cu care făcea totdeauna vreo beţie. Acum se

simţea amarat că-l aştepta o zi întreaga de singurătate şi-i treceau prin minte tot felul de gânduri ciudate, plicticoase, fără rost.

În oraş sunară clopotele pentru liturghie. Prin al doilea rând de ferestre puse pe iarna şi încă nescoase, dangătul clopotelor pătrundea până la el, tremurător, izvorând parcă unul din altul şi răsunând cu o încântare şi primăvăratică tristeţe.

Fereastra dădea într-o livadă de cireşi, ninşi cu flori albe, rotunzi şi creţi, ca o turmă de oi albe ca zăpada, sau ca un stol de fetiţe îmbrăcate în alb. Printre ei se înălţau ici, colo, plopi zvelţi şi drepţi, cu ramuri ce se ridicau spre cer ca pentru ruga iar castanii bătrâni şi puternici îşi desfăşurau coroanele largi în formă de cupolă.

Copacii erau încă desfrunziţi, cu crengi negre şi despuiate, dar, din loc în loc, începea să se ivească cea dintâi verdeaţa, ca un puf gălbui şi vesel ce abia se vedea. Ramurile tresăreau, se înfiorau uşor şi se legănau încet. Simţeai că le alinta un vântişor blând şi răcoros care se juca printre ele şi le scutură florile la pământ, sărutându-le...

Pe fereastră, Romaşov zărea la dreapta, dincolo de poarta o parte din strada neagră, plină de glod, şi gardul de peste drum. De-a lungul îngrăditurii, oamenii treceau încet, păşind cu băgare de seamă şi numai pe locuri mai uscate. „Au o zi întreaga înaintea lor”, gândea ofiţerul, uitându-se cu invidie în urma lor, de aceea nici un se grăbesc... O zi întreaga de libertate!”

Deodată, îl cuprinse o dorinţa de neînvins, pătimaşă, chinuitoare până la lacrimi, de a se îmbrăca îndată şi de a ieşi din odaie. Nu se simţea atras ca de obicei de cercul militar, ci voia numai să se plimbe pe stradă la aer. I se părea că nu cunoscuse până acum preţul libertăţii şi se miră de fericirea pe care poate s-o dea chiar numai putinţa de a merge unde vrei, de a coti pe orice stradelă, de a te plimba prin piaţa sau de a intra într-o biserică,

fără teamă şi fără să te gândeşti la urmările faptelor tale. Această libertate de mişcări i se arată deodată drept una din cele mai mari bucurii sufleteşti.

Îşi aduse aminte ca-n primii ani ai copilăriei, înainte de a intra în corpul de cadeţi, maică-sa îl pedepsea legându-l de piciorul patului cu o aţa subţire, apoi plecă singură, şi micul Romaşov şedea cuminte ceasuri întregi...

Altminteri, n-ar fi şovăit o clipă să fugă de acasă toată ziua, chiar dac-ar fi trebuit să coboare de la etajul al doilea pe un burlan. De multe ori scăpase în felul ăsta din odaie şi, luându-se după muzică militară sau după vreo înmormântare, ajunsese până la celălalt capăt al Moscovei. Adesea îndrăznise să şterpelească de la maică-sa dulceaţa, zahar şi ţigări pentru colegii mai mari, dar aţa aceasta... aţa avea asupra lui o înrâurire ciudată! Era ca hipnotizat şi se temea chiar s-o întindă ceva mai tare ca un cumva să se rupă... N-o făcea de frica pedepsei şi cu atât mai puţin din cinste sau sub imboldul pocăinţei, ci numai sub stăpânirea sugestiei: un fel de spaima superstiţioasa faţa de faptele atotputernice şi de neînţeles ale persoanelor mari, ceva asemănător cu teama respectuoasa a sălbaticului înaintea cercului vrăjit al şamanului.

„Şi iată-mă acum ca un şcolar, ca un băieţel, legat de picior, gândea Romaşov, plimbându-se în lung şi-n lat prin odaie. Uşa-i deschisă... Aş vrea să mă duc unde-mi place, să fac ce vreau, să vorbesc, să râd, dar sunt legat cu o aţă... Eu sunt legat.

Eu! Da, chiar eu! Dar asta a hotărât-o numai el... Eu nu mi-am dat consimţământul.”

— Eu!... Romaşov se opri în mijlocul odăii cu picioarele îndepărtate şi capul plecat, adâncit în gânduri. Eu! Eu! Eu! rosti el deodată cu glas tare, cu mirare, de parcă acum ar fi priceput pentru întâia oară înţelesul acestui

cuvânt scurt. Cine stă pironit locului aici şi se uita la crăpătura neagră din podea?

Eu sunt acela... O, cât e de ciudat!... Eu-eu, rosti el tărăgănat, căutând să pătrundă adânc înţelesul acestui cuvânt.

Pe urmă, zâmbi stingherit şi cu gândul aiurea, dar încordarea minţii îl făcu iar să se încrunte şi să se îngălbenească. În cei din urmă cinci, şase ani, lucrul acesta i se întâmpla adesea, ca mai tuturor tinerilor în perioada maturizării lor sufleteşti. Un adevăr din cele mai simple, un proverb obişnuit, o maximă răspândita al cărei înţeles îl cunoştea cu totul maşinal şi de multă vreme, căpătau fără veste, datorită unei neaşteptate lumini lăuntrice, o adâncă însemnătate filozofică, şi i se părea atunci că le aude pentru întâia dată, ba şi mai mult, că le născoceşte el singur. Îşi amintea chiar cum i se întâmplase asta la început... Era la corpul de cadeţi, în ora de religie... Preotul tâlmacea parabola muncitorilor care cărau pietre. Unul din ei le duse întâi pe cele mai mărunte şi trecu apoi la cele mai grele, dar nu mai putu să le care; celălalt făcu tocmai pe dos, isprăvindu-şi cu bine munca. Romaşov înţelese îndată nemărginita înţelepciune practica, ascunsă în această simplă parabola pe care o cunoştea şi o înţelegea de când învăţase să citească.

Peste puţin, i se întâmpla acelaşi lucru cu binecunoscuta zicătoare: „Măsoară de şapte ori şi taie numai o dată”. Fără veste, ca într-o străfulgerare, pătrunse tot înţelesul ei: cuminţenie, isteţime, prevedere, socoteala. În aceste câteva cuvinte, era cuprinsă o nemărginita experienţa de viaţa.

În acelaşi fel îl uimi şi-l zgudui şi de astă dată conştiinţa neaşteptat de puternică a individualităţii lui...

„Eul – e ceva lăuntric – cugetă Romaşov – iar tot restul e ceva străin de mine! Uite, de pildă, odaia aceasta,

strada, copacii, cerul, comandantul regimentului, locotenentul Andrusievici, serviciul, steagul, soldaţii, toate acestea nu-s eu.

Nu, nu sunt eu! Iată mâinile şi picioarele mele – îşi ridică mâinile la înălţimea obrazului şi se uita cu mirare la ele ca şi cum le-ar fi văzut pentru întâia dată – nu... nici mâinile şi nici picioarele mele nu sunt eu. Dacă însa mă pişc acum de braţ... uite aşa... atunci eu fac asta. Văd mâna mea şi o ridic în sus – tot eu o fac... şi ceea ce gândesc acum – tot eu o gândesc! Iar când vreau să umblu sau să mă opresc – tot eu sunt. A, ce lucru ciudat şi uimitor. Oare toţi oamenii au şi ei un eu? Sau unii nu l-or fi având? Poate că numai eu îl am!

Dar dacă-l au şi ei? Când comand celor o sută de soldaţi din compania mea: «Capul la dreapta!» toţi oamenii ăştia, fiecare cu eul lui şi care mă socotesc că pe ceva străin şi în afară de eul lor, întorc toţi în acelaşi timp capul la dreapta. Dar nu-i deosebesc unul de altul... Pentru mine, ei sunt masa, mulţimea...

Atunci, poate ca şi pentru colonelul Şulgovici, eu, Vetkin, Lbov şi toţi locotenenţii şi căpitanii se contopesc de asemenea într-un singur chip şi toţi îi suntem străini, el neputând să ne deosebească unul de altul?”

Uşa se deschise zgomotos şi Gainan dădu buzna în odaie, tropăind pe loc şi ridic*â*ndu-şi umerii ca şi cum ar fi jucat.

— Trăiţi dom’sublocotenent, nu dat ţigări... Spus că locotenentul Scriabin oprit mai dai pe datorie, răcni el cât îl ţinea gura.

— Ei la dracu! exclamă Romaşov. Bine, du-te, du-te... Ce mă fac fără ţigări?... Poţi pleca acum, Gainan.

„Oare la ce mă gândeam? se întreba Romaşov, când rămase singur. Pierduse firul gândirii şi, din neobişnuinţa de a cugeta cu rost, nu izbuti să-l regăsească îndată. Ei, asta-i... la ce mă gândeam acuma? La ceva însemnat...

Stai, stai... trebuie s-o iau de la început... Sunt la arest... lumea se plimba pe strada...

Când eram copil, mama mă legă... Eu eram legat... Da, da... şi *soldatul are eul lui.. Colonelul* Şulgovici*... A, mi-aduc aminte!*

Hai să mergem mai departe... Stau în odaie! Uşa nu-i încuiata... Vreau să plec şi *totuşi nu îndrăznesc! De ce? Am săvârşit oare vreo crimă? Vreun furt? Vreun omor? Nu! în timp ce vorbeam cu alt om, străin de mine, nu mi-am lipit călcâiele* şi *am răspuns ceva... Dar poate că era de datoria mea să mi le lipesc! De ce? Oare-i, într-adevăr, atât de însemnat? E un lucru de căpetenie în viaţa? Vor mai trece douăzeci sau treizeci de ani. O clipă faţa de timpul care s-a scurs înainte de naşterea mea* şi *se va mai scurge după moartea mea. O clipă!*

Eul meu se va stinge ca o lampă, când îi coborî fitilul... Dar poţi oricând să mai aprinzi lampa, pe când eu voi fi încetat de a mai fi pe veci. Nu va mai fi nici odaia asta, nici cerul, nici regimentul, nici toată armata, nici stelele, nici globul pământesc şi *nici mâinile* şi *picioarele mele... Pentru ca eul meu nu va mai fi...*

Da, da... chiar asta-i!... Ei bine... stai puţin, trebuie să înaintez treptat! şi *mai departe... Va să zică, eul meu nu mai exista! Era întuneric* şi *cineva mi-a aprins făclia vieţii, ca s-o stingă aproape îndată* şi *iar s-a lăsat întunericul, pentru totdeauna, în vecii vecilor... Ce-am făcut eu în timpul acestei clipe scurte? Am stat cu mâinile de-a lungul vipuştii pantalonilor* şi *cu călcâiele lipite, am ţinut vârful piciorului în jos la par. Şi, am strigat că un bezmetic: «Pe umăr... arm!», am jurat, m-am înfuriat din pricina unui pat de arma «ţinut prea departe de trup»* şi *am tremurat în faţa a sute de oameni...*

De ce? Nălucile acestea, care vor pieri o dată cu eul meu, m-au silit să fac sute de lucruri neplăcute şi *zadarnice* şi *de aceea mi-au jignit* şi *mi-au umilit eul... Eul*

meu! De ce oare s-a supus eul meu unor «năluci?»

Romaşov se aşeza cu coatele pe masă şi cu capul în mâini. Îşi stăpânea anevoie gândurile acestea neobişnuite pentru el.

„Hm… cum de ţi-ai uitat oare patria? Căminul? Cenuşa strămoşilor? Altarele?… şi onoarea şi disciplina militară?

Cine o să-ţi apere ţara daca-i cotropită de duşmani? Da, eu însa voi muri şi n-o să mai fie nici patrie, nici duşmani şi nici onoare… Toate acestea nu trăiesc decât atâta vreme cât trăieşte conştiinţa mea! Dac-ar pieri însa patria, onoarea, uniforma şi toate cuvintele mari, eul meu ar rămâne neatins. Va să zică eul meu e totuşi mai presus de toate concepţiile acestea despre datorie, despre onoare şi despre dragoste… Uite, sunt militar… Deodată, eul meu spune: «nu vreau!» şi nu numai eul meu, ci milioane de eu-uri care alcătuiesc armata… Nu, chiar şi mai mulţi, toţi acei eu care trăiesc pe pământ spun laolaltă:

«Nu vreau!» Atunci războiul va fi cu neputinţa şi niciodată, niciodată n-o să se mai audă «rupeţi rândurile» şi «la dreapta», fiindcă nu va mai fi nevoie de de… Da, da, da! Asta-i sigur, asta-i sigur, striga în Romaşov un glas lăuntric biruitor. Vitejia militară, disciplină, respectul gradelor, onoarea uniformei şi toată ştiinţa militară, toate acestea există numai pentru că omenirea nu vrea, sau nu ştie, sau nu îndrăzneşte să spună: «Nu vreau!»

Ce reprezintă atunci toată năstruşnica întocmire a meşteşugului militar? Nimic… O gogoriţa, un edificiu atârnat în văzduh, care mai dăinuie, nu datorită celor două cuvinte scurte: «Nu vreau», ci numai fiindcă nimeni nu le-a rostit până acu’.

Bineînţeles că eul meu n-o să spună niciodată «nu vreau să mănânc, nu vreau să răsuflu, nu vreau să văd». Dacă însa i se va propune să moară, va răspunde negreşit: «nu vreau». Ei, dar ce este atunci războiul, cu

toate morţile lui de neînlăturat şi cu toată arta militară, care studiază cele mai desăvârşite mijloace de a ucide? O greşeala universală? Sau poate o orbire?

Nu... o clipă... stai... Se vede că mă înşel! Nu se poate să nu greşesc, fiindcă acest «nu vreau» e atât de simplu, atât de firesc, încât ar trebui să le vină în minte tuturor... Ei bine, fie! să ne gândim... să presupunem că mâine, sau chiar în clipa de faţa, gândul ăsta le vine în minte tuturor ruşilor, nemţilor, englezilor, japonezilor... îndată nu va mai fi război, nu vor mai fi nici ofiţeri şi nici soldaţi. Toţi se vor întoarce la casele lor! Ce se va întâmpla? Da, ce se va întâmpla atunci?

Ştiu că Şulgovici îmi va răspunde: «Atunci duşmanii vor năvăli la noi pe neaşteptate, ne vor lua pământul şi casele, ne vor călca în picioare lanurile şi ne vor răpi soţiile şi surorile...» Dar răzvrătiţii? Dar socialiştii şi revoluţionarii?...

Totuşi, nu-i aşa! Când toată omenirea va fi spus: «Nu mai vreau vărsare de sânge», cine va mai recurge oare la arme şi la silnicie? Nimeni! Ce se va întâmpla atunci? Se va împăca toată lumea? Îşi vor face hatâruri unul altuia? Îşi vor împărţi bunurile între ei? Se vor ierta? Doamne, Doamne, oare ce se va întâmpla?”

Cufundat în gândurile lui, Romaşov nu băgase de seamă că Gainan se apropiase încetişor de el, pe la spate, întinzându-şi fără veste mâna peste umărul lui. Tresări cu un uşor strigat de spaimă:

— Ce vrei, mai diavole?...

Gainan puse pe masă un pacheţel învelit în hârtie cafenie.

— Pentru tine î zise el cu glas familiar şi blând, iar ofiţerul ghici că ordonanţa zâmbea prietenos în spatele lui. Iaca ţigări pentru tine. Fumezi!

Romaşov se uita la pacheţel şi citi: Ţigări Gornistul, preţul 3 copeici – 20 bucăţi.

— Ce-i asta? întreba el cu mirare. De unde le-ai luat?

— Văzut tu n-are ţigări. Cumpărat pe banii mei. Fumezi, te rog, fumezi. Nu-i nimic. Eu dau la tine!

Gainan se ruşina şi fugi în goană, trântind uşa zgomotos.

Sublocotenentul aprinse o ţigara. Un miros de ceară roşie şi de pene arse se răspândi prin odaie.

„Ce băiat bun! gândi Romaşov, foarte mişcat. Mă înfurii şi strig la el, îl pun să-mi scoată seara cizmele, ba chiar şi ciorapii şi pantalonii, şi uite-l că-mi cumpără ţigări cu cele din urmă copeici din solda lui. «Fumezi, te rog!» Merit eu să se poarte astfel cu mine?”

Se scula iar şi începu să se plimbe prin odaie cu mâinile la spate.

„În compania noastră sunt o sută de oameni şi fiecare cugeta, simte şi are firea lui proprie, oarecare experienţă de viaţa, simpatiile şi antipatiile lui personale…

Ce ştiu eu despre oamenii ăştia? Nimic! Le cunosc doar chipurile… Iată-i, începând din flancul drept: Soltas, Riabosapka, Vedeneev, Egorov, Iascisin… fete cenuşii care seamănă între ele. Ce-am făcut eu ca să-mi apropii sufletele lor şi eul meu de eul lor? Nimic!”…

Deodată, Romaşov îşi aminti de o seară ploioasă, într-o toamnă târzie. Câţiva ofiţeri, printre care şi el, Romaşov, şedeau la popotă şi beau votca la o masă, când intra în goană, gâfâind, sergentul-major Gumeniuk din compania a 9-a şi striga comandantului sau de companie:

— Să trăiţi, dom’ căpitan – au adus recruţii!…

În adevăr, fuseseră aduşi ca o turmă de vite şi stăteau îngrămădiţi cu toţii laolaltă în curtea cazărmii, în ploaie, ca nişte animale speriate şi supuse, cu priviri piezişe şi neîncrezătoare.

Dar fiecare avea înfăţişarea lui deosebita sau poate că numai părea aşa, fiindcă purtau haine felurite. „Asta-i desigur lăcătuş, gândi atunci Romaşov, trecând pe lângă ei şi cercetându-le fetele, iar asta trebuie să fie un om foarte vesel şi mare meşter la armonica. Celălalt ştie

carte, e mai vioi, vorbeşte repezit, alegându-şi cuvintele şi pare cam şmecher… N-o fi vreun chelner?” Se vedea că fuseseră într-adevăr aduşi cu sila, ca, numai cu câteva zile mai înainte, femeile şi copiii lor îi petrecuseră la drum cu văicărelile şi cu bocete, în timp ce ei făceau pe vitejii şi se ţineau să nu izbucnească în lacrimi, mahmuri încă după beţia tradiţionala, cu prilejul recrutării…

A trecut abia un an şi iată-i aliniaţi în şirul lung şi nemişcat, toţi la fel de ţepeni şi de cenuşii, într-un cuvânt, soldaţi! Nu voiau să vină la regiment. Eul lor se împotrivea.

Dumnezeule, care să fie pricina acestei neînţelegeri? Unde începe răul? Care-i cheia tainei? Sau poate că toate acestea seamănă cu binecunoscuta experienţă: dacă pui capul unui cocos pe o masă, el se zbate, dacă însă-i tragi o linie cu creta pe cioc şi o prelungeşti mai departe pe masă, crede c-a fost legat şi stă neclintit cu ochii aţintiţi, cuprins de o spaimă neînchipuita.

Romaşov merse să se trântească pe pat.

„Atunci, ce-mi rămâne de făcut? se întreba el cu asprime, aproape cu ură. Da!… Ce să fac? să părăsesc serviciul? Dar ce ştiu eu să lucrez? De ce m-aş putea apuca? întâi, am urmat la şcoala, apoi la corpul de cadeţi şi la şcoala militară, iar pe urmă am dus viaţa de ofiţer într-un cerc strâmt. Am cunoscut oare lupta? Nevoia? Nu! … Am trăit totdeauna scutit de orice griji, ca o fată de pension care-şi închipuie ca franzelele cresc calde pe copaci… Dacă încerc să părăsesc serviciul, o să rămân în urma tuturor, ajung un beţiv şi-o să mă poticnesc de la cei dintâi paşi de viaţa liberă… Ia stai! Este vreunul, printre ofiţerii pe care-i cunosc, care să fi părăsit de bunăvoie serviciul? Nu, nici unul! Toţi se agaţa de epoleţii lor, fiindcă nu ştiu nimic altceva şi nu-s buni de nimic. Dacă li se întâmpla să părăsească armata, umbla cu o şapca slinoasă cu cozoroc şi spun ca cerşetorii «*Ayez la*

bonté...[2] sunt un nobil ofiţer rus... *Comprenez-vous*?[3]» Ah, ce să mă fac... ce să mă fac?”

— Ei, arestatule! Arestatule! strigă sub fereastra un glas cristalin de femeie.

Romaşov sări jos din pat şi alerga la fereastră. Surocika era în curte... Cu mâinile streaşina la ochi, apărându-se de lumină, îşi lipi de geam faţa fragedă, zâmbitoare şi zise cu glas tărăgănat:

— „Fa-a-ceti-vă mi-i-lă de un biet arestat!”

Romaşov puse mâna pe mânerul ferestrei, dar îşi aduse aminte ca fereastra mai era lipita pentru iarnă. Atunci, cuprins pe loc de o neaşteptata şi voioasa îndrăzneală, trase din răsputeri cerceveaua care se desfăcu şi se deschise larg, pârâind, în timp ce peste capul lui cădea o ploaie de var şi de chit uscat.

Aerul răcoros, cu mireasma gingaşa, înfiorătoare a florilor albe, năvăli ca un şuvoi în odaie.

„Uite cum găseşti o ieşire!” răsuna în sufletul lui un glas râzător şi voios.

— Romocika! Eşti nebun? Ce faci?

El îi luă mâna mică, strânsă într-o mânuşa cafenie, pe care i-o întindea pe fereastră şi o săruta cu îndrăzneală întâi sus, apoi mai jos la încheietura, în deschizătura rotundă de deasupra nasturilor. N-o mai făcuse niciodată până atunci, iar ea, supunându-se parcă fără să-şi dea seama valului de înflăcărată cutezanţa care-l cuprinsese pe neaşteptate, nu se împotrivea sărutărilor lui şi se uita doar la el, zâmbind uşor încurcata şi uimită.

— Alexandra Petrovna! Cum să-ţi mulţumesc? Ce drăguţă eşti!

— Romocika, dar ce ai? De ce te bucuri? întreba ea, râzând şi aţintindu-şi asupra lui căutătura plină de curiozitate, îţi strălucesc ochii... Uite! Ţi-am adus dulciuri, ca unui arestat...

---

[2] Aveţi bunătatea (fr.) (n. t.).

[3] Înţelegeţi? (fr.) (n. t.).

Astăzi, avem plăcintă cu mere, o bunătate! Stepan, dă-mi coşul!

Romaşov o privea cu ochi scânteietori de îndrăgostit, ţinându-i strâns mâna într-a lui, fără ca ea să se opună şi apoi zise grăbit:

— Ah, dac-ai şti la ce m-am gândit azi toată dimineaţa! ...

Dac-ai şti! Am să-ţi spun mai târziu...

— Da, mai târziu... Uite că vine soţul şi stăpânul meu...

Lasă-mi mina! Ce ciudat eşti astăzi, Iuri Alexeevici... Te-ai făcut chiar mai frumos!

Nikolaev se apropie şi el de fereastră. Era încruntat şi-l salută cu o înfăţişare nu tocmai binevoitoare.

— Hai, Surocika, vino! îşi zori el nevasta. Ce Dumnezeu mai e şi asta?! Pe cinstea mea, sunteţi nebuni amândoi!

Dac-ar afla colonelul, bună treabă ar mai fi... Doar e la arest! Rămâi cu bine, Romaşov... Mai treci pe la noi!

— Da, mai treci pe la noi, Iuri Alexeevici! repetă şi Surocika.

Plecă de la fereastră, dar se întoarse îndată şi murmură repede, în şoapta:

— Asculta, Romocika! Zău, nu ne da uitării! Te socot drept singurul meu prieten... M-auzi.' Numai nu mă mai privi cu ochii ăştia de berbec, ca de un, nici un vreau să te mai văd. Te rog, Romocika, să nu te crezi şi să nu-ţi dai aere...

Nici un eşti încă un adevărat bărbat!

VII

LA ORA TREI ŞI JUMĂTATE, LOCOtenentul Feodorovski, aghiotantul regimentului, intra la Romaşov. Era un tânăr înalt şi, cum spuneau soţiile ofiţerilor, impunător, cu ochi reci şi mustăţi lungi.

Era de o curtenie exagerată, dar numai oficială faţa de ofiţerii inferiori. Nu se împrietenea cu nici unul din ei, fiind foarte mândru de funcţia lui. Toţi comandanţii de companie se linguşeau pe lângă el...

Când intra în odaie, îşi arunca în treacăt o privire printre gene asupra mobilierului sărăcăcios al lui Romaşov. Sublocotenentul care, în clipa aceea, era întins pe pat, se ridică repede, înroşindu-se şi se grăbi să-şi încheie nasturii de la bluză.

— Am venit după dumneavoastră, din ordinul colonelului, zise Feodorovski cu glas nepăsător. Vă rog să vă îmbracaţi şi să mă urmaţi.

— Iertaţi-mă... îndată! Să-mi pun ţinuta de serviciu. Sunt ca acasă...

— Vă rog, nu vă sfiiţi! Puneţi-vă tunica. Îmi daţi voie să stau jos?

— Iertaţi-mă, vă rog... Nu doriţi un ceai? întreba îndată Romaşov.

— Nu, mulţumesc... Vă rog, grăbiţi-vă!

Aghiotantul se aşeza pe scaun, fără să-şi scoată mantaua şi mănuşile, în timp ce Romaşov se îmbrăca, încurcat, frământându-se mai mult decât era nevoie şi ruşinat de cămaşa lui nu tocmai curata. Locotenentul Feodorovski rămase drept şi nemişcat, cu faţa

încremenita şi cu mâinile pe mânerul săbiei.

— Nu ştiţi de ce mă cheamă?

Aghiotantul dădu din umeri:

— Ciudata întrebare... De unde să ştiu? fără îndoiala că ştiţi mai bine decât mine... Sunteţi gata? Vă sfătuiesc să vă treceţi diagonala pe sub epoleţi şi nu deasupra lor. Nu uitaţi că asta nu-i place colonelului. Da, aşa... să mergem!

În faţa porţii aştepta o trăsura de-a regimentului cu doi cai mari şi bine hrăniţi. Ofiţerii se suiră şi trăsura porni. Din politeţe, Romaşov se strădui să stea într-o parte, ca să nu-l stingherească pe aghiotant, el însa parcă nici un baga de seamă. Pe drum, îl întâlniră pe Vetkin care salută aghiotantul, dar, după ce trecu trăsura, Romaşov întoarse capul şi-l văzu că-i face un semn hazliu, cu neputinţa de redat în cuvinte ce parcă spunea: „Ehei, frate, te duce la săpuneală!”

Mai întâlniră şi alţi ofiţeri. Unii se uitau cu luare-aminte, alţii cu mirare, iar câţiva cu un fel de batjocură la Romaşov care, fără voie, se strângea tot sub privirile lor.

Colonelul Şulgovici nu-l primi îndată... Mai avea pe cineva în birou. Sublocotenentul fu nevoit să aştepte în vestibulul pe jumătate întunecos, ce mirosea a mere, a naftalină, a mobilă proaspăt lustruită, unde stăruia mirosul acela special şi oarecum plăcut pe care-l răspândesc hainele şi lucrurile în familiile nemţeşti cu stare şi îngrijite. Plimbându-se prin încăpere,

Romaşov se uita de câteva ori în oglinda din perete, prinsă într-o ramă de frasin şi, de fiecare dată, faţa lui i se păru dezgustător de galbenă, de urâtă şi de nefirească, iar tunica prea roasa şi epoleţii prea mototoliţi.

La început, nu răzbătea din birou decât glasul monoton, de bas, al colonelului. Cuvintele nu se desluşeau, dar din vorbă răsunătoare şi întărâtata ghiceai că cearta pe cineva cu o furie nestăpânită.

Asta ţinu cam cinci minute. Apoi Şulgovici tăcu pe neaşteptate... Atunci se auzi o voce tremurătoare ce se

ruga, iar după o clipă de linişte, Romaşov desluşi limpede, fără să piardă o iotă, cuvintele rostite cu îngrozitoare aroganta, indignare şi dispreţ:

— Ce-mi tot îndrugi acolo? Copiii? Nevasta? Puţin îmi pasa de copiii dumitale! înainte de a-i face, trebuia să te întrebi cu ce-o să-i hrăneşti... Hai? Acuma parcă te aud spunându-mi: „Iertaţi-mă, domnule colonel!" Dar domnul colonel nu-i vinovat de ceea ce ţi se întâmpla dumitale! să ştii, căpitane, că dacă eu, colonelul, nu te trimit în faţa consiliului de război, săvârşesc o crimă împotriva serviciului! Ce-e-e? să ta-a-ci din gura! Nu o greşeala, ci un delict... Locul dumitale nu-i la regiment, ci acolo unde singur ştii prea bine... Hai?

Şi din nou răsuna glasul tremurător, sfios, plin de ruga fierbinte şi atât de jalnic, de parcă nu mai avea nimic omenesc.

„Dumnezeule, ce-i asta? gândi Romaşov care rămăsese lipit de oglindă, privindu-şi faţa palidă, fără s-o vadă şi simţind cum i se strânge inima, bătând dureros în piept. Doamne, ce grozăvie!"...

Glasul plângător mai vorbi destul de mult.

Când tăcu, bombăni iar vocea adâncă de bas a colonelului, dar de data aceasta mai liniştita şi ceva mai blândă, ca şi cum

Şulgovici şi-ar fi domolit furia, răcnind, sau poate ca umilinţa celuilalt i-ar mai fi potolit setea de autoritate.

Vorbea întretăiat:

— Fie... Dar e pentru ultima oară! Nu uita că-i pentru ultima oară... Auzi? înseamnă-ţi-o bine pe nasul roşu de beţiv.

Dacă mai aflu vreodată că te-ai îmbătat... Hei? Lasă... lasă că-ţi cunosc eu făgăduielile... Pregăteşte-ţi compania pentru inspecţie! Asta nu-i companie, ci... adunătură! Am să vin chiar eu s-o inspectez peste o săptămână... şi acuma-ţi dau un sfat: Restituie banii pe care i-ai luat din solda trupei şi pune rânduiala în scriptele companiei!

auzi? Asta s-o faci chiar mâine... Hai? Nu mă priveşte că n-ai bani! Să-i scoţi din piatră seacă... şi acum, căpitane, nu te mai opresc... Salutare!

Din birou se auzi cum cineva se mişca nehotărât şi se îndreaptă spre uşa, în vârful picioarelor, cu cizmele care-i scârţâiau. Dar, în aceeaşi clipă, îl opri glasul colonelului care se înăspri deodată, ca să nu pară că s-a lăsat convins.

— Ia stai! Vino-ncoace, hârca bătrână... Sigur c-o să dai fuga la căutări! Hai? să semnezi poliţe! Nătărăule, nătărăule, cap sec ce eşti!... Uite, ia astea, lua-te-ar dracu să te ia... Una, doua... una, doua, trei, patru... Nu, trei sute! Nu pot să-ţi dau mai mult... O să mi le înapoiezi când ai putea...

Ptiu, drăcie, ce măgărie faci, căpitane! răcni colonelul, ridicând glasul din ce în ce mai tare. Să nu te mai prind cumva că faci una ca asta... E o josnicie!... Acum... înainte marş!

Du-te la dracu! Salutare!

În vestibul se ivi Svetovidov, căpitanul cel mărunţel, roşu ca un rac, cu faţa răvăşită, cu broboane de sudoare la tâmple şi pe nas. Cu mâna dreaptă mototolea maşinal în buzunar hârtiile noi care foşneau.

Când îl văzu pe Romaşov, tropai pe loc şi izbucni într-un râs nefiresc de paiaţa, strângând puternic mâna sublocotenentului în mâna lui umedă, fierbinte şi tremurătoare. Ochii lui stingheriţi rătăceau, cercetându-l totodată pe Romaşov ca să ştie dacă auzise sau nu...

— E fioros ca un tigru! mormăi el umil, arătând cu capul spre birou. Dar nu-i nimic! Svetovidov îşi făcu de două ori cruce, cu o mişcare grăbită şi nervoasă. Nu-i nimic... Slavă ţie, doamne, slavă ţie!

— Bondarenko-o! strigă colonelul de dincolo şi glasul lui puternic umplu îndată toate ungherele casei, cutremurând parcă pereţii subţiri ai vestibulului. Nu întrebuinţa niciodată soneria, bizuindu-se pe puterea

neobişnuitului sau gâtlej. Bondarenko! Cine mai e acolo? Pofteşte-l înăuntru...

— Parcă-i un leu! şopti Svetovidov cu un zâmbet acru.

Rămâi cu bine, locotenente... Îţi doresc succes!

În uşa se arata ordonanţa, adevăratul tip al ordonanţei de colonel, cu faţa netedă şi obraznică, par unsuros, cărare într-o parte şi mănuşi de aţa albă pe mâini. Aţintindu-şi privirea uşor sfidătoare drept în ochii locotenentului, zise cu respectuoasa îndrăzneală:

— Domnul colonel vă rog să poftiţi!

Apoi deschise uşa biroului şi se dădu la perete să-i facă loc. Romaşov intra.

Colonelul Şulgovici şedea la birou la stânga intrării. Purta o bluză cenuşie, sub care se vedea o cămaşă bună, de o albeaţa strălucitoare. Îşi ţinea mâinile roşii şi grase pe braţele fotoliului de lemn. Faţa-i mare de bătrân, cu părul cărunt, tuns scurt ca o perie şi cu barbă albă, triunghiulară, era aspră şi rece. Ochii de culoare deschisă şi spălăciţi priveau duşmănos.

Răspunse la salutul sublocotenentului, dând uşor din cap.

Romaşov zări deodată în urechea lui un cercel de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra, şi gândi. „Uite că nu i-am văzut până acum cercelul ăsta.”

— E rău! începu colonelul cu glasul lui de bas, ce parcă mugea, înălţându-se din adâncul stomacului. Apoi făcu o pauză lungă. E o ruşine! urmă el, ridicând glasul. Abia ai intrat în serviciu şi ai şi început să-ţi faci de cap... Sunt nemulţumit de dumneata din foarte multe pricini! Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Cum de-şi îngăduie un mucos să răspundă nu mai ştiu ce nerozie, când colonelul sau îi face o observaţie? Hai? Ce neobrăzare! strigă el deodată atât de asurzitor, încât Romaşov tresări. De neînchipuit! Asta-i destrăbălare!

Romaşov se uita posomorât într-o parte şi i se părea că nici o putere din lume nu l-ar putea sili să-şi ridice privirea

şi să se uite în ochii colonelului. *„Unde-i oare eul meu? se întreba el deodată batjocoritor. Iată, acum trebuie s*ă *stai drepţi* şi să *taci.”*

— N-am să-ţi spun cum am aflat, dar ştiu, ştiu sigur că bei… E dezgustător! Un băieţandru, un ţânc abia ieşit din şcoala se îmbăta la cercul militar ca cea din urmă calfa de cizmar… Eu, dragul meu, ştiu tot! nimic nu-mi scapă… Ştiu chiar multe lucruri pe care nici un le bănuieşti… Ei, dacă vrei să te rostogoleşti până jos în râpă, poftim, n-ai decât! Dar îţi spun pentru cea din urmă oară… gândeşte-te bine la înţelesul vorbelor mele! Aşa se întâmpla totdeauna, dragul meu…

Începi cu un păhărel, apoi mai iei unui, şi până la urma mori sub un gard! Bagă-ţi bine asta-n cap… Trebuie să ştii că suntem răbdători, dar şi răbdarea unui înger are o margine… la seama să nu ne scoţi din sărite! Dumneata eşti unul singur, iar corpul ofiţeresc reprezintă o adevărată familie. Aşa că, oricând se poate întâmpla… să te înhaţe de guler şi să te arunce afară!

„Stau nemişcat şi tac, îşi zicea Romaşov cu amărăciune, fără să-şi poată lua privirea de la cercelul colonelului, când ar trebui să-i spun că nici eu nu ţin la familia asta şi sunt gata s-o părăsesc chiar acum, trecând în rezervă. Voi îndrăzni oare să-i vorbesc?”

Romaşov simţi că inima prinde iar să-i bată cu putere…

Făcu chiar o mişcare neputincioasă cu buzele, dar se opri, înghiţi în sec şi rămase nemişcat.

— Şi îndeobşte, purtarea dumitale lasă de dorit! urma Şulgovici cu glas foarte aspru. Aşa, de pildă, anul trecut, când nici măcar nu împliniseşi un an de serviciu ai cerut o permisie… Ai îndrugat nu mai ştiu ce despre o boală a mamei dumitale, ai arătat o scrisoare de la ea… Desigur, nu îndrăznesc, mă-nţelegi, nu îndrăznesc să nu cred ce-mi spune un ofiţer de-al meu. Dacă zici că-i vorba de mama dumitale, bine, fie şi mama… Ce să-i faci, multe se pot întâmpla! Dar ştii, când una se adaugă la alta,

înţelegi...

Romaşov simţea încă de mult că genunchiul drept îi tremura, întâi foarte slab şi apoi din ce în ce mai tare. Până la urmă, aceasta nestăpânită mişcare nervoasă ajunse atât de puternică, încât îl trecură fiori prin tot trupul. Foarte stingherit şi ruşinat, se temea ca Şulgovici să nu ia tremurul ăsta drept frica faţa de el. Dar când colonelul pomeni de maică-sa, un val de sânge cald şi ameţitor i se sui deodată la cap, iar tremuru-i înceta pe loc. Pentru întâia dată, îşi ridica privirea, pironindu-i stăruitor drept în ochii colonelului, cu ură şi eu o înfăţişare sfidătoare, o simţea chiar el, ce parcă desfiinţa nenumăratele trepte ale rangului care despărţeau pe neînsemnatul subaltern de şeful temut! încăperea i se păru întunecoasa ca şi cum ar fi tras cineva deodată perdelele.

Glasul gros al colonelului se prăbuşi într-o prăpastie muta...

Urma un răstimp de întunecare şi de linişte groaznică, un răstimp fără gânduri, fără voinţa şi fără vreo impresie din afară, aproape fără conştiinţa, afară de singura şi cumplita convingere că acum, chiar în clipa aceasta, se va întâmpla ceva nesăbuit, îngrozitor şi cu neputinţa de îndreptat. O voce ciudată, străină, parca-i şoptea la ureche: „Am să-l lovesc”, şi Romaşov îşi îndrepta încet privirea spre obrazul lat şi cărnos al bătrânului şi spre cercelul de argint în formă de semilună, cu o cruce deasupra.

Pe urmă, ca prin vis şi fără să înţeleagă bine ce se întâmpla, zări cum ochii lui Şulgovici exprimau pe rând mirarea, spaima, îngrijorarea şi mila... Valul nebun, de neînlăturît care, atât de ameninţător şi de sălbatic, pusese stăpânire pe sufletul lui Romaşov, se prăbuşi deodată, trăgându-se înapoi, departe.

Parcă se trezi din somn şi răsufla adânc şi tare... Totul i se păru iar simplu şi obişnuit. Şulgovici, îngrijorat, îi arătă

un scaun, şi-i vorbea cu neaşteptata şi duioasă dojană.

— Ptiu, drace... Da' supărăcios mai eşti! Haide, stai jos, lua-te-ar naiba! Ei, da... toţi sunteţi la fel! mă priviţi ca pe o fiară şi vă spuneţi: „Răcneşte fără nici un rost prostul ăsta bătrân, lua-l-ar dracu!" Dar eu, dragul meu – şi glasul gros îi tremura de o caldă tulburare – eu, pe cinstea mea, vă iubesc pe toţi ca pe copiii mei... Credeţi că nu sufăr, că nu mă doare pentru voi? Ehei, domnilor, domnilor, nu mă înţelegeţi...

Ei, să zicem că m-am înfierbântat puţin, c-am mers ceva prea departe, dar poţi oare să te superi pe un bătrân? Ehei, tinereţe, tinereţe... şi acuma, basta! Am făcut pace... Dă-mi mâna şi să trecem la masă!

Fără să scoată o vorbă, Romaşov se pleca şi strânse mâna mare, puhava şi rece pe care i-o întindea colonelul. Nu mai era jignit, dar nici un se simţea mai bine. După gândurile grave şi mândre din chiar dimineaţa aceea, se socotea acum un biet şcolar jalnic, un băieţandru sfios, părăsit de toţi, şi se ruşina de schimbarea aceasta sufletească.

În timp ce-l urma pe colonel în sufragerie, îşi zise, ca de obicei, la persoana a treia: „gânduri întunecate îi brăzdau fruntea".

Şulgovici n-avea copii. La masa veni soţia lui, o femeie înalta şi voinică, fără gât, dar cu mai multe bărbii. Tăcea aproape tot timpul şi era foarte impunătoare. În ciuda *pincenez*-ului şi a privirii ei arogante, avea o faţa simplă ce părea plămădită în grabă din aluat, cu două stafide înfipte în loc de ochi. În urma ei, târându-şi paşii mici, se ivi mama colonelului, o bătrânică mărunţică şi surdă, dar încă vioaie, tăioasă şi autoritară.

Fără sfiala, îl mătura pe Romaşov din cap până-n picioare, cu o privire stăruitoare pe deasupra ochelarilor, şi-i întinse o mina micuţa, negricioasa şi zbârcită, ca de moaşte, pe care i-o puse drept pe buze. Apoi se întoarse către colonel şi-l întreba, ca şi cum n-ar fi fost decât ei

amândoi în sufragerie:

— Cine-i asta? Parcă nu mi-l amintesc.

Şulgovici duse mâinile pâlnie la gura şi-i strigă în ureche:

— E sublocotenentul Romaşov, mama! Un ofiţer minunat... bun ofiţer de trupa şi vrednic... provenit din corpul de cadeţi... A, da! îşi aminti el deodată. Mi se pare, sublocotenente, că eşti de la noi, din gubernia Penza.

— Da, desigur, domnule colonel, din gubernia Penza.

— Ei, da, da... Acuma-mi aduc aminte... Atunci, sunteţi concetăţeni! Din judeţul Narovciat, mi se pare.

— Da, chiar din judeţul Narovciat!

— Ei, da... Cum de am putut să uit? Vorba ceea: „La noi în Narovciat, doar ţăruşi în lung şi-l lat...” Noi suntem din Înalt. Mama, striga iar colonelul în urechea maică-sii, sublocotenentul Romaşov e de la noi, din Penza!... Din Narovciat!... E un concetăţean de al nostru!...

— A-a! făcu bătrâna, mişcându-şi sprincenelele cu talc. Da., da... Chiar aşa socoteam şi eu... Va să zică eşti băiatul lui Serghei Petrovici Siskin?

— Mama! Te înşeli! Pe sublocotenent îl cheamă Romaşov şi nu Siskin.

— Păi!... Eu ce spuneam... Nu l-am cunoscut pe Serghei Petrovici decât din auzite. Dar pe Piotr Petrovici îl vedeam tare des. Moşiile noastre erau aproape vecine. Îmi pare bine, foa-ar-te bine, tinere... Eşti de toată laudă...

— Ei, acuma s-a pornit bătrâna să huruie, zise colonelul încet, cu un fel de bunătate morocănoasă. Stai jos, sublocotenente. Locotenent Feodorovski! strigă el spre uşa. Isprăveşte-ţi treburile şi vino să-ţi bei votca!...

Aghiotantul care, după un obicei stabilit în multe regimente, lua masa la colonel, intra repede în sufragerie. Foarte firesc şi zornăind uşor din pinteni, se apropie de o măsuţă de majolica, aşezata mai la o parte anume pentru gustări, îşi turnă un pahar de votcă şi bându-l fără grabă,

lua o gustare.

Romaşov încerca faţa de el o nedesluşita invidie şi un fel de consideraţie ce-i păreau caraghioase şi meschine.

— Ei, sublocotenente, nu iei o votcă? întreba Şulgovici.

Doar obişnuieşti…

— Nu, vă mulţumesc respectuos! Nu prea simt nevoia, răspunse Romaşov cu glas răguşit şi apoi tuşi încetişor.

— Foa-arte bi-ne. Nici un se poate mai bine. Îţi doresc să fie tot aşa şi pe viitor.

Masa era îmbelşugata şi minunată. Se vedea ca atât colonelul cât şi soţia lui, oameni fără copii, aveau nevinovata patimă de a mânca bine. Se servi o supă de legume noi cu verdeaţa ce mirosea frumos, plătică prăjită cu casa, o rata bine îndopata şi sparanghel. Pe masă erau trei sticle, ce-i drept începute şi închise cu dopuri cu figurine de argint, dar cu vinuri străine scumpe şi de mărci renumite: vin alb, vin roşu şi vin de Madera. Ca şi cum ultima-i minie i-ar fi aţiţat pofta de mâncare, colonelul se ospăta cu deosebită mulţumire şi atât de voios, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la el.

Făcea într-una glume pline de haz, dar cam grosolane. Când se aduse sparanghelul, îşi baga mai adânc după gulerul tunicii şervetul scrobit, de o albeaţa strălucitoare şi zise voios:

— De-aş fi rege, aş mânca mereu sparanghel.

În timp ce mânca peştele, nu se putu opri să nu-i strige lui Romaşov cu glas de comandă:

— Sublocotenente! lasă cuţitul deoparte. Peştele şi pârjoalele se mănâncă numai cu furculiţa… Vezi bine, un ofiţer trebuie să ştie să mănânce… Orice ofiţer poate fi poftit la masa maiestăţii-sale! să nu uiţi…

De la începutul mesei, Romaşov se simţea stângaci şi stingherit. Neştiind unde să-şi pună mâinile, le ţinea aproape tot timpul sub masă, împletind codiţe din ciucurii fetei de masă.

Pierduse de mult obişnuinţa unei vieţi de familie

plăcute, a mobilelor frumoase şi comode şi a bunei ţinute la masă. Îl chinuia mereu acelaşi gând: „E dezgustător ce fac! Ce grozavă slăbiciune şi mişelie din partea mea că n-am îndrăznit să refuz aceasta umilitoare invitaţie la masă. Uite, am să mă scol chiar acum, am să-i salut pe toţi şi am s-o şterg. Creadă ce-or vrea! Doar el n-o să mă înghită... N-o să-mi ia sufletul, gândurile şi conştiinţa. Oare-am să pot pleca?" Apoi, cu inima strânsă iar de sfială şi îngălbenindu-se de frământare sufletească, furios pe el însuşi, simţea că nu-i în stare s-o facă.

Soarele apunea când se aduseră cafelele. Razele roşii cădeau pieziş pe fereastră, aruncând pete arămii orbitoare pe tapetele închise, pe faţa de masă, pe cristaluri şi pe chipurile mesenilor. Toţi tăceau, cuprinşi de vraja melancolică din amurg.

— Când eram sublocotenent, zise deodată Şulgovici, îl aveam comandant de brigadă pe generalul Fofanov, un bătrânel tare simpatic, ofiţer încercat în lupte, dar ieşise, pare-se, din rândul copiilor de trupă. La inspecţii, mi-aduc aminte că se apropia de toboşar – îi plăcea grozav toba – şi-i spunea:

„Asculta, măi frate, ia cântă-mi un marş melancolic". Da... când avea musafiri, generalul ăsta plecă totdeauna să se culce la ora unsprezece... Uneori zicea oaspeţilor: „Hai, domnilor, mâncaţi, beţi, veseliţi-vă... Cât despre mine mă duc în braţele lui Neptun!" Ceilalţi răspundeau: „Ale lui Morfeu, domnule general!" „Eh, totuna-i... E aceeaşi mineralogie..." Aşa voi face şi eu acuma, domnilor, şi Şulgovici se sculă, punându-şi şervetul pe spătarul scaunului. Mă duc şi eu în braţele lui Neptun... Sunteţi liberi, domnilor ofiţeri!

Ofiţerii se sculară, luând poziţia de drepţi.

„Un zâmbet ironic şi amar flutura pe buzele-i subţiri", gândi Romaşov, dar gândi numai fiindcă, de fapt, în clipa aceea, faţa-i era palidă, cu o umilă expresie de supunere, lipsită de orice frumuseţe.

Romaşov se întorcea iar spre casă, simţindu-se nespus de singur, sfâşiat de tristeţe şi pierdut într-o lume străină, întunecata şi duşmănoasă.

În amurg ardeau iar grămezi de nori grei şi cenuşii, în flăcări roşietice ca chihlimbarul şi lui Romaşov i se părea iar ca departe, dincolo de zare, peste case şi peste câmpii, se ascunde un oraş minunat şi de neînchipuit, unde viaţa-i numai frumuseţe, graţie şi fericire...

Pe străzi se întuneca tot mai tare şi pe şosea alergau plozii, ţipând. Pe ici, pe colo, pe prispe, în faţa porţilor şi prin grădini, răsunau într-una râsete aţâţătoare de femei, cu fiorul cald, plin de o bucurie animalică, care numai primăvara se aude.

*În sufletul lui Roma*şov*, o dată cu o melancolie liniştita* şi *plină de gânduri, se trezeau amintiri ciudate* şi *nedesluşite, părerea de rău după fericirea pe care n-o cunoscuse, după primăverile de altădată,* şi *mai frumoase decât aceasta, iar în inima lui încolţea încet presimţirea tulbure* şi *dulce a unei iubiri apropiate...*

Când ajunse acasă, îl găsi pe Gainan în colţişorul lui întunecat, privind bustul lui Puşkin. Marele poet era acum uns tot cu untdelemn... Flacăra luminării ce ardea în faţa lui îi punea pete lucioase pe nas, pe buzele groase şi pe gâtul cu vinele umflate. Gainan şedea turceşte pe cele trei scânduri ce-i slujeau drept pat, legănându-se uşor înainte şi înapoi şi mormăia tărăgănat ceva prelung şi monoton.

— Gainan! strigă Romaşov.

Ordonanţa tresări şi sari ars de pe pat, luând poziţia de drepţi. Pe faţa i se citeau frica şi tulburarea.

— Alah? întreba prietenos Romaşov.

Gura de băieţandru, fără urmă de mustaţa a ceremisului se întinse într-un zâmbet larg ce-i dezvălui dinţii frumoşi, albi şi scânteietori la licărirea luminării.

— Alah... dom'sublocotenent!

— Bine, bine... Stai acolo! Romaşov mângâie cu

blândeţe ordonanţa pe umăr. Nu-i nimic, Gainan, tu ai un Alah, eu am Alah... Vezi, nu-i decât un singur şi acelaşi Alah pentru toţi oamenii.

„Ce de treaba-i Gainan asta, gândi sublocotenentul, intrând în odaie. *Iar eu mă ruşinez să-i strâng mâna... Da, nu pot...*

Nu îndrăznesc! Ei, drăcie! De azi înainte trebuie să mă îmbrac şi să mă dezbrac singur... E o porcărie să-l sileşti pe aproapele tău să te slujească astfel.”

În seara aceea, nu se mai duse la cercul militar. Scoase din sertar un caiet gros, cu pagini liniate şi acoperite cu slove mărunte, neregulate, şi scrise până noaptea târziu.

Era a treia lui povestire, intitulata cel din urmă şi fatal început. Sublocotenentul rosea de îndeletnicirile lui literare şi pentru nimic în lume nu le-ar fi mărturisit cuiva.

VIII

ABIA ACUM SE ÎNCEPEA CLĂDIREA cazărmilor pentru regiment, dincolo de calea ferată, pe aşa-zisul islaz iar până să fie gata, regimentul, împreuna cu toate serviciile lui, era încartiruit prin case particulare. Cercul militar fusese aşezat într-o casă nu prea mare, numai cu parter, în formă de L; în aripă mai lungă de la stradă se aflau sala de dans şi salonul, iar în cea mai scurtă care se înfunda într-o curte plină de noroi, se găseau popotă, bucătăria şi „camerele” pentru ofiţerii în trecere prin oraşele. Amândouă aripile erau legate între de printr-un fel de culoar îngust, întortocheat, cu o serie de ieşinduri ce comunicau între ele prin câte o uşa, alcătuind un şir de cămăruţe mici care slujeau drept bufet, camera de biliard, camera pentru joc de cărţi, vestiar şi garderobă pentru doamne.

Cum toate aceste încăperi, afară de popotă, erau de obicei nelocuite şi nu se aeriseau niciodată, miroseau acru a mucegai şi a casa închisa, la care se mai adaugă şi mirosul de naftalina al vechilor învelitori de mobilă.

Romaşov sosi la cerc la ora nouă. Cinci, şase ofiţeri neînsuraţi se şi adunaseră pentru serată, dar doamnele nu veniseră încă. De mult se stabilise între de o ciudată întrecere cât priveşte respectarea unei purtări alese în societate şi socoteau că era ruşinos că o doamnă să sosească printre cele dintii la bal.

Muzicanţii se şi aşezaseră la locul lor, într-o verandă închisa cu sticla care dădea în sala de dans printr-o boltă

mare cu geamuri.

Între ferestrele sălii, ardeau lămpi cu trei braţe, iar de tavan atârna un policandru împodobit cu mici prisme de cristal tremurătoare.

La lumina puternică, părea şi mai deşarta încăperea aceasta mare, cu pereţii goi, tapetaţi cu hârtie albă, cu perdele de tul la ferestre şi mobilată numai cu scaune vieneze, de-a lungul pereţilor.

În camera de biliard, doi aghiotanţi de batalion jucau în cinci bile pe o sticlă de bere. Erau locotenenţii Bek-Agamalov şi Olizar sau contele Olizar, cum îi ziceau toţi la regiment, un tânăr bătrânicios, deşirat, cu părul lins şi pomădat, faţa rasă şi zbârcită, cu o expresie cam uşuratica, şi care făcea într-una obişnuitele glume de biliard.

Căpitanul Lescenko sta pe marginea ferestrei şi privea jocul lor. Era un bărbat de vreo patruzeci şi cinci de ani, abătut, care ar fi putut să-i întristeze şi pe ceilalţi numai cu înfăţişarea lui. Toate parcă atârnau jalnic pe el. Nasul lung, cărnos, roşu şi moale îi spânzura ca un ardei pe sfoară, mustaţa-i cădea până la bărbie, isprăvindu-se în două fire cenuşii, subţiri ca aţă, iar sprâncenele coborau de la rădăcina nasului spre tâmple, dând ochilor o expresie veşnic plângăreaţă. Până şi tunica veche i se lăsa pe umerii căzuţi şi pe pieptul scofâlcit, ca pe un umărar de haine. Lescenko nu bea niciodată, nu juca cărţi şi nici măcar nu fuma. Îi făcea însa o plăcere ciudată

— De neînţeles pentru alţii – să stea ceasuri întregi în spatele jucătorilor, în camera de biliard sau de cărţi, ori să rămână în sala de mese când cheful era în toi. Şedea acolo, trist şi jalnic, fără să scoată o vorbă. La regiment, se obişnuiseră toţi cu ciudăţenia lui, ba chiar jocul şi băutura parcă nici un le tihneau tuturor, când lipsea el de la cerc.

După ce-i saluta pe cei trei ofiţeri, Romaşov se aşeza lângă

Lescenko, care se dădu prevenitor la o parte să-i facă loc şi oftă, aruncând noului venit o privire tristă de câine credincios.

— Cum o mai duce cu sănătatea Maria Viktorovna? întreba Romaşov înadins mai tare aşa cum vorbeşti cu surzii sau cu cei grei de cap, ton pe care-l întrebuinţau cu Lescenko toţi cei din regiment, până şi subofiţerii.

— Mulţumesc, dragul meu, răspunse Lescenko, oftând adânc.

Fireşte c-o mai supără nervii uneori... ca aşa-s timpurile!

— Dar de ce n-aţi venit împreuna? Sau poate ca Maria Viktorovna nici n-are de gând să vină astăzi?

— Ba da, cum să nu... Vine, vine, dragul meu! Numai că vezi, nu mai era loc în trăsură... A luat o birjă împreuna cu Raisa Alexandrovna şi atunci, înţelegi, dragul meu, că mi-au spus: „Cizmele ţi-s pline de noroi şi ai să ne murdăreşti rochiile”.

— Încrucişare la mijloc! Bine jucat... Scoate bila, Bek! strigă Olizar.

— Întâi trimite-o tu, ca de scos o scot eu îndată, îl repezi Bek-Agamalov.

Lescenko îşi prinse între buze vârfurile mustăţilor cenuşii şi începu să le molfăie cu înfrigurare.

— Am o rugăminte, dragul meu Iuri Alexeevici, îngăimă el nehotărât. Azi eşti conducătorul dansurilor?

— Da! Mi-au dat beleaua asta pe cap, fir-ar să fie! Degeaba am căutat să-l conving pe aghiotantul regimentului şi am vrut chiar să-i fac un raport că-s bolnav. Da’ parcă poţi să te înţelegi cu el? „Adu-mi un certificat de la doctor”, mi-a spus.

— De aceea, dragul meu, urma Lescenko cu glas rugător şi umil, fă aşa fel să danseze şi ea un pic. Ştii, te rog ca un camarad.

— Care ea? Maria Viktorovna?

— Ei, da! Te rog frumos...

— Bilă pentru dublet, în colţ! ordonă Bek-Agamalov. E ca şi făcut.

Îi venea greu să joace din pricina staturii lui scunde şi fu nevoit să se întindă pe burta peste biliard. Faţa i se înroşi de încordare, iar pe frunte i se umflară doua vine ce coborau spre rădăcina nasului, alcătuind un fel de „V”.

— *J-a-m-a-i-s*[4], îl sfida Olizar, sigur de el. Nici eu n-aş putea s-o fac!

Tacul lui Agamalov lunecă, trosnind scurt peste bila, dar ea nu se clinti din loc.

— Chix! strigă voios Olizar şi începu să joace cancan în jurul biliardului. Ei, sufletele, spui la mine: când dormim, sforăim?[5]

Agamalov bătu în podea cu capătul cel gros al tacului.

— Nu-ţi îngădui să cobeşti când mă pregătesc să joc! răcni el, iar ochii negri îi scăpărau. Dacă-i aşa, nici un mai joc.

— Nu supăram, sufletele, că stricam sânge la noi. Bila în colţ!

Unul din plantoanele, care stăteau la vestiar s-ajute doamnele să-şi scoată hainele, se apropie în graba de Romaşov.

— Să trăiţi, dom’ sublocotenent, vă pofteşte o doamnă în sala de dans.

Trei doamne care sosiseră tocmai atunci se plimbau încet prin sală; nici una nu mai era în floarea tinereţii. Cea mai în vârstă, Anna Ivanovna Migunova, soţia ofiţerului administrator, se adresa lui Romaşov cu glas aspru şi nefiresc, lungind ciudat ultimele silabe ale cuvintelor şi plecându-şi capul. Cu graţia unei femei de lume.

— Sublocotenent Romasov, da ordin să cânte ceva frumos!... Te ro-og...

— La ordinele dumneavoastră.

Romaşov se înclina şi se apropie de fereastra

[4] Niciodată (fr.) (n. t.).

[5] Vorbeşte stricat, imitând graiul caucazienilor (n. t.).

muzicanţilor:

— Zissermann! strigă el şefului orchestrei, zi-i ceva frumos!

Prin fereastra deschisă a verandei, răsunară furtunos primele măsuri din uvertura Viaţa pentru ţar, iar flacările luminărilor începură să se legene în tactul muzicii.

Doamnele se adunau încet. Cu un an în urmă, lui Romaşov îi plăceau foarte mult clipele acestea de la începutul balului, când îşi îndeplinea îndatoririle de maestru al dansurilor şi întâmpina doamnele la intrarea lor în vestiar. Ce tainice şi fermecătoare i se păreau de când, însufleţite de lumină, de muzică şi de aşteptarea dansului, îşi scoteau într-un freamăt voios glugile, eşarfele şi hainele de blană. O dată cu râsetele femeilor şi cu glasurile lor sonore, pătrundea în vestiarul îngust şi un miros de ger, de parfum, de pudră şi de mănuşi de piele fină – mirosul atât de tulburător al femeilor frumoase care s-au gătit de bal. Ce strălucitori şi galeşi se răsfrângeau ochii lor în oglinzile înaintea cărora se opreau să-şi îndrepte în graba pieptănăturile! Ce armonios era foşnetul rochiilor!

Ce mângâietoare atingerea mâinilor mici, a eşarfelor şi a evantaielor…

Vraja aceasta pierise acum pentru totdeauna şi Romaşov înţelegea, nu fără oarecare ruşine, că farmecul acesta se datora în mare măsură lecturii unor romane proaste franţuzeşti, în care trebuia neapărat să se descrie cum trec prin vestibul

Gustave sau Armând, poftiţi la balul de la ambasada rusă…

Mai ştia, de asemenea, că soţiile ofiţerilor purtau ani de-a rândul una şi aceeaşi rochie „eleganta”, făcând deznădăjduite încercări s-o împrospăteze pentru seratele mai strălucite, şi că-şi curăţau mănuşile cu benzina. I se părea ridicolă şi pretenţioasa patima lor pentru tot felul de egrete, de eşarfe, pentru pietre false, pentru pene şi

pentru sumedenie de panglici…

Toate acestea dovedeau un lux ţipător, fără gust şi ieftin.

Ele întrebuinţau creme şi farduri într-un chip atât de neîndemânatic şi de vulgar, aproape prostesc, încât faţa unora căpăta o înfiorătoare nuanţa albăstruie. Romaşov cunoştea, ca de altfel tot regimentul, istorioarele tainice ale fiecărui bal, ale fiecărei rochii, aproape ale fiecărei fraze rostite cu cochetărie, ceea ce-i sporea dezgustul. Ştia ca-n spatele acestei faţade se ascund o jalnică sărăcie, şiretlicuri, bârfeli, invidie reciproca, un joc neputincios al provincialelor de a se arăta femei de lume şi, în sfârşit, obişnuite şi anoste legături amoroase.

Căpitanul Talman sosi împreuna cu nevastă-sa. Erau amândoi foarte înalţi şi voinici; ea, blondă, grasă, cu trăsături delicate; el, o figură oacheşa de bandit, tusea mereu şi vorbea răguşit. Romaşov ştia dinainte c-o să-i pună întrebarea lui obişnuita… Într-adevăr, rotindu-şi ochii de ţigan, rosti:

— Ia spune, sublocotenente, a început whist-ul?

— Încă nu… Sunt cu toţii în sala de mese!

— Încă nu? Ştii, Sonecika… mă duc acolo să răsfoiesc *Invalidul*. Draga Romaşov… ai grijă de nevastă-mea, pentru vreun cadril…

Deodată, năvăli în vestiar familia Lakaciov, un adevărat stol de fete drăguţe, zâmbitoare, vorbind cu r, în frunte cu mama lor, o femeie mărunţica, vioaie şi care, la patruzeci de ani, dansa neobosită şi făcea mereu copii, „între al doilea şi al treilea cadril”, cum spunea despre ea Arceakovski, omul de duh al regimentului.

Domnişoarele, rostindu-l pe r, fiecare în felul ei, şi luându-şi vorbă din gura una alteia, se năpustiră asupra lui Romaşov.

— De ce n-ai mai venit pe la noi?

— Rhautaciosule, rhautaciosule, rhautaciosule!

— Hraule, hraule!

— Te invit la phrimul cachril…

— Mesdames… Mesdames!… spuse Romaşov, arătându-se, fără voie, cavaler amabil şi. Făcând plecăciuni în toate părţile.

Tocmai atunci, îşi arunca din întâmplare privirea spre uşa de la intrare şi zări pe geam faţa slaba cu buze groase a Raisei Alexandrovna Peterson, cu un fular alb care-i acoperea pălăria ca s-o apere. Romaşov o şterse ca un băieţandru în salon. Deşi clipă fusese foarte scurtă şi sublocotenentul credea că Raisa nu-l văzuse era totuşi neliniştit… I se părea că desluşise în ochii mici ai amantei lui o expresie nouă şi îngrijorata, ca o ameninţare crudă şi plină de ură.

Trecu în sala popotei, unde se adunase lume şi mai toate locurile erau ocupate la masa lungă şi acoperită cu muşama.

Fumul albastru de tutun plutea legănându-se prin aer. Din bucătărie venea miros de unt prăjit. Două, trei grupuri de ofiţeri începuseră chiar să mănânce şi să bea. Câţiva citeau ziare. Larma glasurilor se contopea cu zingănitul cuţitelor, cu ţăcănitul scurt al bilelor de biliard şi cu zgomotul uşii de la bucătărie, care se trântea într-una. Din antret pătrundea frigul şi trăgea la picioare. Romaşov îl căuta pe locotenentul

Bobetinski şi, zărindu-l, se apropie de el. Bobetinski sta în picioare lângă masă, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, legănându-se când pe vârful picioarelor, când pe tocuri, cu ochii pe jumătate închişi, ferindu-i de fumul ţigării pe care o ţinea în gură. Romaşov îl trase uşor de mânecă.

— Ce-i? întreba el, întorcându-se şi scoţându-şi o mână din buzunar, dar cu ochii tot abia deschişi. Cu o mişcare foarte elegantă, îşi răsuci mustaţa lungă şi roşcata, ridicându-şi cotul în sus şi se uita la Romaşov cu coada ochiului, adăugind: A! A! Dumneata eşti? îmi pare bine…

Vorbea totdeauna în felul acesta căutat şi nefiresc,

imitând, cel puţin aşa credea el, pe tinerii nobili din regimentele de gardă. Avea o părere foarte bună despre sine, socotindu-se drept un mare cunoscător de cai şi de femei, un dansator minunat, nobil şi binecrescut, dar dezgustat şi dezamăgit, în ciuda celor douăzeci şi patru de ani ai săi. De aceea, îşi înalta mereu umerii cu o mişcare de efect, avea un mers nesigur, legănat şi întrebuinţa franţuzisme neizbutite, iar când vorbea, dădea din mâini cu plictiseala şi nepăsare...

— Piotr Fadeevici, iubitule, te rog să conduci tu programul de dans în locul meu, îi ceru Romaşov.

— *Mais, mon ami*! Bobetinski îşi ridică umerii şi sprâncenele, privindu-l cu ochi mari, tâmpiţi. Dar, prietene, traduse el cuvintele, de ce? *Pourquoi*?[6] într-adevăr, dumneata mă... cum se spune? mă uimeşti!!

— Dragul meu, te rog mult...

— Stai... Mai întâi, fără *familiarités*[7]. Ce înseamnă expresiile astea... dragul meu, aşa şi pe dincolo...

— Te conjur, Piotr Faddeici... mă doare capul... şi gâtul... mi-e cu neputinţa...

Multă vreme Romaşov se ruga stăruitor de camaradul său.

Până la urmă, se hotărî să recurgă şi la măguleala.

— Doar nimeni în regiment nu se pricepe să conducă dansurile atât de variat şi de distins ca Piotr Faddeevici şi, afară de asta, îl mai roagă şi o doamnă...

— O doamnă? Faţa lui Bobetinski lua o expresie gânditoare şi melancolică. O doamnă? La vârsta mea, prietene... şi izbucni de ras cu prefăcută amărăciune şi dezamăgire. Ce-i femeia? Ha! Ha! Ha!... *Une énigmes*[8]. Ei bine, fie! Primesc...

Şi, deodată, adăugă cu acelaşi glas dezamăgit:

— *Mon cher ami*[9], n-ai cumva... cum se spune... trei

6 De ce? (fr.) (n. tr.).
7 Familiarităţi (fr.) (n. tr.).
8 O enigmă (fr.) (n. tr.).
9 Dragă prietene (fr.) (n. tr.).

ruble?

— Din păcate, nu!... răspunse Romaşov, oftând.

— Dar o rublă?

— Hm!...

— *Désagréable*[10]... Nu-i nimic de făcut. Dacă-i aşa, hai să bem o votcă.

— Vai! nu mai am nici măcar credit, Piotr Faddeevici.

— Da-a? *O, pauvre enfant*![11]... Nu-i nimic, să mergem.

Bobetinski făcu o mişcare largă de dispreţuitoare mărinimie.

Fac eu cinste!

Între timp, conversaţia se însufleţise şi ajunsese chiar interesantă pentru toată lumea. Se discuta despre duelurile dintre ofiţeri, care tocmai atunci fuseseră încuviinţate prin lege şi părerile erau împărţite.

Cel mai mult vorbea locotenentul Arceakovski, om destul de dubios, aproape un escroc. Se spunea pe furiş despre el că, înainte de a veni la regiment, pe când se găsea încă în rezervă, fusese şef la rateşul postei şi ar fi fost chemat în judecata fiindcă ucisese un surugiu dându-i un pumn.

— Duelul e bun în regimentele de gardă, zise cu dispreţ Arceakovski, pentru tot felul de pierde-vară şi de filfizoni, dar la noi... Eu, de pildă, sunt holtei... să zicem c-am băut la cerc cu Vasâli Vasilici Lipski şi, beat fiind, i-am trântit una în ceafa... Ce ne rămâne de făcut? Dacă nu vrea să se bată cu mine, e dat afară din regiment şi atunci, vă întreb, ce-o să mănânce copiii lui? Dacă se bate în duel, îi trimit un glonte în burta... şi copiii lui iar n-au să aibă ce mânca. Toate acestea-s prostii!

— Stai... aşteaptă... aşteaptă puţin! îl opri bătrânul locotenent-colonel Leh, care se îmbătase şi ţinea într-o mână un păhărel cu votcă, iar cu cealaltă făcea gesturi nesigure în aer.

---

[10] Neplăcut (fr.) (n. tr.).

[11] Bietul copil! (fr.) (n. tr.).

Ştii tu ce înseamnă onoarea uniformei?... Ehei, e mare lucru...

Onoarea... Uite, îmi amintesc o întâmplare de la noi din regimentul Temriuk... prin 1862...

— A, slăbeşte-ne, i-o curma Arceakovski, fără să se sinchisească, n-avem timp de poveştile dumitale. Iar ai să ne spui ceva de pe vremea străbunicului?

— Ei, frate... da' obraznic mai eşti! Eşti încă un băieţandru, pe când eu... A fost, zic, o întâmplare...

— Numai sângele poate spăla o insultă, se amestecă în vorbă locotenentul Bobetinski cu glas înflăcărat, ridicându-şi umerii, ca un cocoş care-şi înfoaie aripile.

— Ei, era în regimentul nostru un subofiţer pe care-l chema Soluha, încerca să urmeze Leh.

Căpitanul Osadci, comandantul companiei întâi, care tocmai venea de la bufet, se apropie de masă.

— Aud că vorbiţi despre dueluri... E un subiect foarte interesant! mugi el cu glas gros de bas, care le acoperi îndată pe toate celelalte. Să trăiţi, domnule colonel! Vă salut, domnilor...

— A, colosul din Rodos! îl întâmpină cu bunătate Leh. Ei, ia loc lângă mine, monumentale! Bei cu mine un pahar de votcă, nu-i aşa?

— Şi încă cum! răspunse cu o octavă mai jos Osadci.

Ofiţerul acesta făcea totdeauna asupra lui Romaşov o impresie ciudată şi supărătoare, trezind în el un simţământ de frica şi totodată curiozitate. Ca şi colonelul Şulgovici, Osadci era renumit, nu numai în regiment, ci şi în toată divizia, pentru întinderea neobişnuita şi frumuseţea glasului său, cât şi pentru statura lui uriaşa şi neobişnuita-i putere fizică. Tot atâta faima avea şi pentru cunoaşterea desăvârşită a regulamentelor militare. Uneori, era mutat în interes de serviciu dintr-o companie într-alta şi, în şase luni, izbutea să prefacă unităţile cele mai rele şi mai nedisciplinate, într-o mare maşina care execută minunat ordinele şi era pătrunsă de o spaimă

aproape neomenească faţa de şeful ei. Ofiţerii înţelegeau cu atât mai puţin farmecul şi înrâurirea lui asupra soldaţilor, cu cât, nu numai că nu-i bătea niciodată, dar nici măcar nu-i înjura decât foarte rar, în cazuri cu totul excepţionale. Pe faţa lui frumoasă şi întunecata, de o ciudată paloare sporită de părul negru, bătând în albăstrui, Romaşov desluşea totdeauna o dârzenie, o stăpânire de sine şi o cruzime ce nu păreau omeneşti, ci mai degrabă ale unei fiare puternice. Adesea, observându-l de departe, Romaşov şi-l închipuia în clipele de mânie şi, numai la gândul ăsta, se îngălbenea de groază, strângându-şi degetele care i se răceau deodată. Nici acum nu-şi putea desprinde privirea de la omul acesta puternic şi sigur de sine, care se aşeza lângă perete pe scaunul dat de mâini îndatoritoare.

Osadci bau votcă, ronţăi cu pofta o ridichie şi întreba nepăsător:

— Ei, pe scurt, ce s-a discutat în onorata adunare?

— Stai, frate, că-ţi povestesc îndată… Pe vremea când eram în regimentul Temriuk, s-a întâmplat o chestie: într-o zi, la cerc, locotenentul von Soon – soldaţii îi ziceau „Fason”…

Dar căpitanul Lipski îi tăie vorba… Era un om de vreo patruzeci de ani, gras şi rumen care, cu toată vârsta lui, făcea totdeauna pe caraghiosul la cercul militar, luând un ton ciudat şi comic de băieţandru răsfăţat şi iubit de toţi.

— Daţi-mi voie, domnule căpitan… Voi fi scurt! Locotenentul Arceakovski a spus că duelul e o prostie… „Mai bine să fie ca la noi… la seminar, arde-i una după ceafă şi gata…”

Apoi s-a amestecat în vorbă locotenentul Bobetinski care a fost pentru vărsări de sânge. Pe urmă, domnul colonel s-a străduit zadarnic să mai povestească o anecdotă din trecutul său… Chiar la începutul discuţiei, sublocotenentul Mihin şi-a dat părerea în mijlocul gălăgiei generale, dar din pricina slabelor sale coarde vocale şi a

modestiei lui de fată mare, nu l-a auzit nimeni.

Sublocotenentul Mihin se înroşi deodată ca un rac. Era un tânăr mărunţel, cu pieptul îngust şi faţa oacheşa, ciupită de vărsat şi pistruiată. Avea ochi negri, blânzi ce aruncau priviri sfioase, aproape înspăimântat.

— Eu, domnilor, iertaţi-mă... Eu, domnilor, mă înşel poate, zise el, bâlbâindu-se şi strângându-şi în mâini faţa-i imberba...

Dar, după mine... adică cel puţin aşa cred eu... trebuie cercetat fiecare caz în parte. Uneori, duelul e vădit folositor! Sigur că fiecare dintre noi e gata să iasă pe teren... Nici un mai încape vorbă! Dar câteodată, ştiţi... cea mai mare onoare consta în a... a ierta... pur şi simplu. Acuma, nu ştiu ce fel de cazuri se mai pot prezenta... astfel...

— Ei, tinere decadent, du-te să mai sugi biberon! i-o curma Arceakovski cu grosolănie.

— Hei, fraţilor, da' lăsaţi-mă să-mi dau şi eu părerea! zise Leh.

Deodată, acoperind toate vocile cu glasul lui puternic, Osadci începu să vorbească:

— Duelul, domnilor, trebuie neapărat să aibă un deznodământ tragic, altfel nu-i decât o nerozie, o milă prostească, un compromis, o îngăduinţa şi o comedie... La cincizeci de paşi depărtare, un schimb de două gloanţe? Vă spun cinstit ca, în chipul ăsta, n-o să iasă decât ceva banal, în felul duelurilor franceze, de pildă, despre care citim în ziare. Adversarii sosesc pe teren şi trag cu pistolul... apoi ziarele publică un proces verbal întocmit cam aşa: „Din fericire, duelul s-a isprăvit cu bine. Adversarii au schimbat două focuri de arma fără rezultat, dar cu prilejul acesta au dat dovadă de cel mai mare curaj, în timpul dejunului, foştii duşmani şi-au strâns mâinile cu prietenie." Un astfel de duel, domnilor, e o prostie şi nu va aduce nici o îmbunătăţire în societatea noastră!

Mai multe glasuri îi răspunseră laolaltă. Leh, care cât vorbise Osadci încercase de câteva ori să-şi povestească istorioară, o lua de la capăt:

— Hei, fraţilor… da' ascultaţi-mă o dată şi pe mine, mai mânjilor!

Dar nu-l asculta nimeni şi, rotindu-şi ochii de la un ofiţer la altul, căuta o privire binevoitoare. În focul discuţiei, nu-l băga nimeni în seamă şi omul dădea cu tristeţe din capu-i greu de băutură. În sfârşit, ochii i se opriră asupra lui Romaşov. Tânărul ofiţer ştia din experienţa ce dureroase sunt asemenea clipe, când vorbele, repetate de mai multe ori, rămân parcă atârnate în gol fără nici un sprijin, iar un fel de ruşine te sileşte să le reiei mereu cu deznădăjduită stăruinţă. Aşa că nu se feri de privirile locotenent-colonelului care, foarte bucuros, îl trase de mâneca la bufet.

— Ei, măcar tu să m-asculţi până la capăt! zise Leh cu amărăciune. Stai jos şi bea o votcă… Toţi ceilalţi sunt nişte netrebnici, şi Leh arata cu dispreţ ofiţerii care discutau cu aprindere. Latră toată ziua… hău, hău, hau… dar n-au nici un fel de experienţă. Vreau să-ţi povestesc ce s-a întâmplat la noi…

Ţinând într-o mină păhărelul şi tot dând din cealaltă, ca şi cum ar fi dirijat un cor, Leh începu să povestească una din nenumăratele istorioare de care-i era plin capul, ca un cârnat bine umplut cu carne; nu izbutea însa niciodată să le isprăvească, fiindcă făcea mereu digresiuni, adăugiri, comparaţii şi presupuneri. În anecdota de acum care se petrecea, bineînţeles, cu o mie de ani în urmă, era vorba de un duel în stil american, între doi ofiţeri: aveau să-şi tragă viaţa la sorţi cu o hârtie de o rublă, cap sau pajura, cum s-ar spune. Unul din ei – nu puteai înţelege care anume: von Soon sau Soluha – a recurs la o şmecherie şi a lipit în aşa chip două hârtii de câte o rublă, încât amândouă fetele erau la fel… şi se apuca amândoi să joace la noroc… şi atunci unul îi spune celuilalt…

Dar, ca de obicei, colonelul Leh nu izbuti nici de data aceasta să-şi povestească istorioară, pentru ca Raisa Alexandrovna Peterson se ivi sprintena la bufet. Din uşa popotei, fără să intre înăuntru (ceea ce îndeobşte nu era îngăduit), striga cu glas voios şi alintat ca fetiţele răsfăţate, iubite însa de toată lumea:

— Domnilor, ce înseamnă asta? Doamnele au sosit de mult, iar dumneavoastră staţi aici şi petreceţi... Noi vrem să dansăm!

Câţiva ofiţeri tineri se ridicară să meargă în sala de dans, alţii rămaseră la locurile lor, fumând şi vorbind înainte, fără s-o ia în seamă. În schimb, bătrânul Leh se apropie de ea, cu paşi mărunţi şi nesiguri, apoi, încrucişându-şi mâinile pe piept şi vărsându-şi votca pe cămaşă, exclamă cu o înduioşare de beţiv:

— O! Divina mea! Cum de îngăduie autorităţile să existe pe lume asemenea frumuseţe?! Dă-mi minuta să ţi-o sărut!...

— Iuri Alexeevici, urma doamna Peterson ciripind, mi se pare c-ai fost numit conducătorul seratei de astăzi... Nimic de zis, halal conducător!

— *Mille pardons, madame, c'est mă faute*[12]... E vina mea! exclamă atunci Bobetinski, apropiindu-se grăbit de ea.

Îşi târa picioarele în mers şi se lăsă pe genunchi, legănându-şi tot trupul, cu braţele în jos, ca şi cum ar fi făcut cel dintâi paşi dintr-un balet comic.

— Mâna dumneavoastră, doamna. *Votre main, madame*.

Domnilor, în sala de dans!

Ridicându-şi mândru capul, porni ca un vârtej cu doamna Peterson la braţ, iar glasul lui de maestru de ceremonie al seratei – cum se credea el – răsuna în cealaltă încăpere:

— *Messieurs*, invitaţi doamnele la vals! Domnilor

[12] Mii de scuze, doamnă, e vina mea (fr.) (n. tr.).

muzicanţi, un vals!

— Scuzaţi-mă, domnule colonel, mă cheamă îndatoririle, zise Romaşov.

— Hei, băiete, zise Leh, dând din cap cu mâhnire, şi tu eşti la fel ca ceilalţi... Ia... aşteaptă, sublocotenente... Ai auzit vorbindu-se despre Moltke? Despre marele şi tăcutul feldmareşal, ehei... şi mare strateg Moltke?

— Domnule colonel, daţi-mi voie...

— Hai, stai frumuşel locului!... Povestea nu-i lunga... Marele şi tăcutul Moltke se ducea pe la cercurile militare şi, în timp ce mânca... Ehei... punea pe masă înaintea lui, măi băiete, o pungă plină cu aur. Avea de gând s-o dăruiască celui dintâi ofiţer de la care ar fi auzit un singur cuvânt înţelept... Ei bine! Bătrânul a murit la nouăzeci de ani, iar punga, băiete, i-a rămas neatinsă. Cum? Ai înţeles? Ei, acuma pleacă. Poţi s-o ştergi. Du-te, cocoşelule... du-te şi mai ţopăie şi tu puţin...

IX

ÎN SALA DE DANS, CE PARCĂ SE clătina toată în sunetele asurzitoare ale valsului, lunecau două perechi. Bobetinski, cu coatele desfăcute ca nişte aripi, se rotea cu paşi mărunţi în jurul înaltei doamne Talman care dansa cu liniştea impunătoare a unui monument de piatră.

Deşirat şi pletos, Arceakovski o învârtea în jurul lui pe cea mai mică din domnişoarele Lakaciov, o faţa mărunţica şi rumena... Se pleca deasupra ei, aţintindu-şi privirea drept în cărarea fetei, iar în loc să facă paşii de vals, îşi târâia doar picioarele, alene şi cu nepăsare, aşa cum dansezi de obicei cu copiii. Alte cincisprezece doamne şedeau părăsite de-a lungul pereţilor, căutând să pară cât mai nepăsătoare. Ca la toate balurile regimentului, erau şi acum de patru ori mai puţini cavaleri decât doamne şi începutul seratei făgăduia să fie plictisitor.

Doamna Peterson, care tocmai deschisese balul, ceea ce era totdeauna prilej de deosebită mândrie pentru doamne, dansa acum cu subţirelul Olizar. Ţinea mâna dansatoarei lipită de soldu-i sting, ca prinsă în cuie, în timp ce ea-şi rezema galeş bărbia de cealaltă mână pe care o pusese pe umărul cavalerului, întorcându-şi capul spre sala, într-o atitudine afectată şi nefirească. Când se sfârşi valsul, se aşeza înadins nu departe de Romaşov, care stă în picioare lângă uşa garderobei doamnelor. Doamna Peterson îşi făcea repede vânt cu evantaiul şi, uitându-se la Olizar, cara se aplecă în faţa ei, îi zise,

alintându-se, cu glas tărăgănat:

— Spune-mi, conte, de ce mi-e totdeauna aşa de cald? Te implor, spu-u-ni-ne!...

Olizar făcu o uşoara plecăciune, zingănind din pinteni şi-şi netezi cu palma vârfurile mustăţilor.

— Doamnă, la întrebarea aceasta n-ar putea să răspundă nici chiar atotştiutorul Martin Zadeka.

Cum în clipa aceea Olizar îşi aruncă privirea spre rochia ei foarte decoltată, ea începu să răsufle des şi neobişnuit de adânc.

— Ah, am totdeauna temperatura! şopti Raisa Alexandrovna, cu un zâmbet care lăsa să se înţeleagă că vorbele ei aveau un înţeles ascuns şi oarecum slobod. Am un temperament prea arzător!

Olizar scoase un fel de nechezat scurt.

Romaşov se uita dintr-o parte la doamna Peterson, zicându-şi cu scârba: „Ce dezgustatoare-i!” La gândul legăturii intime de odinioară cu femeia aceasta, avu deodată senzaţia că nu s-ar fi spălat şi nu şi-ar fi schimbat rufăria câteva luni.

— Da, da, da, nu râde, conte! Nu ştii că mama mea era grecoaica?

„Şi ce glas neplăcut are, gândea mai departe Romaşov. Ciudat că n-am băgat de seamă până acum... Parcă ar avea guturai cronic sau polipi în nas... «bama bea era grecoaica».

În clipa aceea, doamna Peterson se întoarse către Romaşov şi-i aruncă o privire provocatoare printre gene.

După obicei, Romaşov murmura în gând: „Faţa lui se făcu de nepătruns ca o mască”.

— Bună seara, Iuri Alexeici! De ce nu vii să mă saluţi?

Întreba cu glas cântător Raisa Alexandrovna.

Romaşov se apropie. Ea-i strânse mâna cu putere, iar pupilele i se micşorară cu o expresie răutăcioasă şi tăioasă.

— La dorinţa dumitale, ţi-am rezervat al treilea cadril!

Sper că n-ai uitat... adăugă ea.

Romaşov făcu o plecăciune.

— Ce puţin amabil eşti! urmă, sclifosindu-se, doamna Peterson. Ar trebui să-mi spui: *Enchanté*, *madame*![13]. Romaşov auzi un fel de „adsandte badab”... E un necioplit, nu-i aşa, conte? zise ea, întorcându-se către Olizar.

— Cum de un... n-am uitat... mormăi Romaşov cu glas nesigur. Vă mulţumesc pentru onoare.

Bobetinski nu contribuia prea mult la însufleţirea seratei.

Conducea dansurile cu o înfăţişare plictisită şi cam ocrotitoare, de parc-ar fi îndeplinit o îndatorire foarte neplăcută pentru el, dar de cea mai mare însemnătate pentru toţi ceilalţi. Totuşi, înainte de al treilea cadril, se mai înviora şi, lunecând prin sala cu paşi repezi, ca şi cum ar fi patinat pe gheaţă, striga cu glas răsunător:

— *Quadrille monstre! Cavaliers, engagez vos dames!*[14]

Romaşov şi Raisa Alexandrovna luară loc aproape de fereastra muzicanţilor, având drept vis-à-vis pe Mihin şi pe soţia lui Lescenko, care abia ajungea la umărul cavalerului ei. Numărul dansatorilor sporise simţitor la cadrilul al treilea, aşa ia perechile fură nevoite să se aşeze de-a lungul şi de-a latul sălii. Cum şi unii şi alţii erau siliţi să danseze pe rând, toate figurile se repetau de două ori.

„Trebuie să am o explicaţie şi s-o sfârşesc”, gândea Romaşov, asurzit de bătaia tobei şi de sunetele alămurilor ce năvăleau pe fereastră. „Ajunge!” şi adăugă: „Faţa lui arată o neclintită hotărâre”.

Ofiţerii care conduceau dansurile îşi îngăduiau de mult să introducă anumite schimbări şi să facă unele glume. Astfel, la cadrilul al treilea, se obişnuia să se încurce figurile, făcând tot felul de greşeli nostime, care stârneau

[13] Încântat, doamnă! (fr.) (n. tr.)

[14] Marele cadril! Cavaleri, invitaţi-vă doamnele! (fr.) (n. tr.).

totdeauna aceeaşi învălmăşeală şi aceleaşi hohote de ras. Aşa ca Bobetinski, după ce începuse pe neaşteptate cadrilul cu figura a doua, comandă acum *cavaliers seuls*[15], dar numaidecât, răzgândindu-se parcă, îi trimitea iar la doamnele lor, sau făcea un *grande ronde*[16] şi, rupându-l îndată, silea cavalerii să-şi caute doamnele.

— *Mesdames, avancez, pardon, reculez! Cavaliers seuls! Pardon, reculez, balancez vos dames*[17]. Ba nu, înapoi, înapoi!

În răstimp, înăbuşindu-se de furie, Raisa Alexandrovna spunea cu glas acru, dar zâmbind, ca şi cum ar fi vorbit despre lucrurile cele mai vesele şi mai plăcute din lume:

— Nu îngădui ca cineva să se poarte astfel cu mine...

M-auzi? Doar nu-s o fetişcană! Da... Oamenii binecrescuţi nu procedează în felul ăsta. Da...

— Să nu ne înfuriem, Raisa Alexandrovna! o rugă stăruitor şi cu blândeţe Romaşov.

— A, nu-ţi fac cinstea să mă supăr! Nu pot decât să te dispreţuiesc. Nu îngădui însa ca cineva să-şi bată joc de mine.

De ce nu ţi-ai dat osteneala să-mi răspunzi la scrisoare?

— Dar nu eram acasă când a sosit scrisoarea, ţi-o jur.

— Aha! Râzi de mine! Parcă n-aş şti unde te duci... Dar fii sigur...

— *Cavaliers*, *en avânt! Ronde de cavaliers! À gauche!*[18]

La stânga, la stânga, domnilor! Ah, ce neînţelegători! *Plus de vie, messieurs*![19] striga Bobetinski, târând după sine dansatorii într-un vârtej repede şi tropăind el însuşi din răsputeri.

— Cunosc eu toate intrigile acestei femei, acestei liliputane, urma Raisa când Romaşov se întoarse la locul

---

15 Cavaleri singuri (fr.) (n. tr.).

16 Cerc mare (fr.) (n. tr.).

17 Doamnelor, înaintaţi, scuzaţi, înapoi! Cavaleri singuri! Scuzaţi, înapoi, dansaţi cu doamnele (fr.) (n. tr.).

18 Cavaleri, înainte! Cerc de cavaleri! La stânga! (fr.) (n. tr.).

19 Mai multă viaţă, domnilor! (fr.) (n. tr.).

lui. Numai că degeaba se crede aşa de mult!... E doar fata unui şarlatan de notar...

— Te-aş ruga să nu vorbeşti astfel în faţa mea despre prietenii mei, i-o tăie cu asprime Romaşov.

Atunci avu loc o scenă dintre cele mai grosolane. Doamna Peterson vărsa un adevărat puhoi de injurii groaznice la adresa Surocikai. Uitându-şi zâmbetele prefăcute, cu faţa aprinsă, răcnea cât mai tare ca s-acopere fanfara cu vocea ei guturala. Zăpăcit şi neputincios, Romaşov se înroşi până-n urechi de durerea insultelor aduse Surocikai, fără să poată scoate o vorbă din pricina zgomotului asurzitor al cadrilului, dar mai cu seama fiindcă lumea începea să se uite la ei.

— Da, da, tatăl ei e un hoţ, aşa că n-are de ce să se ţină cu nasul pe sus, striga doamna Peterson. Şi poftim, cucoana asta ne dispreţuieşti! Las' că ştim noi anumite lucruri pe socoteala ei! Da!

— Te rog, bâigui Romaşov.

— Aşteptaţi numai, c-o să-mi simţiţi voi ghearele. Am să-i deschid ochii prostului de Nikolaev. De trei ani tot nu izbuteşte să-l bage la Academie. Cum să reuşească la examen, când e aşa de tont că nu vede nici măcar ce se petrece sub nasul lui? şi apoi, nimic de zis, frumos adorator mai are!...

— *Mazurka générale! Promenade!* strigă Bobetinski, lunecând repede de-a lungul sălii, cu trupul aplecat înainte, ca un arhanghel în zbor.

Podeaua se cutremură sub paşii cadenţaţi şi greoi ai dansatorilor, podoabele de cristal ale policandrului zăngăniră în ritmul mazurcii, scânteind cu focuri de toate culorile, iar perdelele de tul de la ferestre începură să freamăte în tact.

— De ce să nu ne despărţim prieteneşte şi liniştit? întreba

Romaşov cu blândeţe. Simţea în adâncul sufletului că, pe lângă dezgust, femeia asta-i insufla şi un fel de frica

meschină şi ruşinoasă, dar de neînvins. Nu mă mai iubeşti… să ne despărţim ca doi prieteni.

— Aha! Vrei să mă părăseşti? N-avea nici o grijă, dragul meu (rosti „dragul beu”), nu-s din acelea cărora le dai cu piciorul. Eu îl dau, când găsesc de cuviinţă. Dar ticăloşia dumitale mă uimeşte din cale-afară…

— S-o isprăvim cât mai repede, zise Romaşov nerăbdător, cu glas înăbuşit şi cu dinţii strânşi.

— Cinci minute pauză. *Cavaliers*, *occupez vos dames*![20] răcni Bobetinski.

— Da, când am să vreau eu… M-ai înşelat într-un chip josnic. Ţi-am jertfit tot, ţi-am dat tot ce poate da o femeie cinstită… Nu mai îndrăzneam să mă uit în ochii soţului meu, omul ăsta ideal, minunat. Pentru dumneata mi-am uitat îndatoririle de soţie şi de mama. O, de ce, de ce nu i-am rămas credincioasă?

— Vo-or-ba să fie! Romaşov nu-şi putu stăpâni un zâmbet.

Numeroasele ei aventuri cu toţi tinerii ofiţeri care veneau în garnizoana erau bine cunoscute la regiment, ca, de altfel, toate aventurile de dragoste ale celor şaptezeci şi cinci de ofiţeri, ale soţiilor şi rudelor lor. Îşi amintea acum expresii ca: „prostul meu”, „omul ăsta vrednic de dispreţ”, „nătângul cela care sta veşnic pe capul meu” şi câte altele nu mai puţin tari, pe care Raisa le folosea din plin la adresa soţului ei, atât verbal, cât şi în scris.

— A! Ba mai îndrăzneşti să râzi? Bine! se întărita Raisa…

E rândul nostru! zise ea apoi în grabă şi, luându-şi cavalerul de mână, înainta cu paşi mărunţi, legănându-şi graţios soldurile, cu un zâmbet silit pe buze.

După ce se isprăvi figura, chipul ei îşi relua înfăţişarea mânioasă. „Parcă-i o insectă înfuriata”, gândi Romaşov.

— N-am să ţi-o iert! M-auzi? Niciodată! Ştiu de ce vrei

[20] Cavaleri, aveţi grijă de doamne! (fr.) (n. tr.).

să mă părăseşti atât de mişeleşte şi de josnic. Dar n-are să fie cum ţi-ai pus în gând, nu, nu, nu! în loc să-mi spui pe faţa şi cinstit că nu mă mai iubeşti, ai socotit că-i mai bine să mă-nşeli şi să te foloseşti de mine ca femeie, ca femela... pentru cazul când nu ţi-ar merge cu cealaltă... Ha! Ha! Ha!

— Ei bine, să vorbim deschis, zise Romaşov cu furie stăpânită. Se îngălbenea tot mai tare, muşcându-şi într-una buzele.

Singura m-ai provocat... Da, e adevărat! Nu te iubesc...

— Vai, nu mai spune-e... Ce grozav mă doare!

— Şi nici un te-am iubit vreodată... *Cum de altfel nici dumneata nu m-ai iubit! Am jucat amândoi un joc dezgustător, mincinos* şi *murdar, o farsă banală jucată de amatori.*

Te-am înţeles foarte bine, Raisa Alexandrovna. Nu-ţi trebuia nici duioşie, nici iubire, nici măcar o simplă afecţiune... Eşti prea mică la suflet şi *prea meschina pentru aşa ceva! Nu pot s*ă *iubească* – şi *Roma*şov *îşi aminti deodată vorbele lui Nazanski – nu pot s*ă *iubească decât firile alese, oamenii deosebit de simţitori.*

— Ah, şi bineînţeles, eşti o fire aleasă.

Muzica răsuna iar puternic. Romaşov se uita cu duşmănie pe fereastră la gura de alamă strălucitoare a trombonului care, cu o fioroasă nepăsare, parcă scuipa în sala sunete răguşite şi asurzitoare. Prinse ura şi pe ostaşul care cânta cu obrajii umflaţi, cu ochii sticloşi ieşiţi din cap, învineţindu-se de atâta sforţare.

— Să nu ne certam... *Poate că nici eu nu-s vrednic de o adevărata dragoste, dar nu despre asta-i vorba. Cu vederile înguste şi cu ambiţia dumitale de provincială, ai neapărată nevoie să-ţi facă cineva curte în văzul tuturor... Poate crezi că nu înţelegeam familiaritatea pe care mi-o arătai la serate şi privirile duioase, glasul poruncitor şi intim, cu care-mi vorbeai când se uită lumea la noi? Da, da, trebuia neapărat să bage toţi de seamă! Altfel, jocul*

n-ar mai fi avut nici un rost...

Nu-ţi trebuia iubirea mea, ci voiai numai că toţi să te vadă compromisa o dată mai mult!

— Aş fi putut atunci s-aleg pe cineva mai frumos şi mai interesant decât dumneata, răspunse doamna Peterson cu mândrie.

— *N-avea* grijă! Ceea ce spui nu mă poate jigni... Da, repet: aveai nevoie numai ca cineva să fie socotit sclavul dumitale, noul sclav al farmecului dumitale irezistibil. Dar anii trec şi sclavii sunt din ce în ce mai *rari!* Ca să nu-ţi pierzi cel din urmă adorator, dumneata, fiinţa rece şi nesimţitoare, îţi jertfeşti atât îndatoririle de mama, cât şi credinţa pe care o datorezi soţului.

— Las' c-o să mai auzi de mine! şopti Raisa, cu glas ameninţător în care se desluşea ura.

Căpitanul Peterson, soţul Raisei, străbătu sala întreaga şi se îndrepta spre ei, ferindu-se din calea dansatorilor. Era un om uscăţiv şi ofticos, chel, cu ochi negri, blânzi şi înfriguraţi, prin care treceau însa tainice licăriri de răutate.

Se spunea că era îndrăgostit nebun de nevastă-sa, aşa că arata o prietenie duioasă, dulceagă şi mincinoasa tuturor adoratorilor ei. De asemenea, se mai ştia că le *plătea cu ura, cu viclenie* şi cu tot felul de intrigi în serviciu, îndată ce cu bucurie şi uşurare se despărţeau de soţia lui.

Încă de departe, căpitanul începu să zâmbească silit, cu buzele-i vinete, lipite de dinţi.

— Dansezi, Raecika? Bună seara, draga Jorjik. Cum se face că nu te-am mai văzut de atâta vreme? Ne-am obişnuit aşa de mult cu dumneata, încât ne lipseşti.

— Da... Ştiu şi eu?... Tot felul de treburi, bolborosi Romaşov.

— Cunoaştem noi treburile voastre, îl ameninţa cu degetul Peterson, izbucnind într-un râs ca un schelălăit. Dar ochii lui negri, cu albul gălbui, se plimbau de la soţia

lui la

Romaşov, cu o privire îngrijorata şi cercetătoare. Drept să vă spun credeam că vă certaţi... Vedeam că discutaţi cu atâta înflăcărare! Ce s-a întâmplat?

Romaşov tăcea, uitându-se stingherit la gâtul slab, zbârcit şi cafeniu al lui Peterson. Raisa însa răspunse cu neruşinata îndrăzneala de care dădea totdeauna dovada când mintea.

— Iuri Alexeevici face pe filosoful! Susţine că şi-a trăit traiul şi că-i o prostie să mai danseze.

— Şi totuşi dansează, făcu Peterson cu o blândeţe veninoasă. Hai, dansaţi, copii, dansaţi, nu vă împiedic.

Abia se îndepărtase bărbatul ei şi Raisa exclamă cu prefăcută tulburare:

— Şi pe omul ăsta sfânt, pe omul ăsta excepţional, eu l-am înşelat! şi pentru cine? O, dac-ar şti numai, dac-ar şti...

— *Mazurka générale*! veşti Bobetinski. Cavalerii îşi răpesc doamnele!

Trupurile în neîncetata mişcare se înfierbântau şi un colb subţire se ridica de pe parchet. În sala de dans începeai să te înăbuşi, iar flacările luminărilor păreau pete galbene şi ceţoase. Acum dansau mai multe perechi şi, cum nu era loc destul, dansatorii se învârteau într-un spaţiu restrâns şi se înghesuiau, împingându-se unii pe alţii. Conducătorul comandase o figură în care orice cavaler liber urmarea una din perechile ce dansau. Se rotea în jurul ei, făcând în acelaşi timp paşii de mazurca – ceea ce-i dădea un aer caraghios – şi căuta să prindă clipa când doamna se găsea drept în faţa lui. Atunci bătea repede din palme, în semn c-a răpit-o...

Celălalt cavaler se străduia tot timpul să-l împiedice, învârtindu-şi dansatoarea când într-o parte, când într-alta şi el însuşi se dădea îndărăt sau sărea în lături, iar cu cotul stâng liber îşi lovea adversarul în piept ca să-l respingă. Figura aceasta stârnea totdeauna o

învălmăşeală grosolană, fără nici un farmec.

— Prefăcuto! şopti răguşit Romaşov, plecându-se spre Raisa. *Tot ce spui e ridicol* şi *penibil*.

— Mi se pare că eşti beat! exclamă Raisa cu dispreţ, aruncând asupra lui Romaşov privirea cu care eroinele din romane măsoară ticăloşii din cap până-n picioare.

— Spune-mi, de ce m-ai minţit? făcu Romaşov cu ură.

*Mi-ai cedat numai ca s*ă *nu te părăsesc. Dac-ai fi făcut-o din dragoste, sau cel puţin din simpla senzualitate, aş mai înţelege. Dar te-a împins numai destrăbălarea* şi *o josnică ambiţie. Nu te îngrozeşti, gândindu-te ce ticăloşie am săvârşit amândoi, dându-ne unul altuia fără dragoste, numai din plictiseală, numai pentru a ne distra, nici măcar din curiozitate, ci doar aşa... cum ronţăie slujnicele seminţe în zilele de sărbătoare! Nu simţi că-i şi mai mârşav decât dacă o femeie se dă pentru bani? Ea are măcar dezvinovăţirea mizeriei, a ispitei... înţelege odată ca mi-e ruşine* şi *mi-e scârbă s*ă mă *gândesc la desfrâul ăsta rece, zadarnic* şi *de neiertat!*

Se uita la dansatori, cu ochi stinşi, plini de suferinţă, iar fruntea-i era îmbrobonata de o sudoare rece.

Impunătoarea doamna Talman însoţită de Epifanov care sărea ca un ţap, nici un se uita la cavalerul ei şi înainta, lunecând aproape fără să mişte picioarele, cu umerii neclintiţi şi cu înfăţişarea jignită a unei nedezminţite virtuţi. Iat-o pe mica Lîkaciova, cu faţa roşie ca focul, cu ochişorii strălucitori, gâtul gol, alb şi feciorelnic. Iată-l şi pe Olizar cu picioarele-i subţiri, drepte şi zvelte, ca ale unui compas. Romaşov îşi simţea capul greu şi-i venea să plângă, în timp ce lângă el Raisa, galbenă de furie, îi spunea cu glas batjocoritor şi teatral:

— Încântător! Un ofiţer de infanterie care face pe pudicul Iosif!

— Da, da, bine ai spus, e într-adevăr rolul meu... se aprinse deodată Romaşov. Ştiu singur că-i caraghios şi fără rost...

Dar nu mi-e ruşine să-mi deplâng castitatea pierdută, simpla castitate fizică. Amândoi ne-am cufundat de bunăvoie într-o groapă de gunoaie şi *simt ca niciodată nu voi mai îndrăzni să iubesc cu o dragoste fierbinte* şi *curata. Dar toată vina o porţi numai dumneata, m-auzi? Dumneata, dumneata, dumneata! Eşti mai în vârstă* şi *mai experimentată decât mine,* şi *eşti destul de cunoscătoare în ale iubirii.*

Cu nespusă mânie, doamna Peterson se ridica de pe scaun.

— Destul! zise ea cu glas dramatic. *Şi-ai ajuns ţinta*.

Te urăsc! Sper ca de azi înainte vei înceta să mai vii în casa noastră, în care erai primit ca o rudă apropiată, unde ţi s-a dat de mâncat şi de băut, iar dumneata te-ai purtat ca un ticălos. Ce rău îmi pare că nu pot dezvălui totul soţului meu.

E un om sfânt! mă închin zilnic pentru el... Dacă i-aş spune adevărul, l-aş omorî. Dar fii sigur c-ar şti să răzbune insulta adusă unei femei fără apărare!

În picioare înaintea ei, Romaşov clipea dureros din ochi, uitându-se prin ochelari la gura ei mare, cu buze subţiri şi ofilite, strâmbate acum de ură. Pe fereastra năvăleau sunetele asurzitoare ale muzicii, nesuferitul trombon se încăpăţâna să tuşească, iar bătăile stăruitoare ale tobei parcă răsunau chiar în capul sublocotenentului. N-auzea decât pe jumătate vorbele Raisei şi nu le înţelegea, dar i se părea că-l lovesc drept în creştet, ca şi sunetele tobei, cutremurându-i creierul.

Raisa îşi strânse zgomotos evantaiul. „Ah, ce ticălos mârşav!” şopti ea cu glas tragic şi străbătu grăbit sala, intrând în vestiar.

Totul se sfârşise, dar Romaşov nu simţea mult aşteptata mulţumire cum nădăjduise mai înainte, iar de pe suflet nu i se luase încă toată greutatea murdară şi *dezgustătoare. Nu, acuma-*şi *dădea seama că nu se purtase bine, că fusese mişel* şi *nesincer, aruncând toată*

vina morală pe femeia aceasta mărginită şi *vrednică de mila. Îşi închipuia durerea, descumpănirea, ura-i neputincioasă* şi *lacrimile amare pe care le vărsau ochii ei roşii* şi *umflaţi, acolo în vestiar.*

*„Mă prăbuşesc, m*ă *împotmolesc, gândea el cu scârbă* şi *plictiseala. Ce viaţă îngusta, cenuşie* şi *murdară... Legătura asta zadarnică* şi *ruşinoasă, beţia, nostalgia, ucigătoarea monotonie a serviciului,* şi *nici o vorbă bună, nici o clipă de bucurie curata. Cărţile, muzica, ştiinţa, ce s-au făcut toate acestea?”*

Se întoarse iar la bufet. Aici, Osadci şi Vetkin, camaradul de companie al lui Romaşov, îl duceau de subsuori spre uşa de ieşire pe Leh care, beat turta, dădea moale din cap şi-i încredinţa că-i arhiereu. Osadci, cu o înfăţişare serioasă, rostea cu glas adânc de diacon:

— Binecuvintează, înalt preasfinte. Începe slujba...

Pe măsură ce balul se apropia de sfârşit, larmă de la bufet creştea. Aerul era atât de îmbâcsit cu fum de ţigară, încât ofiţerii de la capetele mesei abia se mai vedeau unii pe alţii.

Câţiva cantau într-un colţ, iar alţii, strânşi la un loc lângă fereastră, istoriseau anecdote deocheate care de obicei înveseleau orice prânz al militarilor.

— Staţi, staţi, domnilor... daţi-mi voie să vă povestesc, striga Arceakovski. Un soldat a fost încartiruit într-o noapte la un ucrainean, care avea o soţie foarte frumoasă. Soldatul îşi zise: „Cum dracu să mă învârt ca...”

N-apuca bine să isprăvească şi Vasâli Vasilievici Lipski, care-şi aştepta cu nerăbdare rândul, îi şi tăie vorba:

— Asta nu-i nimic, domnilor! Ascultaţi să vă spun au una...

Dar înainte să fi sfârşit, următorul se şi grăbea s-o istorisească pe a lui.

— Domnilor, ştiu eu una mai grozavă... Lucrurile s-au petrecut la Odessa şi...

Toate anecdotele acestea erau ordinare, necuviincioase, fără nici un haz şi, ca de obicei, numai povestitorul cel mai încrezut şi mai cinic stârnea râsul.

Vetkin, care se întorcea din curte unde-l urcase pe Leh într-o trăsură, îl pofti pe Romaşov să se apropie de masă.

— Ia şezi aici, jorjinka... s-o facem lată! Azi sunt bogat ca un negustor... Ieri am câştigat la cărţi şi astăzi voi lua iar banca.

Romaşov simţea nevoia să vorbească deschis cu cineva, să-i mărturisească tristeţea şi dezgustul lui de viaţă. Golind pahar după pahar şi uitându-se la Vetkin cu ochi plini de ruga fierbinte, îi spuse cu glas cald, vibrant şi convingător:

— Am uitat cu toţii, Pavel Pavlaci, ca mai este alt fel de viaţă. Undeva, nu ştiu anume în ce loc, trăiesc cu totul alţi oameni, iar viaţa lor e atât de plină şi de voioasă, viaţă adevărata! Undeva sunt oameni care lupta, suferă şi iubesc din răsputeri şi pătimaş... Dar noi, dragul meu, cum trăim noi?

Ce fel de viaţă ducem?

— M-da, frate, ce mai vorba, ducem o viaţă de câine, răspunse moale Pavel Pavlovici. Dar, în general, totul nu-i decât o filosofie a naturii şi energetică. Şi, fiindcă veni vorba, iubitule, ia spune-mi ce mâncare-i asta, energetică?

— Ei, şi noi ce facem? se mânie Romaşov. Astăzi ne îmbătăm, mâine o să răcnim la companie un... doi... la stânga... la dreapta... seara o să mai bem şi poimâine o să ieşim din nou la instrucţie... Se poate oare ca toată viaţa să se mărginească numai la atât? gândeşte-te bine... Toată viaţa!

Vetkin se uita la el cu ochi tulburi, ca prin ceaţă, sughiţa şi începu deodată să cânte cu glas subţire şi tremurător:

În codrul tăcut,

Mândra mea torcea
Şi se-nvârtea

— Dă-le dracului pe toate, îngeraşule, şi *cruţă-ţi sănătatea.*

Din tot sufletul
Furcă o-ndrăgea...

— Hai la joc, Romaşovici-Romaşovski, te împrumut cu o bumaşcă de zece ruble!

„*Nimeni nu mă-nţelege. N-am nici o fiinţă mai apropiată*”, gândi cu deznădejde Romaşov. O clipă, i se ivi în minte Surocika – aşa de puternică, de mândră, de frumoasa – şi o durere dulce şi sfâşietoare îi cuprinse inima.

Rămase la cercul militar, până-n ziua, privind jocul de cărţi şi chiar luând parte la el, dar fără nici o plăcere şi fără să se înflăcăreze. O dată îl văzu pe Arceakovski care stă la o masă mai deoparte, împreuna cu doi tineri stegari, cum înşela destul de neîndemânatic la joc, aruncându-şi două cărţi deodată. Romaşov era gata să se amestece şi să-i facă observaţie, dar se stăpâni îndată, zicându-şi cu nepăsare: „Eh, totuna-i... cu asta nu schimb nimic!”

Vetkin, care-şi pierduse „milioanele” în cinci minute, dormea pe scaun cu gura căscată şi alb ca varul la faţa. Lângă

Romaşov, Lescenko urmărea cu tristeţe jocul. Nu puteai înţelege ce putere îl silea să stea astfel ceasuri întregi, cu chipul său atât de jalnic. Se lumina de ziuă. Lumânările topite ardeau cu flacăra, lungă, galbenă şi tremurătoare. Feţele jucătorilor erau palide şi păreau istovite. Romaşov privea într-una cărţile de joc, grămezile de argint şi de bancnote, postavul verde plin de semne făcute cu creta, iar capu-i obosit şi tulburat frământa

înainte, fără niciun chef, mereu aceleaşi gânduri despre decăderea lui morala şi viaţa-i tristă, monotonă şi ruşinoasă.

X

DIMINEAŢA ERA ÎNSORITĂ, DAR rece, o adevărată dimineaţă de primăvară. Înfloreau malinii.

Romaşov, care încă nu se deprinsese să-şi înfrâneze somnul tineresc, întârzie ca de obicei la programul de dimineaţă şi se apropie de terenul unde făcea instrucţie compania lui, cuprins de un simţământ de ruşine şi de nelinişte. Starea aceasta sufletească, pe care o mai încercase, îl umilea totdeauna, iar comandantul companiei, căpitanul Sliva, avea darul să i-o facă şi mai amară.

Sliva era unul dintre ultimii reprezentanţi grosolani ai vechii discipline aspre, astăzi de domeniul legendei, cu înjurăturile şi formalismul ei mărunt, marşul în trei timpi şi bătaia cu pumnii. Chiar în regimentul acesta care, datorită sălbaticelor condiţii de viaţa provincială, nu se deosebea prin prea multă omenie, căpitanul Sliva trecea drept un fel de monument ciudat al străvechilor şi crudelor vremuri militare.

Se povesteau despre el multe anecdote neobişnuite şi aproape de necrezut... Căpitanul privea cu dispreţ, socotind drept nerozie şi prostie, tot ce era în afară de regulamentul companiei şi, bineînţeles, neroziile acelea nici nu existau pentru el. Purtând povara unui serviciu greu, nu citise toată viaţa o carte sau o gazetă, afară doar de partea oficială a ziarului *Invalidul*. Dispreţuia din adâncul sufletului său grosolan orice fel de distracţii, ca dansuri, teatre şi altele, şi nu erau expresii mai urâte şi

mai murdare din vocabularul lui cazon pe care să nu le folosească la adresa lor. Se povestea despre el – şi putea fi adevărat – ca într-o minunată noapte de primăvară, în timp ce verifica socotelile companiei, în faţa ferestrei deschise începuse să cânte o privighetoare într-un tufiş apropiat. Sliva asculta puţin, apoi strigă deodată ordonanţei:

— Z-Zaharciuk! Ia o piatră şi alungă pasarea ceea… mă supără!

Omul ăsta decăzut şi molâu era grozav de aspru cu soldaţii. Nu numai că îngăduia subofiţerilor să-i bată, dar el însuşi îi lovea sălbatic, până la sânge, până când vinovatul cădea la pământ sub loviturile lui. Pe de altă parte însă, avea o deosebită grijă de nevoile soldaţilor. Nu oprea banii care li se trimeteau de acasă şi zilnic supraveghea personal mâncarea companiei, deşi putea întrebuinţa cum găsea de cuviinţă sumele provenite din muncile voluntare. Numai în compania a cincea soldaţii erau mai sătui şi mai voioşi decât într-a lui…

Slina îi dojenea şi-i muştruluia pe tinerii ofiţeri cu expresiile cele mai grosolane şi mai usturătoare pe care hazul lui înnăscut de ucrainean le făcea deosebit de dureroase… Dacă, de pildă, un ofiţer inferior nu mergea în pas la instrucţie, răcnea, gângăvind uşor, ca de obicei:

— Hei, pri… priviţi! Toată compania, fir-ar al dracului să fie, a greşit pasul… Numai sublocotenentul merge cum trebuie.

Alteori, după ce copleşea compania întreaga cu cele mai mârşave înjurături, adăuga grăbit şi muşcător:

— A-afara de d… domnii ofiţeri şi de subofiţeri.

Era însă din cale-afară de aspru când un ofiţer inferior întârzia la instrucţie şi Romaşov o simţise adesea chiar pe pielea lui. Încă de departe, cum îl zărea pe sublocotenent,

Sliva comanda companiei „drepţi”, dând întârziatului onorul în derâdere şi stă apoi nemişcat, cu ceasul în mina şi cu ochii pironiţi asupra lui Romaşov, care, poticnindu-se

de ruşine şi împiedicându-se în sabie, nimerea anevoie la locul său.

Câteodată îl întreba cu o politeţe exagerată şi fără să-i pese că-l auzeau şi soldaţii: „Sublocotenente, cred că ne îngădui să urmăm!” Alteori, se interesă cu o grijă binevoitoare, dar ridicând înadins glasul: „Cum ai dormit? Ce ai visat?” şi numai după o astfel de festă, îl luă pe Romaşov deoparte şi-l mustra de zor, aţintindu-şi asupra lui ochii bulbucaţi de peşte. „Eh, la urma urmei, fie ce-o fi, gândi Romaşov cu deznădejde, apropiindu-se de companie. Pretutindeni e rău, tot un drac! S-a zis cu viaţa mea!”

Căpitanul, locotenentul Vetkin, Lbov şi sergentul-major erau în mijlocul terenului de instrucţie. Toţi îşi îndreptară privirile asupra lui Romaşov care venea. Soldaţii întoarseră şi ei capetele spre el.

În clipa aceea, Romaşov îşi închipuia limpede cum arata, înaintând ruşinat cu paşi nesiguri, stânjenit de ochii pironiţi asupra lui, şi se simţi şi mai abătut.

„Poate că nici nu-i chiar aşa de ruşinos! încerca el să se liniştească singur, cum fac de obicei sfioşii. Poate că numai mie mi se pare ceva atât de grav, pe când alţii nici nu-şi bat capul. Ei, să-mi închipui că n-am întârziat eu, ci Lbov, şi că mă uit la el cum se apropie... Pe cinstea mea, nu-i nimic grav.

Acelaşi Lbov de totdeauna... Fleacuri!” încheie el până la urmă şi deodată se linişti. „Totuşi e supărător... Dar stingherea asta n-o să ţină nici o lună, nici o săptămână şi nici măcar o zi. De altfel, şi viaţa-i aşa de scurtă, încât toate se uita îndată!”

Împotriva obiceiului sau, Sliva mai că nu-l băga în seamă şi nu-i făcu nici o figură de-a lui... Când Romaşov se opri respectuos la un pas de el, cu mâna la chipiu şi cu călcâiele lipite, căpitanul îi spuse, întinzându-i mâna cu degetele moi că cinci cârnăciori reci:

— Sublocotenente, te rog, să nu uiţi că trebuie să vii la

instrucţie cu cinci minute înaintea locotenentului şi cu zece minute înaintea comandantului companiei.

— Iertaţi-mă, domnule căpitan, răspunse Romaşov cu glas tulburat.

— Ei, da, iertaţi-mă... dormi mereu! să ştii că nu te îmbogăţeşti dormind... Rog pe domnii ofiţeri să treacă la plutoanele lor!

Unităţile companiei erau înşirate pe câmpul de instrucţie pentru gimnastică de dimineaţă. Soldaţii, aşezaţi în rânduri, la un pas unul de altul, îşi descheiaseră tunicile, ca să le fie mişcările mai slobode. Sprintenul sergent Bobîlev, din plutonul lui Romaşov, trăgând respectuos cu coada ochiului spre ofiţerul care se apropia, comanda cu glas sonor, scoţându-şi falca de jos în afară:

— Ridicarea pe vârful picioarelor, cu lăsarea lina pe genunchi... Mâinile în şolduri! şi sfârşi, lungind sunetele cu glas gros şi tărăgănat: înce-e-e-peti...

— Unu! răspunseră la unison soldaţii, lăsându-se încet pe vine, în timp ce Bobîlev, făcând şi el aceeaşi mişcare, supraveghea tot plutonul cu o privire ageră şi aspră.

Lângă el, micul şi neastâmpăratul caporal Seroştan tipa cu glas subţire, piţigăiat şi furios că de cocoşel:

— Fandarea pe piciorul stâng, cu aruncarea înainte a mâinii stângi... Aceeaşi mişcare cu piciorul şi braţul drept. Atenţie!

Începeţi: un, doi, un, doi! şi zece glasuri tinere şi puternice strigau întretăiat şi stăruitor:

— Hăt, doi... hăt, doi...

— Stai! chelălăi deodată Seroştan. Lapşin! De ce faci pe prostu'?... Executa mişcarea cum trebuie! întinzi pumnii ca o babă din Riazan... hai! Ia executa mişcările cum trebuie, mama ta de porc!

Apoi subofiţerii îşi duseră unităţile în pas alergător spre aparatele de gimnastică, aşezate în diferite puncte ale terenului de instrucţie. Stegarul Lbov, un băieţandru

voinic, îndemânatic şi foarte tare la gimnastică, îşi scoase repede mantaua şi tunica şi, rămânând numai într-o cămaşă albastră de stambă, alerga cel dintii la paralele. Prinzindu-se cu mâinile de capetele lor, îşi făcu vânt de trei ori şi descrise cu tot trupul un cerc complet, încât la un moment dat picioarele-i erau drept deasupra capului şi deodată, azvârlindu-se cu putere de pe paralele, făcu un salt de trei metri, se învârti în aer şi, mlădios ca o pisică, căzu pe pământ în vârful degetelor.

— Stegar Lbov! Iar te ţii de ghiduşii! îi striga Sliva cu prefăcută asprime. Bătrânul hodorog avea o slăbiciune ascunsă pentru tânărul acesta, ofiţer exemplar şi bun cunoscător al regulamentului. Arata numai mişcările reglementare.

Nu suntem aici la iarmarocul de Paşti.

— Am înţeles, domnule căpitan! răspunse voios Lbov.

Am înţeles, dar îi dau înainte, adăuga el cu glas scăzut, făcând cu ochiul lui Romaşov.

Secţia a patra făcea exerciţii la scara oblică. Unul după altul, soldaţii se apropiau de ea, apucau o treaptă cu braţele întinse şi, încordându-şi muşchii, se căţărau numai cu mâinile până sus. Sergentul Şapovalenko se uita la ei de jos, făcându-le observaţii.

— Nu-ţi bălăbăni picioarele... Vârfurile cizmelor în sus!

Veni şi rândul soldăţelului Hlebnikov, din flancul stâng, de care-şi bătea joc toată compania. Adeseori, uitându-se la el, Romaşov se întreba cum de fusese luat în armata pipernicitul ăsta slăbănog, aproape un pitic cu faţa cât un pumn, murdară şi spina. O groază tâmpită şi resemnata se întipărise parcă de la naştere pentru totdeauna în ochii lui.

Când sublocotenentul întâlnea privirea lor ştearsă, i se trezea în inima un simţământ ciudat de tristeţe şi de remuşcare.

Hlebnikov rămăsese atârnat de mâini, respingător şi greoi ca un spânzurat.

— Ţin’te mai bine, câine, ţin’te mai bine-e! strigă sergentul. Hai, caţără-te!

Hlebnikov se străduia din răsputeri să se ridice, dar nu izbutea decât să dea cu deznădejde din picioare şi să se bălăbănească dintr-o parte într-alta. O clipă îşi plecă în jos faţa mică şi cenuşie, în care nasul cârn şi murdar părea lipit fără rost şi, deodată, dându-şi drumul de pe treaptă, căzu la pământ ca un sac.

— Aha! Nu binevoieşti să faci gimnastică! zbiera subofiţerul. Ticălosule, îmi strici regulă în toată secţia! Las’ că-ţi arăt eu…

— Şapovalenko, nu-ţi îngădui să-l loveşti! strigă Romaşov, înroşindu-se de ruşine şi de mânie. Să nu-l mai loveşti niciodată! adăuga el, alergând spre sergent şi apucându-l de umăr.

Şapovalenko luă poziţia de drepţi şi duse mâna la chipiu, în ochii lui care luaseră deodată o expresie de dobitocie cazonă, juca însă un zâmbet batjocoritor abia vădit.

— Am înţeles, să trăiţi! Daţi-mi voie numai să vă raportez că nu-i chip s-o scoţi la capăt cu el.

Hlebnikov sta alături, cu spatele încovoiat. Îşi aţintea asupra ofiţerului o privire tâmpită, ştergându-şi nasul cu palma.

Romaşov se îndepărta de el cu un adânc simţământ de mila zadarnică şi porni spre secţia a treia.

După gimnastică, se dădu oamenilor zece minute repaos, iar ofiţerii se adunară în mijlocul terenului de instrucţie lingă paralele. Îndată veni vorba despre inspecţia care urma să aibă loc în mai.

— Ei, cum să ghiceşti unde-i ata mai slabă? zicea Sliva, dând din mâini şi holbându-şi mirat ochii şterşi. Trebuie să vă mai spun că fiecare general îşi are damblaua. Mi-aduc aminte c-am avut un comandant de corp de armată, un general-locotenent Lvovici. Fusese mai înainte la geniu. Ei bine, asta ne punea numai la săpat tranşee.

Regulamentul, mânuirea armelor, marşurile – toate erau lăsate la o parte. De dimineaţă până seara, săpam tot felul de adăposturi, lua-le-ar dracu! Vara le făceam în pământ şi iarna în zăpadă... Tot regimentul umbla plin de noroi din cap până-n picioare. Comandantul companiei a zecea, căpitanul Aleinikov – fie-i ţărâna uşoară! – a fost propus pentru ordinul Sfântă Annă, fiindcă a construit în două ore nu mai ştiu ce luneta sau barbeta.

— Straşnic lucru! făcu Lbov.

— D-apoi tirul pe vremea generalului Aragonski! Cred că ţi-l aminteşti, Pavel Pavlîci?

— A! Poziţia de tragere? zise Vetkin, râzând.

— Ce-nseamnă asta? întreba Romaşov.

Sliva dădu din mână cu dispreţ.

— Înseamnă că pe atunci n-aveam în cap decât instrucţia pentru tragere... La o inspecţie, un soldat care spunea Crezul, în loc de „carele pentru noi şi pentru-a noastră izbăvire”, a zis „carele pentru noi şi pentru linia de ochire”...

Până într-atâta erau de zăpăciţi! Degetului arătător, nu i se mai spunea decât degetul trăgător, iar ochiului drept, ochiul de ochire.

— Îţi aminteşti, Afânaşi Kirillîci, cum toceam atunci teoria? întreba Vetkin. *Traiectorie*, *abatere*... Pe cinstea mea, ca nici eu nu mai înţelegeam nimic... Spuneam, de pildă, unui soldat: „Ia arma şi uită-te în gura ţevii... Ce vezi?” „Văd o linie închipuita care se cheamă axul ţevii prelungit la infinit.”

Dar în schimb ce bine se mai trage! Nu-i aşa, Afânaşi Kirillîci?

Desigur! S-a scris şi în ziarele străine despre tirul în divizia noastră. Mai mult de zece la sută aveau excepţional.

Da, aşa era! Dar, Dumnezeule, ce de şmecherii mai făceam:

Trăgătorii cei mai buni se împrumutau de la un

regiment la altul. Uneori, când trage compania, ofiţerii inferiori ascunşi în adăpost trăgeau în acelaşi timp cu revolverele în ţintă. În felul acesta o companie s-a distins până într-atâta, încât s-au găsit în ţinta cinci gloanţe mai mult decât se trăseseră. Nimeriseră o sută cinci la sută... Noroc că sergentul major avu timp s-astupe găurile cu clei.

— Da' de gimnastică Schreiber de pe vremea lui Slesarev, îţi mai aduci aminte?

— Cum să nu! îmi stă şi acuma în gât, după toate baletele pe care le-am dansat... Citi generali de-ăştia n-am avut, lua-i-ar dracu! Dar toate acestea-s floare la ureche faţa de ceea ce-i astăzi. Asta-i, cum s-ar zice, judecata de apoi.

Altădată, cel puţin ştiai ce o să-ţi ceară, pe când acuma?

Ah, Dumnezeule, cică soldatul e aproapele tău şi trebuie să te porţi omenos cu el. Dimpotrivă, trebuie să-l jupoi de viu, ticălosul! Eh!... Dezvoltarea facultăţilor intelectuale, repeziciune şi pricepere, şcoala lui Suvorov! nici nu mai ştii ce să-l înveţi pe soldat. Şi, poftim, acum s-a mai scornit şi alta bazaconie: „Atacul direct".

— Da, asta nu-i gluma! încuviinţă Vetkin.

— Stai pe loc ca un butuc, iar cazacii se năpustesc vijelios asupra ta. Direct! Ia încearcă numai să te fereşti!

Îndată-ţi şi vine ordin observator: „Căpitanul cutare are nervii slabi. Să nu uite că nu-l ţine nimeni cu sila în serviciu."

— Al dracului moşneag! zise Vetkin. Ştiţi ce trăsnaie a făcut la regimentul din C...? A dus compania în mijlocul unei băltoace foarte mari şi i-a dat ordin căpitanului să comande: „Culcaţi!" Căpitanul sta puţin la gânduri, dar pe urma comanda: „Culcaţi!" Soldaţii şovăie, crezând că n-au auzit bine. Atunci generalul l-a luat la rost pe căpitan, chiar de faţa cu oamenii: „Cum ţi-ai instruit dumneata compania?

Nişte sclifosiţi, nişte domnişoare! Dacă soldaţii se tem să se culce aici într-o băltoacă, apăi cum ai să izbuteşti să-i scoli în timp de război, când s-or ascunde în vreun şanţ, sub focul inamicului? Ăştia nu-s soldaţi, ăştia-s muieri, iar căpitanu-i şi el tot o muiere! La arest!”

— Ei, şi la ce bun? îl batjocoreşti pe şef în faţa oamenilor, iar pe urmă mai vorbeşti de disciplina… La dracu! Ce disciplină mai poate fi asta? De bătut, n-ai voie să-l baţi pe ticălos… Nu-u-u! Ferească Dumnezeu, ca doar e o personalitate, un om! Ehei, pe vremuri nu erau nici nu fel de personalităţi din astea, dobitocii erau bătuţi măr – şi totuşi am avut şi Sevastopolul, şi campania din Italia, şi toate celelalte…

N-au decât să mă dea afară din armată, dar eu tot am să-i cârpesc pe nemernici când o trebui…

Romaşov, care tăcuse până atunci, zise înăbuşit:

— E o ticăloşie să baţi un soldat! Nu trebuie să loveşti un om care, nu numai că nu-ţi poate răspunde, dar n-are nici măcar dreptul să-şi ridice mâna la faţa să se apere de-o lovitură şi nici nu îndrăzneşte să-şi ferească cel puţin capul într-o parte… E ruşinos!

Sliva arunca printre gene o privire fulgerătoare asupra lui Romaşov şi, ţuguindu-şi buza de jos, sub mustaţa-i scurtă şi căruntă, îl măsura din cap până-n picioare.

— Ce-ai spu-us? întreba el răspicat şi cu adânc dispreţ.

Romaşov se îngălbeni. Simţi în piept un sloi de gheaţă şi parcă-şi auzi bătăile inimii în tot trupul.

— Am spus că nu-i bine… Da, şi o repet… Asta-i! răspunse el cam fără şir, dar hotărât.

— Ei, poftim! făcu Sliva cu glas subţire şi cântător. Am mai cunoscut noi oameni delicaţi de-alde ăştia, n-avea grijă.

Parcă te văd şi pe dumneata peste un an, dacă până atunci nu eşti dat afară din regiment, că-i cârpeşti peste bot… şi încă cum! Nu mai rău decât mine…

Romaşov îl privi cu ura drept în ochi şi zise, aproape în

şoaptă:

— Dacă veţi mai bate oamenii, am să raportez domnului colonel...

— Cum? strigă ameninţător Sliva, dar se potoli îndată.

Să lăsam neroziile astea! urmă el rece. Să ştii, sublocotenente, că eşti încă prea tânăr pentru a da lecţii unor catane bătrâne şi încercate în lupte şi care au servit douăzeci de ani cu cinste pe maiestatea-sa. Rog pe domnii ofiţeri să treacă în sala de teorie, încheie el supărat. Şi, pe neaşteptate, întoarse spatele ofiţerilor.

— Ce ţi-a venit să discuţi cu el? zise împăciuitor Vetkin, mergând alături de Romaşov. Doar vezi singur ca *pruna*[21] asta nu-i din cele dulci. Încă nu-l cunoşti cum îl cunosc eu...

O să-ţi facă atâtea mojicii că n-ai să mai ştii unde să te ascunzi! şi dacă-i răspunzi, te baga la arest!

— Dar bine, Pavel Pavlîci, asta nu-i serviciu, asta-i adevărată bătaie de joc! exclamă Romaşov cu lacrimi de mânie şi de jignire în glas. Tipicarii ăştia învechiţi îşi bat joc de noi. Căuta înadins să păstreze în raporturile dintre ofiţeri grosolănia cazonă şi un fel de îndrăzneală cinică.

— Ei, da, e adevărat, încuviinţă cu nepăsare Vetkin şi casca.

Romaşov urma, înflăcărându-se:

— Cui folosesc toate acestea, la ce bun toate jignirile, toate urletele şi toate grosolăniile? mă aşteptam la cu totul altceva când am ieşit ofiţer! Niciodată n-am să uit cea dintâi impresie. Eram abia de trei zile în regiment, când m-a bruftuit diaconul cela roşcat de Arceakovski. Stând de vorbă cu el la cercul militar, i-am zis: *locotenente*, pentru ca şi el îmi spusese: *sublocotenente*. Cu toate că şedea lângă mine şi beam bere împreuna, mi-a strigat: „Mai întâi, pentru dumneata nu sunt locotenente, ci *domnule locotenent!* În al doilea rând... în al treilea rând, fă bine şi te ridica în picioare când un

[21] Joc de cuvinte, în limba rusă, *sliva* înseamnă prună (n. t.).

ofiţer mai mare în grad îţi face observaţie!” Atunci m-am sculat şi am rămas în picioare înaintea lui, umilit, până în clipa când l-a repezit colonelul Leh. Nu, nu-mi mai spune nimic, Pavel Pavlîci... Ah, cum mă dezgustă şi mă scârbesc toate acestea!

XI

ÎN ŞCOALA COMPANIEI SE FĂCEA „teoria”. Într-o sală îngusta, pe bănci aşezate în formă de careu, şedeau soldaţii plutonului al treilea, cu faţa spre interiorul careului, în mijlocul căruia umbla în lung şi-n lat caporalul Seroştan. Alături, într-un grup asemănător, păşea la fel celălalt gradat din secţia lui Şapovalenko.

— Bondarenko! strigă Seroştan cu glas ţiuitor.

Bondarenko, bătând cu amândouă picioarele în podea, se ridică repede şi drept, ca o păpuşă de lemn cu arc.

— Bondarenko, dacă eşti, de pildă „în front cu arma” iar şeful te întreabă: „Ce-ai în mină, Bondarenko?” Ce trebuie să-i răspunzi?

— O puşcă! zise la întâmplare Bondarenko.

— Nici o puşcă! Ce, asta-i puşcă? mă mir că nu-i zici flinta, ca pe vremuri... Acasă i se spune puşcă, dar la regiment se cheamă mai simplu: Arma de calibru mic, sistem Berdan, numărul doi, cu închizător mobil! Repetă, câine ce eşti!

Bondarenko repeta grăbit cuvintele pe care, de altfel, le cunoştea de mult.

— Stai jos! îi porunci binevoitor Seroştan. Şi de ce ţi-a fost dată arma? urmă el, plimbându-şi privirea aspră asupra tuturor oamenilor. Să-mi răspundă Şevciuk!

Şevciuk se scula ursuz şi răspunse încet, cu glas înăbuşit şi fornăit de bas, despărţind frazele parc-ar fi dictat punctuaţia.

— Mi-a fost data pentru ca... în timp de pace... să dau cu ea onorul, iar în timp de război – să apar tronul şi

patria de duşmani... Tăcu un timp, smârcii o dată pe nas şi adăuga posomorât: Atât de cei dinăuntru... cât şi de cei din afară.

— Da! Bine, Şevciuk! Numai că te bâlbâi cam mult! Soldatul trebuie să fie iute ca vulturul. Stai jos! Acuma, spune-mi tu, Ovecikin, pe cine numim noi duşmani din afară?

Ovecikin, un flăcău dezgheţat de prin partea Orelului, care păstrase vorba vioaie şi dulceagă a fostului băiat de prăvale, răspunse repede, sigur şi întorcându-se de plăcere:

— Numim duşmani din afară toate popoarele cu care putem purta război: francezii, nemţii, italienii, turcii, europenii, indi...

— Destul! i-o tăie scurt Seroştan, asta nu mai scrie la regulament. Stai jos, Ovecikin! Iar acum să-mi spună... Arhipov... ce se înţelege prin duşmani di-na-untru?

Rosti foarte tare şi răspicat cele din urmă două cuvinte, ca şi cum ar fi vrut să le sublinieze, şi arunca o privire cu tâlc spre Marcuson, soldat cu termen redus.

Arhipov, un băiat stângaci cu faţa ciupită de vărsat, tăcu îndărătnic, uitându-se pe fereastră.

Priceput, deştept şi îndemânatic în afara serviciului, se arătă cu desăvârşire tâmpit în orele de teorie. Pesemne că mintea lui sănătoasa, obişnuită să observe numai întâmplările simple şi limpezi din viaţa de la ţară, nu izbutea să prindă legătura dintre „teoria” ce i se preda şi viaţa adevărată. Aşa că nu înţelegea şi nu ţinea minte nici lucrurile cele mai simple, spre marea uimire şi mânie a şefului sau de pluton.

— Ei! Mult am să te mai aştept până când ai să te hotărăşti să-mi răspunzi? zise Seroştan, începând să se înfurie.

— Duşmanii dinăuntru... duşmanii...

— Nu ştii? făcu aspru Seroştan şi se îndrepta spre el, dar, uitându-se cu coada ochiului la ofiţer, dădu numai

din cap şi-i aruncă soldatului o privire ameninţătoare.

— Ei, asculta... Numim duşmani dinăuntru pe toţi cei care se împotrivesc legii. De pildă, cei... Atunci întâlni ochii rugători ai lui Ovecikin. Ia spune tu mai departe.

Ovecikin sari ars şi striga plin de voioşie:

— Răzvrătiţii, studenţii, hoţii de cai, ovreii şi polonezii!

Alături, Şapovalenko se îngrijea de secţia lui. Plimbându-se printre bănci, punea cu glas subţire şi cântător întrebări din

Manualul soldatului pe care-l ţinea în mina.

— Soltîs, ce este o santinelă?

Soltîs, un lituanian, holbă ochii, gâfâind de silinţa pe care şi-o da să răspundă cât mai bine:

— O santinelă e o fiinţă inviolabila...

— Ei, şi mai departe?

— Santinela e un soldat pus cu arma în mâna într-un post oarecare.

— Bine! Văd, Soltîs, că începi să-ţi dai silinţa. Dar de ce eşti tu pus în post, Pahorukov?

— Ca să nu dorm, să nu aţipesc, să nu fumez şi să nu primesc de la nimeni nici un fel de obiecte sau daruri.

— Dar onorul?

— ... şi să dau onorul reglementar domnilor ofiţeri care trec pe lângă mine.

— Bine! Stai jos!

De câtva timp, Şapovalenko băgase de seamă un zâmbet ironic pe buzele soldatului cu termen redus Fokin, aşa că-i striga cu asprime:

— Soldat eu termen redus! Voluntarule! Hei, cum te ridici? Când te strigă şeful, trebuie să te ridici repede, ca împins de un arc. Ce este steagul?

Soldatul cu termen redus Fokin, care poarta pe piept insigna studenţească, sta respectuos în faţa subofiţerului. În ochii lui tineri, cenuşii, sclipeşte o licărire batjocoritoare.

— Steagul e o flamură militară sfânta, sub care...

— Nu-i adevărat, îl opri Şapovalenko înfuriat, lovindu-se cu manualul peste palma.

— Ba-i exact! răspunse Fokin cu îndărătnicie, dar liniştit.

— Ce-e? Când şeful spune că nu-i bine, înseamnă că nu-i bine…

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră în regulament.

— Dacă sunt sergent, cunosc regulamentul mai bine decât dumneata. Ei, poftim! Orice soldat cu termen redus face pe grozavul… Poate ca şi eu vreau să mă duc la şcoala militară, la învăţătură! Ce poţi să ştii dumneata? Ce înseamnă asta flamură? în nici un caz nu poate fi flamură!… O flamură militară sfânta… Doar nu-i icoana!

— Şapovalenko, nu discuta, se amesteca Romaşov. Urmează-ţi teoria.

— Am înţeles, dom’ sublocotenent! răspunse Şapovalenko, luând poziţia de drepţi. Daţi-mi voie numai să vă raportez că soldatul acesta cu termen redus face pe deşteptu…

— Bine, bine… urmează!

— Da, s’traiţi, dom° sublocotenent!… Hlebnikov, cum îl cheamă pe comandantul nostru de corp de armată?

Hlebnikov se uita cu ochi zăpăciţi la sergent. Din gura lui căscată ieşi un şuierat monoton, ca un croncănit de cioară răguşită:

— … ă ă!

— Ei, dă-i drumu’ odată! se răsti subofiţerul înfuriat.

— ’scelenta…

— Hai, excelenţă… şi mai departe?

Romaşov, care-n clipa aceea privea în altă parte, auzi cum

Şapovalenko adăuga înăbuşit, cu glas scăzut:

— Las’ că după teorie, îţi mut eu fălcile! şi fiindcă tocmai atunci Romaşov se întoarse cu faţa spre el, subofiţerul spuse tare şi cu o înfăţişare nepăsătoare:

— Excelenţa-sa… Ei, Hlebnikov, dă-i drumu’!

— xce… locotenent… de infanterie, bâigui întretăiat şi cu spaima Hlebnikov.

— Aha-a! mugi Şapovalenko printre dinţii strânşi. Ei, ce să mă fac eu cu tine, Hlebnikov? Degeaba mă zbat, că eşti o adevărată cămilă, numai coarnele-ţi lipsesc. Nu-ţi dai nici o silinţa… Stai aici ca un buştean până la sfârşitul teoriei. Să vii după prânz, să te învăţ numai pe ţine singur. Grecenko! Cine-i comandantul nostru de corp de armată?

„Iată ce fac astăzi şi ce-o să fac şi mâine… şi poimâine. Mereu, mereu acelaşi lucru, până la sfârşitul vieţii mele, gândea Romaşov, mergând de la o secţie la alta. Dac-aş lăsa totul baltă? Dac-aş pleca?… Mi s-a urât!”

După teorie, oamenii trecură în curte să facă exerciţii pregătitoare pentru tir. Într-un pluton, soldaţii ţinteau într-o oglindă, în altul trăgeau cu cartuşe reduse la ţintă, iar în plutonul al treilea, întrebuinţau aparatul Livceak. La plutonul al doilea, Lbov comanda cu glas voios de tenor ce răsuna pe tot terenul de instrucţie:

— Drept asupra coloanei din faţa… Foc de salva… La-a ochi!… Da-a-ţi… tărăgăni el ultima silabă, se opri un timp şi arunca deodată: Foc!

Percutoarele ţăcăniră şi Lbov, bucurându-se să-şi mai arate glasul, relua şi mai tare:

— La picio-o-or… Ar’!

Sliva, gârbovit şi fără vlagă, umbla de la un pluton la altul, îndreptând poziţia soldaţilor şi făcând observaţii scurte şi grosolane.

— Suge-ţi burta! Ce stai ca o muiere grea? Cum ţii arma? Parcă eşti un diacon cu lumânarea! De ce caşti gura, Kartaşov? Ce, ţi s-a făcut de plăcinţele? Sergent-major, după instrucţie, sari pui pe Kartaşov un ceas la carceră… Ticălosul!

Cum ţi-ai strâns mantaua, Vedeneev? Nu mai are nici cap, nici coadă, şi nici un fel de faţa? Dobitocule!

După exerciţiile de tir, oamenii aşezară armele în

piramidă şi se lungiră lângă de pe iarbă proaspătă de primăvară, turtita pe alocuri de cizmele soldaţilor. Vremea era caldă şi senină. În aer plutea mireasma de frunză tânără a plopilor înşiraţi pe două rânduri de-a lungul şoselei. Vetkin se apropie din nou de Romaşov.

— Dă-le naibii pe toate, Iuri Alexeevici! zise el, luându-l de braţ. Zău! nu face. Uite, îndată după instrucţie, ne ducem la cerc să-i tragem o duşcă şi o să te simţi mai bine. Ce zici?

— Toate acestea mă plictisesc, dragul meu Pavel Pavlîci! mărturisi Romaşov cu tristeţe.

— Ştiu bine că nu-i vesel! reluă Vetkin. Dar ce să-i faci?

Trebuie să instruim oamenii. Dacă izbucneşte cumva un război?

— Doar pentru cazul c-ar fi război! încuviinţa abătut Romaşov. Dar de ce să fie război? Poate-i o greşeală, o rătăcire generală, o nebunie? Oare-i firesc să ucizi?

— Ei, la dracu! Iar filosofie! Dacă nemţii ne-ar ataca pe neaşteptate? Cine o să apere Rusia?

— Nu-s destul de pregătit, Pavel Pavlîci, ca să-mi dau părerea, răspunse îndurerat şi blând Romaşov. Nu ştiu nimic, nimic... Uite, de pildă, americanii în timpul războiului de secesiune, italienii în epoca eliberării, şi sub Napoleon guerilele... sau „chouan”-ii în timpul Revoluţiei... Toţi oamenii aceia s-au bătut când a fost nevoie! şi totuşi erau simpli ţărani, nişte păstori...

— Ei, aceia erau americani... cum poţi face asemenea comparaţie?... E cu totul altceva! După mine, când ai astfel de gânduri, e mai bine să-ţi dai demisia. Îndeobşte, în cariera noastră, nici nu se cuvine să gândeşti. Dar se pune întrebarea ce ne-am face noi, dumneata şi cu mine, dac-am părăsi serviciul? La ce suntem buni noi, care afară de „sting... drept!”. Nu ştim nimic altceva? Ştim să murim... ce-i drept! şi o să murim, dracu să ne ia! Când va fi nevoie! Cel puţin n-am mâncat pâine degeaba... Asta-i, domnule filosof! şi după instrucţie, s-o ştergem la

cerc…

— Bine, se învoi cu nepăsare Romaşov. De fapt însă e dezgustător să-ţi petreci astfel vremea în fiecare zi, şi bine spui că, dacă ai asemenea gânduri, e mai bine să-ţi dai demisia.

Vorbeau, plimbându-se în lung şi-n lat pe terenul de instrucţie şi, până la urmă, se opriră în dreptul secţiei a patra. Soldaţii şedeau jos, ori lungiţi pe pământ, lingă armele aşezate în piramidă. Câţiva mâncau pâine, cum obişnuiesc soldaţii să mănânce pâine toată ziua, de dimineaţă până seara şi în toate împrejurările: la inspecţii, în ceasurile de odihnă, la manevre,

La biserică, înainte de spovedanie şi chiar înaintea unor pedepse corporale.

Romaşov auzi pe un soldat strigând cu glas domol, dar stăruitor:

— Hlebnikov, n-auzi, Hlebnikov!

— Ce-i? mormăi Hlebnikov ursuz.

— Ce făceai tu acasă?

— Munceam, răspunse el somnoros.

— Da’ la ce anume munceai, nătărăule?

— La toate… Aram… vedeam de vite…

— Ce te legi de el? se amesteca moş Spînev, care îmbătrânise în serviciu. Doar se ştie ce făcea: hrănea copiii cu biberonul.

Romaşov arunca în treacăt o privire spre faţa cenuşie, bicisnica şi spina a lui Hlebnikov şi din nou i se strânse inima de un dureros sentiment de stinghereală.

— La arme! strigă Sliva din mijlocul terenului. Domnii ofiţeri să treacă la plutoane.

Baionetele se agăţară unele de altele şi armele zăngăniră…

Îndreptându-şi în graba neorânduiala ţinutei, soldaţii îşi reluară locurile.

— La dreapta-a… V-aliniati! comanda Sliva. Drrepti!

Apoi, apropiindu-se de companie, striga tărăgănat:

— Onorul cu arma pe plutoane... Executarea în timpi, descompusa şi numărând cu glas tare... Apoi comandă: Prezenta-a-aţi... arm'!

— Un! răcniră răguşit soldaţii şi cu o mişcare scurtă îşi ridicară armele de pe umeri.

Sliva trecu încet şi cu paşi rari prin faţa frontului, făcând pe ici-colo câte o observaţie: „Patul armei mai înainte!" „Baioneta mai sus!" „Patul armei mai aproape de trup!"

Apoi ieşi în faţa companiei şi comandă:

— Face-e-eti... doi!

— Doi! strigară şi soldaţii.

Sliva trecu iar în faţa frontului, cercetând preciziunea şi exactitatea mişcărilor.

După onorul cu arma pe plutoane, urmară mânuirile cu compania întrunita, apoi exerciţiile de întoarcere din mers, de strângere şi rupere a rândurilor, şi altele de felul acesta.

Romaşov executa maşinal tot ce i se cerea prin regulament, dar vorbele pe care i le aruncase cu dispreţ Vetkin nu-i ieşeau din minte: „Când ai astfel de gânduri, mai bine să-ţi dai demisia". Toate învăţămintele regulamentului militar, sprinteneală în mişcări, dibăcie în mânuirea armei, siguranţa piciorului în marş şi, o dată cu de, toate tacticile şi fortificaţiile pe care le studiase – pierzându-şi cei mai frumoşi nouă ani din viaţa – şi care aveau să-i umple de acum înainte existenta, tot ceea ce i se păruse cu puţin mai înainte încă atât de însemnat şi plin de înţelepciune – totul i se arată deodată ca o îndeletnicire plictisitoare, nefirească şi zadarnică, rezultata dintr-o înşelătorie comună, dintr-un delir nesăbuit...

Când se isprăvi instrucţia, Romaşov şi cu Vetkin plecară împreuna la cerc şi băură multă votca. Romaşov se ameţise şi-l săruta pe Vetkin, plângea în hohote isterice pe umărul lui, jeluindu-se de deşertăciunea şi de tristeţea

vieţii, de nenorocirea de a nu fi înţeles de nimeni şi de durerea de a nu fi iubit de o femeie al cărei nume nu-l va afla nimeni niciodată…

Vetkin înghiţea păhărel după păhărel şi spunea numai din când în când, cu o milă dispreţuitoare:

— Nu-mi place, Romaşov, că nu ştii să bei… Te-ai şi turtit dintr-un singur păhărel! Apoi, bătând deodată cu pumnul în masă, striga ameninţător: Dacă ni se porunceşte să murim, o să murim!

— O să murim! repeta Romaşov cu glas plângător. Ce înseamnă să mori? E un fleac… Dar sufletul, sufletul mă doare!

Romaşov nu-şi dădu seama cum s-a întors acasă şi nici cine l-a culcat în pat. I se părea că pluteşte într-o ceaţă deasă, albastră, cu miliarde şi miliarde de scântei microscopice risipite prin ea şi ceata se înalta şi cobora încet, târând în mişcările ei şi trupul lui Romaşov. Legănarea aceasta ritmică slăbea inima sublocotenentului, pricinuindu-i o greaţă chinuitoare şi amară.

Capul parcă i se umflase îngrozitor de tare, iar un glas lăuntric nemilos îi striga, fără o clipă de răgaz, stârnindu-i o suferinţă cumplită: „Un… doi!”

XII

ZIUA DE 23 APRILIE A FOST PENTRU Romaşov o zi ciudată şi plină de griji. Cam pe la zece dimineaţă, când sublocotenentul mai era în pat, Stepan, ordonanţa Nikolaevilor, îi aduse un bileţel de la Alexandra Petrovna.

„Draga Romocika, scria ea, nu m-ar mira de loc să fi uitat că azi ne serbam amândoi onomastică. De aceea, vreau să ţi-o amintesc. *Orice-ar fi*, vreau să te văd neapărat astăzi. Numai nu veni să mă feliciţi în timpul zilei, ci la ora cinci! Vom pleca la un picnic la Dubecinaia.

A dumitale A.N.”

Scrisoarea tremura în mâinile lui Romaşov în timp ce o citea. De o săptămână întreaga, nu-i mai văzuse faţa dragă – când mângâietoare, când ironica sau plină de o prietenoasă bunăvoinţa – şi nici nu-i mai simţise farmecul gingaş şi atotputernic. „Astăzi” cânta voios în sufletul lui un glas înflăcărat.

— Astăzi! strigă Romaşov, sărind din pat cu picioarele goale pe podea. Gainan, dă-mi de spălat!

Gainan intra.

— Să trăiţi, dom’ sublocotenent, eşti ordonanţa afar!…

Întrebi dacă scrii răspuns?

— Asta-i bună! Romaşov făcu ochi mari şi se lăsă uşor pe genunchi. Hm! Hm!… Ar trebui să-i dau un bacşiş, dar n-am nici un ban. Se uita nedumerit la ordonanţa.

Gainan zâmbi larg şi vesel.

— Nici eu n-are! Tu n-ai, eu n-are., Ei, nu-i nimic! Las că pleci el aşa…

Prin faţa ochilor lui Romaşov se ivi, ca o străfulgerare, noaptea întunecoasa de primăvară, glodul, zăplazul ud şi lunecos de care se rezemase şi glasul nepăsător al lui Stepan bombănind prin întuneric: „Vine în fiecare zi... în fiecare zi”, îşi aminti şi ruşinea arzătoare care-l cuprinsese atunci. O, câte fericiri viitoare n-ar fi jertfit acum sublocotenentul pentru douăzeci de copeici, numai pentru douăzeci de copeici!

Romaşov îşi frecă faţa cu mâinile care-i tremurau de tulburare, dregându-şi glasul:

— Gainan, şopti el, uitându-se îngrijorat cu coada ochiului la uşă. Gainan, spune-i că sublocotenentul o să-i dea neapărat diseară un bacşiş. M-auzi, spune-i că neapărat.

Romaşov trecea printr-o criză îngrozitoare şi ducea mare lipsă de bani. Nu i se mai dădea nicăieri nimic pe datorie, nici la bufetul gării, nici la cooperativa, nici la casa de împrumut a ofiţerilor... Putea numai să-şi ia mesele la popotă, dar fără votca şi fără gustări. Nu mai avea nici măcar ceai şi zahăr.

Printr-o ciudată întâmplare, îi rămăsese numai o cutie uriaşă de cafea. În fiecare dimineaţă, Romaşov bea vitejeşte cafea fără zahăr, iar după el, cu aceeaşi resemnare în faţa sorţii,

Gainan bea restul.

Acum, sorbind cu o strâmbătură de dezgust băutura neagră, tare şi amară, sublocotenentul se gândea cu îngrijorare la situaţia în care se afla. „Hm... mai întâi, cum să mă prezint fără un dar? Bomboane sau mănuşi? De altfel, nici nu ştiu ce număr poarta... Bomboane? Mai bine i-aş lua un parfum...

Bomboanele grozav de proaste aici... Un evantai? Hm!..

Nu, desigur, parfumul e mai potrivit. Îi place *Ess-bouquet.*

Şi or să mai fie şi cheltuielile pentru picnic: birja dus şi întors, să zicem, cinci ruble, bacşişul lui Stepan, o rublă!

Da, domnule sublocotenent Romaşov, n-ai să scapi mai ieftin de zece ruble!

Atunci începu să cerceteze în gând cum să iasă din încurcătură. Soldă? Nu mai departe decât ieri semnase pe statul de plata: „Am primit întocmai. Sublocotenent Romaşov.” Toată solda lui fusese împărţită pe coloane, printre care se găseau şi reţinerile făcute pentru plata unor poliţe iscălite la particulari. Sublocotenentul nu primise în mâna nici măcar o copeică.

Să ceară poate un avans? Mai încercase cel puţin de treizeci de ori mijlocul acesta, dar totdeauna fără succes... Casier era căpitanul Doroşenko, om tăcut din fire şi aspru, mai ales faţa de „puşti”. În războiul cu turcii, fusese rănit în locul cel mai neplăcut şi mai puţin vrednic de cinste: în călcâi. Veşnicele glume şi sporite cu privire la rana lui – de altfel, nici n-o primise în timpul fugii, ci tocmai în clipa când se-ntorsese cu faţa spre pluton, să comande atacul – făcuseră din tânărul şi veselul ofiţer care plecase la război, un ipohondru înăcrit.

Nu, Doroşenko nu va da bani, mai cu seama unui sublocotenent care de trei luni semna: „Am primit întocmai”, fără să aibă ceva de încasat.

„Să nu ne pierdem curajul! îşi zise Romaşov. Să-i luăm la rând pe toţi ofiţerii, începând cu comandanţii de companie...

Compania întâi – Osadci.”

Înaintea lui Romaşov se ivi chipul impunător şi frumos al lui Osadci, cu privirea grea şi crudă. „Nu, oricine, numai el nu!

Compania a doua – Talman. Scumpul Talman care cere bani totdeauna şi oricui, chiar până şi ofiţerilor inferiori... Hutanski?”

Romaşov se opri. Un gând năstruşnic de băieţandru îi trecu prin minte: să facă un mic împrumut la comandantul regimentului. „Parcă văd ce s-ar întâmpla! Sigur că mai întâi ar încremeni de uimire, apoi ar începe

să tremure ca turbat, pe urmă i-ar da drumul ca din mitraliera: «Ce-e? să ta-aci!

Patru zile de arest!»”

Sublocotenentul pufni în râs.

„Ei, da’ oricum, până la urmă, trebuie să găsesc ceva! O zi care a început aşa de bine nu poate să se isprăvească rău…

E ceva de neînţeles, dar pe care-l simţi în subconştient şi nu te înşală niciodată. Căpitanul Duvernois? Nu, Duvernois e zgârcit şi apoi ştiu bine că nu mă are la inima…”

Îi lua astfel la rând pe toţi comandanţii de companie, de la întâia până la a şaisprezecea, fără să uite nici compania de depozit… Apoi, oftând din greu, trecu la ofiţerii inferiori. Încă nu-şi pierduse cu desăvârşire încrederea în izbânda, dar începea să fie cuprins de o nedesluşita îngrijorare, când, deodată, îi străfulgeră prin minte un nume: Locotenent-colonelul Rafalski!

„Rafalski. Şi eu care-mi storceam creierii!”…

— Gainan! Tunica, mănuşile şi mantaua, repede!

Locotenent-colonelul Rafalski, comandantul batalionului al patrulea, era un holtei bătrân, cu multe ciudăţenii. La regiment i se spunea în glumă şi, fireşte, în ascuns, colonelul *Brehm*[22]. Nu se ducea la nici unul din camarazii lui, mulţumindu-se numai cu vizitele oficiale de Paşti şi de Anul Nou, iar serviciul şi-l făcea cu atâta nepăsare, încât primea mereu mustrări scrise şi era strunit fără cruţare la instrucţie.

Tot timpul liber, toate grijile, toată puterea lui de a iubi şi toată duioşia le dăruia animalelor lui dragi: păsări, peşti şi patrupede. Avea o mare şi ciudată menajerie. Ofiţeresele, jignite în adâncul sufletului de lipsa lui de atenţie faţa de ele, spuneau că nu înţeleg cum poate

[22] Alfred Edmond Brehm (1829—1884) — renumit naturalist german care a făcut o călătorie de studiu şi în Siberia. Operele lui, traduse, erau foarte cunoscute în Rusia (n. r.).

cineva să meargă la Rafalski:

„Vai, animalele acelea sunt îngrozitoare. Şi, afară de asta (iertaţi expresia), un miros! Pfui!”

Colonelul Brehm îşi cheltuia toate economiile cu întreţinerea menajeriei lui. Omul ăsta ciudat îşi mărginise toate cerinţele numai la cele neapărat trebuitoare. Purta o tunică şi o mantă de cine ştie când, dormea cum se întâmpla şi mânca la cazanul companiei a 15-a, unde plătea o sumă destul de însemnata, faţa de alocaţia soldaţilor. Dar când avea bani, rareori refuza mici împrumuturi camarazilor şi mai ales ofiţerilor inferiori. Trebuie să adăugăm ca, la regiment, se socotea drept ceva neobişnuit şi chiar caraghios să i se înapoieze datoriile. Doar nu degeaba trecea drept un om cu ciudăţenii, poreclit colonelul Brehm. Când ofiţerii inferiori, dezordonaţi în cheltuieli, de felul lui Lbov, veneau la el să-i ceară bani cu împrumut, îi spuneau: „Mă duc să văd menajeria!” Era calea cea mai sigură spre inimă şi buzunarul bătrânului holtei.

„Ivan Antonîci, n-ai cumva vreo sălbăticiune nouă? Arată-mi-o, te rog! Lămuririle dumitale sunt aşa de interesante!...”

Romaşov fusese la el de mai multe ori, dar dezinteresat: iubea într-adevăr animalele cu o dragoste deosebită, duioasa şi adâncă. La Moscova, când era cadet şi apoi iuncher, mergea mai bucuros la circ decât la teatru, ba încă mai degrabă la grădina zoologică şi la toate menajeriile. Visul copilăriei lui era să aibă un câine Saint-Bernard, iar acum năzuia în taina la postul de aghiotant al batalionului, ca să poată dobândi un cal. Dar visurile nu i se împliniseră. Cel din copilărie fusese zădărnicit din pricina lipsurilor în care se zbătea familia lui, iar în prezent nu prea putea nădăjdui să fie numit aghiotant fiindcă n-avea o „statură destul de impunătoare”.

Romaşov ieşi de acasă. O caldă adiere de primăvară îi

mângâia uşor obrajii. Pământul, abia zvântat după ploaie, se lăsa sub paşii lui cu o plăcută elasticitate. Crengi albe de malini şi altele de liliac se împleteau deasupra gardurilor şi atârnau dese şi grele.

Deodată, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi ia zborul, sufletul lui Romaşov parcă prinse aripi. Se uita în jur şi, văzând că nu-i nimeni pe stradă, scoase din buzunar scrisoarea Şurocikai şi o reciti, lipindu-şi cu patima buzele de semnătură.

— Cerule drag! Copaci dragi! murmură el cu ochi umezi.

Colonelul Brehm locuia în fundul unei cuşti, împrejmuita cu un grilaj înalt, vopsit în verde. Pe portiţă, atârna un anunţ scurt: „Nu intraţi fără a suna. Câini rai!” Romaşov suna. O ordonanţă, cu părul zbârlit şi cu înfăţişarea leneşa şi adormită, deschise portiţa.

— Domnul colonel e acasă?

— Poftiţi, dom’sublocotenent... să trăiţi!

— Du-te întâi de m-anunţă.

— Nu-i nevoie, poftiţi şi aşa. Ordonanţa se scărpina alene pe pulpa. Domnului colonel nu-i place când îi spun c-a venit cineva.

Romaşov se îndrepta spre casă, de-a lungul cărării pietruite cu cărămizi. De după un colţ, se năpustiră doi tineri dulăi suri, cu urechile ascuţite. Unul din ei lătra tare, dar fără răutate. Romaşov pocni din degete şi câinele începu să sară cu vioiciune când la dreapta, când la stânga, pe labele de dinainte, lătrând tot mai tare. Celălalt mergea în urma sublocotenentului şi-i adulmeca poalele mantalei. În fundul curţii, pe iarba verde şi fragedă, un măgăruş moţăia în tihnă la soarele de primăvară, clipind din ochi de plăcere şi ciulindu-şi urechile, în jurul lui rătăceau agale găini şi cocoşi pestriţi, raţe şi gâşte chinezeşti cu pliscuri pocite; bibilicile ţipau sfâşietor, iar un curcan falnic, rotindu-şi coada şi târându-şi aripile pe pământ, se învârtea semeţ şi cu desfătare în

jurul curcilor cu gât subţire. Lângă o covată, era culcată pe coasta o scroafă uriaşă de Yorkshire cu pielea trandafirie.

Colonelul Brehm, într-o scurtă suedeză de piele, şedea la fereastră, cu spatele spre uşă şi nu băga de seamă când intra

Romaşov. Trebăluia la un acvariu de sticlă, cu mâinile în apă până la cot. Romaşov fu nevoit să tuşească tare de două ori, până când colonelul îşi întoarse spre el faţa slabă, lungăreaţă şi bărboasă, cu ochelari străvechi de baga pe nas.

— Aha! Sublocotenentul Romaşov! Poftim, poftim... zise prietenos Rafalski. Iartă-mă că nu-ţi dau mâna... e udă toată.

Vezi, instalez un sifon nou. L-am simplificat pe cel vechi şi a ieşit o minune. Vrei un ceai?

— Vă mulţumesc respectuos, dar am luat ceaiul! Am venit, domnule colonel...

— Ai auzit? S-a zvonit că regimentul va fi mutat în alt oraş, relua Rafalski, parc-ar fi urmat o convorbire abia întrerupta. Sunt oarecum deznădăjduit. Gândeşte şi dumneta, cum să-mi transport eu peştii? Jumătate din ei au să moară...

D-apoi acvariul? Uită-te singur... Pereţii de sticlă au mai bine de doi metri lungime. Hei, dragul meu! făcu el, schimbând deodată vorba, ce frumos acvariu am mai văzut la Sevastopol!

Bazine de apă, oarecum mari cât odaia asta, pe cinstea mea, şi numai de piatră, cu apa de mare care se primenea într-una... şi luminate cu electricitate! De sus, stai şi te uiţi oarecum la traiul acestor peşti: moruni, delfini, calcani, cocoşi de mare.

Ah, dragii de ei! Sau, de pildă, pisica de mare: închipuie-ţi, oarecum un fel de clătită, cu un diametru de mai bine de un metru care-şi mişcă marginile, uite aşa, în valuri iar la spate are o coadă ca o săgeată... Am rămas

acolo vreo două ceasuri şi am privit... De ce râzi?

— Iertaţi-mă... abia acum am băgat de seamă că pe umărul dumneavoastră stă un şoricel alb.

— Ah, ştrengarule, unde te-ai căţărat? Rafalski întoarse capul şi făcu din buze un sunet care semăna cu un sărut, dar neobişnuit de uşor, ca un chiţăit de şoricel.

Micul animal cu ochişorii roşiii ajunse până în dreptul feţei lui şi se gudura din tot trupul, virându-şi botişorul chiar în mustăţile şi în Darea colonelului.

— Ce bine vă mai cunosc animalele! zise Romaşov.

— O, da... mă cunosc! oftă Rafalski, clătinând din cap. Din păcate, nu le cunoaştem noi pe de... Oamenii au dresat câinele, au îmblânzit oarecum calul, au domesticit pisica, dar nici unul nu vrem să ştim de fapt ce sunt aceste fiinţe. Câte un savant – lua-l-ar dracu! — îşi petrece oarecum toată viaţa studiind vreun fleac de elefant antediluvian şi pentru asta i se aduc atâtea onoruri încât e pus în rândul sfinţilor. Pe când aici... să luăm, de pildă, câinii. Alături de noi trăiesc nişte fiinţe inteligente care pot gândi, şi nici un singur profesor nu le face cinstea să le studieze psihologia.

— Poate că sunt unele lucruri pe care nu le cunoaştem, îşi dădu sfios părerea Romaşov.

— Lucrări? Hm... desigur că se găsesc şi încă din cele mai bune. Uite, chiar şi eu am o mulţime, zise locotenent-colonelul, arătând cu mâna spre un şir de rafturi cu cărţi aşezate de-a lungul pereţilor. Totul e scris cu inteligenţa şi pătrundere.

Găseşti aici cunoştinţe uriaşe! Ce mai aparate, cum s-ar zice, câte procedee dibace... Dar nu despre astea vreau să-ţi vorbesc.

Nici unul din ei, cum s-ar zice, nu şi-a propus drept scop să cerceteze cu băgare de seamă măcar o singură zi din viaţa unui câine sau a unei pisici... să observe cum trăieşte câinele, ce gândeşte el, la ce şiretlicuri recurge, suferinţele şi bucuriile lui. Am văzut ce obţin clovnii de la

animale. E uimitor!...

Ţi-o spun eu, e oarecum hipnotism, adevărat hipnotism! La Kiev, într-un hotel, un clovn mi-a arătat lucruri uluitoare, într-adevăr de necrezut! şi gândeşte că nu era decât un clovn!

La ce rezultate s-ar ajunge dacă de aşa ceva s-ar ţine un savant serios, cu multe cunoştinţe şi cu mijloace ştiinţifice? A, ce lucruri uimitoare am afla noi despre caracterul şi inteligenta câinelui, despre aptitudinea lui de-a cunoaşte cifrele şi încă despre atâtea altele! O lume nouă, uriaşa şi interesantă. Uite, poţi spune ce vrei, dar eu sunt încredinţat că şi câinii au limba lor, ba chiar o limbă oarecum destul de dezvoltată.

— Cum se face atunci că savanţii nu s-au îndeletnicit până acum cu lucrul ăsta, Ivan Antonovici? întreba Romaşov. E doar aşa de simplu!

Rafalski izbucni într-un râs batjocoritor.

— Tocmai de aceea, he... he... he... că-i prea simplu! Tocmai de aceea! Simplu ca bună ziua. Mai întâi, ce-i un câine pentru un savant? Un animal vertebrat, mamifer, carnivor, de rasa canină şi aşa mai departe. Toate acestea sunt adevărate! Dar e timpul, dragii mei, să studiaţi câinele aşa cum studiaţi un om, un copil, o fiinţă care gândeşte. Pe cinstea mea, cu toată mândria lor ştiinţifică, ei nu sunt departe de ţăranul care crede că bietul câine are oarecum abur în loc de suflet.

Tăcu supărat şi, pufăind zgomotos pe nas, se apuca iar să aşeze un tub de gutaperca pe fundul acvariului.

Romaşov îşi luă inima în dinţi.

— Ivan Antonovici, am o mare, foarte mare rugăminte la dumneavoastră.

— Bani?

— Pe cuvântul meu ca mi-e ruşine să vă necăjesc. Dar nu-mi trebuie mult... vreo zece ruble! Nu făgăduiesc să vi le înapoiez curînd. Dar...

Ivan Antonovici îşi scoase mâinile din apă şi, ştergându-

le cu prosopul, zise:

— Zece pot! mai mult, cu neputinţă. Dar zece, cu cea mai mare plăcere. Vrei să faci, desigur, prostii, nu-i aşa? Ei, lasă, lasă... doar glumesc. Să mergem!

Îl purta prin toată locuinţa, alcătuită din cinci, şase încăperi care n-aveau nici mobile, nici perdele. Aerul era îmbâcsit de mirosul propriu micilor carnivore. Podelele erau pline de atâtea murdarii, încât alunecai pe de la tot pasul.

În toate ungherele se găseau mici vizuine şi ascunzători în chip de coteţe, trunchiuri de copaci, scobite pe dinăuntru, butoaie fără fund... în două odăi erau aşezaţi doi arbori pletoşi, cu scorburi şi cuiburi artificiale: unul pentru păsări, iar celălalt pentru jderi şi veveriţe. Îndemânarea cu care fuseseră întocmite adăposturile acestea dovedea grijă, chibzuinţa şi dragoste faţa de animale şi un mare spirit de observaţie.

— Vezi animalul ăsta? Rafalski arata cu degetul un coteţ înconjurat cu sârmă ghimpată, strâns împletita. Printr-o deschizătură rotundă, cam de mărimea unui fund de pahar, scânteiau două puncte negre strălucitoare. Iată animalul de pradă cel mai fioros de pe faţa pământului: dihorul! Nu râde. Să ştii că faţa de el, leii şi panterele sunt oarecum nişte mieluşei blânzi. Când leul şi-a isprăvit uriaşul prânz de carne, se lungeşte la pământ şi se uita liniştit la şacalii care-i mănâncă rămăşiţele...

Dar şmecherul ăsta drăguţ, dacă se furişează într-un coteţ de păsări, nu lasă nici măcar o găină vie... Le noade la toate creierul mic. Până nu isprăveşte nu se lasă, hoţomanul! Afară de asta, e cel mai sălbatic şi mai greu de domesticit dintre toate animalele. Hei, ticălosule!

Îşi strecura mâna pe după sârmă. Îndată în deschizătura rotundă se ivi un botişor căscat şi furios, în care luceau dinţişori albi şi ascuţiţi. Dihorul se arata o clipă şi apoi repede se făcu nevăzut, scheunând de parcă ar fi tuşit.

— Ei, poftim! L-ai văzut ce face? Şi doar eu îl hrănesc de un an de zile...

Pesemne că locotenent-colonelul uitase cu desăvârşire de rugămintea lui Romaşov. Îl ducea de la o vizuină la alta şi-i arată animalele care-i erau mai dragi, vorbind despre de cu atâta patimă şi duioşie, cu o cunoaştere aşa de adâncă a obiceiurilor şi a firii lor, de parcă ar fi vorbit de vechi şi buni prieteni. Într-adevăr, pentru un simplu amator care mai şi trăia într-un orăşel pierdut de provincie, avea o colecţie destul de însemnata: şoareci albi, iepuri de casă, cobai, porci de mare, arici, marmote, căţelul pământului, câţiva şerpi veninoşi închişi în cutii de sticlă, felurite soiuri de şopârle, doua maimuţe, un iepure negru de Australia şi o pisică minunată şi rară de Angora.

— Ce zici? E frumoasă? Întreba Rafalski, arătând pisica.

E oarecum o adevărată minune, nu-i aşa? Dar nu mi-e dragă.

Prea-i proasta: cea mai proastă dintre toate pisicile. Uite! Se însufleţi el deodată. Iată încă o dovadă de nepăsarea noastră faţa de psihologia animalelor domestice. Ce ştim noi despre pisica? Dar despre cal, despre vaca, despre porci? Ştii că porcul e foarte deştept? Da, da, nu râde! Romaşov nici nu se gândea să râdă. Porcii sunt foarte deştepţi! Ce mai festa mi-a făcut anul trecut un porc... Mi se aducea de la fabrica de zahăr borhot pentru grădina de zarzavat şi pentru porci. Ei bine, dumnealui n-avea niciodată răbdare s-aştepte... în timp ce căruţaşul căuta ordonanţa, porcul trăgea afară cu colţii cepul butoiului. Borhotul curgea, iar el se ospăta oarecum. Dar asta încă nu-i nimic! O dată, când a fost prins asupra faptului, nu numai c-a tras afară cepul, dar l-a dus în grădina de zarzavat şi l-a îngropat sub o brazdă. Iaca, aşa-i porcul! Trebuie să-ţi mărturisesc, adăuga Rafalski, închizând pe jumătate un ochi şi luând o înfăţişare şireată, că scriu un mic articol despre porcii mei! Numai, sst!... e o taină... să nu spui nimănui nimic!

Parcă mi-e oarecum ruşine ca un locotenent-colonel din glorioasa armata rusă studiază porcii. Acuma am nişte

Yorkshiri. I-ai văzut? Vrei să trecem şi pe la ei? Colo în curte am şi un bursuc tânăr, un bursucel tare drăguţ... Mergem?

— Iertaţi-mă, Ivan Antonovici, bâigui Romaşov. V-aş urma cu plăcere, dar... pe cinstea mea, n-am vreme!

Rafalski se lovi cu palma peste frunte.

— Ah, doamne! Iartă-mă, te rog, pentru numele lui Dumnezeu. M-am luat cu vorba ca un hodorog bătrân ce sunt.

Ei, hai, hai, vino repede.

Intrară într-o odaie îngusta şi goală, în care nu se găsea decât un pat strimt de campanie cu salteaua încreţita la mijloc, ca fundul coşcovit al unei bărci, o măsuţă de noapte şi un scăunel. Rafalski deschise sertarul măsuţei şi scoase banii.

— Sunt fericit că pot să-ţi fiu de folos, sublocotenente, foarte fericit. Nu, nu, nu-mi mulţumi... Nu face... M-aş bucura să mai treci pe la mine când ai vreme. Să mai stăm puţin de vorbă!

Ieşind în stradă, Romaşov dădu peste Vetkin. Avea mustaţa ciufulită, iar şapca-i cu marginile elegant îndoite pe părţi era lăsată semeţ pe o ureche.

— A! A! Prinţul Hamlet! Strigă el voios. De unde vii şi încotro mergi? Ei, drace, eşti vesel ca şi cum astăzi ar fi ziua dumitale!

— E, într-adevăr, ziua mea! răspunse Romaşov, zâmbind.

— Da? Bine zici, azi e sfântul Gheorghe şi sfânta Alexandra. Minunat... îngăduie-mi să te îmbrăţişez cu căldură.

Şi se sărutară chiar pe stradă.

— Cu prilejul ăsta, poate că trecem şi pe la cercul militar... să împuşcăm câte o sticluţă, cum spune nobilul nostru, prieten Arceakovski! Propuse Vetkin.

— Cu neputinţă, Pavel Pavlîci... mă grăbesc! De altfel mi se pare că de pe acuma eşti cam cu chef.

— O! O! O! Făcu Vetkin, ridicându-şi mândru şi cu înţeles bărbia. Am găsit astăzi o combinaţie aşa de grozavă, încât, de-ar cunoaşte-o un ministru de finanţe, ar plesni de necaz.

— Şi care anume?

Combustia lui Vetkin, deşi din cele mai simple, nu era totuşi lipsită de iscusinţă: rolul principal îl avea Haim, croitorul regimentului. El luase de la Vetkin o adeverinţă de primire a unei uniforme. Dar, de fapt, în locul uniformei, Pavel Pavlîci încasase de la croitor treizeci de ruble bani gheaţă.

— La urma urmei, suntem mulţumiţi amândoi, zise Vetkin, triumfător. Croitorul e fericit fiindcă, în schimbul celor treizeci de ruble ale lui, va primi patruzeci şi cinci de la casieria regimentului, iar eu sunt bucuros fiindcă azi, la cerc, am să-i mănânc fripţi pe toţi jucătorii ăştia păcătoşi. Ce zici?

Am ticluit-o bine?

— Foarte bine! Încuviinţa Romaşov. Am luat notă pentru data viitoare! Aşadar, la revedere, Pavel Pavlîci şi noroc la cărţi...

Se despărţiră. După o clipă însă Vetkin îşi strigă iar prietenul. Romaşov se întoarse.

— Ai vizitat menajeria? Întreba cu şiretenie Vetkin, arătând cu mâna spre casa lui Rafalski. Romaşov încuviinţa din cap şi zise cu convingere:

— Brehm al nostru e un om minunat! Şi-i aşa de drăguţ...

— Nici vorbă! Răspunse Vetkin. Numai că-i cam ţicnit!

XIII

PE LA ORA CINCI, CÂND SE APRO- pia cu trăsura de casa unde locuiau Nikolaevii, Romaşov simţi cu mirare ca siguranţa lui de dimineaţă se prefăcuse într-o nelinişte ciudată şi neîndreptăţită. Îşi dădea seama că schimbarea aceasta nu se petrecuse deodată, ci, fără îndoiala, începuse, cu mult mai înainte... Desigur, se trezise în sufletul lui într-o clipă de care nu-şi mai amintea şi crescuse pe nesimţite. Ce putea fi oare? Mai cunoscuse astfel de stări încă din fragedă copilărie şi ştia că, pentru a se potoli, trebuia să găsească pricina dintâi a nedesluşitei nelinişti. O dată se chinuise o zi întreaga şi abia spre seară îşi amintise că la amiază, în timp ce trecea peste calea ferată în gara, îl asurzise fluierătura neaşteptată a unei locomotive, iar spaima aceea fără de veste îi stricase bună dispoziţie. Îndată după ce-şi adusese aminte, se simţise uşurat şi chiar vesel.

Începu să-şi perinde în graba toate impresiile din ziua aceea, dar în ordine inversă. „Magazinul lui Sviderski... parfumul... l-am luat pe Leiba, birjarul – mina minunat; apoi am întrebat la poşta cât e ceasul... Era o dimineaţă frumoasă... Stepan...

Să fie, într-adevăr, din pricina lui Stepan? Nu, fiindcă am în buzunar o rublă anume pregătită pentru el... Atunci, ce să fie oare? Ce?”

La poarta casei văzu trei trasuri cu doi cai. Două ordonanţe ţineau de căpăstru câţiva cai de călărie cu şaua pusă: un sur bătrân pe care Olizar îl cumpărase de

curînd la vânzarea cailor de cavalerie reformaţi şi iapa roaibă a lui Bek-Agamalov, zveltă şi nerăbdătoare, cu ochi scânteietori şi răi.

„Ah! Scrisoarea! Îşi zise Romaşov şi în mintea lui se făcu deodată lumina: Ciudatele cuvinte *«orice-ar fi...»* şi încă subliniate... Cu siguranţa că este ceva! Poate ca Nikolaev e supărat pe mine! Să fie gelos? Poate-s bârfeli la mijloc? Zilele trecute, Nikolaev a fost aşa de înţepat cu mine... Nu, nu, am să trec numai pe lângă casa lor fără să mă opresc!”

— Mâna înainte! Strigă el birjarului.

Dar îndată, mai degrabă ghici decât văzu sau auzi ca uşa casei se deschide... ghici după bătăile puternice şi dulci ale inimii lui.

— Romocika! Unde te duci? răsună în spatele lui glasul vesel şi sonor al Alexandrei Petrovna.

El îl trase pe Leiba de cingătoare şi sări jos din birja.

Şurocika sta în pervazul negru al uşii deschise. Purta o rochie albă, simplă, cu un buchet de flori roşii prins de cordon în partea dreaptă şi flori de aceeaşi culoare îi împodobeau părul.

Lucru ciudat: Romaşov ştia cu siguranţa că era ea şi totuşi parcă n-o recunoştea. Presimţea într-însa ceva nou, solemn şi voios.

În timp ce-şi bolborosea felicitările, că-i ţinea mâna într-a ei şi, cu o mişcare duioasă şi familiară, îl sili s-o urmeze în vestibulul întunecos. Totodată, îi spuse repede şi cu glas scăzut:

— Mulţumesc c-ai venit, Romocika! Mi-era aşa de teamă c-o să refuzi!... Ascultă! Fii azi drăguţ şi vesel! Nu lua în seama nimic. Eşti aşa de ciudat! Abia te atinge cineva, că te şi ofileşti! Ce mimoza pudică!

— Alexandra Petrovna... scrisoarea dumitale de astăzi m-a tulburat foarte mult. Este în ea o anumită fraza...

— Dragul meu, dragul meu, lasă asta!...

Îi luă amândouă mâinile într-ale ei şi i le strânse cu

putere, privindu-l drept în ochi. În privirea aceasta erau taine pe care Romaşov nu le mai observase până atunci: duioşie mângâietoare, nelinişte, iar în adâncul ochilor albaştri, se ascundea ceva ciudat, de neînţeles care se exprimă în limba cea mai nepătrunsă şi mai tainică a sufletului...

— Nu vorbi de asta, te rog... Nu te gândi la aşa ceva astăzi... Nu-i de ajuns c-am pandit tot timpul clipa când o să treci prin faţa casei? Ştiu doar că eşti un biet fricos. Nu te uita aşa la mine!

Râse tulburată şi dădu din cap.

— Ei destul, Romocika, stângaciule! Iar nu-mi săruţi mâinile! Vezi, e bine... Acum şi pe cealaltă. Aşa, eşti cuminte.

Haidem! Nu uita ca azi e ziua noastră, adăugă ea într-o şoaptă grăbită şi fierbinte. Împărăteasa Alexandra şi cavalerul ei Gheorghi. M-auzi? Să mergem!

— Îngăduie-mi, te rog... un dar modest...

— Ce-i asta? Parfum? Faci prostii! Nu, nu glumesc...

Mulţumesc, dragul meu Romocika! Volodea! Zise ea cu glas tare şi cu o înfăţişare nesilită intra în salon. Uite, mai avem un tovarăş pentru picnic. Şi apoi astăzi e şi ziua lui!

În salon era zgomot şi neorânduială, aşa cum se întâmpla totdeauna înaintea unei plecări în grup. Fumul gros de tutun părea albastru ca azurul în dreptul razelor soarelui de primăvară care năvăleau în snopi de aur pe fereastră. În mijlocul încăperii, şapte, opt ofiţeri vorbeau cu însufleţire. Mai tare decât toţi, striga Talman cel înalt, cu vocea-i răguşită şi tuşind în fiece clipă. Erau acolo căpitanul Osadci, Olizar şi Bek-Agamalov, cei doi aghiotanţi nedespărţiţi, apoi locotenentul Andrusevici, un omuleţ vioi, cu faţa ascuţită ca de şobolan şi încă unul pe care Romaşov nu-l recunoscu îndată. Sofia Pavlovna Talman, zâmbitoare, sulemenită şi pudrata ca o mare păpuşă elegantă, sta pe canapea împreuna cu cele două surori ale sublocotenentului Mihin. Amândouă

domnişoarele purtau rochii albe la fel, simple, lucrate chiar de ele, dar drăguţe şi împodobite cu funde verzi; amândouă aveau păr negru, ochi de culoare închisa, obraji rumeni şi pistruiaţi; amândouă aveau dinţi strălucitori de albi, dar neregulată, ceea ce dădea gurilor proaspete un farmec deosebit; amândouă, la fel de drăgălaşe şi de vesele semănau foarte mult între de, cât şi cu fratele lor care totuşi era urât.

Printre celelalte soţii şi fiice de ofiţeri mai fusese poftita şi soţia locotenentului Andrusevici, o femeie mărunţica, durdulie şi cu faţa albă, prostuţa şi gata totdeauna să râdă, mare iubitoare de glume cu dublu înţeles şi de anecdote piperate.

De asemenea, mai erau şi drăgălaşele domnişoare Lakaciov, vorbăreţe, cu „r” -ul lor nostim.

Cum se întâmpla de obicei într-un cerc de ofiţeri, doamnele se ţineau deoparte, alcătuind un grup al lor. Numai căpitanul Ditz, nepăsător şi ameţit, şedea lângă ele, tolănit într-un fotoliu. Cu aerul lui înţepat şi faţa-i trecută şi arogantă, Ditz semăna cu ofiţerii prusaci, aşa cum sunt înfăţişaţi în caricaturile nemţeşti. Fusese transferat dintr-un regiment de garda într-unul de infanterie, în urma unei întâmplări cam necurate şi scandaloase. Se deosebea printr-o îndrăzneală sfidătoare faţă de bărbaţi şi o purtare obraznică şi cutezătoare faţa de doamne. Mare jucător, avea totdeauna noroc la cărţi, nu juca însă la cercul militar, ci la clubul nobilimii, la funcţionarii din oraş şi la moşierii polonezi de prin împrejurimi. La regiment nu era iubit, dar toţi se temeau de el şi se aşteptau, nu ştiau nici ei de ce, să aibă vreo ieşire urâtă, cu răsunet.

Se spunea că era încurcat cu tânăra soţie a bătrânului general de brigadă, care locuia în oraş. De asemenea, era bine cunoscută şi legătura lui cu doamna Talman, de hatârul căreia era poftit pretutindeni, după cum o cereau regulile ciudate ale politeţei şi atenţiei, obişnuite în

regiment.

— Încântat, încântat, zise Nikolaev, ieşind înaintea lui Romaşov, cu atât mai bine! Dar de ce n-ai venit de dimineaţă să mănânci plăcinta cu noi?

Vorbea foarte prietenos, zâmbind amabil, dar în glasul şi-n privirea lui, Romaşov desluşi aceeaşi expresie străină, nefirească şi rece pe care, de un timp, o simţise aproape fără să-şi dea seama de câte ori se întâlnea cu Nikolaev. „Nu mă înghite, gândi repede Romaşov. Ce are? E supărat pe mine? E gelos?

Îl plictisesc?”

— Ştii... – minţi el cu îndrăzneală – revizuim armamentul în companie. Ne pregătim pentru inspecţia generală şi nu mai avem odihna nici în zilele de sărbătoare... Te asigur însă că mă simt foarte stingherit... Nu bănuiam că plecaţi la picnic şi s-ar părea că vă silesc să mă poftiţi. Pe cuvântul meu, mi-e ruşine...

Nikolaev zâmbi larg şi-l bătu pe umăr cu o bunăvoinţă cam jignitoare:

— A, nu... Ce spui, dragul meu?... Cu cât e mai multă lume, cu atâta-i mai vesel... Dar să lăsăm fleacurile acestea!...

Numai, nu ştiu cum o să facem cu locurile în trăsuri!... Ei, da’... ne descurcăm noi până la urmă!

— Am şi eu o trăsură, îl linişti Romaşov, desprinzându-şi pe nesimţite umărul din mâna lui Nikolaev. Chiar îmi face mare plăcere să v-o pun la dispoziţie!

Întorcându-se, întâlni ochii Şurocikai.

„Mulţumesc, dragul meu!” spunea privirea ei caldă şi ciudat de atentă.

„Ce minunata-i astăzi!” gândi Romaşov.

— Foarte bine, răspunse Nikolaev, uitându-se la ceas. Ce ziceţi, domnilor? Întreba el. N-ar fi timpul s-o pornim?

— Călătorului îi şade bine cu drumul! Cum spunea papagalul când motanul Vaska îl trăgea de coada afară din cuşcă!

Declama caraghios Olizar.

Toţi se sculară cu exclamaţii şi râsete. Doamnele îşi căutau pălăriile şi umbrelele, punându-şi mănuşile; iar Talman, care suferea de bronşită, striga cât îl ţinea gura să nu se uite salurile. Se iscă o adevărată învălmăşeală.

Mihin îl luă deoparte pe Romaşov.

— Iuri Alexeici, fă-mi un bine! Zise el. Te rog mult ia loc lângă surorile mele, altfel o să vină Ditz în trăsură cu ele şi mi-ar fi tare neplăcut. Spune totdeauna porcarii aşa de grozave fetelor, încât mai că le face să plângă. Sunt împotriva oricărei violente, dar zău că într-o zi am să-l pălmuiesc!...

Romaşov ar fi dorit mult să stea lângă Şurocika, totuşi, fiindcă Mihin îi fusese totdeauna simpatic, iar ochii limpezi şi senini ai acestui băiat de treaba îl rugau fierbinte, sublocotenentul n-avu puterea să-l refuze, mai ales că în clipa aceea un simţământ puternic şi cald îi umplea sufletul.

În faţa uşii de la intrare se suiră cu toţii în trasuri, veseli şi fără graba. Romaşov se aşeza lângă cele două domnişoare Mihin. Abătut ca de obicei, căpitanul Leşcenko, pe care la început Romaşov nu-l băgase în seamă, se învârtea cu faţa deznădăjduită în jurul trasurilor. Nimeni nu-l lăsa să se suie...

Romaşov îl striga şi-i dădu un loc lângă el pe scaunele din faţa. Leşcenko îşi pironi asupra locotenentului ochii lui blânzi de câine credincios şi, oftând, se urca în trăsură.

În sfârşit, toată lumea se aşezase. În faţa alaiului, Olizar făcând pe paiaţa şi dând din mână pe calu-i bătrân şi leneş, începu să cânte o arie dintr-o operetă:

Hai, repede în diligenţă!
Să ne suim cât mai în grabă!

— La trap, înainte ma-arrrs! Comanda cu glas tunător Osadci.

Trăsurile se urniră din loc.

XIV

PICNICUL FU MAI MULT ZGOMOTOS şi dezordonat decât vesel. După un drum de trei verste, ajunseră la Dubecinaia, o dumbravă de vreo cincisprezece hectare, răsfirată pe un povârniş lung, la poalele căruia şerpuia un pârâu îngust şi Limpede. Era o dumbravă de stejari seculari minunaţi.

La picioarele lor creşteau tufişuri mari, iar pe alocuri erau poieni încântătoare şi destul de întinse, proaspete, vesele şi acoperite cu cea dintâi iarbă fragedă, de un verde-închis.

Într-o poiană aşteptau ordonanţele trimise din timp cu samovare şi coşuri.

Fetele de masa se întinseră chiar pe iarbă şi toată lumea lua loc în jurul lor. Doamnele aşezau farfuriile şi gustările, iar bărbaţii le ajutau cu o râvnă glumeaţă şi peste măsură de binevoitoare. Olizar se încinse cu un şervet drept şorţ, mai înfăşurându-şi capul cu altul în formă de scufie şi-l imita pe bucătarul Lukici de la cercul ofiţerilor. Locurile se schimbară de mai multe ori, ca fiecare doamnă să se găsească neapărat între doi cavaleri. Trebuia să stai pe jumătate culcat, într-o poziţie incomodă, ceea ce era neobişnuit şi hazliu. În uimirea şi râsul tuturor comesenilor, tăcutul Leşcenko rosti deodată afectat şi cu o înfăţişare neroadă:

— O să ne întindem ca vechii greco-romani!

Şurocika se aşeza între Talman şi Romaşov. Vorbea mai mult ca niciodată, era voioasă şi aşa de însufleţită, încât mulţi chiar băgară de seamă.

Niciodată Romaşov n-o găsise atât de încântătoare. Ghicea ca un simţământ puternic, nou şi înfrigurat, creştea clocotitor în sufletul ei, gata să izbucnească. Din când în când, se întorcea spre Romaşov şi-l privea în tăcere, poate doar o clipă mai mult decât ar fi trebuit şi, de fiecare dată, el simţea în privirea ei aceeaşi putere de un farmec neînţeles.

Osadci, care stă în capul mesei, se ridica în genunchi. După ce bătu cu vârful cuţitului în pahar să se facă linişte, vorbi cu glas gros din piept ce răsuna în aerul curat al pădurii:

— Domnilor, să bem cea dintâi cupa în sănătatea frumoasei şi scumpei noastre gazde, a cărei onomastica o serbam astăzi.

Să-i dea Dumnezeu toate fericirile şi s-ajungă generăleasă!

Ridicându-şi deasupra capului un pahar mare, răcni din toată puterea grozavului sau gâtlej:

— Ur-ra!

Dumbrava parcă tresări la mugetul acesta de leu, iar ecoul sonor alerga sprinten printre copaci. Andrusevici, care şedea lângă Osadci, se aruncă la pământ cu o groază caraghioasă, prefăcându-se că-i năucit... Ceilalţi strigară şi ei într-un singur glas: „Ur-ra!” Bărbaţii se îndreptară spre Şurocika să ciocnească paharul cu al ei. Romaşov rămase înadins cel din urmă.

Ea baga de seamă. Întorcându-se către el, cu un zâmbet pătimaş, îi întinse tăcută paharul ei plin cu vin alb. În clipa aceea ochii i se măriră şi se întunecară deodată, iar buzele-i rostiră încet un cuvânt nedesluşit. Apoi întoarse capul şi începu să vorbească râzând cu Talman... Ce-a spus? Se întreba Romaşov, ah, ce-o fi spus?” Asta-l tulbura şi-l neliniştea... îşi acoperi pe furiş faţa cu mâinile şi buzele-i încercară să imite mişcările buzelor Şurocikai. Nădăjduia să găsească astfel, în închipuirea lui, cuvintele pe care le rostise. Dar nu

izbutea... „Dragul meu?” „Te iubesc?”... „Romocika?” Nu, era altceva! Ştia numai cu siguranţă că vorba n-avea decât trei silabe...

Apoi băură cu toţii în sănătatea lui Nikolaev şi pentru izbânda lui în viitoarea-i cariera la marele stat-major, ca şi cum nimeni nu s-ar fi îndoit vreodată că va putea în sfârşit să intre la Academie. Pe urmă, la propunerea Şurocikai, baura, fără însă prea multă însufleţire, şi în sănătatea lui Romaşov, de ziua lui; băură în sănătatea doamnelor şi a tuturor celor de faţa, apoi în sănătatea doamnelor în general, iar, la urmă, pentru gloria regimentului şi a invincibilei armate ruse...

Talman, destul de beat, se ridica şi strigă cu glas răguşit, dar plin de închisoare:

— Domnilor, propun să bem în sănătatea adoratului nostru monarh, pentru care fiecare dintre noi e gata să-şi verse sângele până la cea din urmă picătură!

Şuiera ultimele cuvinte cu glas neaşteptat de subţire, că-şi pierduse răsuflarea. Ochii lui de ţigan, negri şi ameninţători, cu albul gălbui, clipiră deodată obosiţi, iar lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi.

— Imnul, imnul! ceru cu înflăcărare mică şi durdulia doamna Andrusevici.

Toţi comesenii se sculară în picioare. Ofiţerii duseră mina la cozoroc. Sunete discordanţe, dar pline de înflăcărare, se pierdură în dumbravă. Mai tare şi mai fals decât toţi cânta sentimentalul căpitan Leşcenko, faţa lui însă era mai melancolica decât oricând.

Se băuse mult, aşa cum, de altfel, era obiceiul la regiment, fie la vizite, fie la cercul militar sau la mesele şi picnicurile festive. Acum vorbeau cu toţii laolaltă şi glasurile nu se mai desluşeau. Şurocika băuse destul vin alb şi se îmbujorase la faţa, avea buzele umede şi roşii iar ochii cu pupilele dilatate păreau aproape negri. Deodată, se pleca spre Romaşov:

— Nu-mi plac picnicurile din provincie, zise ea. Au ceva

meschin şi banal. E drept c-am fost siliţi să-l facem pentru soţul meu, înaintea plecării, dar Dumnezeule, ce mai prostie!

Puteam doar tot aşa de bine să înjghebam ceva la noi în grădină... Ştii doar ce grădină frumoasă avem, mare şi plină de umbră. Totuşi, nu ştiu de ce astăzi sunt nespus de fericită. Vai, ce fericită sunt! Ah, Romocika, dragul meu! Ştiu de ce-s fericită şi am să-ţi spun mai târziu... mai târziu! Am să-ţi spun... Dar nu, nu, Romocika! Nici eu nu ştiu, nu ştiu nimic... nimic...

Închise pe jumătate ochii ei minunaţi. Pe faţa-i care se făcuse pătimaş de frumoasă, se citea un fel de chemare, o făgăduială dureroasă şi nerăbdătoare. Fără să-şi dea încă seama şi printr-un instinct, Romaşov simţea cum se revărsa şi asupra lui voluptoasa tulburare care o cuprinsese şi un fior dulce îi străbătu toată fiinţa.

— Ce ciudată eşti astăzi! Ce ai? şopti el.

Ea-i răspunse cu o mirare naivă şi blândă:

— Doar ţi-am mai spus că nu ştiu... Nu ştiu... Uite, cerul albastru, lumina albastră... iar eu parcă plutesc astăzi în azur, într-un fel de bucurie albastră! Mai toarnă-mi vin, Romocika, dragul meu băiat...

La celălalt capăt al mesei, veni vorba despre războiul cu

Germania pe care mulţi îl socoteau atunci aproape sigur. Se porni o discuţie zgomotoasă şi fără rost: vorbeau toţi în acelaşi timp... Deodată, răsuna glasul morocănos şi hotărât al lui

Osadci. Era aproape beat, ceea ce se cunoştea la el numai după marea paloare a feţei lui frumoase şi după privirea şi mai întunecata a ochilor mari, negri.

— Prostii! făcu el furios. Susţin că toate acestea nu-s decât prostii! Războiul a degenerat. Totul a degenerat acum pe pământ. Copiii se nasc tâmpiţi, femeile sunt deşelate, iar bărbaţii au nervi. „Ah... sânge! Ah... leşin! fonfăi el, parc-ar fi îngânat pe cineva. Şi toate acestea

numai fiindcă a trecut vremea adevăratului război, războiul crud şi neîndurător. Ce sunt războaie de astăzi? Trage în tine de la cincisprezece verste – bum!... şi te întorci acasă erou. Doamne iartă-mă, ce vitejie o mai fi asta? Eşti făcut prizonier? „Ah, dragul meu, micule, nu vrei o ţigară? Sau poate un ceai? Ţi-e destul de cald, sărăcuţul de tine? Dar patul ţi-e de ajuns de moale?" U-uf!

Osadci scoase un muget ameninţător şi lăsă capul în jos ca un taur gata să se repeadă. În evul mediu ştiau să se bată!

Aşa, mai înţeleg şi eu! Asalt de noapte... Tot oraşul e în flăcări... „Timp de trei zile îi las pe soldaţi să jefuiască oraşul

Intri, şi totu-i numai foc şi sânge! Se desfunda butoaiele cu vin... Sângele şi vinul curg pe străzi! Hei. Ce vesele orgii printre ruine! Femei frumoase goale, cu ochii în lacrimi, târâte de păr... Nu ştii ce-i mila... şi erau dulcea pradă a vitejilor!...

— Nu dă prea multe amănunte! observa glumind Sofia Pavlovna Talman.

— Casele ardeau în noapte, vântul bătea şi legăna trupurile negre atârnate în spânzurătorii! Deasupra lor, croncăneau corbii, iar dedesubt, lingă focuri, chefuiau învingătorii. Pe atunci, nu erau prizonieri. La ce bun prizonieri? De ce să ţii zadarnic oameni în loc pentru paza lor? A-ah! Gemu furios Osadci, cu dinţii strânşi. Ce vremuri minunate, ce vremuri de vitejie!

D-apoi luptele! Se întâlneau piept la piept şi se băteau ceasuri întregi, cu turbare şi sânge rece, cu o cruzime de fiară şi o dibăcie deosebită. Hei... ce oameni mai erau aceia! Ce înspăimântătoare putere fizică aveau, domnilor! Se sculă în picioare, îndreptându-şi trupul uriaş, iar glasul îi tremura de înflăcărare şi de dârzenie. Domnilor, ştiu c-aţi ieşit din şcolile militare cu jalnice concepţii de scrofulos despre războiul umanitar din zilele noastre. Dar

eu ridic paharul... chiar dacă nimeni nu se alătură la închinarea mea, beau singur pentru bucuria războaielor de odinioară, pentru cruzimea lor vesela şi sângeroasă!

Toţi tăceau, copleşiţi parcă de neaşteptatul extaz al omului acestuia de obicei întunecat şi tăcut, privindu-l cu frică şi curiozitate. Deodată Bek-Agamalov se scula atât de repede şi de neprevăzut, încât mulţi tresăriră, iar o doamnă nu-şi putu stăpâni un ţipăt de spaimă. Ochii ieşiţi din orbite îi scânteiau sălbatic şi dinţii albi rânjeau parc-ar fi fost colţii unui animal de pradă. Se înăbuşea şi nu-şi găsea cuvintele...

— O, o!... Asta... asta eu o înţeleg! Ha! Şi strânse mâna lui

Osadci, scuturând-o cu mânie, aproape cu ură. La dracu dulcegării! La dracu mila! Ah... să trecem totul prin sabie!

Simţea nevoia să-şi uşureze încordarea sufletului său de barbar, în fundul căruia mocnea în taina vechea şi străbuna sete de sânge. Cu ochii însângeraţi arunca o privire în jur şi trăgându-şi deodată sabia din teacă, lovi cu turbare într-o creangă de stejar. O ploaie de ramuri şi de frunze tinere căzu pe faţa de masă, împroşcându-i pe toţi.

— Bek! Nebunule! Sălbaticilor! strigară doamnele...

Bek-Agamalov îşi veni deodată în fire şi se întoarse la locul său. Se arata vădit ruşinat de pornirea lui nestăpânita, dar pufnea zgomotos pe nas şi nările subţiri i se umflau şi fremătau, iar ochii negri, scânteind de furie, priveau chiorâş şi provocator la cei de faţa.

Romaşov n-auzise decât pe jumătate spusele lui Osadci.

Era cuprins de un simţământ ciudat. Parcă visa, parcă-l ameţea o minunată băutura, necunoscută pe pământ. I se părea ca o pânză de păianjen uşoară şi calda-i înfăşura blând şi alene trupul, alintându-l cu duioşie, şi-i umplea sufletul de o nestăpânită bucurie.

Mâna lui atingea adesea, ca din greşeală, mina Şurocikai, dar nici ea, nici el nu se mai uitau unul la altul. Romaşov parcă dormita. Glasul lui Osadci şi al lui Bek-Agamalov ajungeau până la el ca nişte sunete goale şi fără rost, pierdute într-o ceată fantastică din depărtare.

„Osadci... E un om crud şi nu mă are la inima", îşi zicea Romaşov, dar nu se mai gândea la adevăratul Osadci, ci la altul nou, foarte îndepărtat şi ireal care parcă se mişca pe un ecran cu imagini schimbătoare.' Osadci asta are o nevastă mărunţică, slăbuţă, cu înfăţişare jalnică şi-i totdeauna însărcinata... Nu iese nicăieri cu ea... Anul trecut, un tânăr soldat s-a spânzurat în casa lui... Da... Cine-i Osadci asta? Iată, acum răcneşte Bek... Ce fel de om e Bek? Oare-l cunosc? Da, îl cunosc, de ce însă mi se pare astăzi atât de ciudat, de străin şi de neînţeles? Lângă mine sta cineva... Cine eşti tu? Răspândeşti în jurul tău o bucurie care se-mbată! O bucurie albastră! Şi uite-l pe Nikolaev în faţa mea... E nemulţumit şi nu scoate o vorbă... Din când în când se uita pe furiş la noi! Ei, n-are decât să se supere. Ce-mi pasă? O, bucuria mea albastră!"

Se înnsera. În poiană, copacii îşi întindeau pe jos umbrele domoale şi viorii. Cea mai mică dintre surorile Mihin îşi aminti deodată:

— Domnilor, cum rămâne cu viorelele? Se spune că-i foarte multe pe aici. Hai să le culegem!

— E târziu, îşi dădu cineva părerea. Acum nu se mai vede nimic în iarbă.

— La ceasul asta-i mai uşor să pierzi decât să găseşti ceva în iarbă, adăugă Ditz, rizând răutăcios.

— Atunci hai să facem un foc de tabără, propuse Andrusevici.

Adunară o grămadă mare de vreascuri amestecate cu frunze uscate şi le dădură foc. O coloană înalta şi scânteietoare de flăcări se înalta spre cer. Ca speriate, cele din urmă răsfrângeri ale zilei pieriră deodată, lăsând

loc întunericului care venea dinspre dumbrava şi împresura focul din toate părţile.

Pe vârfurile stejarilor tremurau sfioase pete purpurii, aprinzându-se şi stingându-se, ca şi cum copacii s-ar fi mişcat şi s-ar fi legănat, ivindu-se în lumina roşiatică sau pierind iar în beznă.

Toată lumea se sculă de la masă. Ordonanţele aduseră lumânări în sfeşnice cu globuri de sticlă. Tinerii ofiţeri se jucau ca şcolarii. Olizar se lupta cu Mihin şi, spre mirarea tuturor, micul şi stângaciul Mihin îşi trânti de două ori la pământ adversarul, mai înalt şi mai mlădios decât el. Apoi începură să sară peste foc... Andrusevici imita bâzâitul unei muşte ce se zbate pe geam şi o bătrână care-şi cheamă găina, apoi, ascunzându-se după tufişuri, mai imita scrâşnetul ferăstrăului şi al cuţitului pe tocila. Era mare meşter în arta aceasta. Până şi Ditz jongla dibaci cu sticlele goale.

— Domnilor, îngăduiţi-mi să v-arăt o scamatorie nemaipomenită! strigă deodată Talman. Aici nu-i vorba nici de minune, nici de vrăjitorie, ci numai de îndemânarea mâinilor. Rog onoratul public să bage de seamă că în clipa de faţa n-am nimic în mânecă. *Eins... zwei... drei... Allez, hop!...*

Şi-n râsul tuturor, scoase din buzunar două pachete de cărţi noi pe care le desfăcu zgomotos unul după altul.

— Un *whist*, domnilor! propuse el. La aer curat... Ei, ce ziceţi?

Osadci, Andrusevici şi. Nikolaev se aşezară la cărţi, iar

Leşcenko, oftând adânc, lua loc în spatele lor. Nikolaev bombănise nemulţumit multă vreme, nevoind să joace, dar până la urmă se lăsa convins. De mai multe ori se uita îndărăt cu nelinişte, căutând-o din ochi pe Şurocika, dar lumina focului îl împiedica să vadă bine şi, de fiecare dată, faţa i se încrunta de încordare cu o expresie chinuită şi uricioasa.

Ceilalţi se răspândiră treptat prin poiana, nu departe de

foc. Începură să se joace „de-a prinselea”, jocul înceta însă când cea mai mare din fetele Mihin, pe care o prinsese Ditz, se înroşi deodată până la lacrimi şi nu mai vru în ruptul capului să joace. Glasul îi tremura de mânie şi de indignare, totuşi nu voi să lămurească pricina refuzului ei.

Romaşov se îndrepta spre mijlocul dumbrăvii, de-a lungul unei cărări înguste. Nu ştia nici el ce aştepta, dar inima-i era cuprinsă de o sfâşiere dulce şi ameţitoare, de presimţirea nedesluşită a unei mari fericiri. Se opri. În spatele lui auzi un trosnet slab de crengi, apoi un zgomot de paşi grăbiţi şi foşnetul unei fuste de mătase. Uşoara şi zveltă, Şurocika venea repede spre el, ca o zână luminoasă a pădurii în rochia ei albă, care când se ivea, când pierea printre trunchiurile întunecate ale copacilor uriaşi. Romaşov îi ieşi înainte şi o strânse în braţe, fără să spună o vorbă. Şurocika mersese repede şi gâfâia.

Răsuflarea-i caldă dezmierda obrajii şi buzele lui Romaşov care, sub mina lui, simţea cum bate inima tinerei femei.

— Să stăm jos! Zise Şurocika.

Se lăsa pe iarbă, îndreptându-şi părul cu amândouă mâinile.

Romaşov se culcă la picioarele ei, dar pământul fiind destul de povârnit pe locul acela, nu izbutea să-i zărească decât liniile nedesluşite şi gingaşe ale bărbiei şi gâtului.

Deodată, ea-l întreba cu glas scăzut şi tremurător:

— Romocika, te simţi bine?

— Da, bine! Răspunse el. Apoi, gândindu-se o clipă la toate întâmplările din ziua aceea, repetă cu căldură: O, da, mă simt atât de bine astăzi, atât de bine! Spune, de ce eşti aşa astăzi?

— Cum sunt oare?

Se pleca mai aproape de el, uitându-se drept în ochii lui.

Romaşov îi văzu atunci toată faţa.

— Eşti minunată... deosebită! Niciodată până acum n-ai fost atât de frumoasă. Nu ştiu ce cânta şi străluceşte în dumneata. Ai ceva nou, tainic şi nu pot să înţeleg ce anume. Dar... iartă-mă, Alexandra Petrovna... nu ţi-e teamă c-or să bage de seamă lipsa noastră?

Ea râse încetişor şi râsul acesta mângâietor trezi în pieptul lui Romaşov un fior de bucurie.

— Romocika drag! Romocika drag, bun şi fricos. Doar ţi-am spus că ziua asta-i a noastră. Nu te gândi la nimic, Romocika... Ştii de ce sunt astăzi atât de îndrăzneaţă? Nu, nu ştii? Astăzi sunt îndrăgostită de dumneata! Nu, nu, să nu-ţi faci iluzii, mâine o să-mi treacă...

Romaşov întinse braţele spre ea, căutând s-o îmbrăţişeze.

— Alexandra Petrovna... Şurocika... Saşa! O rugă el fierbinte.

— Nu-mi zice Şurocika, nu vreau! Oricum, dar numai aşa nu! Voiam să-ţi spun, parcă-şi aminti ea deodată, că ai un nume foarte frumos, Gheorghi. E mult mai frumos decât

Iuri... Gheorghi! Rosti ea rar, ca şi cum ar fi ascultat fiecare sunet al cuvântului. Suna mândru!

— O, draga mea! Exclamă Romaşov cu patimă.

— Aşteaptă puţin şi ascultă-mă... E ceva foarte interesant!

Te-am visat astă-noapte... Era minunat! Parcă dansam amândoi un vals, într-o sală cu totul neobişnuită. O, aş recunoaşte-o îndată până în cele mai mici amănunte... Erau multe covoare, un pian nou care lucea, două ferestre cu perdele roşii şi numai o singură lampa cu abajur roşu îl lumină. Totul era roşu. Orchestra cânta, dar nu se vedea, iar noi dansam amândoi... Nu!

Nu! Numai în vis poate să fie o apropiere atât de dulce şi de simţită. Ne-nvîrteam repede-repede, fără s-atingem pământul cu picioarele, pluteam parcă în aer şi ne-nvîrteam, ne-nvîrteam, ne-nvîrteam. O, asta a ţinut aşa

de mult... şi era nespus de plăcut şi de fermecător... Ascultă, Romocika, ţi se-ntâmplă să visezi că zbori?

Romaşov nu răspunse îndată. Intrase parcă, fără veste, într-un basm ciudat, încântător, real şi totodată fantastic. Da, căldura şi întunericul nopţii de primăvară, copacii tăcuţi şi nemişcaţi din jur, femeia asta ciudată şi dragă, în rochie albă, care şedea aşa de aproape de el, toate păreau un basm... şi pentru a scutura vraja aceasta, fu nevoit să facă o sforţare.

— Sigur că zbor în vis! Răspunse el. Dar tot mai jos, cu fiecare an ce trece. Odinioară, în copilărie, zburam la înălţimea tavanului. Grozav de caraghios era să priveşti oamenii de acolo: parcă umblau cu picioarele în sus! Se străduiau să m-ajungă cu vreo mătură, dar nu izbuteau... Eu zburam mereu şi-mi băteam joc de ei! Acuma, s-a schimbat, nu mai zbor, ci numai sar, oftă Romaşov. Îmi fac vânt, lovind pământul cu picioarele şi zbor abia la un metru înălţime.

Şurocika se întinse cu totul pe jos şi, rezemându-se într-un cot, îşi sprijini capul în palmă. După ce tăcu un timp, urma, gânditoare:

— ... şi dimineaţa, după visul ăsta, am vrut să te văd... Am dorit-o mult, mult de tot! Dacă n-ai fi venit, nu ştiu ce-aş fi făcut. Mi se pare că m-aş fi dus eu singură la dumneata. De aceea te-am şi rugat să nu vii înainte de cinci. N-aveam încredere în mine! Dragul meu, mă-nţelegi acum?

Aproape de faţa lui Romaşov erau picioarele Şurocikai, încrucişate unul peste altul, doua picioruşe în pantofi cu tocul jos şi-n ciorapi negri cu dungă albă într-o parte, la gleznă, în timp ce urechile-i vâjâiau, Romaşov, ameţit, îşi înfipse deodată dinţii în pulpa aceasta pe care prin ciorap o simţea vie, rece şi elastică.

— Romocika... Lasă-mă, auzi el glasu-i slab şi tărăgănat...

Ridică fruntea. În clipa aceea, totul i se păru iar un

basm minunat şi tainic al pădurii. Dumbrava se înalta lin pe coastă, cu iarba ei întunecata şi copacii rari, tăcuţi şi negri care. Dormitau neclintiţi, ascultând parcă ceva cu încordata luare aminte. Sus de tot, prin desimea frunzişului şi a trunchiurilor îndepărtate, deasupra liniei drepte şi înalte a zării, ardea o fâşie îngusta de cer în amurg, de-o culoare neobişnuită, nici roşie, nici sângerie, ci de purpură închisa ca jarul ce se stinge sau ca o flacăra răsfrânta printr-un vin roşu. Iar aici, pe colnicul ăsta, printre copacii negri, în iarba întunecata şi plină de miresme, sta întinsa – ca o zână a pădurii care se odihneşte – o frumoasă şi tainica femeie în alb.

Romaşov se trase mai aproape de ea. I se părea ca faţa ei răspândeşte o lucire palidă. Nu i se vedeau ochii... în locul lor erau două pete mari şi negre, dar el simţea că-l priveşte.

— E un basm! şopti Romaşov.

— Da, dragul meu, e un basm...

El începu să-i sărute rochia, apoi, luându-i mâna îşi lipi obrazul de palma îngusta, caldă şi parfumată, spunând cu glas înăbuşit şi întretăiat:

— Saşa, te iubesc... te iubesc...

Ridicându-se mai sus, îi vedea bine ochii, acum foarte negri care când se strângeau, când se măreau, aşa ca faţa ei, cunoscută şi străină totodată, îşi schimba ciudat expresia. El îi căuta gura cu buzele-i uscate şi lacome, dar ea se ferea, dând uşor din cap şi murmurând rar:

— Nu... nu... nu... dragul meu!... Nu...

— Iubita mea... Ce fericire!... Te iubesc!... repeta Romaşov într-un delir ameţitor. Te iubesc! Uită-te: noapte, tăcere şi nimeni afară de noi... O, tu, fericirea mea, ce dragă-mi eşti!

Dar ea-i răspundea în şoaptă: „Nu... nu”, cu răsuflarea întretăiată, stand lungita pe pământ... în sfârşit, relua parcă anevoie cu glas ce abia se auzea:

— Romocika, de ce eşti atât de... slab? Nu vreau s-o

ascund! Totul mă atrage şi mi-e drag la dumneata... şi stângăcia, şi puritatea şi duioşia... N-am să spun că te iubesc, dar mă gândesc mereu la dumneata, te visez... te simt... apropierea, atingerea dumitale mă tulbura... Dar de ce inspiri mila? Mila e doar sora dispreţului. Gândeşte-te, eu nu te pot stima. O, dac-ai fi puternic! Îi scoase şapca din cap şi-i dezmierda încet părul moale, răsfirându-l. Dac-ai fi în stare să-ţi cucereşti un nume mare, o situaţie înalta!...

— Sunt în stare şi o voi face! Exclamă Romaşov. Numai fii a mea... Vino cu mine! Şi toată viaţa...

Şurocika îl opri cu un zâmbet mângâietor şi trist pe care-l simţi din glasul ei:

— Cred că ai bunăvoinţa, dragul meu, sunt convinsă, dar n-ai să faci nimic. Ştiu! A, dac-aş avea cea mai mică încredere în dumneata, aş părăsi tot şi te-aş urma! Ah, Romocika, scumpul meu! Am auzit o legendă care spune că Dumnezeu a creat întâi oameni întregi, iar apoi, nu se ştie de ce, i-a tăiat pe fiecare în două jumătăţi şi i-a împrăştiat prin lume. Şi, de veacuri, o jumătate o căuta pe cealaltă şi nu poate s-o găsească! Ei bine, dragul meu, dumneata şi cu mine suntem chiar cele două jumătăţi... Totul ne este comun: şi ce iubim şi ce uram, şi gândurile, şi visele, şi dorinţe... Ne înţelegem dintr-un simplu gând, dintr-un singur cuvânt – şi chiar fără cuvinte – numai cu sufletele... şi uite că sunt silită să renunţ la tine!

Asta mi se întâmplă pentru a doua oară în viaţa...

— Da, ştiu!

— Ţi-a spus-o el? Întreba cu vioiciune Şurocika.

— Nu, am aflat-o din întâmplare! Ştiu...

Tăcură. Cele dintâi stele, ca nişte puncte verzi, scânteietoare, se aprindeau pe cer. Din dreapta, abia ajungeau până la ei glasuri, râsete şi un cântec. Cealaltă parte a dumbrăvii rămânea cufundată într-o întunecime catifelată, într-o tăcere solemnă şi gânditoare. De acolo, nu se putea vedea focul, dar, din când în când, o licărire

roşietică şi tremurătoare se aprindea o clipă, ca o răsfrângere a zării îndepărtate, lunecând parcă peste vârfurile stejarilor din preajmă. Şurocika mângâia încetişor capul şi faţa lui Romaşov, iar când buzele lui îi întâlneau mina, îşi apăsa palma pe gura lui.

— Nu-mi iubesc soţul! Zise ea rar, parcă dusă pe gânduri.

E grosolan, nesimţitor şi nedelicat. A! Mi-e ruşine s-o mărturisesc, dar noi femeile nu uităm niciodată cea dintâi violenţă pe care am îndurat-o... Afară de asta-i sălbatic de gelos! Şi acuma mă mai chinuieşte din pricina nenorocitului de Nazanski... Căută să afle fiecare fleac, face presupuneri cu adevărat îngrozitoare, pfui!... îmi pune întrebări mârşave! Doamne!

Era doar o poveste de dragoste foarte nevinovată şi aproape copilărească; totuşi el turbează chiar numai când îi aude numele.

În timp ce vorbea, glasu-i tremura uşor iar mâna care mângâia capul lui Romaşov se înfiora şi ea.

— Ţi-e frig? întreba el.

— Nu, dragul meu! Mi-e bine, răspunse ea blând. Dar deodată izbucni cu o patimă nestăpânită: Ah, mi-e aşa de bine cu tine, dragostea mea!

Atunci el îi luă mâna într-a lui şi, atingându-i uşor degetele subţiri, o întreba cu glas sfios şi nesigur:

— Spune-mi... te rog... Ai mărturisit că nu-l iubeşti..

Atunci de ce mai sunteţi împreuna?...

Ea se îndrepta deodată, trecându-şi nervos mâinile pe frunte şi pe obraji, ca şi cum s-ar fi trezit din somn.

— E târziu... să mergem! S-ar putea să ne caute! Zise ea cu alt glas, foarte liniştit.

Se ridicară de pe iarbă şi rămaseră în picioare unul în faţa celuilalt, tăcuţi, auzindu-şi răsuflarea şi privindu-se fără să se vadă.

— Adio! Rosti ea deodată, cu glas limpede. Adio, fericirea mea... scurta mea fericire!

Încolăcindu-i gâtul cu braţele, îşi lipi gura fierbinte şi umedă de buzele lui şi, cu dinţii încleştaţi într-un geamăt pătimaş, se strânse cu tot trupul de el. Romaşov parcă văzu deodată ca trunchiurile negre ale copacilor se pleacă toate într-o parte, în timp ce pământul lunecă în cealaltă şi simţi ca vremea se opreşte în loc.

Dar Şurocika făcând o sforţare, se desprinse din braţele lui şi zise cu hotărâre:

— Adio... ajunge... Acum să mergem!

Romaşov se lăsa pe iarbă şi, aproape culcat, îi îmbrăţişa picioarele şi-i săruta lung şi cu înfrigurare genunchii.

— Saşa, Saşenka, bolborosea el fără şir. De ce nu vrei să fi a mea? De ce? Fii a mea!...

— Hai să mergem! Îl zori ea. Scoală-te odată, Gheorghi

Alexeevici... Or să bage de seamă lipsa noastră. Să mergem!

Se îndreptară spre partea în care se auzeau glasurile. Romaşov simţea că-i tremura picioarele, tâmplele zvâcneau şi umbla clătinându-se.

— Nu vreau nici o minciună! Zise Şurocika cu glas întretăiat. Sau mai degrabă sunt deasupra oricărei minciuni, nu vreau însă laşitate... În minciuna-i totdeauna şi laşitate... Am să-ţi spun adevărul. Nu mi-am înşelat niciodată bărbatul şi nici n-am să-l înşel, decât atunci când îl voi părăsi... Dar mângâierile şi sărutările lui îmi sunt nesuferite şi mă dezgustă. Ştii, abia adineauri – ba nu, chiar şi mai înainte, când mă gândeam la tine şi la buzele tale – am înţeles ce bucurie şi ce fericire-i să te dai fiinţei iubite. Dar nu vreau laşitate, nu vreau furt tăinuit! Şi apoi... ascultă, pleacă-te mai aproape de mine, dragul meu, să-ţi spun la ureche, mi-e ruşine s-o mărturisesc...

Nu vreau să am copii! O, ce dezgustător! Nevastă de ofiţer inferior, solda de patruzeci şi opt de ruble, şase copii, scutece peste tot... mizerie... Vai, ce grozăvie!

Romaşov se uita la ea nedumerit.

— Bine, dar ai un soţ!... Cu siguranţă că asta n-ai s-o poţi înlătura! rosti el cu şovăiala.

Şurocika izbucni de ras. Era ceva neplăcut şi batjocoritor în râsul ăsta şi Romaşov simţi că i se strânge inima.

— Romocika... Vai, vai, vai! Ce prostuţ mai eşti! tărăgăna ea, eu glasul subţirel de copil pe care Romaşov i-l cunoştea bine. Cum se poate să nu înţelegi lucrurile astea? Nu, spune drept, chiar nu le înţelegi?

Pierzându-şi cumpătul, el dădu din umeri. Se simţea parcă ruşinat de naivitatea lui.

— Iartă-mă... dar trebuie să-ţi mărturisesc... pe cinstea mea...

— Bine, fie!... nici nu trebuie să ştii! Ce curat eşti, dragul meu Romocika! Ei bine, când ai să creşti mare, ai să-ţi aminteşti desigur vorbele mele. Ce se poate cu bărbatul e cu neputinţa cu cel pe care-l iubeşti... Ah, te conjur nu te mai gândi la asta... E dezgustător, dar ce să-i faci?

Se apropiau de locul unde se aflau ceilalţi... De după copaci se zăreau flacările focului. Trunchiurile noduroase parcă erau turnate dintr-un metal negru, iar pe marginile lor juca o licărire roşietică şi cu luciu schimbător.

— Şi dacă fac o sforţare de voinţă? întreba Romaşov.

Dacă ajung la situaţia pe care o râvneşte soţul tău sau poate chiar la alta mai bună? Atunci?

Ea-şi lipi strâns obrazul de umărul lui şi rosti cu patimă:

— Atunci, da! Da! Da! Da!...

Ajunseră în poiană. De acolo se vedeau bine focul şi umbrele mărunte şi negre ale celor din jurul lui.

— Romocika, cel din urmă cuvânt, adăugă în graba Alexandra Petrovna, cu tristeţe şi nelinişte în glas. Nu voiam să-ţi stric toată seara şi de aceea nu ţi-am spus nimic până acum... Ascultă-mă bine: nu trebuie să mai vii pe la noi...

El se opri buimăcit, pierzându-şi cumpătul.

— De ce, Saşa?...

— Să mergem, să mergem... Soţul meu e copleşit de scrisori anonime. Nu ştiu cine i le scrie! Nu mi le-a arătat, dar mi-a vorbit numai în treacăt de ele. I se spun mârşăvii, lucruri dezgustătoare şi josnice despre dumneata şi despre mine... într-un cuvânt, te rog să nu mai vii pe la noi!

— Saşa! Gemu Romaşov, întinzând braţele spre ea.

— Ah, şi pe mine mă doare mult, scumpul meu, dragul meu, iubirea mea! Dar trebuie!... Aşa că, ascultă-mă! Mi-e teamă să nu-ţi vorbească el singur despre asta. Te conjur. Pentru numele lui Dumnezeu, să te stăpâneşti. Făgăduieşte-mi!

— Bine, răspunse cu tristeţe Romaşov.

— Şi asta-i tot! Adio, bietul, bietul meu băiat! Dă-mi mâna. Strânge-o pe a mea tare... tare, să mă doară. Uite-aşa...

Au!... Acum adio! Adio, bucuria mea!

Se despărţiră, înainte de a ajunge lângă foc. Şurocika merse drept înainte, iar Romaşov făcu un ocol de-a lungul râului.

Whist-ul nu se isprăvise încă, dar lipsa lor fusese băgată în seamă. Cel puţin Ditz se uita cu atâta obrăznicie la Romaşov care se apropia de foc şi tuşi aşa de nefiresc şi cu atâta înţeles, încât sublocotenentului îi veni să-i arunce un tăciune aprins în cap.

Apoi văzu ca Nikolaev părăseşte furios jocul şi, luând-o deoparte pe Şurocika, îi vorbeşte multă vreme cu gesturi nervoase. Deodată ea-şi îndrepta trupul şi rosti câteva cuvinte, cu o înfăţişare de nespusă mânie şi dispreţ.

Atunci bărbatul acesta, înalt şi puternic, parcă se micşora şi se îndepărta supus, ca un animal sălbatic îmblânzit, în care mocneşte în taina ura.

Peste puţin, se isprăvi şi picnicul.

Noaptea se mai răcorise şi dinspre râu venea o adiere umedă. Veselia oaspeţilor se sfârşise de mult şi toţi

plecau obosiţi, nemulţumiţi şi fără să-şi mai ascundă căscatul.

În trăsură, Romaşov se aşează iar în faţa domnişoarelor Mihin şi făcu tot drumul. În mintea lui se iveau copaci negri şi nemişcaţi, colnicul întunecat, fâşia însângerată a amurgului peste vârfurile stejarilor şi silueta albă a unei femei, întinsa pe iarbă neagră şi înmiresmata. Totuşi, cu toată tristeţea lui sinceră şi adâncă îşi spunea duios din când în când: „Suferinţa aruncase un val de umbra pe frumoasa lui faţa”.

XV

LA 1 MAI, CA-N TOŢI ANII, REGImentul se aşeza în tabără din acelaşi loc, la două verste de oraş, de cealaltă parte a căii ferate. Conform regulamentului, ofiţerii inferiori trebuiau să locuiască la un loc cu companiile lor, în barăci de lemn. Romaşov însă rămase în oraş, fiindcă baraca ofiţerilor din compania a şasea era o hardughie veche, gata să se dărâme şi lipseau sumele trebuitoare pentru repararea ei. Avea deci de făcut patru drumuri pe zi: dimineaţa, ca să se ducă la instrucţie şi să se întoarcă la cerc pentru masă; iar după-amiaza să plece iar la instrucţie şi să pornească apoi din nou spre oraş.

Acest du-te-vino îl supăra şi-l obosea. După cincisprezece zile de tabără, slabi, se înnegri şi ochii i se lăsară în fundul capului.

De altfel viaţa de tabără era deopotrivă de grea pentru toţi, atât pentru ofiţeri cât şi pentru soldaţi. Se pregăteau pentru inspecţia din mai şi nu mai era nici îngăduinţa, nici odihna.

Comandanţii de companie îşi chinuiau oamenii la instrucţie câte două-trei ceasuri mai mult ca de obicei. În timpul acesta răsuna într-una, din toate părţile, din toate companiile şi din toate plutoanele, pocnetul palmelor. Romaşov desluşea adesea de la vreo două sute de psi pe câte un căpitan care se înfuria deodată, pălmuindu-şi la rând toţi soldaţii de la flancul drept şi până la stângul. Întâi îl vedea ridicând braţul, apoi, numai după o secundă,

auzea şi zgomotul înăbuşit al loviturii care se mai repetă o dată şi încă o dată... Era înspăimântător şi scârbos! Subofiţerii îşi loveau crunt subalternii pentru cea mai mică greşeala de teorie. Pentru un pas greşit în timpul marşului, îi

Băteau până la sânge, le sfărâmau dinţii, le spărgeau timpanul şi-i trânteau la pământ cu pumnii. Nu-i trecea nimănui prin minte să se plângă; toţi erau cufundaţi ca într-un vis urât, groaznic şi ameninţător. Un fel de hipnoză nesăbuită pusese stăpânire pe întregul regiment. Căldura le făcea pe toate şi mai cumplite – în anul acela luna mai era neobişnuit de înăbuşitoare.

Toţi aveau nervii încordaţi la culme. La cercul militar, în timpul mesei, se iscau tot mai des discuţii fără rost, supărări zadarnice şi certuri.

Soldaţii erau traşi la faţa şi buimăciţi. În rarele clipe de odihnă, nu se auzeau nici râsete, nici glume în corturi. Totuşi oamenii erau siliţi să se înveselească seara, după apel. Strânşi roata, zbierau cu gândul aiurea şi cu faţa nepăsătoare:

Hei, pentru soldatul rus
Gloanţe, bombe, nimic nu-s.
Doar cu de e bun frate,
Nu-s decât nimicuri toate...

Apoi cântau din armonica un cântec de joc, iar sergentul major comanda:

— Gregoraş, Skvorţov! Intraţi în horă! Jucaţi şi vă veseliţi... grijania mamei voastre!

Jucau, dar în jocul ăsta, ca şi-n cântecul de mai înainte, era ceva încremenit şi mort de-ţi venea să plângi.

Numai compania a cincea trăia uşor şi liber. Ieşea la instrucţie cu un ceas mai târziu decât celelalte şi se întorcea cu

Un ceas mai devreme. Oamenii din companie erau aleşi

pe sprânceană, bine hrăniţi, vioi, se uitau semeţ şi înţelegător în ochii şefilor şi chiar purtau tunicile şi bluzele parcă mai fercheş decât celelalte companii.

Comandantul companiei era căpitanul Stelkovski, un om ciudat. Holtei – destul de bogat faţa de ceilalţi din regiment

— Primea lunar, nu se ştie de unde, aproape două sute de ruble – fire foarte independentă, se purta rece, ţinându-şi la distanţa camarazii şi, pe deasupra, mai era şi destrăbălat. Ademenea fetişcane de la ţară, adesea chiar minore, tocmindu-le ca slujnice, iar peste vreo lună le trimitea înapoi acasă, după ce le dădea o sumă de bani destul de frumuşică. Asta de ani de zile, cu o regularitate uluitoare. Soldaţii lui, deşi nu prea

Răsfăţaţi, nu erau nici bătuţi şi nici chiar înjuraţi. Totuşi, compania lui nu era întru nimic mai prejos, prin minunata ei ţinuta şi prin instrucţie, decât oricare unitate de gardă.

Avea o neobişnuită stăruinţă, plină de răbdare, de sânge rece şi de siguranţă, pe care ştia s-o transmită şi subofiţerilor săi.

Ceea ce-n alte companii se dobândea într-o săptămână cu bătăi, pedepse, urlete şi învălmăşeala fără rost, el obţinea uşor şi liniştit într-o singură zi. Era zgârcit la vorbă şi foarte rar ridica glasul, dar când vorbea, soldaţii parcă încremeneau.

Camarazii nu-l simpatizau, oamenii însă îl iubeau cu adevărat, fapt poate fără pereche în toată armata rusă.

În sfârşit, sosi şi 15 mai, ziua hotărâtă de comandantul corpului de armata pentru inspecţie.

În ziua aceea, subofiţerii din toate companiile, afară de a cincea, treziră oamenii la ora patru. Cu toate că dimineaţa era caldă, soldaţii, căscând somnoroşi, tremurau în bluzele lor de doc.

În lumina voioasa a dimineţii trandafirii şi senine, fetele lor păreau cenuşii, cu un fel de luciu nesănătos şi jalnic.

La ora şase, ofiţerii se prezentară la companie. Adunarea generală a regimentului era hotărâtă pentru ora zece, dar, afară de Stelkovski, nici nu comandant de companie n-avusese gândul bun să lase oamenii să-şi împlinească somnul şi să se odihnească înainte de trecerea în revistă.

Ba, dimpotrivă, „teoria” şi instrucţiile pentru tir li se băgau în cap cu mai multă râvnă şi frământare decât oricând, înjurăturile murdare, mai multe şi mai grele ca niciodată, parcă pluteau în văzduh, iar ghiontii şi palmele curgeau mai din plin că de obicei...

La ora nouă, companiile se adunară pe platou, cam la cinci sute de paşi în faţa taberei, unde, într-o linie dreaptă şi lungă de o jumătate de versta, se aşezaseră doisprezece soldaţi cu steguleţe de toate culorile în vârful armelor.

Locotenentul Kovako, ofiţerul direcţional, unul din eroii zilei, trecea calare în galop când într-o parte, când într-alta de-a lungul acestei linii, şi făcea alinierea. Năduşit şi roşu de atâta sârguinţă, cu şapca pe ceafă, lăsase dârlogii din mână şi răcnea furios. Sabia i se bălăbănea de coastele calului bălan şi slab, năpârlit de bătrâneţe şi cu albeaţa la ochiul drept.

Gloaba dădea într-una din coada scurtă, scoţând sunete înăbuşite şi întretăiate ca nişte împuşcături, în tactul galopului sau neregulat.

Răspunderea locotenentului Kovako era mare... După direcţionalii lui, trebuiau să se alinieze fără greş, ca o sfoară bine întinsa, cele şaisprezece companii ale regimentului.

Exact la zece fără zece, compania a cincea ieşi din tabără.

Cu pas larg şi cadenţat, sub care duduia pământul, defilară în faţa întregului regiment aceşti o sută de oameni, toţi unul şi unul, sprinteni, fercheşi şi drepţi, cu fetele proaspete şi curate şi cu bonetele lăsate semeţ pe

o ureche. Căpitanul

Stelkovski, un om mărunţel, uscăţiv, cu pantaloni bufanţi foarte largi, mergea nepăsător, fără să ţină pasul, cam la cinci paşi de flancul drept. Închidea pe jumătate ochii zâmbind şi, plecându-şi capul într-o parte şi într-alta, supraveghea alinierea.

Comandantul batalionului, locotenent-colonelul Leh, care, ca toţi ofiţerii, era încă de dimineaţa într-o stare de nervi şi într-o frământare fără rost, se repezi răcnind la el şi-i imputa că soseşte târziu. Stelkovski îşi scoase liniştit ceasul, se uita la el şi răspunse scurt, aproape cu dispreţ:

— Ordinul de zi spune să ne adunăm la ora zece. Acum e zece fără trei minute. N-am dreptul să-mi obosesc oamenii zadarnic.

— Vo-orba! zbiera Leh, dând din mâini şi oprindu-şi calul.

Te rog să taci când superiorul îţi face-o observaţie în timpul serviciului!

Totuşi, înţelegând că n-are dreptate, se îndrepta îndată, năpustindu-se cu înverşunare asupra companiei a opta unde ofiţerii controlau raniţele.

— Ce mai e şi asta? Ce-i aici? Piaţă? Prăvălie de mărunţişuri? Unde s-a mai pomenit să dai de mâncare la câini, când porneşti la vânătoare? De ce nu v-aţi gândit mai înainte? Îndată... raniţele în spate!

La zece şi un sfert, companiile începură să se alinieze. Era treabă grea, îndelungata şi migăloasa. De la un direcţional la altul, întinseră frânghii lungi, înfipte în pământ cu ţăruşi. Fiecare soldat din rândul întâi trebuia neapărat să se alinieze cu vârfurile picioarelor pe frânghia aceasta cu o precizie matematică... în aceasta constă deosebita estetică a frontului. Dar nu

Era de ajuns. Se mai cerea ca între vârfurile picioarelor îndreptate în afara să poată încăpea patul unei arme şi că toţi soldaţii să aibă aceeaşi înclinare a trupului. Comandanţii de companii se înfuriau, strigând: „Ivanov,

pleacă-te înainte! Burcenko, scoate umărul drept în afară! Vârful piciorului stâng îndărăt! Mai mult!...”

Comandantul regimentului sosi la zece şi jumătate călare pe un murg uriaş, cu pete mai închise şi pintenog. Colonelul

Şulgovici avea pe cal o înfăţişare impunătoare, aproape maiestuoasă şi stă bine înfipt în şa, deşi cam în felul ofiţerilor de infanterie, cu scările prea scurte. Salută regimentul, strigând semeţ şi cu un fel de prefăcuta înflăcărare.

— Noroc, voinicilor!...

Romaşov, gândindu-se la plutonul sau şi mai ales la făptura firavă şi copilărească a lui Hlebnikov, nu-şi putu stăpâni un zâmbet. „Halal voinici, nimic de zis!”

În sunetele fanfarei regimentului care cânta „onorul”, se aduse drapelul... şi aşteptarea obositoare începu. Pe o mare distanţă, chiar până la gara unde avea să sosească generalul, comandantul corpului de armată, se întindea un lanţ de semnalizatori să vestească venirea şefilor. Se dădură câteva semnale false... Ţăruşii şi frânghiile se scoteau în grabă, apoi soldaţii se mai aliniau o dată, luau poziţia de drepţi şi încremeneau, aşteptând. Se scurgeau câteva clipe chinuitoare, apoi li se îngăduia din nou să stea în repaus, dar fără să-şi schimbe poziţia călcâielor... La vreo trei sute de paşi în faţa trupei, rochiile, umbreluţele şi pălărioarele ofiţereselor care veniseră să privească paradă, se vedeau ca nişte pete vii şi pestriţe.

Romaşov ştia bine ca Şurocika nu era în mulţimea colorată şi gătită de sărbătoare... Totuşi, ori de câte ori se uita într-acolo, o dulce îngrijorare îi strângea inima, iar răsuflarea i se tăia de o tulburare ciudată şi neînţeleasă.

Deodată, ca o răbufneală speriată de vânt, trecu printre rânduri un singur strigăt scurt şi sfios: „Vine”. Toţi înţeleseră atunci că sosise adevărata clipa grea. Soldaţii, zăpăciţi încă de dimineaţă şi cuprinşi de nervozitatea generală, se aliniau singuri, fără să mai fi primit ordin,

potrivindu-şi în graba echipamentul şi tuşind neliniştit.

— Drepţi! Direcţionalii la locurile lor! Comanda Şulgovici.

Aruncându-şi privirea spre dreapta, Romaşov văzu chiar la marginea câmpului de instrucţie un grup des de călăreţi, strânşi unui lângă altul. Păreau foarte mici. Învăluiţi în nori uşori de colb gălbui, înaintau în trap mărunt spre frontul regimentului. Cu o înfăţişare gravă şi mândră, Şulgovici se îndepărta de trupa la o distanţă cel puţin de patru ori mai mare decât cea reglementara. Apoi, cu mişcări scurte îşi ridica barba argintie şi, îmbrăţişând cu o privire impunătoare şi mulţumită masă neagră şi nemişcată a regimentului, striga cu glas ce răsuna în tot câmpul:

— Regime-e-ent! Prezenta-a-ati...

Făcu înadins o pauză lungă, bucurându-se parcă de uriaşa putere pe care o avea asupra acestor câteva sute de oameni şi vrând să prelungească această clipă de bucurie. Deodată, înroşindu-se tot de sforţare şi cu vinele gâtului umflate, răcni scurt, din toate puterile plămânilor:

— ... Arrm'!

Un-doi! Mâinile apucară plesnind curelele armelor, iar închizătoarele se loviră zgomotos de paftalele centiroanelor...

Din flancul drept, izbucniră vesele şi cadenţate sunetele „onorului la general". Flautele şi clarinetele jucăuşe o luară la goană ca nişte copii zburdalnici şi râzători; trompetele lungi de aramă izbucniră cu biruitoare solemnitate, în timp ce bătăile înăbuşite ale tobelor le grăbeau strălucitorul galop, iar trompetele greoaie, neizbutind să le urmeze, bombăneau prietenos cu glasul lor plin, liniştit şi grav. Din gara se auzi şuieratul prelung, subţire şi limpede al unei locomotive, iar sunetul acesta nou şi mângâietor, împletindu-se cu sunetele mândre şi solemne ale alămurilor, alcătui o minunată şi voioasa armonie.

Romaşov se simţi pătruns de un val de vioiciune şi de îndrăzneală, care-l înalta într-o uşoară şi îmbătătoare legănare.

Deodată, văzu cu voioasa limpezime albastrul-deschis al cerului încins de arşiţă, în tremurătoarea lumina aurie a soarelui, şi verdele fraged al câmpului întins, de parcă nu le-ar fi băgat în seama până atunci şi, pe neaşteptate, se simţi tânăr, puternic, mai vioi şi chiar mândru că face şi el parte din aceasta puternică şi armonioasă masa de oameni, legaţi tainic între ei printr-o voinţă nevăzută...

Şulgovici, cu sabia scoasă din teacă şi ridicată în dreptul feţei, se repezi în galop greoi întru întâmpinarea celor care se apropiau.

Răzbătând prin sunetele marţiale şi vesele ale fanfarei, se auzi glasul liniştit şi plin al generalului:

— Bună ziua, compania întâi!

Soldaţii răspunseră puternic laolaltă, ca un singur om. La gara şuiera iar locomotiva, de data aceasta întretăiat, scurt şi parcă mânioasa şi înflăcărată. Generalul saluta fiecare companie la rând, trecând în pas de-a lungul frontului.

Romaşov îi vedea acum desluşit silueta prea grasă, tunica încreţita de-a curmezişul sub piept şi peste burta-i mare, faţa lată şi pătrată, întoarsa către soldaţi, valtrapul şeii elegant cu monograme roşii, care-i acoperea calul sur, înalt, inelele de os ale frâului, şi-n scara, piciorul mic, încălţat cu cizma scurtă de lac.

— Bună ziua, a şasea!

În jurul lui Romaşov, oamenii răspunseră peste măsură de tare, ca şi cum şi-ar fi rupt gâtlejurile în strigătul acesta... Generalul avea o ţinută plină de siguranţă şi de nepăsare pe cal, iar animalul cu ochi blânzi şi strălucitori înainta cu paşi mărunţi şi săltăreţi, de parcă juca, încordându-şi frumos gâtul şi rozând cu zgomot zăbala, în timp ce din bot îi picura pe pământ o spumă uşoară şi albă.

„Are tâmplele cărunte şi mustaţa neagră, desigur că şi-o căneşte”, gândi Romaşov.

Prin sticlele ochelarilor de aur, generalul îşi pironea cu luare-aminte ochii de culoare închisa, tinereşti, inteligenţi şi batjocoritori, în fiecare privire aţintită asupra lui. Ajungând în dreptul sublocotenentului, îşi duse mâna la cozorocul şepcii...

Romaşov, în poziţie de drepţi, cu picioarele încordate, strângea de-l durea mâna mânerul sabiei lăsate în jos. O înflăcărare plină de entuziasm şi de devotament îl cuprinse deodată, trecând ca un fior prin braţele şi picioarele lui, iar pielea i se făcu zgrunţuroasa. Uitându-se stăruitor drept în ochii generalului, îşi zise, după naivul şi copilărescul sau obicei: „Privirea generalului încercat în lupte se opri cu plăcere asupra siluetei zvelte şi mlădioase a tânărului sublocotenent”.

Generalul trecu astfel pe rând prin faţa tuturor companiilor, salutându-l pe fiecare în parte. În urma lui, venea în neorânduială grupul strălucitor al însoţitorilor lui, vreo cincisprezece ofiţeri de stat-major, pe cai frumoşi, bine îngrijiţi.

Romaşov se uita la ei cu aceeaşi privire devotată, dar nici unul nu-şi întoarse capul spre el.

Erau obişnuiţi şi de mult plictisiţi de toate parăzile acestea, de primirile cu muzică şi de toată frământarea ofiţerilor de infanterie. Romaşov simţi cu un fel de pizmă şi de răutate ca oamenii aceştia trufaşi trăiau o viaţa aparte, frumoasă, deosebită, străină de el, inaccesibila lui.

Cineva făcu de departe semn muzicii să se oprească. Generalul se întorcea acum la trap de-a lungul frontului din flancul stâng spre cel drept, iar în urma lui veneau însoţitorii, frământându-se şi alcătuind un alai pestriţ şi fercheş. Colonelul Şulgovici se apropie în galop de compania întâi... Strângând frâul murgului şi lăsându-se pe spate trupul greoi, răcni cu glasul sălbatic, speriat şi

răguşit, pe care-l au comandanţii de pompieri în timpul incendiilor:

— Căpitan Osadci! Scoate-ţi compania... Repede!...

La instrucţie, colonelul şi Osadci se luau prieteneşte la întrecere cât priveşte puterea glasului. De data aceasta, până şi compania a şaisprezecea auzi comanda mândră şi tăioasă a lui Osadci.

— Pe uma-a-ar... Arm'! Baza la centru... Companie înainte-e... marrs!

După o muncă stăruitoare şi îndelungata, compania lui Osadci alesese pentru marş un pas special, hotărât şi puţin obişnuit, soldaţii ridicând piciorul foarte sus şi lovind apoi pământul cu putere. Efectul era zgomotos şi impunător, stârnind invidia celorlalţi comandanţi de companie.

Dar compania nu făcuse nici măcar cincizeci de paşi, când generalul striga nerăbdător:

— Ce mai e şi asta? Opreşte compania! Opreşte-o! Căpitane, vino încoace! Ce vrei să-mi arăţi aici? Ce-i asta? înmormântare? Retragere cu torţe? Soldaţi de plumb? Un marş în trei timpi? Doar nu mai suntem pe vremea lui Nicolae I, când soldaţii făceau douăzeci şi cinci de ani serviciul militar...

Câte zile ai pierdut degeaba cu baletul ăsta? Câte zile de preţ?

Osadci sta în faţa lui, drept, nemişcat, posomorât, cu sabia scoasă din teacă şi lăsată în jos, pentru onor. După câteva clipe de tăcere, generalul urma mai liniştit, cu o înfăţişare tristă şi ironică:

— Desigur c-ai zăpăcit oamenii cu măsăluitul ăsta! Halal războinici! Dacă v-ar întreba cineva... Uite, ia spune-mi numele oraşului de colo? Generalul arata cu degetul spre soldatul al doilea din flancul drept.

— Ignati Mihailov, domnule general! răspunse Osadci cu glas gros de soldat, aspru şi nepăsători.

— Bine... şi ce ştii despre el? E însurat sau nu? Are

copii? Poate că acolo, în satul lui să aibă vreun necaz... o năpastă... o nevoie? Ei, ce zici?

— Nu pot să ştiu, domnule general! Am o sută de oameni...

E greu să-i ţii minte pe toţi!

— Greu să-i ţii minte pe toţi... repetă cu amărăciune generalul. Hei, domnilor, domnilor! Sfânta Scriptură spune: „Să nu întristezi sufletele”, iar voi nu faceţi decât asta! Bine, dar tocmai aceasta sfântă mulţime cenuşie o să vă apere la război cu pieptul ei, o să vă scoată pe umeri din foc, o să vă acopere pe ger cu mantaua ei găurită, iar voi spuneţi: „Nu pot să ştiu!”

Întărâtându-se deodată şi trăgând fără rost frâul, generalul striga colonelului peste capul lui Osadci:

— Colonele, ia compania asta de aici... Nici măcar n-am s-o inspectez. Ia-o... să plece îndată! Ăştia-s măscărici, paiaţe de carton... capete de tuci!

Cu întâmplarea aceasta, inspecţia regimentului începu să meargă prost. Oboseala şi spaima soldaţilor, cruzimea fără rost a ofiţerilor, nepăsarea şi obiceiurile învechite ale ofiţerilor la serviciu, toate acestea ieşiră limpede şi ruşinos la iveală în timpul inspecţiei. La compania a doua, oamenii nu ştiau „Tatăl nostru”, la a treia, chiar ofiţerii se încurcau la exerciţii... iar la a patra, un soldat leşina în timpul onorului cu arma. Şi mai ales, nici o companie nu ştia să ia dispozitivul de apărare împotriva atacurilor neaşteptate ale cavaleriei, deşi se dăduseră instrucţiuni în privinţa aceasta şi însemnătatea lor era bine cunoscută. Aceste instrucţiuni fuseseră întocmite şi puse în practica de însuşi comandantul corpului de armată. Ele constau în repeziciunea regrupărilor care, de fiecare dată, cereau de la comandant prezenta de spirit, privire ageră şi o mare iniţiativa personală. La exerciţiile acestea se făcură de ras toate companiile pe rând, afară de a cincea.

După ce inspecta fiecare companie, generalul îndepărta din front toţi ofiţerii şi subofiţerii şi întreba

oamenii dacă-s mulţumiţi, dacă primesc tot ce li se cuvine şi dacă n-au de făcut plângeri. Dar soldaţii strigau toţi într-un singur glas: „Să trăiţi, suntem mulţumiţi pe când generalul întreba compania întâi, Romasov auzi în spatele lui cum sergentul-major Randa din compania lui îşi ameninţa oamenii cu voce şuierătoare:

— S-aud numai pe unul că se plânge! Ce mai plângere am să-i trag eu pe urma!

În schimb, cu atât mai strălucit se prezenta compania a cincea. Oamenii, fercheşi şi proaspeţi, executară exerciţiile într-un pas atât de uşor şi de sigur, cu atâta îndemânare şi vioiciune, ca şi cum inspecţia n-ar fi fost pentru ei un examen primejdios, ci un fel de distracţie voioasă şi uşoară. Cu toate ca mai era încruntat, până la urmă generalul le aruncă în treacăt un: „Bine, băieţi!”… Cel dintii de la începutul inspecţiei.

Căpitanul Stelkovski îl cuceri cu dispozitivele împotriva atacurilor cavaleriei. Chiar generalul îi arata inamicul prin fraze neaşteptate şi scurte: „Cavaleria la dreapta… La opt sute de paşi”, iar Stelkovski, fără să piardă o clipă, liniştit şi precis, oprea de fiecare dată compania, întorcând-o cu faţa spre inamicul închipuit care se năpustea în galop… Punea repede plutoanele în linie, cu rândul întâi în genunchi şi cu al doilea rând în picioare, arata ţinta, comanda două-trei salve închipuite şi apoi strigă: „înainte!”

— Minunat, băieţi! Mulţumesc, ostaşi! îi laudă generalul.

În sfârşit, compania se strânse în linie…

Dar generalul tot mai zăbovea pe lângă ea. Înaintând încetişor de-a lungul frontului, cerceta cu deosebit interes fetele soldaţilor. Sub pleoapele grele şi umflate, ochii lui inteligenţi zâmbeau de mulţumire prin ochelari. Deodată, îşi opri calul, se întoarse spre şeful său de stat-major şi-i zise:

— Ia te uita, colonele, ce mutre mai au! Nu cumva-i

hrăneşti cu plăcinte, căpitane? Ei, tu, grăsunul cel de colo! Ascultă! – generalul arata cu bărbia spre un soldat – te cheamă Ko val?

— Da, să trăiţi, domnule general! sunt soldatul Mihailo Boriiciuk, striga voios omul, zâmbind copilăreşti şi mulţumit.

— Ei asta-i şi eu care credeam că te cheamă Koval... Va să zică n-am nimerit-o, glumi generalul. Am dat pe-alături... şi adăugă o frază vesela şi cam slobodă.

Faţa soldatului se lumina toată de o bucurie nătângă.

— Nu, să trăiţi, dom' general! strigă el, şi mai tare. La noi în sat, ţineam o covălie. Eram fierar[23].

— Aha! Ai văzut? şi generalul dădu prietenos din cap. Se mândrea că-şi cunoaşte bine soldaţii. Ce zici, căpitane, e soldat bun?

— Foarte bun! Toţi soldaţii sunt buni în compania mea! răspunse Stelkovski cu obişnuita-i siguranţa.

Generalul îşi încrunta sprâncenele, dar buzele-i zâmbiră şi toată faţa lua o expresie blajină de bătrân simpatic.

— E-hei, căpitane, mi se pare că mergi cam departe... Ai şi pedepsiţi?

— Nici unul, domnule general! De cinci ani n-am nici unul...

Generalul se pleca greoi în să şi-i întinse mâna lui groasă, în mănuşa albă descheiată.

— Îţi mulţumesc din suflet, dragul meu, zise el cu glas tremurător şi deodata-i străluciră ochii de lacrimi. Ca mulţi militari încercaţi în lupte şi cam ciudaţi, generalul plângea uşor.

Mulţumesc, l-aţi mai mângâiat pe bătrânul vostru general! Vă mulţumesc, ostaşi! strigă el energic spre companie.

Datorită bunei impresii lăsate de Stelkovski, inspecţia companiei a şasea se desfăşura şi ea fără neplăceri. Generalul nu-i aduse laude, dar nici nu-i făcu observaţii.

[23] Joc de cuvinte. În limba rusă, *covali* înseamnă fierar (n .t.).

Cu toate acestea, şi compania a şasea se făcu de râs, când soldaţii începură să străpungă manechinele de paie aşezate în cadre de lemn.

— Nu aşa! Nu aşa! Nu aşa! se aprinse generalul, răsucindu-se în şa. Nu-i bine aşa! măi băieţi, ascultaţi-mă pe mine... Străpungeţi din toată inima, drept în mijloc şi înfigeţi baioneta până-n plăsele... Mai înfuriaţi-vă şi voi, ce dracu!

Doar nu băgaţi pâine în cuptor... îl străpungeţi pe inamic...

Una după alta şi celelalte companii se făcură de ocară.

Comandantul corpului de armata nici nu-şi mai arata supărarea, ci dădea numai indicaţii juste şi ironice, stând pe cal tăcut şi gârbovit, cu faţa plictisită. nici nu se mai uita la companiile a cincisprezecea şi a şaisprezecea şi zise numai cu dezgust, dând obosit din mână:

— Eh, ăştia-s... nişte stârpituri!

Rămânea acum defilarea... Tot regimentul se aduna într-o coloană strânsă, pe front de plutoane. Direcţionalii ieşiră din rânduri şi se înşirară în faţa flancului drept, jalonând direcţia de urmat. Oamenii erau istoviţi de zăpuşeala tot mai mare, de duhoarea grea a trupurilor înghesuite, de mirosul cizmelor, al mahorcei, al pielii murdare şi al pâinii negre mistuite...

Dar, înaintea clipei solemne a defilării, se înviorară cu toţii... Ofiţerii aproape că-şi rugau fierbinte soldaţii: „Mai băieţi, siliţi-vă să defilaţi bine în faţa comandantului corpului de armată. Nu ne faceţi de ruşine!”

În felul cum vorbeau şefii cu subalternii era acum ceva linguşitor, şovăielnic şi vinovat. Ai fi zis că mânia unui om atât de însemnat ca un comandant de corp de armata strivise deodată sub greutatea ei atât ofiţerii cât şi soldaţii şi le nimicise personalitatea, punându-i pe picior de egalitate, la fel de speriaţi, de pierduţi şi de jalnici atât unii cât şi ceilalţi...

— Regime-ent, drrre-epti!... Muzică înainte! comanda

de departe colonelul Şulgovici.

Cei o mie cinci sute de oameni tresăriră, tropăind repede cu zgomot înăbuşit... Apoi, deodată, încremeniră în poziţie de drepţi, nemişcaţi şi tăcuţi.

Şulgovici nu se vedea, dar glasu-i sonor răsuna din nou, rostogolindu-se peste tot câmpul:

— Pe batalioane... Arma pentru onor!

Cei patru comandanţi de batalioane călări, întorcându-se cu faţa spre unităţile lor, comandară fiecare în felul lui:

— Pentru ono-ooor... aţintindu-şi cu încordare privirea spre colonel.

În faţa regimentului, la mare distanţă, o spadă spinteca văzduhul strălucind şi apoi se lăsa în jos. La semnalul acesta pentru comanda generală, cei patru comandanţi de batalioane strigară într-un singur glas:

— ... Arrrm'!

Cu zgomot înăbuşit de sticlă spartă, regimentul ridica armele într-o mişcare cam dezordonată. Pe alocuri, baionetele zăngăniră.

Atunci Şulgovici, lungind înadins prea mult silabele, comanda solemn, aspru, tare, cu toată puterea uriaşilor sai plămâni şi glasul îi tremura de bucurie:

— Pentru de-fi-la-a-ree...

De data aceasta, cei şaisprezece comandanţi de companii strigară pe rând, tărăgănat şi pe glasuri felurite:

— ... Pentru de-fi-la-a-re!

Unul dintre ei, tocmai din coada coloanei, începu prea târziu cu vocea nesigură şi stingherită, după ce tăcuseră ceilalţi:

— Pentru de... dar se opri numaidecât, ruşinat.

— Pe semi-compa-a-ani-i... tuna răsunător Şulgovici.

— ... Pe semi-compa-a-a-ni-i... reluară îndată căpitanii.

— In-ter-val, două plutoane! urla sonor Şulgovici.

— ... Interval, doua plutoane-e-e...

— La dreap-ta!

— ... La dreapta-a-a... repeta ecoul pe mai multe

glasuri.

Şulgovici aştepta două, trei secunde, apoi aruncă întretăiat:

— Prima semi-companie, marş!

— Pr-rima semi-companie-e-e... La drreapta-a... v-alinaţi!

Drepţi!... Înainte-e-e... marş! comanda Osadci cu glas plin care străbătu înăbuşit printre rândurile dese şi, ca târându-se pe pământ, răsuna până-n capătul coloanei.

În faţa, toboşarii regimentului răpăiră toţi deodată...

Din spate se zări o linie lungă regulata care se desprindea din pădurea de baionete plecate în jos şi se legăna ritmic în aer.

— A doua semi-companie, înainte! auzi Romaşov glasul subţire de femeie al lui Arceakovski.

Şi altă linie de baionete se despărţi, legănându-se. Bătaia tobelor era tot mai înăbuşită şi mai slabă de parcă intra cu încetul în pământ, apoi deodată pieri în valul muzicii, de o frumuseţe impunătoare, voioasă şi strălucita.

Era fanfara care prinsese tactul, luând locul tobelor... Pe neaşteptate, tot regimentul se înviora, capetele se ridicară mai sus, trupurile se îndreptară, parcă mai zvelte, iar fetele obosite şi cenuşii se înseninară.

Companiile porniră una după alta şi, de fiecare dată, sunetele marşului militar răsunau tot mai vii şi mai vesele. Iată că se îndepărta ca un talaz şi cea din urmă jumătate de companie din batalionul întâi. Locotenent-colonelul Leh, însoţit de Olizar, înaintează pe un cal negru, cu coastele ieşite afară.

Amândoi îşi ţin săbiile în sus, cu mânerul la înălţimea feţei. Se aude comanda liniştită şi nepăsătoare ca totdeauna a lui Stelkovski. Drapelul se înalta deasupra baionetelor şi pluteşte lin...

Căpitanul Sliva trece în faţa gârbovit, gras, cu braţele-i lungi lăsate-n jos, ca o maimuţă bătrână, plictisită.

Măsoară frontul cu ochii lui stereo, bulbucaţi şi comandă:

— P-prima semi-companie înainte!

Cu mers uşor şi sigur, Romaşov iese în faţa plutonului său. Un simţământ de fericire, de armonie şi de mândrie îl cuprinde. Aruncă o privire grăbita la feţele celor din rândul întâi. „Bravul luptător îşi cercetă veteranii cu o privire de şoim!”

Pompoasa fraza îi trece prin minte, în timp ce striga semeţ cu glas cântător:

— Înainte-e…

„Un, doi!” număra el în gând şi tine tactul numai din vârfurile cizmelor. „Trebuie să pornesc cu piciorul stâng…

Stângu’… dreptu’”. Cu faţa fericită, lăsându-şi capul pe spate, striga cu glas de tenor ce răsună peste tot câmpul de instrucţie:

— Marrs!

După ce se întoarce pe un singur picior ca pe un arc, adăugă, fără să se mai uite îndărăt, cu două tonuri mai jos:

— La dreapta-a!

Solemnitatea momentului îl îmbată. O clipă i se pare că-l învăluie muzica într-o lumină caldă şi orbitoare, iar falnicele sunete metalice cad de sus, din cer, din soare. Şi, ca la sosirea generalului, îi trece iar prin tot trupul un fior plăcut, pielea i se face zgrunţuroasă şi părul i se ridica măciucă.

Compania a cincea a răspuns într-un singur glas şi-n tactul muzicii la felicitările generalului. Sunetele sonore ale marşului se apropie de Romaşov mai puternice şi mai voioase de când au scăpat de piedica vie a trupurilor de oameni din faţa şi parcă se bucura de libertatea aceasta. Acum, sublocotenentul vede limpede înaintea lui, spre dreapta, silueta greoaie a generalului pe calu-i sur, în spatele lui însoţitorii nemişcaţi, iar mai departe, grupul pestriţ al rochiilor de femei care par flori minunate şi arzătoare în lumina de amiază.

În stânga, răsuna şi strălucesc alămurile aurii ale fanfarei şi Romaşov simte cum între ea şi general e întins un fir nevăzut, fermecat, pe care-l treci cu bucurie şi cu frica totodată. Iată că cea dintâi jumătate de companie a şi intrat în linia aceasta.

— Bine, băieţi! încuviinţează, mulţumit, generalul.

— ’S-tra-iti! răspund răsunător şi vesel soldaţii.

Fanfara cântă tot mai puternic. „O, dragul de general! se înduioşează Romaşov. Ce om de treaba-i!”

Romaşov e acum singur. Cu mers mlădios şi elastic, abia atingând pământul, se apropie de linia fermecată. Îşi lasă semeţ capul pe spate şi arunca spre stânga o privire de mândră sfidare. Simte în tot trupul o senzaţie de uşurinţă şi libertate, ca şi cum ar fi căpătat pe neaşteptate putinţa de a zbura. Văzându-se admirat de toţi, minunat centru al lumii, îşi spune că într-un vis luminos şi însufleţit:

„Uite, acesta-i Romaşov… Ochii doamnelor strălucesc de entuziasm.”

Un… doi, stângul!

„Tânărul şi frumosul sublocotenent înaintează cu paşi graţioşi în fruntea plutonului său.”

— Sting… drept!… „Colonel Şulgovici, declara generalul.

Romaşov al dumitale e încântător… Aş vrea să-l am aghiotant.”

— Stângul!…

Încă o secundă, încă o clipă şi Romaşov va trece de linia vrăjită… Marşul răsuna măreţ, eroic, înflăcărat!

„Generalul o să mă felicite numaidecât”, gândeşte Romaşov şi sufletu-i salta de o sărbătorească bucurie. Aude glasul comandantului de corp de armată, al lui Şulgovici şi încă alte glasuri… „Desigur că generalul m-a lăudat, dar de ce n-au răspuns soldaţii? În spatele meu striga cineva dintre rânduri…

Ce s-a întâmplat oare?”

Romaşov întoarse capul îndărăt şi se îngălbeni. Plutonul lui, în loc să fie aliniat pe două linii drepte şi armonioase, era un grup în neorânduială, frânt din toate părţile, care se înghesuia ca o turmă de oi. Şi asta numai fiindcă sublocotenentul, îmbătat de entuziasmul şi de visurile lui arzătoare, nu băgase de seamă că se îndepărta treptat de la mijloc spre dreapta, împingând totodată şi jumătate din companie, iar, până la sfârşit, ajunsese în flancul ei drept, pricinuind învălmăşeală şi dezorganizând întreaga mişcare. Romaşov zări şi înţelese totul dintr-o singură clipă, fulgerătoare ca un gând... Îl văzu şi pe soldatul Hlebnikov care şchiopăta singur la vreo douăzeci de paşi în urma coloanei, chiar în dreptul generalului. Nenorocitul căzuse din mers şi, plin de colb, încerca să-şi ajungă compania din urmă... încovoiat sub povara raniţei, parcă alerga în patru labe, ţinându-şi cu o mina arma pe care o apucase de la mijloc, iar cu cealaltă îşi ştergea nasul ce-i curgea într-una.

Deodată, i se păru lui Romaşov că strălucitoarea zi de mai s-a întunecat şi că-i apăsa pe umeri o greutate mare, străină de el şi nemişcată, ca un munte de nisip, iar muzica răsună trist şi înăbuşit. Se simţea mic, slab, urât, cu mişcări neîndemânatice, şi picioarele ca de plumb i se împleticeau. Aghiotantul regimentului se repezi în goană spre e. Faţa lui Feodorovski era roşie şi schimonosită de mânie, iar falca de jos îi tremura. Gâfâind de furie şi de alergătura, încă de departe, răcni întărâtat, înăbuşindu-se şi mâncând cuvintele.

— Sublocotenent... Romaşov... Domnul comandant a regimentului va comunica cea mai aspră mustrare... şapte zile de arest sever... la statul-major al diviziei... ce neruşinare, ce scandal, tot regimentul l-ai... o-of! Păcătosule!

Romaşov nu-i răspunse şi nici măcar nu-l privi. Fireşte c-avea tot dreptul să înjure! Dar şi soldaţii auziseră cum striga aghiotantul la el. „Ei, şi? Las' să audă... Aşa-mi

trebuie şi gata! gândi Romaşov, înfuriindu-se el însuşi. De acum înainte totu-i pierdut pentru mine... Am să mă împuşc... sunt dezonorat pentru totdeauna! Totul, totul e pierdut... sunt un caraghios, o stârpitură, am faţa palidă şi urâtă, o mutră tâmpită...

Cea mai dezgustătoare din toate mutrele de pe pământ. Totu-i pierdut! Soldaţii care merg în urma mea îşi bat joc de mine, dându-şi coate! Sau poate că le-o fi şi milă de mine...

Nu, trebuie neapărat să mă împuşc... Trebuie!..."

După ce se îndepărtau de general, companiile ocoleau una după alta la stânga, întorcându-se la locul de unde porniseră a defila.

Aici se regrupau, aliniindu-se pe front de companie. În timp ce soseau unităţile din coadă, se îngădui oamenilor să stea în repaus, iar ofiţerii plecară să se mai dezmorţească şi să-i tragă pe furiş o ţigară.

Numai Romaşov rămase în front la dreapta plutonului.

Cufundat în gânduri, scobea pământul cu vârful săbiei şi, cu toate că ţinea capul plecat, simţea cum din toate părţile se îndreaptă spre el priviri curioase, batjocoritoare şi pline de dispreţ.

Căpitanul Sliva trecu prin faţa lui şi fără să se oprească sau să se uite la el, mormăi răguşit printre dinţii strânşi, cu o manie stăpânită, parcă vorbea singur:

— B-binevoiti să faceţi, chiar astăzi, o cerere de mutare în alta comp-panie...

Apoi se apropie Vetkin. În ochii lui buni şi limpezi şi-n colţurile buzelor lăsate în jos, Romaşov desluşi simţământul de mila dispreţuitoare pe care o arata oamenii când se uita la un câine călcat de tren. În aceeaşi clipă, dezgustat, simţi ca el însuşi zâmbea şters şi fără rost.

— Hai să fumăm o ţigară, Iuri Alexeevici, zise Vetkin.

Apoi, plesnind din limba şi clătinând din cap, adăugă cu ciudă:

— Eh! Frate!...

Romaşov simţi că-i tremura bărbia, gâtlejul i se usucă şi-i e gura amară. Stăpânindu-se anevoie să nu izbucnească în hohote de plâns, răspunse cu glas întretăiat de copil jignit:

— Nu... Ce mai... Nu vreau!

Vetkin se îndepărta.

Un gând deznădăjduit fulgera prin mintea lui Romaşov:

„Am să-l pălmuiesc pe Sliva... Sau mă duc la general să-i spun: «Nu ţi-e ruşine, om bătrân, să te joci de-a soldaţii şi să chinuieşti oamenii? Lasă-i să se odihnească. Din pricina ta, au fost bătuţi două săptămâni în şir!”

Deodată, îşi aminti mândrele lui visuri de adineauri... frumosul şi zveltul sublocotenent... admiraţia doamnelor şi mulţumiri din privirea generalului încercat în lupte, şi se ruşina atât de tare, încât se înroşi până-n vârful urechilor.

„Eşti un caraghios, dezgustător şi ticălos, strigă el în gând.

Să ştie toată lumea ca azi mă împuşc!”

Paradă era pe sfârşite. Companiile mai defilară de vreo câteva ori prin faţa comandantului de corp de armată, întâi la pas, apoi în pas alergător, iar la urmă într-o coloană compactă cu baionetele pentru atac. Generalul parcă se mai îmbunase şi lauda chiar de câteva ori soldaţii. În sfârşit, regimentul se opri pe loc şi oamenii fură lăsaţi în repaus. Gornistul suna adunarea ofiţerilor.

— Domnii ofiţeri sunt chemaţi la domnul comandant de corp de armată! se auzi printre coloane.

Ofiţerii ieşiră din rânduri şi făcură cerc strâns în jurul generalului. Era tot călare, gârbovit, şi părea foarte obosit, dar ochii lui umflaţi, pe jumătate închişi, aruncau prin ochelarii de aur priviri vioaie şi ironice.

— Voi fi scurt, zise el răspicat şi grav. Regimentul nu-i bun de nimic! Nu mi-e necaz pe soldaţi, dar învinovăţesc comandanţii. Dacă vizitiul e prost, nici caii nu trag. Nu văd la dumneavoastră inima, pricepere şi grijă de

oameni... Aduceţi-vă bine aminte: „Fericit e cel care-şi jertfeşte sufletul pentru aproapele sau”. Dumneavoastră însa n-aveţi decât un singur gând: să ieşiţi bine la inspecţia şefilor! Aţi spetit oamenii ca pe nişte cai de birjă. Ofiţerii au o înfăţişare caraghioasă şi neîngrijita. Parcă-s diaconi în uniformă. De altfel, toate acestea o să le citiţi şi-n ordinul meu de zi, după procesul-verbal de inspecţie... Un sublocotenent din compania a şasea sau a şaptea, mi se pare, a pierdut alinierea şi a făcut din companie o adevărată harababură. E ruşinos! Nu pretind marş în trei timpi, dar cer neapărat măsura şi sânge rece.

„Vorbeşte despre mine!” gândi Romaşov, îngrozit şi i se păru ca toţi cei de faţa se uita deodată la el, dar nimeni nu se clintise. Toţi stăteau tăcuţi, abătuţi şi nemişcaţi, cu ochii aţintiţi asupra generalului.

— Mulţumesc din suflet căpitanului din compania a cincea, urmă generalul. Unde eşti, căpitane? A, iată-l! Cu o mişcare cam teatrală, îşi ridica şapca cu amândouă mâinile deasupra capului, dezgolindu-şi craniul puternic şi pleşuv care se isprăvea cu o frunte bombată, umflata parcă, şi-l salută adânc.

Încă o dată îţi mulţumesc şi-ţi strâng mâna cu plăcere. Dacă o vrea Dumnezeu să mai lupte corpul de armata tot sub comanda mea – ochii generalului clipiră, strălucind de lacrimi

— Adu-ţi aminte, căpitane, ca cea dintâi misiune primejdioasă am să ţi-o încredinţez dumitale. Acum, domnilor, am onoarea... sunteţi liberi! Voi fi fericit să vă mai văd cu alt prilej, dar în altă stare. Lăsaţi, vă rog, calul să treacă.

— Domnule general, făcu Şulgovici, înaintând, îndrăznesc să vă rog, în numele tuturor ofiţerilor, să luaţi masa la cercul nostru. Am fi...

— Nu, mulţumesc! îl opri scurt generalul. Vă sunt recunoscător, dar astăzi sunt poftit la contele Ledohovski.

Străbătând locul larg pe care-l deschiseseră ofiţerii

dându-se la o parte, generalul se îndrepta în galop spre regiment.

Soldaţii tresăriră şi, fără să fi primit vreun ordin, luară poziţia de drepţi, păstrând tăcere.

— Vă mulţumesc, dragii mei! strigă hotărât şi prietenos generalul. Vă dau două zile de odihnă. Şi acum... ridica el voios glasul, la corturi! în galop, marş! Ura!

Şi cu strigătul acesta scurt parcă electriza deodată tot regimentul. Răcnind asurzitor de bucurie, cei o mie cinci sute de oameni se împrăştiară în toate părţile, iar pământul se cutremură, duduind înăbuşit sub picioarele lor.

Romasov paraşi grupul ofiţerilor care se întorceau în oraş şi o lua pe drumul cel mai lung, de-a curmezişul taberei. În clipele acestea, se simţea părăsit, dezmoştenit, aruncat afară din familia regimentului, un străin antipatic tuturor, ba mai mult, nici măcar un om în toată firea, ci un băieţandru stricat, neispravit şi scârbos.

Când trecea pe aleea din spatele corturilor companiei lui, auzi un răcnet înăbuşit şi plin de mânie. Se opri o clipă şi, printre corturi, îl zări pe Randa, sergentul-major al companiei, mic de stat, puternic ca un atlet şi cu chipul roşu de apoplectic, care-l bătea pe Hlebnikov cu pumnii peste faţa, însoţindu-şi loviturile cu un potop de înjurături mârşave. Hlebnikov avea o mutră întunecata şi tâmpită, iar în ochii lui lipsiţi de gândire se citea o spaimă de animal. La fiecare lovitură, capul i se bălăbănea neputincios dintr-o parte într-alta, iar fălcile-i clănţăneau.

Romaşov se îndepărta grăbit, aproape alergând. N-avea puterea să ia apărarea lui Hlebnikov şi, totodată, se gândea cu durere ca-n ziua aceea soarta i se împletise ciudat şi dezgustător cu a bietului soldat schingiuit şi îndobitocit în bătăi.

Parc-ar fi fost amândoi betegi, suferind de aceeaşi boală şi trezind în ceilalţi aceeaşi scârbă. Deşi gândul asemănări de situaţii îi insufla dezgust şi ruşine, totuşi

recunoaşterea aceasta avea ceva neobişnuit, adânc şi cu adevărat omenesc.

XVI

DE LA TABĂRĂ LA ORAŞ, NU DUCEA decât un singur drum, ce se întretăia cu linia ferată într-o vale adâncă între două povârnişuri înalte. Romaşov coborî repede pe cărarea îngusta şi aproape dreaptă, apoi începu să suie anevoie pe cealaltă parte. Încă de la jumătatea urcuşului, zări sus un ofiţer în bluză de vară şi cu mantaua pe umeri. Se opri câteva clipe şi, încordându-şi privirea, îl recunoscu pe Nicolaev. „Iată lucrul cel mai neplăcut!" îşi zise el. Inima i se strânse dureros ca de o presimţire rea, dar îşi urma resemnat calea.

Cei doi ofiţeri nu se văzuseră de aproape cinci zile. Totuşi, fără să ştie nici ei de ce, nu. Se salutară şi Romaşov găsi că-i foarte firesc, parcă aşa trebuia să fie în ziua aceea neobişnuită şi grea. Niciunul din ei nu duse măcar mina la şapcă.

— Te-am aşteptat înadins aici, Iuri Alexeici, zise Nikolaev, uitându-se în depărtare spre tabără, peste umărul lui

Romaşov.

— Îţi stau la dispoziţie, Vladimir Efimaci! răspunse sublocotenentul cu o linişte prefăcută, dar cu glas tremurător. Se pleca şi culese un fir de iarba uscat şi cafeniu din toamnă trecută şi, cu gândul aiurea, începu să-l molfăie, aţintindu-şi ochii asupra nasturilor de la mantaua lui Nikolaev, în care i se răsfrângea silueta; şolduri din cale-afară de umflate, un cap îngust şi picioare foarte scurte.

— Nu te ţin mult! N-am să-ţi spun decât două vorbe, începu Nikolaev neobişnuit de domol, cu politeţea exagerată a omului iute la mânie, dar hotărât să se stăpânească, deşi e furios.

Cum însa le venea tot mai greu să vorbească, fără a se privi, Romaşov propuse:

— N-ai vrea să ne urmăm calea?

Cărăruia întortocheata, bătătorită de trecători, străbătea un câmp cu sfecla. În depărtare se zăreau căsuţele albe ale oraşului şi acoperişurile lor de tiglă roşie. Cei doi ofiţeri mergeau alături, dar ţinându-se departe unul de altul şi călcând pe stratul gros de verdeaţa care foşnea sub picioarele lor.

Câtva timp, tăcură amândoi. În sfârşit, Nikolaev răsufla anevoie, adânc şi zgomotos, apoi vorbi cel dintâi:

— Înainte de toate, trebuie să-ţi pun o întrebare... Crezi că te porţi cu tot respectul cuvenit faţa de soţia mea... Alexandra Petrovna?

— Nu înţeleg, Vladimir Efimovici... făcu Romaşov. La rândul meu, trebuie să te întreb...

— Dă-mi voie! se înfierbântă deodată Nikolaev. Să ne punem întrebările pe rând... întâi eu şi pe urma dumneata! Altfel, n-o să ne putem înţelege... să vorbim fără înconjur şi sincer. Răspunde-mi întâi, dacă te interesează câtuşi de puţin ceea ce se spune pe socoteala ei? într-un cuvânt... drace!... Reputaţia ei! Nu, nu, aşteaptă... nu mă întrerupe... N-ai să tăgăduieşti, sper, ca ea şi cu mine am fost totdeauna foarte drăguţi cu dumneata şi c-ai fost primit în casa noastră ca un bun prieten, aproape ca o rudă...

Romaşov se împiedica greoi în pământul moale şi mormăi, ruşinat:

— Crede-mă c-o să-ţi fiu totdeauna recunoscător, ca şi Alexandrei Petrovna...

— Eh, dar nu-i vorba de asta! Nu de asta... Nu-ţi cer recunoştinţa, se înfurie Nikolaev. Vreau numai să te

înştiinţez ca pe socoteala nevestei mele, se răspândesc bârfeli murdare şi mincinoase, care... cum să spun... în care... Nikolaev se înăbuşea, ştergându-şi faţa cu batista. Într-un cuvânt... în care eşti amestecat şi dumneata! Soţia mea şi cu mine primim aproape în fiecare zi scrisori anonime mârşave. N-am să ţi le arăt... sunt prea scârboase... Dar în scrisorile acestea se spune... Nikolaev se opri o clipă, nehotărât. Ei bine, da, la dracu... Se spune că eşti amantul Alexandrei Petrovna şi ca... Eh, ce lucru josnic!... în sfârşit... că vă întâlniţi zilnic în taină şi ca tot regimentul ştie. Ce ticăloşii!

Scrâşni din dinţi cu ură şi scuipă.

— Ştiu cine a scris scrisorile! zise încet Romaşov, întorcând capul.

— Ştii?

Nikolaev se opri şi-l apucă brutal de mânecă. Se vedea ca o neaşteptată mânie îi alungase deodată prefăcuta stăpânire de sine. Ochii lui de taur se măriră, faţa i se învineţi şi o spumă albă se ivi la colţurile buzelor care-i tremurau. Plecându-se înainte cu tot trupul şi aproape atingând cu faţa capul lui

Romaşov, izbucni:

— Atunci, cum îndrăzneşti să taci, dacă ştii? în situaţia dumitale, datoria oricărui om cu câtuşi de puţin simt al onoarei este să închidă gura acelui mişel. M-auzi?... Don Juan de garnizoană! Dacă eşti un om cinstit şi nu un...

Romaşov se îngălbeni şi se uita cu ura în ochii lui Nikolaev. Mâinile şi picioarele i se îngreuiară deodată ca plumbul, capul i se goli, iar inima parcă i se prăbuşi în adânc, bătând puternic şi dureros de-i tremura tot trupul.

— Te rog să nu strigi la mine, zise Romaşov cu glas înăbuşit, tărăgănind cuvintele. Vorbeşte mai cuviincios! Nu-ţi îngădui să răceşti!

— Nici nu rănesc, răspunse Nikolaev tot grosolan, dar cu glas potolit. Încerc numai să te conving atunci când am dreptul să-ţi pretind! Legăturile noastre din trecut îmi

dau dreptul ăsta. Dacă ţii câtuşi de puţin la numele bun şi nepătat al Alexandrei Petrovna, trebuie să pui capăt acestui scandal.

— Bine, voi face tot ce-mi stă în putinţă! încheie scurt Romaşov.

Şi, întorcându-i spatele, o luă înainte prin mijlocul cărării.

Nikolaev îl ajunse îndată din urmă.

— Încă ceva, numai... te rog să nu te superi! zise Nikolaev cu glas mai moale şi cam stingherit. Dacă tot am început să vorbim, măcar să ne spunem tot ce avem de spus. Nu-i aşa?

— Da... şi? întreba Romaşov.

— Ai văzut cita simpatie ţi-am arătat, Alexandru Petrovna şi cu mine! Dacă astăzi sunt nevoit să... A, doar ştii singur ca-n păcătosul ăsta de orăşel nu-i nimic mai îngrozitor decât bârfeala!

— Bine! răspunse cu tristeţe Romaşov. N-am să mai vin pe la dumneavoastră. Parcă asta voiai să-mi ceri, nu-i aşa?

Foarte bine! De altfel, eu singur mă hotărâsem să-mi încetez vizitele. Acum câteva zile, am intrat numai cinci minute, să înapoiez Alexandrei Petrovna cărţile pe care mi le împrumutase şi îndrăznesc să te asigur că era ultima mea vizită.

— Da... aşa... rosti nedesluşit Nikolaev şi apoi tăcu încurcat.

Cei doi ofiţeri ajunseră la şosea. Până la oraş mai erau vreo trei sute de metri şi cum nu mai aveau să-şi spună nimic, mergeau alături tăcuţi şi fără să se privească. Nici unul nu se hotărî să se oprească sau să se întoarcă îndărăt. Cu fiecare clipă, se simţeau mai stingheriţi.

În sfârşit, în dreptul celor dintâi case, le ieşi înainte o birjă şi-o opri Nikolaev.

— Da... aşa... se întoarse către Romaşov, repetind aceleaşi cuvinte fără rost. Atunci, la revedere, Iuri

Alexeevici.

Nu-şi strânseră mâinile, ci doar le ridicară la cozoroc. Iar când Romaşov văzu ceafa albă şi puternică a lui Nikolaev îndepărtându-se într-un nor de colb, se simţi deodată părăsit şi singur de parcă în clipa aceea i s-ar fi smuls lucrul cel mai însemnat şi mai de preţ din viaţa lui.

Se îndrepta încet spre casă. Gainan îl aştepta în curte şi, încă de departe, îşi dezvălui toţi dinţii într-un zâmbet prietenos şi vesel. Îi scoase mantaua, surâzând mereu de plăcere şi ţopăind pe loc, după obiceiul lui.

— Stat la masă? întreba el cu o familiaritate grijulie.

Eşti flămând! îndată eu fuge la cercu' şi aduce mâncarea.

— Du-te dracului! urla Romaşov. Pleacă şi să nu mai intri cumva în odaie! Dacă întreabă cineva de mine, să spui că nu-s acasă... Fie chiar şi împăratul!

Se întinse pe pat, înfundându-şi capul în pernă şi muşcând-o cu dinţii. Ochii îi ardeau, ceva usturător îi sfăşia gâtlejul şi-i venea să plângă. Dorea cu lăcomie lacrimile fierbinţi şi mângâietoare, suspinele lungi şi amare care-ţi uşurează sufletul. Şi atunci, îşi perinda în minte toate întâmplările din ziua aceea, oprindu-se înadins asupra faptelor ruşinoase şi umilitoare; se vedea limpede – parc-ar fi fost vorba de altcineva – jignit, îndurerat, slab, părăsit şi se înduioşa de propria lui soarta.

Dar lacrimile tot nu-i dădeau.

Pe urmă, se întâmpla ceva ciudat... Când se trezi, i se păru că nu dormise deloc, nici măcar nu aţipise, ci doar şezuse o clipă întins cu ochii închişi, fără să gândească. De altfel, simţea aceeaşi sfâşiere în inima. Acum era întuneric în odaie.

Rămăsese mai bine de cinci ceasuri în starea această neobişnuită de toropeală a minţii.

I se făcuse foame. Se sculă, se încinse cu sabia, îşi aruncă mantaua pe umeri şi porni spre popota. Cercul era numai la vreo două sute de paşi, dar Romaşov n-o lua de-

a dreptul pe stradă, ci trecu pe din dos prin locuri virane şi grădină de zarzavat, sărind gardurile.

Sala de mese, camera de biliard şi bucătăria erau puternic luminate, în timp ce curtea murdară şi ticsită de lucruri părea neagră, ca înecata în cerneală. Toate ferestrele erau larg deschise. Se auzeau frânturi de discuţii, râsete, cântece şi pocnetul sec al bilelor de biliard.

Romaşov se şi urcase pe scară din dos, când se opri deodată, deslușind printre glasurile palavragiilor de la popotă şi glasul mânios şi batjocoritor al căpitanului Sliva. Fereastră era la doi paşi, dar privind cu băgare de seamă, zări spatele încovoiat al căpitanului său.

— Toa-toata compania mer-mergea ca un sin-singur om!

Un doi... un... doi... spunea Sliva, ridicând şi coborând cu tact mâna întinsa, şi s-a găsit tocmai el, parcă înadins, ca să se facă de râs, hop... hop... ca un ţap. Apoi, cu o mişcare dezordonată întinse de mai multe ori degetul arătător în sus. I-am spus în fa-faţa, pe şleau: „Ddu-te, s-sti-stimabile, în alta com-companie. Ba chiar mai bine ai face s-să părăseşti cu desăvârşire r-regimentul. La dracu! Ce fel de ofiţeri mai eşti şi dumneata? Doar aşa, numai cu numele...”

Romaşov închise ochii şi se strânse tot. I se părea ca de-ar face acum o mişcare, toţi cei din sala s-ar întoarce şi-ar veni la fereastră. Rămase neclintit un minut, doua... Apoi, ţinându-şi răsuflarea, încovoiat şi cu capul între umeri, se strecura în vârful picioarelor de-a lungul peretelui şi, grăbind pasul, ajunse la poartă. De aici trecu în goana strada luminată de lună şi se ascunse în umbra deasă a gardului din faţa.

În seara aceea, Romaşov rătăci în neştire prin oraş, mergând numai pe partea umbrită, fără să-şi dea seama pe ce străzi trecea. O dată, se opri chiar în faţa casei Nikolaevilor care părea orbitor de albă în lumina lunii, iar

acoperişul de tablă verde lucea ciudat şi rece, ca lăcuit. Strada era tăcută şi pustie, parcă necunoscută. Umbrele drepte şi bine conturate ale caselor şi ale gardurilor tăiau strada în două. O jumătate era cu desăvârşire neagră, iar cealaltă, albă şi pietrişu-i rotund şi neted lucea ca uns. Prin perdelele groase şi roşii, străbătea lumina lămpii ca o pată mare şi caldă.

— Iubita mea, nu simţi tu oare ce trist sunt, cât sufăr şi ce dragă-mi eşti? şopti Romaşov cu glas îndurerat, apăsându-şi pieptul cu amândouă mâinile.

Deodată, îi trecu prin minte c-ar putea s-o facă pe Surocika să-l audă şi să-l înţeleagă de departe, prin pereţii odăii.

Încleştându-şi cu atâta putere pumnii de i se înfigeau unghiile în carne şi-l dureau, strângându-şi fălcile ca-n spasme, în timp ce un fior îi furnica tot trupul, începu să murmure în gând, încordându-şi pătimaş toată voinţa: „Priveşte pe fereastra… Apropie-te de perdele… Scoală de pe canapea şi apropie-te de perdele… Vino, vino, vino! M-auzi? îţi poruncesc să te apropii de fereastră!”

Perdelele rămâneau nemişcate.

„Nu m-auzi! şopti Romaşov cu amara imputare. În clipa aceasta, stai lângă lampa alături de el, liniştită, nepăsătoare şi frumoasă. Ah, Dumnezeule, Dumnezeule, ce nenorocit sunt!”

Oftă şi se îndepărtă încet, cu paşi greoi şi cu capul plecat.

Trecu prin faţa locuinţei lui Nazanski, dar nu văzu lumina.

I se păru totuşi ca cineva în alb umbla în lung şi-n lat prin odaia întunecata şi ajunge din când în când prin dreptul ferestrelor, dar, cuprins de o frică ciudată, nu îndrăzni să-l strige pe Nazanski.

După câteva zile, Romaşov îşi amintea de plimbarea această fantastică şi aproape nebună ca de un vis îndepărtat, pe care însa nu-l putea uita. Nu ştia să spună

cum ajunsese afară din oraş pe un colnic, unde se întindea cimitirul evreiesc, cufundat în tăcere şi-n taina, împrejmuit de un zid scund, alb. Din iarba adormită sub razele lunii, se înălţau triste, pietrele goale şi reci, aruncând toate aceeaşi umbră firavă şi îngusta.

Măreţia gravă şi tăcută a singurătăţii stăpânea întreg cimitirul.

Poate că într-adevăr fusese un vis!

Se vedea apoi în celălalt capăt al oraşului. Sta în mijlocul unui zăgaz lung şi strălucitor, aruncat între amândouă malurile Bugului. Valurile somnoroase se legănau agale sub picioarele lui, sfărâmându-se de ţărm cu un murmur melodios „iar luna se răsfrângea în mişcătoarea oglinda a fluviului într-o dâră tremurătoare, ca şi cum o sumedenie de peştişori argintii s-ar fi jucat la faţa apei, îndreptându-se pe o cărăruie lungă şi îngusta spre celălalt mal, întunecat, tăcut şi pustiu. Romaşov îşi mai amintea că pretutindeni, pe străzi, şi afară din oraş, îl urmărise un miros dulce, delicat, şi pătrunzător de salcâm în floare. Toată noaptea-i trecură prin minte gânduri ciudate, când înspăimântătoare, când copilăreşti şi ridicole. De cele mai multe ori, ca pe jucătorii începători care şi-au pierdut într-o singură seară toată averea, îl ademenea gândul, iluzia că nu i s-a întâmplat nimic neplăcut, ca frumosul sublocotenent Romaşov a defilat cum nu se poate mai bine în faţa generalului, fiind lăudat de toţi cei de faţa, iar acum stă cu camarazii lui în sala luminată a popotei, râzând în hohote la un pahar de vin roşu. Dar de fiecare dată visul se Dulbera, când îşi amintea de injuriile lui Feodorovski, de cuvintele usturătoare ale lui Sliva sau de convorbirea pe care-o avusese cu Nikolaev, şi iar se simţea nefericit şi dezonorat pentru totdeauna.

Un tainic instinct îl mână spre locul unde se despărţise în ziua aceea de Nikolaev. În acelaşi timp, se gândea la sinucidere, dar fără hotărâre şi fără teamă, cu un

simţământ ascuns de amor propriu măgulit.

Ca de obicei, nestăpânita lui închipuire îi micşora toată grozăvia acestui gând, înfrumuseţându-l şi împodobindu-l cu imagini vii şi strălucitoare...

„... Iată, Gainan, cu faţa schimonosită de spaimă, iese în fugă din odaia lui Romaşov. Galben şi tremurând, aleargă într-o goană la cercul militar, plin de ofiţeri. La ivirea lui, toţi se scoală fără voie în picioare. «Să trăiţi... dom' sublocotenent... s-a împuscat!» rosteşte anevoie Gainan. Toată lumea se tulbură. Fetele se îngălbenesc şi-n ochii tuturor se vede groaza. «Cine s-a împuscat? Unde? Care sublocotenent?» «Domnilor, asta-i ordonanţa lui Romaşov! exclamă cineva care La recunoscut pe Gainan. E ceremisul lui». Toţi se reped spre locuinţa lui Romaşov. Unii fără şapcă... Romaşov e întins pe pat. Pe podea, o băltoacă de sânge, iar în mijlocul ei, un revolver Smith şi Wesson, tip militar... Znoiko, doctorul regimentului, răzbeşte anevoie prin mulţimea de ofiţeri care umple odaia. «În tâmplă! zice el încet, în mijlocul tăcerii generale. Totul s-a sfârşit!» «Domnilor, descoperiţi-vă!» murmura cineva. Mulţi îşi fac cruce. Vetkin găseşte pe masă un bileţel cu câteva rânduri scrise cu creionul de o mina hotărâta şi-l citeşte cu glas tare: «Iert pe toată lumea...

Mor de bunăvoie, fiindcă viaţa-i prea grea şi prea tristă! Vestiţi-o cu cât mai multă cruţare pe mama despre moartea mea.

Gheorghi Romaşov.»

Toţi se privesc şi fiecare citeşte în ochii celuilalt acelaşi gând tulburător şi nerostit: «Noi l-am ucis!»

Purtat pe braţe de opt camarazi şi acoperit cu brocart auriu, sicriul se leagănă ritmic. În urma lui, vin toţi ofiţerii. În spatele lor merge compania a şasea. Căpitanul Sliva e încruntat şi posomorât. Faţa blândă a lui Vetkin e umflată de lacrimi, dar acum, pe stradă, se stăpâneşte. Lbov plânge în hohote, bunul şi dragul băiat nu se ascunde şi

nu se ruşinează de durerea lui! Sunetele marşului funebru plutesc în aerul de primăvară ca suspine adânci şi mâhnite. Toate soţiile ofiţerilor sunt şi de de fată, iar printre ele şi Surocika. «L-am sărutat! îşi zice ea cu deznădejde. L-am iubit! Aş fi putut să-l opresc şi să-l scap!» «Prea târziu!» îi răspunde în gând Romaşov, cu un zâmbet amar. Ofiţerii care merg în urma sicriului vorbesc încet între ei: «Păcat de el, săracu'! Ce bun camarad era şi ce ofiţer minunat!... Da... noi nu l-am înţeles!» Iar marşul funebru hohoteşte tot mai tare. E marşul lui Beethoven: *La moartea unui erou*. Şi Romaşov zace în sicriu, nemişcat şi rece, cu un zâmbet veşnic pe buze. Pe pieptul lui, un modest buchet de violete depus de o mână necunoscută... l-a iertat pe toţi: pe Surocika, pe Sliva, pe Feodorovski şi pe comandantul corpului de armată. Să nu plângă nimeni! El era prea frumos şi prea curat la suflet pentru viaţa aceasta! O să-i fie mult mai bine dincolo..."

Ochii lui Romaşov se umpluseră de lacrimi, dar nu şi le ştergea. Simţea o mare plăcere să-şi închipuie că-i plâns de toţi, el, oropsitul jignit pe nedrept!

Mergea acum de-a lungul câmpului de sfeclă. La picioarele lui, frunzele scurte şi groase păreau pete pestriţe, albe şi negre.

Nemărginirea campului pustiu, luminat de luna, îl apăsa. Se sui pe o mică ridicătură de pământ, oprindu-se deasupra văii unde trecea calea ferată. Povârnişul pe care se găsea era învăluit într-o umbră neagră, iar pe celălalt, o lumină albă şi orbitoare parcă-ţi îngăduia să desluşeşti fiecare firicel de iarbă.

Povârnişul se lăsa în jos ca o prăpastie întunecata, în fundul căreia abia luceau sinele şlefuite. Mai departe, dincolo de vale, în mijlocul câmpului, se iveau şiruri regulate de corturi albe cu vârful ţuguiat.

Ceva mai jos de creastă, de-a lungul şinelor, era un drumeag îngust. Romaşov coborî într-acolo şi se aşeza pe iarbă, îi venea rău de foame şi de oboseală şi simţea o

mare slăbiciune şi un tremur în picioare. Câmpul mare şi pustiu, povârnişul pe jumătate învăluit în umbră, văzduhul tulbure şi străveziu, iarba udă de rouă, toate erau cufundate într-o tăcere apăsătoare ce parcă se furişa, vuindu-i în urechi. Doar arareori, la gară, locomotivele de manevra îşi scoteau ţipătul, iar în tăcerea nopţii neobosite fluierăturile lor întretăiate păreau nişte strigate omeneşti, neliniştite şi ameninţătoare.

Romaşov se întinse pe spate. Luna plină luneca repede deasupra norilor albi, uşori şi nemişcaţi în înaltul cerului. Sus, era un gol nemărginit şi rece, iar tot spaţiul dintre pământ şi cer părea plin de groaza şi de tristeţe veşnică. „Acolo sălăşluieşte Dumnezeu!” îşi zise Romaşov şi deodată, într-o naivă izbucnire de umilinţă, de obidă şi de mila faţa de el însuşi, prinse a murmura amărât şi pătimaş:

— Doamne, Dumnezeule! De ce te-ai întors faţa de la mine? sunt mic, sunt slab, un biet fir de nisip! Cu ce ţi-am greşit, Doamne? Doar eşti atotputernic şi bun… Tu le vezi pe toate! De ce eşti nedrept cu mine?

Îl cuprinse frica şi şopti repede cu căldură:

— Nu, nu, Dumnezeule! Eşti bun, iartă-mă, iartă-mă!

N-am să mai fac. Şi adăugă cu înduioşat şi umila resemnare: Fă cu mine ce vrei… mă supun cu recunoştinţa voii tale.

În timp ce se ruga astfel, un gând de o naivă viclenie se înfiripa în adâncurile cele mai tăinuite ale sufletului său…

Dumnezeu, care le vede pe toate, va fi cu siguranţă mişcat de resemnata lui supunere şi va face deodată o minune, datorită căreia toate întâmplările ruşinoase şi chinuitoare de peste zi nu vor mai fi decât un vis urât…

„Unde e-essti?” întreba o locomotivă într-un şuierat scurt şi mânios.

Iar alta-i răspunse cu glas gros, lung şi ameninţător:

„Pa-zea-a!”

De cealaltă parte a văii, chiar pe creasta luminată a

povârnişului, se auzi un foşnet, ca şi cum s-ar fi strecurat cineva.

Romaşov ridica uşor capul să vadă mai bine. O grămadă cenuşie, uniformă care abia semăna a om cobora în vale şi, în lumină tulbure, spectrală a lunii, se pierdea prin iarbă. O puteai urmări doar după mişcarea umbrei şi după zgomotul uşor al pământului care se surpă sub picioarele ei.

Iată că trece peste sine. „Pare să fie un soldat, îşi zise

Romaşov, neliniştit. În orice caz, e un om. Dar numai un lunatic sau un beţiv poate să meargă atât de ciudat. Oare cine o fi?”

Omul cenuşiu trecuse dincolo de sine şi intră în umbră.

Acum se vedea limpede că era un soldat. Urca încet şi greoi povârnişul şi pieri câteva clipe din ochii lui Romaşov. Iar după câteva minute se ridică încet de jos un cap rotund, descoperit, cu părul tuns. Lumină tulbure cădea drept pe faţa omului şi Romaşov îl recunoscu pe soldatul Hlebnikov din flancul stâng al companiei lui. Înainta, ţinându-şi capela în mină, cu privirea stinsă şi aţintită în gol. Parcă era mânat de o putere lăuntrică, străină şi tainica. Trecu aşa de aproape de ofiţer, încât mai că-l atinse cu poalele mantalei. Luna se răsfrângea în ochii lui, ca două puncte vii şi strălucitoare.

— Hlebnikov! Tu eşti? strigă Romaşov.

— Hî! făcu scurt soldatul şi, oprindu-se deodată, începu să tremure de frică.

Romaşov se scula repede. Zări înaintea lui o faţa ca de mort, schimonosită, cu buzele rupte, umflate şi pline de sânge şi un ochi ce nu se mai vedea sub o vânătaie uriaşă. În lumina desluşita a lunii, urmele loviturilor păreau şi mai groaznice.

Romaşov îşi zise: „Omul ăsta şi cu mine am pricinuit astăzi nereuşita regimentului. Amândoi suntem la fel de nenorociţi.”

— Unde te duci, dragul meu? Ce-i cu tine? întreba el cu

blândeţe şi, fără voie, îşi puse amândouă mâinile pe umerii soldatului.

Hlebnikov îi arunca o privire pierdută, sălbatică şi îndată întoarse capul. Buzele i se desfăcură încet într-un fel de horcăit, scoţând un sunet răguşit şi fără înţeles. Romaşov simţi treptat şi dureros o senzaţie înăbuşită şi neplăcută în stomac şi-n piept ca înainte de leşin.

— Te-au bătut? Da? Ei, hai, spune odată... Da...? Şezi aici, lângă mine...

Îl trase de mâneca spre el. fără să se împotrivească, soldatul căzu moale ca un manechin pe iarba udă, alături de sublocotenent.

— Unde te duceai? îl cerceta Romaşov.

Hlebnikov tăcea şi stă stângaci, cu picioarele întinse şi nefiresc de ţepene. Încetul cu încetul, capul i se lăsa pe piept cu mişcări abia vădite. Sublocotenentul mai auzi un sunet scurt, răguşit şi o milă plină de teama i se trezi în suflet.

— Voiai să fugi? Pune-ţi capela în cap! Ascultă, Hlebnikov, acuma nu vorbesc cu tine ca un şef... şi eu sunt nenorocit, singur şi crunt lovit! Nu mai poţi răbda? Te doare?

Spune-mi pe faţa. Voiai să te omori? întreba el într-un murmur fără şir.

Hlebnikov înghiţi zgomotos în sec, dar nu spuse nimic. În acelaşi timp, Romaşov baga de seamă că soldatul tremura din tot trupul, capul i se bălăbănea, iar dinţii îi clănţăneau. O clipă, ofiţerul se înfricoşa. Noaptea nedormită, simţământul singurătăţii, lumina egală, ştearsă şi moartă a lunii, prăpastia neagră de sub picioarele lui şi, lângă el, soldatul acesta tăcut, năucit în bătăi – toate i se păreau un vis nesăbuit şi chinuitor, aidoma cu cel pe care oamenii îl vor avea pesemne în cele din urmă zile ale lumii. Deodată, un val cald de compătimire şi o milă nesfârşită îi năpădiră sufletul. Înţelegând ca propria lui durere e măruntă şi

neînsemnata, ca el însuşi e matur şi inteligent pe lângă omul ăsta zdrobit şi tâmpit în bătăi, Romaşov îşi trecu braţul pe după gâtul lui şi, strângându-l cu putere şi duioşie, îi spuse cu adâncă şi caldă încredinţare:

— Hlebnikov, ţi-e greu? Nici eu nu mă simt bine, crede-mă, dragul meu! Nu înţeleg nimic din câte se petrec în lume... Totu-i crud şi fără rost... Dar trebuie să rabzi prietene „trebuie să rabzi... Aşa trebuie!

Capul lui Hlebnikov se pleca tot mai tare şi căzu deodată pe genunchii lui Romaşov. Îmbrăţişând strâns picioarele ofiţerului şi lipindu-şi faţa de ele, soldatul tremura din tot trupul, căutând să-şi înăbuşe hohotele de plâns.

— Nu mai pot... bolborosea el, pierzând şirul, nu mai pot, stăpâne, nu mai pot... Of, Doamne... mă bat, râd de mine... Şeful secţiei cere bani, sergentul-major striga... De unde să-i iau?

Mi-e burta vătămată, am surpătura... Abia eram băieţandru când mi-am vătămat-o... Vai! Doamne, Doamne!

Romaşov se plecă peste capul care se frămînta chinuit pe genunchii lui. Simţi mirosul trupului bolnav şi murdar, al părului nespălat şi duhoarea acră a mantalei care slujea noaptea drept plapuma. O tristeţe nesfârşită, groaza, nedumerirea, o milă adâncă, împletita cu conştiinţa propriei lui vinovaţii, toate i se lăsară greu pe inima care i se strânse de durere.

Aplecându-se uşor deasupra capului murdar, cu părul tuns scurt şi ţepos ca o perie, şopti de abia auzit:

— Frate!...

Hlebnikov îi apucă mâna şi ofiţerul simţi, o dată cu lacrimile calde, atingerea buzelor lipicioase şi reci. Dar nu-şi trase mina şi rostea vorbe de mângâiere, simple şi mişcătoare, cum spun oamenii mari unui copil necăjit.

Apoi îl duse în tabără şi-l chemă pe sergentul de zi al companiei... Era Şapovalenko. Ieşi numai în cămaşa şi-n

izmene, căscând, cu ochii pe jumătate închişi şi scărpinându-se, când pe spate, când pe burtă. Romaşov îi ordonă să pună pe altul de planton în locul lui Hlebnikov. Sergentul încerca să-i răspundă.

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, nu i-a venit încă rândul la schimb!

— Fără vorbă! se răsti Romaşov. Să spui mâine domnului căpitan că aşa ţi-am ordonat eu!... Va să zică, vii mâine la mine! se întoarse el apoi spre Hlebnikov care-i răspunse cu o privire sfioasă şi plină de recunoştinţă.

Romaşov se îndrepta spre casă, mergând încet de-a lungul taberei. Auzind şoapte într-un cort, se opri s-asculte. Cineva spunea o poveste cu glas scăzut şi tărăgănat.

— ... şi atunci, numai ce-l trimite dracu cela pe cel mai mare vrăjitor al lui la soldat... şi iaca soseşte vrăjitorul şi-i zice: „Hei, soldatule, să ştii c-am să te mănânc!" Dar soldatul de colo-i răspunde: „Ehei, nu poţi tu să mă mănânci, ca şi eu îs tot vrăjitor!"

Romaşov se îndepărta şi ajunse iar la povârniş. Îl apăsa simţământul neroziei acestei vieţi fără rost şi de neînţeles.

Oprindu-se pe margine, ridica ochii spre cer. Acolo, domnea aceeaşi nemărginire rece de mai înainte şi acelaşi gol înspăimântător şi fără de sfârşit. Atunci, aproape fără să-şi dea seama, ridică ameninţător pumnii deasupra capului şi striga furios:

— Hei, tu! înşelător bătrân! Dacă ai, într-adevăr, putere şi cutezi... fă să-mi rup acuma un picior.

Cu ochii închişi, coborî ca un vârtej povârnişul repede, trecu din două sărituri peste sine şi, fără a se mai opri, se caţăra pe urcuşul din faţa. Nările i se umflaseră şi răsufla neregulat şi adânc... Apoi, simţi deodată că-l cuprinde o îndrăzneală semeaţă, dârză şi sfidătoare...

XVII

DIN NOAPTEA ACEEA, SE FĂCU ÎN sufletul lui Romaşov o adâncă schimbare. Fugea de ofiţeri, manca mai mult acasă, nu se mai ducea niciodată la seratele dansante de la cerc şi nu mai bea de loc. Părea mai matur şi mai serios, dându-şi singur seama de aceasta, după liniştea tristă şi nepăsătoare cu care privea acum oamenii şi întâmplările. fără voie, îşi amintea adesea ceva ridicol, auzit sau citit cândva, cum că viaţa omenească se împarte în perioade de câte şapte ani, în timpul cărora omul îşi reînnoieşte cu desăvârşire ţesuturile, sângele, gândurile, sentimentele şi caracterul. Romaşov tocmai împlinise de curînd douăzeci şi unu de ani.

Soldatul Hlebnikov veni la el seara, dar abia după ce-l mai chemase o dată. Apoi se arătase tot mai des. La început, înfăţişarea lui îţi amintea un câine flămând şi râios, care a fost mult bătut şi se fereşte cu spaima chiar şi de mâna întinsa ca să-l mângâie. Dar grijă şi bunătatea ofiţerului îi încălziră şi-i muiară încetul cu încetul inima. Cu ruşine, amestecată cu milă şi remuşcare, Romaşov afla amănuntele vieţii lui. Hlebnikov îşi lăsase acasă mama, tatăl beţiv, un frate pe jumătate tâmpit şi patru surori mai mici. Pământul le fusese luat cu japca şi pe nedrept de obşte, care le îngăduia acum să se adăpostească de pomană într-un bordei; cei mai mari lucrau la străini, cei mai mici creşteau pe drumuri. Nu primea bani de acasă, iar la muncă plătită nu-l lua nimeni

că era slab. fără câtuşi de puţini bani, viaţa soldatului e tare grea... N-are nici ceai, nici zahăr, nu poate nici măcar să-şi cumpere săpun şi mai trebuia neapărat să-i cinstească din când în când cu votca şi pe sergent şi pe sergentul-major la cantină, aşa că toată solda – douăzeci şi două de copeici şi jumătate pe luna – se duce pe cheltuieli pentru şefii aceştia. În fiecare zi, era bătut, oamenii râdeau de el, îl înjurau şi-l treceau de corvoadă la muncile cele mai grele şi mai neplăcute, chiar când nu-i venea rândul.

Cu mirare şi cu groază, Romaşov începea să vadă ca soarta-l punea zilnic faţa în faţa cu sute de Hlebnikovi cenuşii care-şi aveau fiecare pasurile şi bucuriile lor, dar îşi pierduseră cu toţii personalitatea, striviţi de propria lor neştiinţă, de robia generală, de nepăsarea şefilor, de bunul plac şi de silnicia subofiţerilor. Mai înspăimântător decât orice era ca nici un ofiţer nici măcar nu bănuia – ca, de altfel, nici Romaşov până atunci – ca toţi aceşti umili Hlebnikovi, cu feţele lor supuse şi şterse, sunt de fapt oameni vii şi nu unităţi denumite companie, batalion, regiment...

Romaşov dobândi ceva de lucru pentru Hlebnikov, făcându-i rost de un mic câştig. În companie, se baga de seamă neobişnuita ocrotire a unui soldat de către un ofiţer. Sublocotenentul constata adesea ca-n faţa lui subofiţerii se purtau cu

Hlebnikov cu o politeţe batjocoritoare şi-i vorbeau înadins cu glas dulceag. Pare-se că prinsese de veste şi căpitanul

Sliva care bombănea uneori, fără să se adreseze cuiva anume.

— Ia te uita... Ce mai li-liberali au răsărit şi-mi strica compania! Ticăloşii trebuie bătuţi măr... iar dumnealor îi cocoloşesc.

Acum, când Romaşov era mai liber şi rămânea singur mai multă vreme, îl năpădeau gânduri ciudate şi încâlcite,

ca cele care-l tulburaseră aşa de adânc în timpul arestului din luna trecută. Îl cuprindeau mai ales după serviciu, când, la asfinţitul soarelui, rătăcea agale prin grădină, sub copacii somnoroşi cu frunza deasă, ascultând trist şi singuratic zbârnâitul cărăbuşilor şi privind cerul trandafiriu şi senin care se întuneca încet.

Noua viaţa lăuntrică îl uimea prin bogăţia simţămintelor ei. Altădată, nici n-ar fi îndrăznit să bănuiască ce bucurii, ce putere şi ce interes adânc se ascund într-un lucru atât de simplu şi de obişnuit cum e gândirea omenească.

Era hotărât să nu mai rămână în armată şi să treacă în rezervă, îndată ce se vor împlini cei trei ani pe care-i datora statului în schimbul învăţăturii primite la şcoala militară. Dar nu ştia de fel ce-o să facă în viaţa civilă... Se gândea pe rând la fisc, la căile ferate, la comerţ, să intre administrator la o moşie, ori funcţionar într-un minister.

Pentru întâia dată îşi dădu seama cu uimire de feluritele îndeletniciri şi profesiuni. De unde s-or fi ivit, se întreba el, toate aceste specialităţi ridicole, groaznice, tâmpite şi dezgustătoare? De pildă, cum de-a născocit viaţa meseriile de temnicer, acrobat, pedichiurist, călău, curăţitor de latrine, frizer de câini, jandarm, scamator, prostituată, băieş, veterinar, gropar, uşier? Sau poate că nu-i nici o născocire omenească – oricât de simplă, oricât de întâmplătoare, de ciudată, de brutală sau de vicioasa ar fi – care să nu-şi găsească pe loc un executant slugarnic.

De asemenea, în cugetările lui se mai minuna ca cele mai multe profesiuni intelectuale se întemeiază numai pe neîncrederea în cinstea omului şi, prin urmare, îi slujesc viciile şi cusururile. Altfel, de ce ar fi pretutindeni nevoie de slujbaşi de birou, contabili, funcţionari de stat, poliţişti, vameşi, controlori, inspectori şi supraveghetori, dacă omenirea ar fi desăvârşită?

Se mai gândea la preoţi, la medici, la profesori, la avocaţi şi la judecători, la toţi oamenii ăştia care – prin

îndeletnicirile lor – sunt tot timpul în legătură cu sufletele, cu ideile şi cu suferinţele semenilor lor. Nedumerit, Romaşov ajungea la concluzia că tocmai oamenii din categoria aceasta, înţepenindu-se într-un formalism rece şi mort, se împietreau şi se lăsau prinşi mai repede decât alţii într-o învechita şi ruşinoasă nepăsare. Ştia că mai este şi categoria celor care au grijă de bunăstarea exterioară pământească: inginerii, arhitecţii, inventatorii, fabricanţii şi industriaşii. Dar şi aceştia, a căror strădanie comună ar putea face viaţa uimitor de frumoasă şi de uşoară, slujesc numai bogăţia... Toţi tremura pentru pielea lor, toţi sunt stăpâniţi de o dragoste de animal pentru copiii şi bârlogul lor, toţi se tem de viaţa, de unde şi laşa lor lăcomie de bani. Cine oare va avea, în sfârşit, grijă de soarta îndobitocitului Hlebnikov, cine-l va hrăni, cine-l va învăţa şi-i va spune: „Dă-mi mâna, frate!”

Astfel, cu paşi încă nesiguri şi foarte încet, dar gândind tot mai adânc, Romaşov se străduia să pătrundă problemele existenţei. Odinioară, totul i se părea atât de simplu! împărţea lumea în două părţi inegale: una mai mică ce cuprindea ofiţerimea, care, prin demnitatea şi prestigiul vrăjit al uniformei, deţinea parcă şi toată onoarea, vitejia, puterea fizică, aroganta şi trufia, iar cealaltă parte, foarte mare şi anonimă, unde intrau civilii. Aceştia erau dispreţuiţi: se socotea drept un act de vitejie să baţi ori să înjuri din senin un civil, să-ţi stingi ţigara de nasul lui sau să-i înfunzi cilindrul pe urechi...

Despre asemenea isprăvi vorbeau cu încântare, încă din şcoală, tincii de iuncheri. Acum, cercetând realitatea parcă din afară şi privind-o că dintr-un colţişor tăinuit sau prin crăpătura vreunui gard, Romaşov începea să-şi dea seama că viaţa militară, cu farmecul ei amăgitor, se întemeia pe o crudă şi ruşinoasă neînţelegere generală: „Cum poate să existe, se întreba

Romaşov, o categorie socială care, fără să fie de nici un folos în timp de pace, mănâncă pâinea şi carnea altuia,

poartă hainele altuia, locuieşte în casele altora, iar în timp de război pleacă să-şi omoare sau să-şi schilodească fără rost semenii?”

Şi tot mai limpede înţelegea că omul n-are decât trei mândre chemări: ştiinţa, arta şi munca liberă. Visa iar pătimaş să se îndrepte spre literatură. Uneori, când i se întâmpla să citească o carte bună, pătrunsă de adevărata inspiraţie, îşi zicea chinuitor: „Doamne, ce simplu el şi eu am simţit şi am gândit acelaşi lucru... şi eu aş putea face la fel! Era ispitit să scrie o povestire sau un mare roman care ar fi avut drept subiect grozăvia şi plictiseala vieţii militare. În capul lui, toate se potriveau de minune: tablourile erau colorate, tipurile vii, naraţiunea se desfăşura interesant şi firesc, şi ce placere-i făcea să cugete la toate acestea. Dar, aşternută pe hârtie, opera lui era ştearsă, copilărească, fără viaţa, greoaie, pompoasa ori banală. În focul lucrului, nu băga de seamă lipsurile acestea, când isprăvea însa de scris era de ajuns să citească cea mai neînsemnata pagina din marii scriitori ruşi, ca să-l cuprindă o amară deznădejde, ruşinea şi dezgustul faţa de arta lui.

Cu asemenea gânduri, rătăcea adesea prin oraş în nopţile calde de la sfârşitul lui mai. fără să-şi dea seama, alegea totdeauna acelaşi drum care ducea de la cimitirul evreiesc la dig şi apoi la calea ferată. Uneori, cufundat în pătimaşa sforţare intelectuală, atât de nouă pentru el, nu-şi dădea seama cât umblase, iar apoi, venindu-şi deodată în fire şi trezindu-se parcă din somn, se pomenea la celălalt capăt al oraşului.

În fiecare noapte, trecea prin faţa ferestrelor Surocikai „se furişa pe partea cealaltă a străzii, ţinându-şi răsuflarea şi simţind cum îi bate inima, ca şi cum ar fi săvârşit vreun furt ruşinos şi tainic. Când se stingea lumina în salonul Nikolaevilor, iar ferestrele negre în bătaia lunii căpătau o strălucire moartă, se rezemă de gard, cu mâinile strânse tare pe piept şi murmură într-o

şoaptă plină de ruga fierbinte:

— Dormi, minunea mea... dormi, dragostea mea! sunt foarte aproape... Te păzesc!

În clipele acelea, simţea că-i dau lacrimile, dar în sufletul lui, alături de duioşie, de abnegaţie şi de devotament, se zvârcolea gelozia oarbă şi bestiala a bărbatului ajuns la maturitate.

Într-o seară, Nikolaev fu poftit la un whist la comandantul regimentului. Romaşov ştia. Plimbându-se noaptea pe stradă, simţi într-o grădină mireasma tare şi ameţitoare a narciselor.

Sari gardul şi, pe întuneric, culese dintr-un strat un mănunchi mare de flori gingaşe, albe şi umede.

Fereastra deschisă de la dormitorul Surocikai dădea în curte şi nu era luminată. Cu o îndrăzneală de care el însuşi nu s-ar fi crezut în stare, Romaşov se strecura pe portiţa ce scârţăia, se apropie de zid şi arunca florile pe fereastră. În odaie nu se mişca nimic. Aştepta vreo trei minute... Bătăile inimii lui parcă umpleau toată strada... Ghemuit, cu obrajii arzând de ruşine, ieşi din curte în vârful picioarelor.

A doua zi, primi de la Surocika un bileţel scurt de dojană:

„Să n-o mai faci niciodată! Duioşiile gen Romeo şi Julieta sunt ridicole, mai ales într-un regiment de infanterie.”

În timpul zilei, Romaşov încerca s-o zărească măcar de la distanţa pe stradă, dar nu izbutea niciodată. Adeseori, când vedea de departe o femeie cu silueta, mersul său pălăria care i-o aminteau pe Surocika, alerga spre ea cu inima strânsă şi gâfâind, simţindu-şi mâinile reci şi jilave de tulburare. Apoi, de fiecare dată, dându-şi seama că s-a înşelat, era cuprins de tristeţe şi de singurătate, iar în suflet simţea un gol de moarte...

XVIII

LA SFÂRŞITUL LUI MAI, SE SPÂNZURĂ un recrut în compania căpitanului Osadci. Printr-o coincidentă neobişnuită, acelaşi fapt se mai petrecuse cu un an înainte, în aceeaşi companie şi la aceeaşi dată.

În ziua când se făcu autopsia, Romaşov era de serviciu pe regiment şi fu nevoit să ia parte. Soldatul nu era încă descompus. Romaşov simţea cum din trupul ciopârtit se răspândeşte un miros de carne crudă, ca al vitelor expuse în uşile măcelăriilor. Văzu intestinele învineţite, vâscoase şi lucioase, ca date cu lac, conţinutul stomacului şi creierul cenusiu-galbui, brăzdat de circumvoluţiuni, care tremura pe masa ca o gelatină răsturnată din formă. Priveliştea această nouă, înspăimântătoare şi scârboasă îi insufla un dispreţuitor dezgust faţa de om.

Din când în când, dar destul de rar, începea la regiment o perioadă de chefuri neînfrânate şi fără margine... Pesemne că faptul se petrecea în clipele ciudate, când oamenii aceştia, adunaţi întâmplător laolaltă, dar osândiţi cu toţii la o plictisitoare trândăvie şi la o cruzime tâmpită, zăreau deodată unul în ochii altuia o licărire din adâncul conştiinţei lor întunecate şi înăbuşite, o licărire tainică de groază, de durere şi de nebunie...

Atunci viaţa lor liniştită şi sătulă de tauri la îngrăşat parcă ieşea deodată din matca obişnuită. Aşa se întâmpla şi după sinuciderea recrutului! Osadci dădu semnalul... Nimerindu-se tocmai câteva zile de sărbătoare în şir, le petrecu pe toate la cerc, jucând cu deznădejde şi bând

fără socoteala. Ciudat...

Voinţa uriaşă a omului voinic, puternic şi crud ca o fiară, târî după ea tot regimentul într-o viitoare în care se prăbuşea din ce în ce mai adânc. Şi câtă vreme ţinu orgia aceasta nebunească, Osadci ponegri într-una memoria sinucigaşului cu cele mai mârşave înjurături, cu neruşinare şi cu glas îndrăzneţ şi provocator, parcă înadins ar fi căutat pe cineva care să-l contrazică.

Era ora şase seara. Romaşov şedea acasă pe pervazul ferestrei, cu picioarele strânse sub el şi fluieră încetişor o arie din *Faust*. În grădină, ciripeau vrăbiile şi cârâiau coţofenele. Nu se întunecase, dar printre copaci rătăceau umbre uşoare şi domoale.

Deodată, auzi lângă uşa de la intrare o voce sonoră ce cânta fals, dar cu însufleţire:

Sar caii, spumegă-n zăbale
Şi sforăie-n galop turbat...

Amândouă canaturile se deschiseră cu zgomot asurzitor şi Vetkin se năpusti în odaie. Abia ţinându-şi echilibrul, cânta anevoie:

Femei şi fete triste-n cale
Petrec pe cei care-au plecat.

Încă din ajun, era beat, aproape îndobitocit. Nu dormise toată noaptea şi pleoapele-i erau umflate şi roşii. Îşi lăsase şapca pe ceafă. Mustăţile ude păreau mai închise şi-i atârnau ca doi ţurţuri groşi sau ca mustăţile unei foci.

— R-romuald! Anahoret din Siria! Vin... să te pup!

zbiera el de răsuna odaia. Da’ de ce-mi mucegăieşti aici? Haidem, frate... Acolo-i veselie, muzica, jocuri. Haidem!

Şi-l sărută lung şi apăsat pe gura, udându-i faţa cu mustăţile.

— Ei, ajunge, ajunge, Pavel Pavlovici, se împotrivi slab Romaşov. Ce-nseamnă înflăcărarea asta prostească?

— Prietene, da mîna-ncoa! Fetiţa de pension... ce eşti!

Iubesc în tine suferinţele trecute şi... îndepărtata mea tinereţe. Osadci ne-a cântat adineauri o... „veşnica pomenirea de s-au cutremurat geamurile. Romasevici, te iubesc, frate! Vino să te pup ruseşte, drept pe gură!

Faţa buhăită cu privirea sticloasă a lui Vetkin, gura care-i mirosea urât şi atingerea buzelor şi a mustăţilor umede îl scârbeau. Dar în asemenea împrejurări, Romaşov era totdeauna slab, iar acum se mulţumi doar să zâmbească în silă.

— Ia stai! De ce-am venit la tine? strigă Vetkin, sughiţând şi clătinându-se pe picioare. Era ceva f-foarte însemnat...

A-ha! Iată de ce! Află că l-am curăţat cu totul pe Bobetinski... Mă-nţelegi?... Până la fund, până la cel din urmă ban.

La sfârşit... m-a rugat să jucăm pe datorie! Dar eu i-am răspuns: „Nu, puişorule, nu... Pentru asta mai... attendez, găseşte altceva... Atunci şi-a jucat revolverul... Uită-te la el, Romasenko! Vetkin îşi întoarse pe dos buzunarul pantalonilor şi scoase un mic revolver elegant într-un toc de antilopă. E un

Mervin! L-am întrebat: „Pe cât îl joci?” „Pe douăzeci şi cinci de ruble”, zice. „Nu, pe zece”, răspund eu. „Cincisprezece, zice el. „Ei hai, fie... lua-te-ar dracu’!” A mizat o rublă pe damă şi restul pe un număr... Buf, buf, buf, buf, ! Chiar de la a cincea lovitură, i-am luat dama! Să-ţi fie de bine, puişorule! Ba, mi-a mai rămas ceva dator. Minunat revolver... are şi cartuşe...

Ia-ţi-l Romasevici... Ţi-l dau ca semn al duioasei prietenii pe care ţi-o port şi ca amintire... să te gândeşti totdeauna cu dragoste şi cu sufletul senin la vitejia locotenentului Vetkin!

Ia-l! E un poem!

— Lasă, Pavel Pavlovici! Păstrează-l!

— Ce, crezi cumva că nu-i bun revolverul? Poţi ucide cu el şi un elefant... Stai, că-l încerc chiar acuma... Unde ţi-e sclavul? mă duc să-i cer o scândură... Hei, sclavule!... Scutierule!

Ieşi împleticindu-se în antretul unde şedea de obicei Gainan şi, după ce zăbovi câteva clipe acolo, se întoarse ţinând de cap, sub braţul drept, bustul lui Puşkin.

— Lasă, Pavel Pavlovici, că nu face... îl opri sfios Romaşov.

— Eh, fleacuri! Ăsta-i un „ţivil" oarecare... Stai! îl aşezăm îndată pe scăunaş... să nu mişti, ticălosule! zise Vetkin, ameninţând bustul cu degetul. M-auzi? Las' că-ţi arăt eu ţie!

Se îndepărtă un pic, apoi se rezemă de pervazul ferestrei lingă Romaşov şi puse degetul pe trăgaci. Dar umblă aşa de stângaci cu revolverul şi cu mişcări de beţiv atât de nesigure, încât Romaşov se încrunta speriat, temându-se de o nenorocire.

Depărtarea până la bust nu era mai mare de opt paşi. Vetkin ochi îndelung, învârtind revolverul în cercuri largi. În sfârşit, trase şi o gaură mare, neagră şi neregulată se ivi pe obrazul drept al bustului. Lui Romaşov îi vâjâiau urechile de împuşcătură.

— Ai văzut, nenişorule? strigă Vetkin. Ei, acuma, ia-ţi-l şi... păstrează-l ca amintire a dragostei mele! Şi pune-ţi tunica s-o pornim la cerc... să bem pentru gloria armatei ruse!

— Pavel Pavlovici, zău, nu face... zău, nu pot... Mai bine rămân acasă! îl ruga fierbinte şi sfios Romaşov.

Dar nu putu să se împotrivească. Nu găsea nici cuvinte de ajuns de hotărâte, nici tonul destul de energic. Imputindu-şi în minte lipsa de voinţă, îl urmă fără chef pe Vetkin care, cu paşi nesiguri, mergea în zig-zag printre straturile de zarzavat, călcând în picioare castraveţii şi varza.

A fost o seară de pomină, înflăcărată, o seară cu adevărat nebună. Întâi baura la cerc, apoi plecară cu trăsura să-i tragă vin fiert la gară şi pe urmă se întoarseră iar la cerc.

La început, Romaşov se ruşina, necăjindu-se de slăbiciunea lui de caracter şi-l cuprindea simţământul chinuitor de stingherealã şi dezgust pe care-l încearcă orice om cuminte în mijlocul beţivilor. Râsetele i se păreau nefireşti, glumele proaste şi muzica falsă. Dar vinul roşu şi fierbinte pe care-l bău la gară îl ameţi deodată şi-l umplu de o veselie zgomotoasă şi înfrigurata. Pe dinaintea ochilor parcă i se lăsa o perdea cenuşie, ţesută din milioane de firicele de nisip ce tremurau, şi totul i se păru plăcut, voios şi uşor de înţeles.

Ceasurile treceau ca clipele. Văzând ca-n sala se aprind lămpile, Romaşov îşi dădu oarecum seama că trecuse multă vreme şi venise noaptea.

— Domnilor, hai să mergem la dame! propuse cineva. Mergem toţi la Sleiferoaia!

— Da, da... la Sleiferoaia... la Sleiferoaia! Ura!

Toată lumea începu să se frământe, să tragă zgomotos scaunele şi să râdă tare. În seara aceea, toate mergeau parcă de la sine. Birjele cu doi cai se şi înşirau la poarta cercului, fără ca nimeni să ştie de unde se iviseră. De la o vreme, conştiinţa lui Romaşov se cufunda uneori într-un val de toropeală întunecata din care se trezea cu o deosebită limpezime şi ascuţime de gândire. Deodată, se pomeni în trăsura lingă Vetkin.

Pe scăunaşul din faţa luase loc un al treilea, Romaşov însa nu izbutea să-i desluşească chipul pe întuneric, deşi se pleca spre el, clătinându-se neputincios. Faţa aceea negricioasa ba se strângea ca un pumn, ba se lungea, pocindu-se; dar de fiecare dată i se părea foarte cunoscută. Pe neaşteptate, Romaşov izbucni într-un râs fără rost de care singur se miră ca şi cum ar fi auzit pe

altul răzind lângă el.

— Minţi, Vetkin! Ştiu unde mergem! zise el cu şiretenie de beţiv. Tu, băiatule, mă duci la dame... Ştiu, iubitule!

Alta trăsura le-o luă înainte, huruind asurzitor pe caldarâm.

La lumina felinarelor, Romaşov zări ca într-o străfulgerare caii negri în galop dezordonat, vizitiul care-şi învârtea sălbatic biciul deasupra capului şi patru ofiţeri, hurducaţi pe pernele trăsurii, răcnind şi fluierând care mai de care.

Romaşov îşi veni o clipă în fire, cu o luciditate neobişnuită.

Da, iată-l că merge într-un local unde câteva femei îşi dau oricui trupul, mângâierile şi marea taină a dragostei lor.

Pentru bani? Pentru o clipă? A, ce-are a face!... „Femeile! Femeile!” strigă în adâncul fiinţei lui un glas sălbatic şi înfiorat de nerăbdare. Ca o chemare îndepărtata, abia simţită, amintirea Surocikai parcă se contopea cu glasul acesta. Apropierea n-avea însa nimic josnic sau jignitor, ci dimpotrivă ceva plăcut, dorit şi tulburător, care-i mângâia încetişor şi blând inima.

Îndată va ajunge la fiinţele acelea încă necunoscute, ciudate, tainice şi ispititoare – la femei! Visul scump va fi deodată aievea, le va privi, le va lua în braţe, va asculta cântecul şi râsul lor gingaş, va avea o neînţeleasă, dar dulce mângâiere pentru setea pătimaşa care-l atrăgea spre singura femeie din lume, spre ea, spre Surocika! N-avea însa nici o ţintă bine lămurită... Respins de o femeie, se simţea atras cu o putere de neînvins spre iubirea simplă, deschisă, fără ascunzişuri, după cum în nopţile reci sunt atrase de lumina farului pasările călătoare, obosite şi îngheţate. Nimic mai mult...

Caii cotiră la dreapta. Zgomotul roţilor şi scârţâitul osiilor încetară deodată. Trăsura se zguduia puternic pe arcurile moi, coborând un povârniş repede. Romaşov

deschise ochii. Într-o vale adâncă, la picioarele lui, sclipeau în neorânduială sumedenie de luminiţe, când pierind după copacii şi după casele nevăzute, când ivindu-se din nou. Ai fi zis o mare mulţime împrăştiată, o fantastică procesiune cu torţe. O clipă veni o adiere caldă, ce mirosea a pelin, apoi o creangă mare, întunecata le atinse capetele şi călătorii se simţiră învăluiţi în aerul rece şi umed, ca de pivniţă veche.

— Unde mergem? mai întreba o dată Romaşov.

— La Zavalie! strigă ofiţerul de pe scăunaş, iar Romaşov îşi zise mirat: „A! Dar ăsta-i locotenentul Epifanov…

Mergem la Sleiferoaia.”

— Cum? N-ai fost niciodată acolo? făcu Vetkin.

— Duceţi-vă dracului amândoi! strigă Romaşov.

Dar Epifanov îi zise, răzind:

— Asculta, Iuri Alexeevici, vrei să le spunem că vii pentru întâia dată în viaţa? Hai? Te rog, puişorule! Sufleţelule!

Asta le place… Ce te costă?

O ceaţă deasă şi de nepătruns învălui iar conştiinţa lui

Romaşov. Deodată, parcă fără nici o întrerupere, se pomeni într-o sală mare, parchetata, cu scaune vieneze de-a lungul pereţilor. Perdelele lungi de stambă roşie cu flori galbene acopereau uşa de la intrare şi alte două uşi ale unor odăiţe întunecoase. Perdele la fel fluturau la ferestrele deschise care dădeau într-o curte de serviciu. Pe pereţi atârnau lămpi aprinse, luminând odaia îmbâcsită de fum şi de un miros iute de bucătărie evreiască. Din când în când, intra pe ferestre o mireasmă de iarbă proaspătă, de salcâm înflorit şi de adieri primăvăratice.

Sosiseră acolo vreo zece ofiţeri. Parcă toţi cântau, strigau şi râdeau în acelaşi timp. Romaşov, cu un zâmbet de naivă fericire pe buze, mergea de la unul la altul, recunoscându-i cu o plăcută uimire, ca şi cum i-ar fi văzut

pentru întâia oară în ziua aceea pe Lbov, Bek-Agamalov, Vetkin, Epifanov, Arceakovski, Olizîr şi alţii. Căpitanul Lescenko era şi el de faţa.

Stă la fereastră cu înfăţişarea lui veşnic supusă şi abătută.

Pe masă se iviră, ca prin farmec – cum, de altfel, se petrecea totul în seara aceea – sticle cu bere şi cu vişinata groasă.

Romaşov ciocni eu vecinul său şi, după ce bău şi-l sărută, simţi ca mâinile şi buzele-i erau lipicioase şi dulci.

Cinci, şase femei şedeau în mijlocul ofiţerilor. Una din ele părea o fetiţă de paisprezece ani... îmbrăcată ca un paj, cu coapsele strânse într-un tricou trandafiriu, sta pe genunchii lui Bek-Agamalov, jucându-se cu fireturile epoleţilor săi. Alta, o blondă grasă, cu bluză roşie de mătase şi fusta de culoare închisa, avea faţa mare, frumoasa şi pudrata, cu sprâncene negre, groase şi arcuite. Se apropie de Romaşov:

— Prichindelule, de ce eşti aşa de trist? Vino cu mine în odaie, zise ea cu glas scăzut.

Fără să se stingherească, se aşeza pe masă, picior peste picior. Fusta-i strimta dezvăluia o pulpă rotundă şi puternică.

Romaşov simţi că-i tremura mâinile şi i se tăie răsuflarea, întreba sfios:

— Cum te cheamă?

— Pe mine? Malvina! Nepăsătoare, se întoarse cu spatele la ofiţer, bălăbănindu-şi picioarele şi zise: Serveşte-mă cu o ţigara.

Doi muzicanţi evrei se arătară deodată, unul cu o vioară, celălalt cu o tamburină.

În sunetele false şi sâcâitoare ale unei polci însoţite de bătăi înăbuşite şi tremurătoare din tamburina, Olizar şi Arceakovski începură să joace un cancan. Săreau unul în faţa altuia, când pe un picior, când pe celălalt, pocnind din degete cu braţele întinse, apoi se trăgeau îndărăt,

îndepărtându-şi genunchii îndoiţi şi ducându-şi la subsuoara degetele cele mari de la mâini. Cu mişcări grosolane şi neruşinate, dădeau din şolduri, plecându-şi necuviincios trupul înainte şi înapoi. Deodată, Bek-Agamalov sari de pe scaun şi răcni aspru şi furios:

— Afara ţivilii! Îndată afară! Marş!

Doi civili stăteau în uşă. Îi cunoşteau toţi ofiţerii regimentului, că veneau adesea la seratele cercului militar. Erau doi tineri foarte cumsecade, unul funcţionar la administraţia financiară, iar celălalt mic moşier, frate cu portărelul.

Funcţionarul cu faţa palidă zâmbi în silă şi zise cu glas dulceag ce se străduia să pară firesc:

— Îngăduiţi-ne, domnilor... să rămânem în societatea dumneavoastră. Doar mă cunoaşteţi, domnilor... sunt Dubetki... domnilor! N-o să vă supărăm cu nimic, domnilor...

— Oamenii buni se împacă, adăugă fratele portărelului, râzând mânzeşte.

— Afa-a-ra! strigă Bek-Agamalov. Marş!...

— Domnilor, daţi afară „ţivilii”, se rânji Arceakovski.

Se isca mare zarvă. Şi-n încăpere, toată lumea se învârtea, râdea şi tropăia sau oftă. Lămpile aruncau, fumegând, mici limbi de foc spre tavan. Aerul rece de afară năvălea pe ferestre, răcorind fetele. Civilii erau acum în curte, unde strigau cu glasuri speriate, plângăreţe şi pline de furie neputincioasă:

— Las’ că v-o plătim noi! Vom reclama la comandantul regimentului şi-o să ne plângem şi guvernatorului! Cazonilor!

— Huo... huo... huide-o-o! Mama voastră... tipa cu glas subţire Vetkin, scoţând capul pe fereastră.

Lui Romaşov i se părea că toate întâmplările zilei se înlănţuiau fără nici o legătură între de, ca şi cum în faţa lui s-ar fi desfăşurat o bandă pestriţă cu poze tâmpite şi îngrozitoare ca într-un vis urât. Vioara începu iar să

scârţâie monoton, iar tamburina tremura înăbuşit. Un ofiţer, fără tunica, în cămaşa albă, juca pe vine în mijlocul încăperii, căzând în fiece clipă pe spate şi sprijinindu-se cu mâinile de podea. O femeiuşcă frumoasă şi slăbuţă, pe care Romaşov n-o băgase de seamă până atunci, cu părul negru despletit şi cu umerii slabi dezveliţi, îl cuprinse de gât cu braţele-i goale pe tristul Lescenko şi, silindu-se să acopere muzica şi larmă, îi urlă în ureche:

Când oftica te chinuieşte,
Ca varul faţa şi se-albeşte,
Iar doctorul sta şi păzeşte...

Bobetinski îşi arunca berea din pahar pe deasupra unui paravan într-una din odăiţele întunecoase, şi un glas gros, nemulţumit şi somnoros mormăia:

— Dar... domnilor... încetaţi odată! Cine face asta? E-o adevărata porcărie!

— la spune, eşti de mult aci? întreba Romaşov pe femeia cu bluză roşie, iar pe furiş, ca din întâmplare, îi puse mâna pe pulpa tare şi caldă.

Ea-i răspunse nu ştiu ce, dar el n-auzi nimic. Atenţia-i fu atrasă de o scenă neobişnuită.

Stegarul Lbov fugărea prin sala pe unul din muzicanţi, lovindu-l cu tamburina în cap. Evreul scotea gemete nearticulate şi, uitându-se înapoi cu spaimă, fugea dintr-un colţ într-altul, ridicându-şi drept pavăză faldurile lungi ale redingotei. Toată lumea râdea... Arceakovski se prăbuşi pe jos şi se tăvălea de râs. Apoi se auziră ţipetele ascuţite ale celuilalt muzicant. Cineva îi smulsese vioară din mină, trântind-o cu putere de podele. Se făcu ţăndări cu un zgomot melodios care se amesteca ciudat cu strigatul deznădăjduit al evreului. Pentru

Romaşov urmară câteva clipe de uitare desăvârşită. Deodată se trezi ca-n faţa unei vedenii de groază: toţi cei de faţa răcneau, alergau şi dădeau din mâini. În jurul lui

Bek-Agamalov se îngrămădise lume care o lua îndată la goană, împrăştiindu-se prin toată sala.

— Ieşiţi afară! Nu vreau să văd pe nimeni! răcnea ca un turbat Bek-Agamalov.

Scrâşnea din dinţi, ameninţa cu pumnii ridicaţi şi tropăia din picioare. Era stacojiu la faţa şi pe frunte i se umflaseră doua vine, groase ca nişte şireturi, care se uneau spre rădăcina nasului. Îşi lăsa ameninţător capul în jos, iar ochii şi mai rotunzi, ieşiţi din orbite, străluceau îngrozitor.

Parcă-i pierise graiul şi acum urlă ca o fiară înfuriata, cu glas sălbatic şi răsunător.

— A-a-a-a!

Deodată, întorcându-se pe neaşteptate spre stânga, îşi scoase fulgerător sabia din teacă şi, cu un şuierat ascuţit, ea scăpără deasupra capului său. Toţi cei din sală se repeziră spre uşi şi ferestre. Femeile ţipau isteric şi bărbaţii se împingeau unii pe alţii. Romaşov se simţi tarat iute spre uşă, iar cineva fugind pe lângă el, îi zgârie obrazul până la sânge cu un nasture sau cu colţul epoleţilor. În aceeaşi clipă, se auziră din curte glasurile grăbite şi speriate ce se acopereau unele pe altele. Romaşov rămase singur lângă uşă. Inima-i bătea puternic şi repede... Era stăpânit nu numai de fiorul ăsta de groază, ci şi de o presimţire plăcută, de o veselie sălbatică.

— Vă tai! strigă Bek-Agamalov, scrâşnind din dinţi.

Vederea spaimei generale îl îmbăta cu totul. Cu o putere de nebun, numai din câteva lovituri făcu ţăndări o masă, apoi lovi furios cu sabia în oglindă. Cioburile se împrăştiară în toate colţurile, ca o ploaie strălucitoare de culorile curcubeului. Dintr-o singură lovitură, sfărâma apoi toate sticlele şi paharele ce se găseau pe altă masă.

Deodată, se ridica un glas obraznic:

— Tâmpitule! Mojicule!

Ţipă femeia cu părul despletit şi cu braţele goale care,

cu câteva clipe mai înainte, îl îmbrăţişase pe Lescenko. Sta într-un colţ lângă soba, cu mâinile în şolduri, plecându-se înainte şi răcnind într-una cu glas de precupeaţă înşelata la socoteală.

— Tâmpitule! Mojicule! Golanule! Nu se sperie nimeni de tine! tâmpitule! tâmpitule! tâmpitule!

Bek-Agamalov îşi încrunta sprâncenele şi, pierzându-şi cumpătul, lăsa o clipă sabia în jos... Romaşov văzu cum se îngălbeneşte şi i se aprinde în ochi o licărire gălbuie, rău prevestitoare. În acelaşi timp, se pleca tot mai mult pe vine, ghemuindu-se cu capul între umeri, ca o fiară gata să se repeadă.

— Taci! răcni el răguşit.

— Tâmpitule! Boule! Armean afurisit! N-am să tac!

Tâmpitule! Tâmpitule! ţipă femeia, tremurând din tot trupul.

Romaşov simţea că se îngălbeneşte şi el tot mai tare, cu fiecare clipă. Avea în cap senzaţia lui cunoscută de gol, de uşurare şi parcă de eliberare. Un ciudat amestec de frica şi de veselie îi înalta sufletul ca într-o slabă ameţeala. Vedea ca Bek-Agamalov nu-şi ia ochii de la femeie şi ridica încet sabia deasupra capului. Deodată, Romaşov se simţi cuprins de un val fierbinte de voioşie nebunească, de groază, de frig, de îndrăzneală şi de ras. Aruncându-se înainte, auzi cum Bek-

Agamalov horcăie furios:

— N-ai să taci odată? Pentru cea din urmă oară, îţi...

Romaşov îl apucă de mâna cu o putere pe care nici el nu şi-o bănuia. Câteva clipe, cei doi ofiţeri se priviră drept în ochi, fără să clipească, la câţiva centimetri unul de altul. Romaşov auzea răsuflarea grăbită a lui Bek-Agamalov ca fornăitul unui cal, vedea albul ochilor lui înspăimântători cu pupilele scânteietoare şi fălcile-i albe care clănţăneau, scrâşnind, dar îşi dădea seama că flacăra de nebunie se stingea cu încetul pe chipul lui schimonosit. Cuprins de groaza şi de bucurie totodată, sta

astfel între viaţa şi moarte, ştiind totuşi ca el va birui în jocul acesta. Desigur, toţi cei care urmăreau de afară întâmplarea înţeleseseră toată primejdia. În curte, dincolo de ferestre, se făcu o tăcere atât de mare, încât deodată, la doi paşi în umbră, o privighetoare umplu văzduhul cu trilurile ei sonore.

— Dă-mi drumul! rosti anevoie Bek-Agamalov cu glas răguşit.

— Bek, n-ai să loveşti o femeie! zise liniştit Romaşov.

Ţi-ar părea rău toată viaţa! N-ai să loveşti, Bek!

Cele din urmă scântei de furie se stinseră în ochii lui Bek-Agamalov. Romaşov clipi repede, lăsa pleoapele în jos şi răsufla lung, ca după un leşin. Inima începu să-i bată repede şi neregulat ca de spaimă, şi capu-i era iar greu şi fierbinte.

— Dă-mi drumul! strigă din nou Bek-Agamalov smucindu-şi tare mina.

De data asta, Romaşov simţea că nu mai avea putere să i se împotrivească, nu se mai temea însa de el şi-i spuse cu glas duios şi blând, atingându-i uşor umărul:

— Iartă-mă... dar, mai târziu, tu singur o să-mi mulţumeşti!

Bek-Agamalov îşi baga zgomotos şi brusc sabia în teacă.

— Bine! Dă-o dracului! strigă el tot mânios, acum însa cu oarecare prefăcătorie şi sfială. O să ne răfuim între noi... N-aveai dreptul să...

Toţi cei care priviseră de afară întâmplarea pricepură că primejdia trecuse. Prinzând curaj, năvăliră grămada înăuntru cu hohote de ras silite şi începură să-l domolească pe Bek-

Agamalov cu o familiaritate prietenească. Totuşi el se potolise şi stă istovit; chipul lui care se întunecase deodată avea o înfăţişare obosită şi dispreţuitoare.

Veni în goană şi Sleiferoaia, o femeie grasă cu rochia slinoasă pe piept, cu ochi aspri, fără gene şi cu pungi

vinete.

Alerga de la unul la altul, trăgându-l pe fiecare ofiţer de mâneca sau de nasturii tunicii şi strigă cu glas tânguitor:

— Dar bine, domnilor, cine o să-mi plătească mie toate acestea: oglinda, masa, băuturile şi fetele?

Un necunoscut rămase să discute cu ea. Ceilalţi ofiţeri plecară toţi împreuna. Aerul curat şi proaspăt al nopţii de mai pătrundea blând şi plăcut în pieptul lui Romaşov şi un fior uşor şi voios îi umplea toată fiinţa. I se păru ca toate urmele beţiei piereau deodată din creierul lui că şterse cu un burete ud.

Bek-Agamalov se apropie şi-l luă de braţ.

— Romaşov, propuse el, suie-te aci, cu mine! Vrei?

Şedeau unul lângă altul şi Romaşov, plecat pe dreapta, se uita cum caii scoteau trăsura pe muchia dealului, săltându-şi crupele largi într-un galop neregulat. Atunci, Bek-Agamalov îi dibui pe întuneric mina şi i-o strânse puternic şi lung. Apoi nu mai schimbară o vorbă…

XIX

DAR EMOŢIA PRIN CARE TRECUSERĂ cu toţii stârni o enervare şi un dezechilibru general. În drum spre cerc, ofiţerii se purtară cu totul necuviincios.

Opriră un evreu care trecea pe stradă şi, după ce-l siliră să se apropie, îi smulseră căciula din cap. Trăsura porni mai departe, iar căciula i-o aruncară într-un copac dintr-o curte...

Bobetinski îşi bătu birjarul... Ceilalţi cântau în gura mare şi răcneau fără nici un rost. Numai Bek-Agamalov, care stă lângă Romaşov, tăcu tot drumul, supărat şi pufnind pe nări.

Cu toată oră înaintata, cercul militar mai era bine luminat şi plin de lume. În sala de joc şi-n cea de mese, la bufet şi la biliard, pretutindeni se îngrămădeau oameni ameţiţi de vin, de tutun şi de cărţi, cu tunicile descheiate, cu ochii ficşi, întunecaţi şi cu mişcări obosite. Romaşov, salutând mai mulţi ofiţeri, zări deodată cu mirare printre ei şi pe Nikolaev. Şedea lângă Osadci, era beat şi roşu la faţa, dar se ţinea bine. Când Romaşov se apropie de el, trecând pe lângă o masă, Nikolaev îi arunca o privire grăbită şi se întoarse îndată, ca să nu fie silit să-i dea mâna, căutând anume să înceapă o discuţie cu vecinul său.

— Vetkin, hai, cântă-ne ceva! strigă Osadci peste capul celorlalţi.

— Sa cînta-a-am ce-va-a! intonă Vetkin cu glas bisericesc.

— Sa cînta-a-am ce-va-a! să cînta-a-am ce-va-a! repetară ceilalţi tare şi pe acelaşi ton.

Vetkin îngâna repede că dascălii:

Jos, la popă-n bătătură,
Trei deodată se bătură;
Popă, dascăl, clopotar,
Toţi trag într-un secretar,
Trimis de guvernator,
Ţin’te bine, Nicipor...

— Ţin’te bine, Nicipor... răspunse corul liniştit, în deplină armonie, susţinută şi încălzită parcă de vocea cântătoare de bas a lui Osadci.

Vetkin dirija, în picioare pe o masă, cu braţele întinse peste capetele cântăreţilor. Îşi rotea ochii ba furios, ba înduioşat şi încuviinţator, şuierând spre cei care cântau fals ori domolind repeziţii cu o uşoară şi abia simţită tremurare a mâinii desfăcute.

— Căpitan Lescenko, cânţi fals! Te-o fi călcat un urs pe ureche... Taci din gura! strigă Osadci. Domnilor, da’ tăceţi odată. Nu faceţi zgomot când se cântă lângă voi.

Vetkin îngâna înainte:

Un ţara-an boga-at, ehe-e,
Bea mereu doar punci glasé-é-é...

Te usturau ochii de fumul de tutun,. Muşamaua de pe masă era lipicioasă, iar Romaşov îşi aminti ca-n seara aceea nu se spălase pe mâini. Ieşi din sala şi trecu prin curte spre încăperea denumită „camera musafirilor”, unde se găsea totdeauna un lavoar. Era o cămăruţă goală şi rece cu o singură fereastră. La perete, două paturi despărţite printr-o măsuţă de noapte, ca la spital. Acolo nu se schimbă niciodată rufăria, nu se mătura pe jos şi nici nu se aerisea vreodată, aşa că mirosea greu a închis,

a rufe murdare, a fum de tutun vechi şi a unsoare de cizme. Încăperea slujea pentru cazarea ofiţerilor din cantonamentele îndepărtate, chemaţi la statul-major al regimentului. Dar, în timpul seratelor, era obiceiul să fie întinşi pe pat câte doi sau chiar trei ofiţeri beţi. Aşa că i se mai spunea şi „camera mortuară” sau „morgă”. Denumirea aceasta ascundea, fără voie, o groaznică ironie a sorţii – de când venise regimentul în garnizoana aceasta, tocmai în „camera de musafiri”, şi chiar pe cele două paturi, se împuşcaseră câţiva ofiţeri şi o ordonanţa. De altfel, nu era an în care să nu se sinucidă un ofiţer din regiment.

Când Romaşov intra la „morga”, doi oameni şedeau pe întuneric la căpătâiul paturilor lângă fereastra şi nu şi-ar fi dat seama de prezenţa lor, dacă n-ar fi auzit un foşnet slab. Îi recunoscu anevoie, abia după ce se apropie, plecându-se spre ei. Erau căpitanul Klodt, un beţiv şi un hoţ, îndepărtat de la comanda companiei, şi sublocotenentul Zolotuhin, un lungan mai în vârstă, chel, jucător de cărţi, scandalagiu, rău de gură şi mare ajutor, din cei care rămân o viaţa întreaga sublocotenenţi. Pe noptiera dintre ei, lucea uşor o sticlă de rachiu cu două pahare pline, lângă o farfurie goală cu urme de sos.

Amândoi băutorii tăceau, parcă voiau să se ascundă de camaradul care intrase, iar când Romaşov se uită să vadă cine sunt, suriseră cu şiretenie în beznă, cu ochii în podea.

— Dumnezeule, dar ce căutaţi aci? întreba Romaşov speriat.

— Sstt! făcu tainic Zolotuhin, oprindu-l cu degetul ridicat. Stai, nu ne tulbura!

— Încet! şuşoti scurt Klodt.

Deodată din depărtare se auzi uruitul unei căruţe.

Atunci, amândoi îşi ridicară paharele în grabă, le ciocniră şi băură în acelaşi timp.

— Ce înseamnă asta? strigă neliniştit Romaşov.

— Dragul meu... şopti Klodt cu tâlc, asta-i un fel de gustare... Bem în cinstea căruţei care a trecut! Ascultă, tinere!, zise el, întorcându-se către Zolotuhin. Ei, acuma, în cinstea cui mai bem? Vrei să ciocnim pentru razele lunii?

— Pentru lună am mai băut! răspunse foarte serios Zolotuhin, privind secera îngusta a lunii care se vedea tristă, jos pe cer, deasupra oraşului. Aşteaptă... Poate că lătra vreun câine... Taci din gura!

Şopteau astfel, plecându-se unul spre altul, cu totul cuprinşi de grija asta năstruşnică de beţivi. În acelaşi timp, din sala de mese ajungeau sunetele înăbuşite ale cântării bisericeşti, armonioasa şi tristă, ca o rugăciune de înmormântare ce venea de departe.

Romaşov îşi ridică braţele şi se prinse cu mâinile de cap.

— Pentru numele lui Dumnezeu, încetaţi domnilor! E groaznic! zise el abătut.

— Du-te dracului! urla deodată Zolotuhin. Adică, nu?

Mai stai... înainte de a pleca, trebuie să pocneşti un păhărel cu doi oameni de treaba ca noi. Nu, nu... N-ai să ne tragi pe sfoară! Ţine-l tu căpitane, ca eu încui uşa...

Săriră amândoi de pe pat şi, cu un ras plin de viclenie smintită, încercară să-l prindă. Odaia întunecoasa ce mirosea urât. Beţia asta ciudată şi tainică, pe întuneric şi la miezul nopţii, cei doi ţicniţi, toate laolaltă treziră în Romaşov un fior de groază, de moarte şi de nebunie. Scoţând un strigăt ascuţit, îl izbi pe Zolotuhin într-o parte şi ieşi de la „morga”, tremurând tot.

Simţea că ar trebui să se întoarcă acasă, dar un imbold de neînţeles îl împinse iar în sala de mese. Mulţi ofiţeri moţăiau pe scaune sau pe prichiciul ferestrelor. Era o căldură de nesuferit în care lămpile şi luminările ardeau fără să pâlpâie, cu toate ca geamurile erau deschise. Soldaţii de serviciu şi de la bufet, frânţi de oboseală, aţipeau de-a-n picioarele, căscând în fiecare clipă doar pe

nări, că nu îndrăzneau să-şi descleşteze fălcile. Totuşi, beţia aceasta generală şi îngrozitoare nu se mai sfârşea.

Vetkin, în picioare pe masă, cânta cu glas subţire şi sentimental de tenor:

Ca valurile repezi,
Trec ale vieţii zile...

Mulţi ofiţeri din regiment, fii de preoţi, cântau bine în cor, chiar când erau beţi. Adeseori, o melodie simplă, tristă şi mişcătoare, înnobila cuvintele triviale. Atunci, se întristau o clipă şi simţeau că se înăbuşă sub tavanul jos, în sala cu aer îmbâcsit şi-n viaţa aceasta mărginită, meschina şi fără orizont.

Când mori, o să te-ngroape,
Oricum ai fi trăit
Pe lumea asta...

cântă cu foc Vetkin, iar ochii lui blajini şi prostănaci se umpluseră de lacrimi. Era mişcat de propriul său glas pătimaş, subţire şi de armonia generală a corului. Arceakovski îi ţinea isonul cu mare grijă. Ca să-i vibreze vocea, îşi tremura cu două degete mărul lui Adam. Osadci susţinea corul cu glasul lui de bas adânc şi tărăgănat, iar celelalte voci parcă pluteau pe valuri întunecate, în sunetele acestea joase ca de orgă.

După ce isprăviră de cântat, se făcu o clipă de tăcere. În focul beţiei, toţi se cufundară în gândurile lor. Deodată, Osadci lăsa ochii în jos, se uita la masă şi începu să cânte cu glas scăzut:

„Cei ce aţi umblat pre calea cea strâmba, toţi care întru viaţa, crucea că jugul aţi purtat...”

— Da’ isprăviţi odată, zise plictisit cineva. V-aţi agăţat de ruga asta de înmormântare şi aţi cântat-o de zece ori până acum.

Totuşi ceilalţi îi şi ţineau isonul şi, în sala murdară şi afumată, cu mucuri de ţigară şi cu scuipat pe jos, răsunară sunetele curate şi limpezi din slujba morţilor, după sfântul Ioan

Damascenul, pătrunse de o tristeţe apăsătoare, adâncă şi de pătimaşa părere de rău după viaţa:

„Şi voi ce cu credinţă m-aţi urmat pre mine, veniţi de luaţi darurile pe care le-am gătit vouă şi cununile cereşti…”

Arceakovski cunoştea liturghia tot aşa de bine ca un preot şi dădu răspunsul:

„Să zicem toţi din tot sufletul nostru, să zicem.

Astfel cântară toată slujba de înmormântare.

Când veni rândul veşnicei pomeniri, Osadci, cu capul plecat, cu gâtul întins şi cu o privire ciudată, plină de înfricoşătoare răutate în ochii lui trişti, cânta cu voce gravă care tremura ca sunetele unui contrabas:

„Cu sfinţii odihneşte, Hristoase, sufletul adormitului, robului tău Nichifor…” – aici Osadci îi trase deodată o groaznică şi neruşinată înjurătură – „Şi fă-i lui, Doamne, veşnica pomenire…”

Romaşov sari ars de la locul lui şi bătu cu pumnul în masa ca un turbat:

— Nu îngădui una ca asta! Linişte! strigă el cu glas răsunător şi îndurerat. De ce să ne batem joc? Domnule căpitan, doar nu-ţi arde de ras… Dumneata suferi şi ţi-e groaza! Văd eu! Ştiu bine ce ai pe suflet!

În mijlocul tăcerii generale ce domni o clipă, se ridica un glas nedumerit

— E beat?

Dar tot atunci, ca şi cu câteva ceasuri mai înainte la Sleiferoaia, se stârni mare larmă şi toţi începură să urle şi să ţopăie, îngrămădindu-se într-un fel de ghem pestriţ ce se-nvârtea zgomotos. Sărind jos de pe masă, Vetkin se lovi cu capul de lampa din tavan, care se clătina în zig-zag-uri mari şi line, iar umbrele oamenilor înnebuniţi ba

creşteau uriaşe, ba piereau sub podea, încolăcindu-se şi tremurând înfiorător de-a lungul pereţilor albi şi pe tavan.

Tot ce se întâmpla la cerc acum cu oamenii aceştia prea aţiţaţi, scoşi din minţi, nenorociţi şi beţi, se desfăşura repede, într-un chip nesăbuit şi fără putinţă de îndreptare. Parcă un diavol rău şi smintit ar fi pus stăpânire pe ei, cu o furie batjocoritoare, silindu-i să spună vorbe mârşave şi să facă gesturi urâte şi necuviincioase.

În mijlocul acestui iad, Romaşov zări deodată lângă el o faţa cu gura schimonosită şi strâmbă de atâtea răcnete, pe care la început nici n-o recunoscu, de tare ce o slutise furia. Era Nikolaev care, cu spume la gură şi cu un tremur nervos al obrazului sub ochiul stâng, striga la el:

— Dumneata faci de ruşine regimentul! N-ai dreptul să vorbeşti! Dumneata şi de-alde Nazanski! Mucosule!

Romaşov simţi că-l trage cineva încet înapoi. Se întoarse şi-l recunoscu pe Bek-Agamalov, dar nu-l lua în seamă şi uita numaidecât de el.

Se îngălbeni la gândul celor ce aveau să se întâmple şi zise cu glas slab şi răguşit, zâmbind dureros şi jalnic:

— Ce amestec are aici Nazanski? Poate că dumneata ai anumite pricini ascunse să fi nemulţumit de el?

— Am să te pălmuiesc! Ticălosule! Măgarule! răcni Nikolaev cu glas ascuţit de parcă lătra. Mojicule!

Ridică fără veste pumnul asupra lui Romaşov, privindu-l ameninţător, dar nu îndrăzni să lovească. Romaşov simţi că-i vine rău de la stomac şi-l cuprinse un fel de sfârşeală, cât pe ce să leşine. Până atunci, nu băgase de seamă că tine ceva în mâna dreaptă. Deodată, cu o mişcare scurtă şi grăbită, azvârli în faţa lui Nikolaev berea care-i mai rămăsese în pahar.

În aceeaşi clipă, îl fulgeră o durere în ochiul stâng, din care ţâşniră scântei albe, orbitoare... Cu un urlet lung de fiară se arunca asupra lui Nikolaev. Amândoi se prăbuşiră cu zgomot pe jos, cu mâinile şi cu picioarele încleştate, şi

se rostogoleau, răsturnând scaunele şi înghiţind colbul murdar şi duhnitor.

Se sfâşiau, se striveau, se strângeau unul pe altul, mugind înăbuşit şi gâfâind.

Mai târziu, Romaşov îşi aminti că degetele lui dăduseră din întâmplare de buzele lui Nikolaev şi că se străduise să-i rupă gura asta lipicioasă, dezgustătoare şi fierbinte... în lupta aceasta nebună, nici nu mai simţea durere când se lovea cu capul şi cu coatele de podea...

De asemenea, nu ştia nici cum s-a isprăvit... Se pomeni în picioare, într-un colţ, unde fusese împins, după ce-l despărţiseră de Nikolaev. Bek-Agamalov îi dădea să bea apă, dar dinţii îi clănţăneau aşa de tare de pahar ca se temea să nu-l sparga şi să înghită vreo bucată de sticlă. Tunica-i era ruptă la subsuoară şi la spate, iar un epolet smuls se bălăbănea într-un fir de aţă. I se tăiase graiul şi vorbea doar încet numai cu buzele:

— Las' că-i... arăt eu!... îl provoc la duel!...

Bătrânul Leh care, până atunci, moţăise fără grijă la capătul mesei, se trezi acum cu totul şi rosti cu glas poruncitor şi cu neobişnuita asprime:

— Domnilor, ca ofiţer mai vechi, vă ordon să plecaţi îndată acasă! Aţi înţeles, domnilor? îndată! mâine dimineaţă, voi raporta domnului colonel cele petrecute.

Toţi se împrăştiară ruşinaţi, abătuţi, ferindu-se să se uite unul la altul. Fiecare se temea să nu citească în ochii celuilalt propria-i groaza, amărăciunea umilinţei, vinovăţia şi spaima de mic animal, rău şi murdar, a cărui minte întunecata fusese deodată puternic luminată de o licărire de conştiinţă omenească.

Se făcea ziua, cerul era albastru şi limpede, iar aerul, liniştit şi răcoros. Copacii umezi, învăluiţi într-o ceaţă abia simţită, se dezmeticeau tăcuţi din visurile lor întunecoase şi tainice de peste noapte. Întorcându-se acasă, Romaşov privea cerul, copacii, iarba udă şi argintie de rouă, şi se simţea mic, mişel, urât şi grozav de singur în mijlocul

acestei curate şi fermecătoare dimineţi care zâmbea, trezindu-se din vis.

XX

ÎN ACEEAŞI ZI – ERA ÎNTR-O miercuri – Romaşov primi o scurtă notă oficială:

„Consiliul de onoare al ofiţerilor din regimentul de infanterie N... invita pe sublocotenentul Romaşov să de prezinte la ora şase în sala cercului militar. Ţinuta de rigoare.

Preşedinte
Locotenent-colonel Migunov

Fără voie, Romaşov nu-şi putu stăpâni un zâmbet trist; aceasta „ţinuta de rigoare” – tunica cu epoleţi şi centiron la culoare – se poartă numai în împrejurări oficiale, la judecăţi, mustrări publice şi cu prilejul înfăţişărilor neplăcute de tot felul în faţa şefilor.

Pe la şase sosi la cerc şi porunci ordonanţei să-l anunţe la preşedintele consiliului. A fost rugat să mai aştepte.

Se aşeză în sala popotei, lângă fereastra deschisă, lua un ziar şi începu să-l citească maşinal numai cu ochii, fără nici un interes şi fără să înţeleagă nimic. Trei ofiţeri, care se aflau în sală, îi răspunseră rece la salut şi prinseră a şopoti aşa ca el să n-audă. Numai sublocotenentul Mihin, cu ochii umezi, îi strânse mâna tare şi lung, dar nu scoase o vorbă, se înroşi, apoi se îmbracă în grabă cu stângăcie şi plecă. Curînd intra şi Nikolaev pe uşa dinspre bufet.

Era palid, pleoapele i se înnegriseră, obrazul stâng îi tremura mereu, iar sub tâmpla avea o vânătaie mare şi

umflată.

Romaşov văzu pe dinaintea ochilor, vie şi chinuitoare, încăierarea din ajun. Ghemuit, cu faţa schimonosită şi copleşit de greutatea acestor ruşinoase amintiri, se ascunse după ziar şi închise strâns ochii.

Îl auzi pe Nikolaev cerând un păhărel de coniac la bufet şi luându-şi rămas bun de la cineva. Apoi îl simţi că trece pe lângă el. Uşa se închise.

După câteva clipe, desluşi deodată în spatele lui o şoaptă uşoară dinspre curte:

— Nu întoarce capul! Stai jos liniştit! Ascultă-mă!

Era Nikolaev. Ziarul tremura în mâinile lui Romaşov.

— De fapt, n-am dreptul să vorbesc cu dumneata… Dar dă-le dracului de subtilităţi franţuzeşti! Ce s-a întâmplat nu se mai poate îndrepta… Totuşi, te socot drept un om de onoare… Te rog, m-auzi? Nici o vorbă despre soţia mea şi despre scrisorile anonime… înţelegi?

Ascunzându-se după gazeta de privirile camarazilor, Romaşov încuviinţa uşor din cap. În curte scârţâiau paşi pe nisip.

Abia după cinci minute, se întoarse şi privi în curte… Nikolaev nu se mai zărea.

— Domnule sublocotenent, zise ordonanţa care se ivi deodată înaintea lui. Domnul colonel vă roagă să intraţi.

În sală, de-a lungul peretelui îngust, câteva mese de joc aşezate una lângă alta erau acoperite cu un postav verde. Membrii consiliului luaseră loc în jur cu spatele la ferestre, aşa ca fetele lor păreau întunecate. La mijloc, într-un fotoliu sta preşedintele, locotenent-colonelul Migunov, om gras şi trufaş, cu gât scurt şi adus din spate.. La dreapta şi la stânga lui, şedeau locotenent-coloneii Rafalski şi Leh, apoi căpitanii Osadci şi

Peterson, iar la margini, căpitanii Duvernois şi Dorosenko, casierul regimentului. Nu era nimic pe masă şi numai Dorosenko, raportorul consiliului, avea în faţa lui un mic teanc de hârtii. Era răcoare şi cam întuneric în

sala mare şi goală, deşi afară era o zi caldă şi luminoasă. Mirosea a lemn vechi, a mucegai şi a mobilă cu tapiţeria mâncată de molii.

Preşedintele îşi puse amândouă mâinile mari, albe şi grase pe postavul mesei apoi, privindu-şi palmele pe rând, începu cu glas monoton:

— Sublocotenent Romaşov, consiliul de onoare al ofiţerilor, întrunit din ordinul domnului colonel, e însărcinat să stabilească în ce împrejurări s-a produs conflictul regretabil şi neîngăduit în lumea militară, care a avut loc ieri între dumneata şi locotenentul Nikolaev. Te rog să ne expui cazul cât se poate mai amănunţit.

Romaşov sta înaintea lor, cu mâinile lăsate în jos şi-şi frământa şapca. Se simţea descumpănit, stângaci şi pierdut, ca odinioară la şcoală când cădea la examen. Cu glas întretăiat, cu fraze încâlcite, fără nici o legătură între de şi presărate cu interjecţii fără rost, începu declaraţia. În acelaşi timp, îşi plimbă privirea de la un judecător la altul, încercând să-şi dea seama ce impresie făcea asupra lor. „Migunov e nepăsător, parca-i de piatră, dar e măgulit de neobişnuit său rol de preşedinte şi de marea putere şi răspundere pe care i-o da însărcinarea aceasta. Locotenent-colonelul Brehm are o privire plină de milă, o privire de femeie. A, dragul meu Brehm, îţi mai aduci aminte că mi-ai împrumutat zece ruble? Bătrânul Leh îşi ia rolul în serios. Azi e treaz... Are sub ochi două pungi ca două semne de rană. El nu-i împotriva mea, dar în lunga lui carieră a făcut atâtea isprăvi la cerc, încât acum va fi apărătorul aspru şi neînduplecat al onoarei ofiţereşti. Cât despre Osadci şi Peterson, ăştia-mi sunt adevăraţi duşmani! După lege, sigur c-aş putea să cer înlocuirea lui Osadci, fiindcă toată cearta s-a iscat numai de la prohodul pe care l-a cântat... Eh, parcă nu-i totuna? Peterson zâmbeşte uşor numai cu un colţ al gurii. În zâmbetul lui e ceva răutăcios, josnic şi veninos. Oare ştie ceva de scrisorile anonime? Duvernois are faţa somnoroasă şi

ochii ca două bile mari şi tulbur'. Duvernois nu mă înghite! Nici Dorosenko, de altfel... Un sublocotenent care iscăleşte numai de primirea soldei, dar n-o încasează niciodată! Stai prost, scumpul meu Iuri Alexeevici!

— Îngăduiţi-mi o clipă, zise deodată Osadci. Domnule colonel, mă autorizaţi să pun o întrebare?

— Poftim, încuviinţa Migunov, plecându-şi grav capul.

— Sublocotenent Romaşov, începu răspicat Osadci, binevoieşte să ne spui unde ai fost înainte de a veni la cerc în starea în care erai?

Romaşov se înroşi şi simţi cum fruntea i se îmbrobonează dintr-o dată.

— Am fost... am fost... într-un anumit loc... şi adăuga aproape în şoaptă, într-o casă de toleranţă.

— A-ha, ai fost într-o casă de toleranţă? repeta înadins

Osadci cu glas tare şi cu o necruţătoare stăruinţă. Desigur c-ai băut ceva şi în stabilimentul acela.

— Da, am băut! răspunse scurt Romaşov.

— Bine! Nu mai am nimic de întrebat, spuse Osadci, întorcându-se către preşedinte.

— Te rog să-ţi urmezi declaraţia, relua Migunov. Aşadar, te-ai oprit la clipa când ai azvârlit berea în obrazul locotenentului Nikolaev... Mai departe?

Romaşov istorisi fără şir, dar sincer şi amănunţit, întâmplarea din ajun. Începea tocmai să mărturisească neîndemânatic şi ruşinat, ce rău îi părea de purtarea lui, când căpitanul

Peterson îl opri. Frecându-şi, parcă le-ar fi spălat, mâinile osoase şi galbene cu degete lungi şi cu unghii albastre ca de mort, zise cu o politeţe exagerată, aproape mângâietoare, şi cu glas subţire şi insinuant:

— Da, desigur, toate acestea fac cinste frumoaselor dumitale sentimente... Dar ia spune, sublocotenent Romaşov... până la aceasta nenorocită şi neplăcuta întâmplare, n-ai fost niciodată în casa locotenentului Nikolaev?

Romaşov, cu atenţia încordata şi fără să se uite la Peterson, răspunse scurt şi aspru, întorcându-se spre preşedinte:

— Ba da, am fost! Dar nu înţeleg ce legătură are aceasta cu procesul.

— Aşteaptă o clipă! Te rog să răspundă numai la întrebări, observa Peterson. Vreau să te întreb dacă, în afară de serviciu, nu erau între locotenentul Nikolaev şi dumneata motive particulare de duşmănie, cu caracter, ca să zic aşa, casnic, privat?

Romaşov se îndrepta din mijloc şi se uita cu ura în ochii întunecaţi de ofticos ai lui Peterson.

— Nu mă duceam mai des la Nikolaev decât la ceilalţi cunoscuţi! răspunse el tare şi tăios. Nu era înainte nici un fel de duşmănie între noi... Tot ce s-a petrecut a fost ceva întâmplător şi neaşteptat, fiindcă eram beţi amândoi.

— He!... He!... He!... Am mai auzit despre beţia asta, îl opri iar Peterson, dar vreau să te întreb numai, dacă între dumneavoastră nu mai fusese cumva vreo ceartă? Nu... nu chiar o ceartă, pricepi, ci doar o neînţelegere sau o încordare, din vreo pricină particulară... să zicem o nepotrivire de păreri sau vreo intrigă oarecare. Hei?

— Domnule preşedinte, pot să nu răspund la unele întrebări? zise deodată Romaşov.

— Da, poţi! încuviinţa rece Migunov. Dacă vrei, poţi chiar să nu dai nici o declaraţie, ori s-o dai în scris. E dreptul dumitale.

— În cazul acesta, declar că nu voi răspunde la nici una din întrebările pe care mi le-a pus domnul căpitan Peterson! adăuga Romaşov. Va fi mai bine şi pentru domnia-sa şi pentru mine.

I se mai cerură câteva amănunte fără însemnătate, după care preşedintele îi spuse că era liber. Totuşi, mai fu chemat de două ori pentru a da lămuriri complimentare: întâia dată, chiar în aceeaşi seară, şi a doua – joi dimineaţă. Cu toată lipsa lui de experienţă, Romaşov

înţelegea că consiliul proceda fără pricepere şi cu o neîngăduită nepăsare, făcând o mulţime de greşeli şi dând dovadă de lipsa de tact. Cea mai mare abatere era ca membrii consiliului de onoare nu se sfiau să pălăvrăgească fără rost, deşi articolul 149 din regulament oprea cu asprime divulgarea deliberărilor. Povesteau nevestelor întâmplările din fiecare şedinţa, iar acestea le repetau doamnelor pe care le cunoşteau în oraş care, la rândul lor, le transmiteau croitoreselor, moaşelor şi chiar servitoarelor.

În douăzeci şi patru de ore, Romaşov ajunse tinta bârfelilor şi „eroul zilei”. Când trecea pe stradă, lumea îl privea de la toate ferestrele, de după portiţe, din grădini şi prin crăpăturile gardurilor.

Femeile şi-l arătau de departe cu degetul şi auzea cum în urma lui i se şuşotea grăbit numele. În oraş nu se mai îndoia nimeni ca între el şi Nikolaev va avea loc un duel... Se făcea chiar prinsoare cine va fi biruitorul. Joi dimineaţă, se duse la cerc şi, trecând prin dreptul casei Lîkaceovilor, auzi deodată că-l strigă cineva:

— Iuri Alexeevici, Iuri Alexeevici, ia vino încoace!

Se opri, ridicându-şi capul. Katia Lîkaceova era în picioare după gard, cocoţată pe o bancă din grădină. Purta un capot japonez de dimineaţă, subţire, decoltat în triunghi ce-i dezvăluia gâtul gingaş şi frumos. Era atât de fragedă, de trandafirie şi de aţâţătoare, încât Romaşov se învioră o clipă.

Plecându-se peste gard, ea-i întinse mâna încă umedă şi rece după spălat şi începu să pălăvrăgească, graseind:

— De ce nu mai vii pe la noi? Nu-i fhrumos să-ţi uiţi phrietenii, hrăutăciosule... hrăutăciosule, hrăutăciosule... tss... tss... tsss... ştiu tot... tot... tot... Deodată, făcu ochi mari speriaţi şi zise: Ia asta şi leagă-ţi-o la gât; neapărat, neapărat să ţi-o legi

Scoase din sân un fel de punguţă de mătase albastră cu şnur în care era smirnă şi i-o puse grăbit în mina.

Punguţa mai păstra căldura trupului ei.

— Măcar ajută la ceva? întrebă Romaşov în glumă. Ce-i asta?

— E sfinţită! Nu cumva să-ţi baţi joc, păgânule! Hrăutăciosule!

„Am ajuns la modă acum! Drăguţă fată!” gândi Romaşov, luându-şi rămas bun de la Katia. Totuşi nici de data aceasta nu putu să se stăpânească şi iar ticlui o frază frumoasă la persoana a treia:

„Un zâmbet plin de bunătate se ivi pe chipul aspru al vechiului duelist”

În seara aceleiaşi zile, fu chemat din nou în faţa consiliului; dar de data aceasta împreună cu Nikolaev. Amândoi adversarii stăteau în picioare unul lângă altul, înaintea judecătorilor. Nu-şi aruncară nici o privire, fiecare simţea însă starea sufletească a celuilalt, fiind cuprinşi de aceeaşi adâncă tulburare. Amândoi se uitau ţintă la preşedinte, când le citi hotărârea consiliului:

„Consiliul de onoare al ofiţerilor din regimentul de infanterie N... compus din – urmau numele şi gradele judecătorilor – întrunit sub preşedenţia locotenent-colonelului Migunov, cercetând cazul privitor la conflictul de la cercul militar dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov, hotărăşte: Dat fiind gravele ofense reciproce, conflictul nu poate fi lichidat prin împăcare, duelul fiind singurul mijloc de a da satisfacţie onoarei şi demnităţii ofiţereşti jignite. Hotărârea consiliului e aprobată de domnul comandant al regimentului”

Isprăvind de citit, Migunov îşi scoase ochelarii şi-i băgă în toc.

— Nu vă mai rămâne, domnilor, zise el cu glas solemn şi sever, decât să vă alegeţi martorii, câte doi de fiecare, şi să-i trimiteţi diseară la ora nouă, aici, la cerc, unde vor stabili împreună cu noi condiţiile duelului. Totuşi, adăugă el, ridicându-se în picioare şi punându-şi tocul de ochelari

în buzunarul de la spate, hotărârea consiliului nu este obligatorie... Fiecare dintre dumneavoastră e liber să se bată în duel, ori... Migunov îşi desfăcu larg braţele şi, după o scurtă pauză, urmă... ori să părăsească serviciul. Şi acum, domnilor, sunteţi liberi... încă două vorbe... dar nu în calitate de preşedinte al consiliului, ci ca un camarad mai vechi. V-aş sfătui, domnilor, să vă abţineţi de a mai merge pe la cerc până la duel. Asta, pentru a înlătura uncie complicaţii... la revedere!

Nikolaev se întoarse scurt şi ieşi din sală cu paşi grăbiţi, în urma lui, plecă încet şi Romaşov. Nu se temea, se simţi însă deodată neobişnuit de singur, parcă s-ar fi rupt de lumea întreagă. Coborând treptele, privi lung şi cu o mirare mută cerul, copacii, vaca dintr-o curte vecină, vrăbiile care se scăldau în colbul din mijlocul drumului, şi gândi: „Iată, totu-i plin de viaţă, totul se frământă, se mişcă, creşte şi se bucură, numai pe mine nu mă mai interesează nimic şi nu-mi mai trebuie nimic. Sunt osândit... Sunt singur pe lume.”

Istovit, porni anevoie să-i caute pe Bek-Agamalov şi pe Yetkin pe care se hotărâse să-i ia drept martori.

Amândoi primiră bucuros: Bek-Agamalov cu o înfăţişare tristă şi stăpânită, iar Vetkin cu o călduroasă strângere de mână, plină de înţelegere.

Romaşov nu voia să se întoarcă acasă, unde era înfiorător de trist. În clipele acestea grele, de deprimare morală, de singurătate şi de silă de viaţă, avea nevoie de un prieten sincer şi apropiat, cu suflet ales şi minte ageră şi înţelegătoare.

Şi, deodată, se gândi la Nazanski.

XXI

CA DE OBICEI, NAZANSKI ERA acasă. De abia se trezise dintr-un somn greu după beţie şi stă în pat, numai în cămaşă de noapte şi cu mâinile sub cap. Avea ochii tulburi, obosiţi şi nepăsători, iar obrazu-i mai păstra expresia adormită când Romaşov, plecându-se peste el, îi zise cu glas nesigur şi tulburat:

— Bună ziua, Vasâli Nilîci, nu te supăr?

— Bună ziua! răspunse răguşit şi slab Nazanski. Ce mai nou? la loc!

Îi întinse mâna fierbinte şi umedă, dar nu se uită la el ca la un camarad iubit căruia-i purta interes, ci ca la o arătare obişnuită dintr-un vis îndepărtat şi trist.

— Nu te simţi bine? întrebă cu sfială Romaşov, aşezându-se la picioarele patului. Atunci nu vreu să te supăr... Mă duc!

Nazanski ridică puţin capul de pe pernă şi, încreţindu-şi faţa, se străduia să-l privească.

— Nu... Aşteaptă... Ah, ce tare mă doare capul! Ascultă, Gheorghi Alexeevici... ţi s-a întâmplat ceva... ceva neobişnuit! Stai oleacă – nu pot să-mi adun gândurile... Ce-i cu dumneata?

Romaşov se uită la el cu o compătimire mută. Chipul lui Nazanski se schimbase ciudat de când cei doi ofiţeri nu se mai văzuseră. Ochii cu cearcăne negre erau adânciţi în fundul capului, tâmplele se îngălbeniseră, iar obrajii cu pielea murdară şi zbârcită îi atârnau, scofâlciţi şi acoperiţi cu fire de barba rare şi creţe.

— Nimic deosebit, voiam numai să te văd, răspunse firesc Romaşov. Ştii că mâine mă bat în duel cu Nikolaev... Mi-e silă să mă întorc acasă... Ei, dar nu-i nimic. La revedere! înţelegi, simţeam nevoia să schimb o vorbă cu cineva... Mi-e inima grea.

Nazanski închise ochii şi faţa i se strâmba dureros. Se vedea că, într-o mare încordare a voinţei, se străduia să-şi vină în fire. Când deschise iar ochii, o licărire de înţelegere plină de căldură lucea în ei.

— Nu, aşteaptă!... Uite ce-o să facem! Nazanski se întoarse cu greu pe o coastă şi se rezemă în cot. Ia de colo din dulăpior... Ştii... nu, nu vreau mere... Sunt bomboane de mentă... Mulţumesc, dragul meu! Uite ce-o să facem... Pfui, ce porcărie!... Du-mă undeva afară, la aer. Aici mă înăbuş şi mi-e frică... Am tot timpul halucinaţii îngrozitoare. Hai să ne plimbăm cu barca şi să mai vorbim... Vrei?

Strâmbându-se cu dezgust, bău apoi câteva păhărele de-a rândul şi Romaşov văzu cum i se înviorau ochii albaştri, recăpătându-şi strălucirea şi frumuseţea.

Ieşind din casă, luară o birjă şi porniră spre râu, afară din oraş. De o parte a zăgazului, se înălţa o moară cu turbine, o clădire roşie foarte mare, iar de cealaltă se înşirau cabinele de baie, unde se închiriau şi bărci. Romaşov luă vâslele în mină, iar Nazanski se aşeză la cârma pe jumătate culcat, învelindu-se cu mantaua.

Înfrânat de zăgaz, râul era larg şi liniştit ca un iaz mare. Amândouă malurile se ridicau drepte, acoperite de o iarbă atât de netedă şi de un verde atât de luminos şi de viu, că-ţi venea s-o mângâi. Lângă ţărmuri ieşeau din apă trestii verzi, iar nuferii îşi înălţau florile albe şi mari printre frunzele late, întunecate şi rotunde.

Romaşov istorisi cu de-amănuntul cearta lui cu Nikolaev. Nazanski îl ascultă dus pe gânduri, cu capul plecat şi uitându-se la valurile pe care partea de dinainte a bărcii le despică în şuvoaie groase şi leneşe, ca de sticlă

topită, ce sclipeau în tot felul de culori.

— Spune drept, nu ţi-e frică, Romaşov? întrebă cu blândeţe Nazanski.

— De duel? Nu, nu mi-e frică! răspunse el repede. Tăcu o clipă şi se văzu limpede în picioare, înaintea lui Nikolaev, care, cu mâna întinsă era gata să tragă. Nu, nu, se grăbi el să adauge, n-am să mint... Nu pot spune că nu mi-e frică... Fără îndoială, e îngrozitor... Dar ştiu că n-am să mă tem, n-am să fug şi nici n-am să-mi cer scuze!

Nazanski îşi muie vârfurile degetelor în apa încropită ce abia plescăia şi zise cu glas slab, tuşind des:

— Ah, dragul meu Romaşov, de ce vrei să faci asta? Gândeşte-te: dacă eşti sigur că nu ţi-e frică, dacă eşti cu totul sigur, ar fi cu atât mai îndrăzneţ din partea dumitale să refuzi să te baţi.

— Dar m-a lovit în obraz! zise cu încăpăţânare Romaşov şi simţea cum i se ridică în suflet un val greu ce clocotea de indignare.

— Ei bine, înţeleg, te-a lovit! răspunse prietenos Nazanski, pironindu-i asupra lui o privire tristă şi plină de duioşie. Ei, ce-are a face? Toate trec pe lumea asta... O să treacă şi suferinţa şi ura asta... Ai să le uiţi pe toate... Dar n-ai să uiţi niciodată omul pe care l-ai ucis! El o să te urmărească pretutindeni, la culcare, la masă, când vei fi singur sau laolaltă cu alţii. Secăturile i nătărăii care îndrugă vorbe goale, capetele încuiate şi papagalii fără minte susţin că a ucide în duel nu-i omor... Ce prostie! Dar toţi ăştia care se socot simţitori cred că numai tâlharii văd mereu în vis creierii şi sângele victimelor lor... Nu, frate, omorul este şi rămâne omor! Şi groaznic aici nu-i durerea, moartea, silnicia sau frică de sânge şi de cadavru. Nu... Cel mai cumplit este că-i răpeşti omului bucuria de a trăi... Marea bucurie de a trăi! repetă deodată Nazanski tare şi cu lacrimi în glas. Nimeni, nici dumneata, nici eu nu credem în viaţa de apoi – ca, de altfel, nimeni pe lume. De aceea ne temem cu toţii de

moarte... Cei slabi şi proşti se amăgesc, visând grădini fermecate şi dulci cântări îngereşti, în timp ce puternicii trec în tăcere pragul de neînlăturat. Noi nu suntem puternici. Când cugetăm la ce va urma după moartea noastră, ni se înfăţişează un cavou gol, întunecos şi rece... Nu, frate, toate acestea-s minciuni! Cavoul ar fi o plăcută înşelătorie, o fericită mângâiere, dar închipuie-ţi ce îngrozitor e să-ţi spui că nu va mai rămâne nimic, cu desăvârşire nimic, nici întuneric, nici gol şi nici frig... Nimic... Nici măcar gândul şi frica de acest nimic. Nici măcar groaza! Gândeşte-te!

Romaşov lăsă vâslele din mină. Barca abia mai înainta, şi se vedea numai după încetineala cu care malurile verzi lunecau în urmă...

— Da, nu va mai rămâne nimic! repeta Romaşov dus pe gânduri!

— La priveşte, priveşte numai ce minunată şi ademenitoare-i viaţa! exclamă Nazanski, desfăcându-şi larg braţele. O, bucurie, o, dumnezeiască frumuseţe a vieţii! Priveşte cerul albastru, apusul de soare, apă liniştită! Te înfiori de încântare la vederea lor! Uite, colo departe, morile de vânt îşi mişcă aripile, iarba verde zâmbeşte, iar lângă maluri apa-i trandafiria în razele amurgului. Ah, totul răspândeşte frumuseţe, duioşie şi fericire!

Nazanski îşi acoperi deodată faţa cu mâinile şi izbucni în plâns, dar se stăpâni îndată şi, fără să se ruşineze de lacrimi, se uită la Romaşov cu ochi umezi, strălucitori şi urmă:

— Ascultă, dac-aş cădea sub roţile unui tren care mi-ar sfârteca burta şi m-ar întreba cineva, chiar în clipă din urmă, când măruntaiele mi s-ar împrăştia în pietrişul drumului ori s-ar încolăci în jurul roţilor: „Găseşti şi acuma că viaţa-i minunată?" aş răspunde cu recunoştinţă şi entuziasm: „O, da, e minunată Câtă bucurie re dă numai văzul! Unde mai pui muzica, parfumul florilor şi iubirea

dulce a femeilor! Şi apoi, desfătarea cea mai mare, soarele de aur al vieţii, gândirea omenească! Dragul meu Iurocika!... Să nu te superi că-ţi spun aşa — şi Nazanski îi întinse de departe mână tremurătoare, parcă voia să-şi ceară iertare. Să presupunem că eşti închis pe veci într-o temniţă şi că toată viaţa nu vei mai zări printre zăbrele decât numai două cărămizi măcinate dintr-un zid vechi, ba chiar şi mai mult, ca-n închisoarea dumitale nu pătrunde nici măcar o rază de lumină, nici măcar un sunet... nimic! Totuşi, chiar şi starea aceasta poate fi ea măcar asemuită cu grozăvia cumplită a morţii? îţi mai rămâne raţiunea, închipuirea, memoria, gândirea creatoare care-ţi ajung să trăieşti... Ai putea chiar să mai cunoşti clipe de încântare şi de bucurie în faţa frumuseţilor vieţii.

— Da, viaţa-i minunată! încuviinţă Romaşov.

— Minunată! repetă cu înflăcărare Nazanski. Şi uite, doi oameni vor acum să se omoare unul pe altul fiindcă unul a dat o palmă celuilalt sau i-a sărutat nevasta, ori numai l-a privit necuviincios în treacăt, răsucindu-şi mustaţa. Ducă-se dracului amorul lor propriu rănit, suferinţa şi moartea lor... Ducă-se dracului toate acestea! Ce, parcă pe el îl ucide cocoloşul acela însufleţit şi jalnic, cu numele de om? Nu, ucide soarele, soarele arzător, prietenos, lumina cerului, natura, toată frumuseţea vieţii, ucide cea mai mare fericire şi mândrie: gândirea omenească! Ucide ceea ce niciodată, niciodată nu se va mai întoarce... Ah, proştii, proştii!

Nazanski oftă adânc şi clătină trist din cap, lăsându-l apoi în jos. Barca intră printre trestii. Romaşov apucă iar vâslele. Tulpinile verzi, înalte şi aspre se plecau încet şi falnic, foşnind când se loveau de proră. Aici era mai întuneric şi mai răcoare decât în partea descoperită a râului.

— Atunci, ce să fac? întrebă posomorât şi aspru Romaşov. Să-mi dau demisia? Unde să mă duc?

Nazanski zâmbi blajin, cu duioşie.

— Aşteaptă, Romaşov! Uită-te în ochii mei... Da, aşa! Nu, nu întoarce capul, uită-te drept în ochii mei şi răspunde-mi sincer: Crezi, într-adevăr, că slujeşti o cauză interesantă, bună şi folositoare? Te cunosc bine, mai bine decât pe toţi ceilalţi, şi-ţi ghicesc sufletul... Nu crezi de loc în toate acestea, nu-i aşa?

— Nu! răspunse cu hotărâre Romaşov. Dar unde să mă duc?

— Stai, mi te grăbi! Ia priveşte-i pe ofiţerii noştri... O, nu vorbesc de ofiţerii din regimentele de gardă care dansează pe la baluri, vorbesc franţuzeşte şi trăiesc pe socoteala părinţilor sau a nevestelor. Nu... Gândeşte-te la bieţii ofiţeri de infanterie, la „nucleul ăsta al glorioasei şi vitezei armate ruse...” Toţi sunt numai nişte lepădături, nişte zdrenţăroşi şi nişte ciurucuri. În cel mai bun caz, sunt fii de căpitani schilodiţi... Cei mai mulţi sunt liceeni care s-au speriat de înţelepciunea învăţăturii, elevi din şcolile comerciale şi chiar seminarişti daţi afară. Să luăm, de pildă, regimentul nostru. Cine serveşte a noi cu râvnă? Calicii împovăraţi cu familii numeroase, aţă la orice hatâr, la orice cruzime, gata chiar să ucidă sau să fure copeicile soldaţilor, şi toate acestea numai pentru ciorba de toate zilele. Dacă li se porunceşte să tragă, trag şi ucid... Pe cine? De ce? Poate degeaba... Nici nu le pasă, şi nici nu judecă... Ştiu numai că acasă le plâng copiii murdari sau rahitici şi atunci, holbând ochii, repetă şi ei într-una, cu o stăruinţă de ciocănitoare, cuvântul lipsit de înţeles: „Jurământul!” Toţi cei cu oarecare destoinicie sau cu cel mai mic talent ajung beţivi. La noi, şaptezeci şi cinci la sută din ofiţeri sunt sifilitici...

Câte un norocos – şi asta numai la cinci ani o dală – intră la Academia militară, atrăgându-şi ura celorlalţi. Linguşitorii şi cei cu ceva protecţie trec de obicei la jandarmi, ori visează să dobândească un post de poliţai într-un oraş mare. Nobilii, chiar cei fără prea mare avere,

cer să fie prefecţi. Să zicem că tot mai rămân câţiva oameni de inimă, dar ce fac ei? Serviciul îi dezgustă şi-l socot drept o corvoadă, un jug de nesuferit. Fiecare caută să-şi găsească o îndeletnicire pe de lături, şi i se dedă trup şi suflet. Unii ajung colecţionari, alţii aşteaptă seara cu nerăbdare, ca să se aşeze acasă la lumina lămpii şi să brodeze pe canava vreun covoraş urât şi nefolositor sau să taie la traforaj o ramă pentru propria lor fotografie. În orele de serviciu, visează la treaba aceasta ca la o tainică şi dulce desfătare. Nici nu mai vorbesc de jocul de cărţi şi de fanfaronada de-a avea cât mai multe femei. Lucrul cel mai odios însă e ambiţia lor în serviciu, ambiţia lor meschină şi crudă. Mă gândesc la Osadci şi la cei de seamă lui care scot ochii şi dinţii soldaţilor. O dată, în faţa mea, Arceakovski şi-a bătut ordonanţa cu anta sălbăticie, încât cu greu am izbutit să-i smulg omul din mâini: sângele stropise pereţii, ba chiar şi tavanul. Hei. Şi ştii cum s-a isprăvit? Ordonanţa a fugit să se jeluiască la căpitan, căpitanul l-a trimis cu o notă la sergentul-major care l-a mai bătut o jumătate de ceas peste faţa vânătă, umflată şi plină de sânge. Soldatul a mai făcut două plângeri la inspecţiile generale, dar fără nici un rezultat.

Nazanski tăcu, frecându-şi nervos tâmplele cu palmele.

— Stai... Ah, cum îmi aleargă gândurile... zise el, neliniştit... Rău e când nu le mai poţi stăpâni şi te mina ele pe tine... Ah, da, mi-am adus aminte! Să urmăm. Uită-te la ceilalţi ofiţeri. De pildă, la căpitanul de stat-major Plavski: mănâncă lături, gătindu-şi singur la lampa de gaz, umblă aproape în zdrenţe, dar din solda lui de patruzeci şi opt de ruble pune deoparte lunar cam douăzeci şi cinci de ruble. Ehei! Acum are la bancă vreo două mii de ruble şi le împrumută în taină camarazilor cu dobânda uriaşă. Crezi că-i zgârcenie înnăscută? Nu... nu! E numai un mijloc de-a uita, de-a fugi de nerozia neînţeleasă şi dureroasă a serviciului militar... Căpitanul Stelkovski e un om inteligent, energic şi curajos. Care-i

ţinta vieţii lui? Perverteşte fetişcane naive de la ţară! în sfârşit, uite-l pe locotenent-colorelul Brehm. E un original simpatic, o inimă de aur un om încântător şi iată-l prins cu desăvârşire de grija menajeriei lui... Ce sunt pentru el serviciul, parăzile, drapelul, mustrările, onoarea? Amănunte neînsemnate şi zadarnice ale vieţii.

— Brehm e un om minunat şi mi-e drag! îl opri Romaşov.

— Da, da, scumpul meu, încuviinţă cam moale Nazanski.

Dar ştii, reluă el încruntându-se, ştii ce am văzut o dată la manevre? După un marş de noapte, porneam la atac. Ofiţeri şi soldaţi, eram cu toţii frânţi de oboseală şi nervoşi. Brehm dă ordin gornistului să sune atacul. Dar gornistul, Dumnezeu ştie de ce, sună de trei ori adunarea rezervelor. Atunci Brehm, bunul, blândul şi încântătorul Brehm se repede călare asupra gornistului care mai ţinea goarna la gură, şi-i dă din răsputeri un pumn, îndesîndu-i-o pe gât. Da, am văzut cu ochii mei cum gornistul şi-a scuipat pe jos sângele şi dinţii sfărâmaţi.

— Ah, Dumnezeule! gemu Romaşov cu dezgust.

— Uite, aşa sunt toţi! Chiar şi cei mai buni, cei mai duioşi, care, la ei acasă, sunt părinţi minunaţi şi soţi plini de atenţie, se prefac la serviciu în fiare josnice, fricoase, crude şi tâmpite. Ai să mă întrebi de ce? Tocmai fiindcă nici unul din ei nu crede în serviciu şi nu vede în el vreun scop adevărat... Ştii cât le place copiilor să se joace de-a războiul? A fost şi-n Istorie o epocă de copilărie frământată, epoca generaţiilor tinere, zvăpăiate şi vesele. Pe atunci, oamenii rătăceau în cete slobode şi războiul era o bucurie îmbătătoare a tuturor sau o petrecere sângeroasă şi aducătoare de glorie. Alegeau ca şef pe cel mai viteaz, mai puternic şi mai şiret, iar autoritatea lui era sfânta pentru toţi supuşii lui până-n ziua când îl ucideau. Dar omenirea a crescut de atunci şi, pe an ce trece, e tot mai înţeleaptă, şi, în locul zgomotoaselor jocuri

copilăreşti, o frământă gânduri tot mai serioase şi mai adânci. Aventurierii îndrăzneţi sunt astăzi simpli escroci. Soldatul nu mai socoate serviciul militar drept o meserie veselă care-i aduce o pradă bună. Nu! E târât cu arcanul şi se împotriveşte, blestemând şi plângând, iar şefii, temuţii, fermecătorii, neîndurătorii şi slăviţii conducători de odinioară au ajuns doar nişte funcţionari, trăind cu teamă dintr-o păcătoasă de soldă. Vitejia lor e o vitejie îndoielnică, iar disciplina militară întemeiată pe frică nu-i decât ură reciprocă. Frumoşii fazani au năpârlit! în istorie nu mai găsesc decât un singur exemplu de felul ăsta!

Călugării! începuturile monahismului au fost pline de smerenie, frumoase şi înduioşătoare. Cine ştie? Poate că era o nevoie istorică! Dar de atunci au trecut veacuri şi ce vedem acuma? Sute de mii de trântori, de pierde-vară. Sănătoşi, dar desfrânaţi, urâţi chiar de cei care le cer din când în când sprijinul spiritual. Toate ceremoniile lor sunt învăluite în forme exterioare şarlataneşti, de castă, în ritualuri învechite şi caraghioase! Nu, nu din întâmplare am vorbit despre călugări... Comparaţia e logică şi sunt încântat de ea! Gândeşte numai cita asemănare şi câte puncte comune!... La călugăr, anteriul şi cădelniţa, la ofiţer uniforma şi sabia... Acolo, smerenia, suspinele făţarnice şi vorba dulceagă, iar aici o vitejie prefăcută şi trufia care-şi roteşte mereu ochii în jur: „nu cumva să mă jignească cineva!”... Piepturi scoase în afară... coate îndepărtate şi umeri ridicaţi... Şi unii şi alţii însă. Duc o viaţă de paraziţi şi o ştiu prea bine în adâncul sufletului, dar li-e frică s-o înţeleagă cu mintea şi mai ales cu burta... Parcă-s păduchi mari, cu atât mai sătui cu cât trupul pe care-l sug e mai descompus.

Nazanski pufni furios pe nas şi tăcu.

— Vorbeşte, vorbeşte, îl rugă fierbinte Romaşov.

— Da, va veni vremea... a şi început să bată la uşă. Vremea marilor dezamăgiri şi a groaznicelor revizuiri ale vechilor valori! Adu-ţi aminte, ţi-am mai spus-o o dată, că

de veacuri un geniu nevăzut şi neîndurător conduce omenirea. Legile lui sunt precise şi neînduplecate. Cu cât omenirea se cuminţeşte, cu atât le înţelege mai bine şi mai adânc. Sunt sigur că-n virtutea acestor legi statornice, totul în lume se va echilibra mai devreme sau mai târziu. Dacă robia a ţinut veacuri, prăbuşirea ei va fi îngrozitoare... Cu cât a fost mai mare silnicia, cu atât mai sângeroasa va fi şi răfuiala... Sunt bine încredinţat că va veni timpul când noi, frumoşii ofiţeri brevetaţi, seducători irezistibili şi cavaleri ferchezuiţi, vom ajunge să se ruşineze femeile în tovărăşia noastră, iar credincioşii noştri soldaţi nu ne vor mai da ascultare... Şi asta, nu fiindcă am bătut până la sânge oameni fără apărare, nu fiindcă prestigiul uniformei ne îngăduia să rămânem nepedepsiţi când jigneam femeile, nici fiindcă la beţie spintecam cu sabia prin cârciumi pe cei care ne ieşeau în cale. Desigur şi acestea vor atârna greu în cumpănă, dar avem o vină mult mai cumplită, care de pe acuma nu se mai poate îndrepta: suntem orbi şi surzi la tot ce ne înconjoară.

Încă de multă vreme, departe de cantonamentele noastre scârboase şi duhnitoare, se făureşte o viaţă nouă. Măreaţă şi luminoasă. S-au ivit oameni noi, îndrăzneţi şi mândri, iar în mintea lor se trezesc gânduri înflăcărate de libertate. Ca-n ultimul act al unei melodrame, turnurile şi vechile închisori se prăbuşesc şi dincolo de ele se zăreşte o strălucire orbitoare. Iar noi, umflându-ne în pene ca nişte curcani, clipim numai din ochi şi bombănim cu trufie: „Ce este? Unde? Ţine-ţi gura! Asta-i răzvrătire! Trag! ce Dar tocmai dispreţul ăsta de curcan faţa de libertatea spiritului omenesc n-o să ne fie iertat în vecii vecilor...

Barca intrase într-un mic luminiş de apă, liniştit şi tainic. Păpurişul des, înalt şi neclintit o înconjura cu un zid verde şi rotund, parcă despărţind-o de lumea întreagă. Deasupra ei, zburau tipind pescăruşii, uneori aşa de jos,

încât mai că-l atingeau cu aripile pe Romaşov care le simţea suflul puternic al zborului. Pesemne că-şi aveau cuiburile prin apropiere, în desimea păpurişului. Nazanski se întinse cu totul pe spate şi se uită vreme îndelungată la cerul pe care nori aurii şi nemişcaţi începeau să se facă trandafirii.

Romaşov întrebă cu sfială:

— Nu eşti obosit? Mai spune ceva.

Ca şi cum şi-ar fi urmărit gândurile cu glas tare, Nazanski relua îndată:

vor veni timpuri noi şi, într-adevăr, minunate... Am trăit mult în libertate, am citit mult, am văzut şi am simţit multe. Până acum, tot felul de bufniţe bătrâne ne împuiau urechile încă de pe băncile şcolii: „Iubeşte-ţi aproapele ca pe tine însuţi şi nu uita că blândeţea, supunerea şi resemnarea sunt cele mai de seamă însuşiri ale omului. Alţii, mai cinstiţi, mai puternici, mai îndârjiţi ne spuneau: să strângem rândurile, mergând chiar la pieire, dar să pregătim generaţiilor viitoare o viaţă mai luminoasă şi mai bună". Mărturisesc însă că n-am înţeles niciodată vorbele lor. Cine-mi va dovedi, fără putinţă de tăgadă, ce anume mă leagă de aproapele meu – lua-l-ar dracu – de sclavul ăsta ticălos, de un bolnav sau de un tâmpit? O, dintre toate legendele, cea pe care o urăsc mai mult, din toată inima şi cu tot dispreţul, e legenda lui Iulian Milostivul. Leprosul îi spune: „Tremur, culcă-te lângă mine. Mi-e irig, lipeşte-ţi buzele de gura mea duhnitoare şi încălzeşte-mă cu răsuflarea ta!" A, cum urăsc fraza asta! Urăsc leproşii şi nu-mi iubesc aproapele... La urma urmei, ce nevoie am să-mi bat capul pentru fericirea oamenilor din veacul al treizeci şi doilea? O, cunosc delirul ăsta prostesc despre sufletul universal, despre datoria sfântă. Dar şi când credeam cu raţiunea în neroziile acestea, niciodată nu le-am simţit cu inima. Mă înţelegi, Romaşov?

Romaşov îi arunca o privire recunoscătoare, de care se

ruşină oarecum.

— Te înţeleg foarte bine! zise el. Când nu voi mai fi, va pieri tot universul o dată cu mine... Parcă asta voiai să spui!

— Exact! Şi mai adaug acum că şi dragostea faţă de aproape s-a mistuit ca fumul în inimile oamenilor. O va înlocui o credinţă nouă, o credinţă dumnezeiască ce va dăinui în veci, până la sfârşitul lumii. E dragostea faţă de tine însuţi, faţă de trupul tău frumos, de inteligenţa ta puternică, de nesfârşită bogăţie a sentimentelor tale. Ia gândeşte, Romaşov gândeşte bine! Cine ţi-e mai drag şi mai aproape decât tu însuţi? Nimeni! Tu eşti stăpânul lumii, mândria şi podoaba ei... Tu eşti Dumnezeul a tot ce trăieşte. Tot ce vezi, ce auzi şi ce simţi e numai al tău! Poartă-te cum vrei... Ia tot ce-ţi place... Să nu-ţi fie frică de nimeni în lume, fiindcă nimeni nu ţi-e stăpân şi nici egalul tău! Va veni vremea când nouă credinţă în propriul tău Eu va pogorî ca limbile de foc ale Sfântului Duh peste capetele tuturor oamenilor şi, atunci, nu vor mai fi nici sclavi, nici stăpâni, nici infirmi, nici milă, nici vicii, nici ură şi nici pizmă... Atunci oamenii vor fi zei! Gândeşte cum aş îndrăzni eu să jignesc, să lovesc, sau să înşel un om în care voi simţi un zeu luminos, pe semenul şi fratele meu? Atunci viaţa va fi minunată... Pe toată faţa pământului se vor înălţa clădiri frumoase şi pline de lumină; nimic josnic şi vulgar nu ne va supăra privirea, iar viaţa va ajunge o muncă veselă, ştiinţa va fi liberă, totul va fi o muzică dumnezeiască, o voioasă şi nesfârşita sărbătoare... Dragostea nu va mai fi un păcat ruşinos, săvârşit prin unghere întunecoase, cu dezgust şi pe furiş... Scăpata de jugul întunecat al prejudecăţii, ea va fi religia senină a lumii. Chiar trupurile noastre, mai puternice şi mai frumoase, vor purta veşminte falnice, viu colorate. Da, exclamă Nazanski, ridicându-şi solemn braţele, aşa cum cred în soarele ce asfinţeşte deasupra mea, cu aceeaşi tărie cred în apropiata sosire a vieţii acesteia

dumnezeieşti.

Romaşov, tulburat, zguduit, cu buzele albe, îngăimă:

— Nazanski, astea sunt visuri, închipuiri deşarte!

Nazanski râse încetişor şi cu îngăduinţă.

— Fără îndoială, zise el zâmbind, vreun profesor de teologie dogmatică sau de filologie clasică, o să se aşeze în faţa mea cu picioarele răşchirate, braţele larg desfăcute şi, lăsându-şi capul într-o parte, va spune: „Dar asta-i o manifestare de individualism extrem!” Vorbele mari nu înseamnă nimic, dragul meu băiat! De fapt, nimic pe lume nu-i mai cu putinţă decât închipuirile la care astăzi visează doar câţiva... Nimic nu uneşte mai sigur şi mai trainic oamenii decât visurile acestea. Să uităm că suntem militari! Iată-ne ajunşi deodată civili... în stradă, s-a proptit o dihanie, o dihanie voioasă cu două capete... Stă la pândă şi numaidecât bate în obraz toţi trecătorii. Pe mine încă nu m-a atins, dar numai la gândul că poate să mă lovească sau să insulte femeia pe care-o iubesc şi să atenteze la libertatea mea după bunul ei plac, numai la gândul ăsta, toată mândria mea se revoltă. Singur, nu-i pot veni de hac. Dar, zărind în preajma mea un om atât de îndrăzneţ şi de trufaş ca şi mine, îi spun: „Haidem amândoi s-o împiedicăm să ne lovească atât pe tine cât şi pe mine”. Şi ne repezim asupra ei. A! Fireşte, e o pildă prea simplă, un fel de schemă, oricum dihania asta cu două capete simbolizează tot ce-mi înlănţuie gândirea, ce-mi siluieşte voinţa şi-mi înjoseşte respectul pe care-l am faţă de propria mea personalitate... Şi atunci, nu neghioaba milă faţă de aproapele meu, ci dumnezeiasca dragoste pentru mine însumi va uni sforţările mele cu ale celorlalţi oameni, semenii mei spirituali!

Nazanski tăcu, fără îndoială obosit de această neobişnuită încordare nervoasă. După câteva clipe, urmă fără vlagă şi cu glas scăzut:

— Da, dragul meu Gheorghi Alexeevici... Lângă noi clocoteşte o viaţă uriaşă, încurcată, se nasc gânduri

dumnezeieşti şi înflăcărate, se prăbuşesc vechii idoli auriţi, iar noi stăm în grajdurile noastre cu mâinile în şolduri şi nechezăm: „Ah, civili tâmpiţi! Las' că vă arătăm noi!" Iată ceea ce viaţa n-o să ne ierte niciodată...

Se ridică pe jumătate şi, învelindu-se în manta, zise obosit:

— E frig! Să ne întoarcem acasă...

Romaşov scoase barca dintre trestii. Soarele coborâse dincolo de oraş, după acoperişurile îndepărtate care se desprindeau negre pe cerul purpuriu. Pe alocuri, razele răsfrângându-se în geamuri, parcă ardeau învăpăiate. În partea dinspre amurg, apa era trandafirie, netedă şi lucioasă, dar în spatele bărcii se şi învineţise în unde creţe. Romaşov spuse deodată, răspunzând propriilor lui gânduri:

— Ai dreptate! Am să-mi dau demisia... Nu ştiu însă ce-o să fac pe urmă, cu toate c-am mai avut gândul ăsta şi înainte...

Ghemuit în manta, Nazanski tremura de frig.

— Du-te, du-te, făcu el cu tristeţe. În dumneata e un nu ştiu-ce, un fel de lumină lăuntrică... Dar în bârlogul nostru s-ar stinge! Ţi-ar stinge-o vreunul numai cu un scuipat... Totul este să nu-ţi fie frică de viaţă: e veselă, interesantă, minunată. Ei, să zicem că nu izbuteşti, că decazi până la vagabondaj, până la beţie! Dar, pe cinstea mea, dragul meu, orice hoinar are o viaţă de mii de ori mai plină şi mai interesantă decât Adam Ivanîci Zegrjt său căpitanul Sliva. Cel puţin când hoinăreşti în lumea largă, vezi sate şi oraşe, cunoşti o mulţime de oameni originali, zeflemişti, nepăsători; observi, adulmeci, asculţi, dormi pe iarbă udă de rouă, îngheţi pe ger, dar nu eşti legat de nimic, nu ţi-e frică de nimeni şi iubeşti din tot sufletul viaţa liberă... O, ce mărginiţi sunt oamenii! La drept vorbind, oare nu-i acelaşi lucru, dacă mănânci peşte sărat sau pulpă de căprioară cu trufe, dacă te îmbeţi cu votcă sau cu şampanie, şi mori sub un polog sau la poliţie? Toate

acestea nu-s decât amănunte fără însemnătate, mici plăceri sau obiceiuri repede uitate. Ele întunecă şi micşorează ţelul de căpetenie şi cel mai măreţ al vieţii. Mi se întâmpla adesea să privesc înmormântări fastuoase. Într-un sicriu de argint, sub văluri neghioabe e întinsă o maimuţă moartă, iar alte maimuţe vii merg în urma ei cu boturile lungite, cu pieptul şi spatele acoperite cu medalii caraghioase şi cu tinichele... Apoi toate aceste vizite, rapoarte, şedinţe... Nu, dragul meu! Un singur lucru e statornic, frumos şi de neînlocuit: un suflet liber şi, o dată cu el, gândul creator şi setea voioasă de viaţă. Trufele pot să fie sau să lipsească, e un capriciu şi un joc al întâmplării şi un vatman, dacă nu-i prea prost, poate învăţa într-un an să domnească destul de bine şi cu oarecare demnitate. Niciodată însă, o maimuţă trufaşă, îndopată şi tâmpită, care se lăfăieşte în cupeu, cu monoclul bălăbănindu-i-se pe burtă mare nu va înţelege farmecul mândru al libertăţii, niciodată nu va încerca bucuria inspiraţiei şi niciodată nu va vărsa lacrimi dulci de încântare la ivirea celor dintâi mâţişori argintii şi pufoşi pe o crenguţă de salcie.

Nazanski fu apucat de un acces de tuse. Apoi scuipă şi urmă:

— Pleacă, Romaşov! Ţi-o spun, fiindcă şi eu am gustat libertatea, iar dacă m-am întors în cuşca asta murdară, a fost numai din pricina... ce mai... mă-nţelegi! Aruncă-te cu îndrăzneală în viaţa care n-o să te înşele.. Parcă-i o clădire uriaşa cu mii de odăi luminoase, împodobite cu tablouri minunate „locuite de oameni deştepţi şi fermecători, în care răsună cântecele şi domnesc râsetele, dansurile şi iubirea şi unde se găseşte tot ce-i măreţ şi frumos în artă. Din palatul acesta n-ai văzut până acum decât o cămăruţă întunecată şi strâmtă, plină de colb şi de pânze de păianjen – şi ţi-e frică să ieşi din ea.

Romaşov trase la ponton şi-l susţinu pe Nazanski să

iasă din barcă. Se întunecase când ajunseră la locuinţa acestuia.

Romaşov îl ajută să se culce şi-l înveli cu pătura peste care mai puse şi mantaua.

Nazanski dârdâia aşa de tare, că-i clănţăneau dinţii. Ghemuindu-se tot şi înfundându-şi capul în pernă, se văita cu glas de copil necăjit:

— O, cum mă tem de odaia mea... Ce vise mă urmăresc, ce vise!

— Vrei să stau la noapte lângă dumneata? propuse Romaşov,

— Nu, nu, nu-i nevoie! Te rog, trimite după puţină bromură şi... ceva votcă. Nu mai am un ban.

Romaşov rămase la el până la unsprezece seara. Încetul cu încetul, Nazanski încetă să mai tremure. Deschise deodată ochii mari, strălucitori de friguri, şi zise răspicat:

— Acuma, pleacă... Adio!

— Adio, răspunse cu tristeţe Romaşov.

Ar fi vrut să spună „adio dascălul meu” dar se sfii şi adăugă numai, glumind în silă:

— De ce adio? De ce nu la revedere?

Nazanski izbucni într-un râs înfricoşător şi neaşteptat.

— Da! De ce nu la revedere? strigă el cu glas de nebun. Romaşov simţi că-l trece prin tot trupul un fior de groază, ca un val.

XXII

APROPIINDU-SE DE CASĂ, ROMAŞOV văzu cu mirare o lumină nedesluşita ce licărea la fereastra odăii lui, prin întunericul cald al nopţii de vară. „Oare ce să fie? îşi zise el cu nelinişte şi, fără voie, grăbi pasul. Poate că s-au întors martorii mei să-mi anunţe condiţiile duelului”. În antret, se izbi de Gainan pe care nu-l zărise, tresări şi strigă, supărat:

— Ei, la dracu! Tu eşti, Gainan? Cine-i la mine?

Cu toată întunecimea, înţelese că Gainan ţopăie pe loc, după obiceiul lui.

— Acolo venit o coniţă... Aşteaptă!

Romaşov deschise uşa. Gazul din lampă se isprăvise ce mult şi, înainte de a se stinge, flacăra se mai înteţea din când în când, apoi iar se lăsa în jos, sfârâind şi fumegând.

În lumina slabă, zări o siluetă de femeie care stă nemişcată pe pat.

— Şurocika! zise Romaşov cu răsuflarea tăiată şi se apropie de pat cu băgare de seamă. Şurocika, dumneata eşti?

— Mai încet... stai jos! şopti ea repede. Stinge lumina!

El suflă în lampă. Sfioasa flacără albastră se mistui, iar în odaie se făcu deodată întuneric şi linişte. Se desluşea limpede tic-tacul puternic şi grăbit al deşteptătorului de pe masă, pe care nu-l auziseră până atunci.

Romaşov se aşează lângă Alexandra Petrovna, cu spatele încovoiat şi fără să se uite la ea. Un sentiment ciudat de frică şi de tulburare îi oprea bătăile inimii şi-l

împiedica să vorbească.

— Ce-i alături, dincolo de peretele ăsta? întrebă Şurocika. Se aude ce se întâmplă aici?

— Nu, odaia-i goală... mobile vechi... proprietarul meu e tâmplar. Putem vorbi tare!

Totuşi, amândoi urmară tot încet, iar şoapta aceasta întretăiată şi tainică, în bezna grea, trăda teama şi tulburarea lor.

Şedeau aproape lipiţi unul de altul. Lui Romaşov îi zvâcnea sângele în tâmple, cu bătăi înăbuşite.

— De ce, de ce-ai făcut asta? începu deodată încetişor Şurocika, dar cu pătimaşă imputare în glas, şi-i puse mâna pe genunchi.

Prin haine, Romaşov simţi căldura ei vie şi nervoasă; răsuflă adânc şi închise ochii pe jumătate. Întunericul nu i se păru mai adânc, pe dinaintea lui însă plutiră cercuri negre, înconjurate de o lumină albastră, aidoma unor lacuri de basm.

— Adu-ţi aminte că doar te rugasem să te stăpâneşti în faţa lui. Nu, nu-ţi fac imputări... Nu i-ai căutat ceartă cu dinadinsul. Ştiu! Dar în momentul când s-a trezit în dumneata fiară sălbatică, trebuia cel puţin să te gândeşti la mine, fie numai o clipă, şi să te înfrânezi. Nu m-ai iubit niciodată!

— Te iubesc! şopti Romaşov şi, cu degete tremurătoare, îi luă sfios mina.

Şurocika şi-o trase abia după câtva timp, încet, încet, ca şi cum i-ar fi părut rău şi s-ar fi temut să nu-l jignească.

— Da, ştiu că nici dumneata, nici el n-aţi rostit numele meu, dar cavalerismul vostru a fost zadarnic, fiindcă toată lumea bârfeşte în oraş.

— Iartă-mă, nu mai eram stăpân pe mine... mă orbea gelozia, rosti anevoie Romaşov.

Ea râse scurt şi cu amară batjocură:

— Gelozia? Crezi oare că, după încăierarea voastră,

bărbatu-meu a fost atât de generos încât să renunţe la plăcerea de a-mi istorisi de unde veneai atunci la cerc? Mi-a vorbit şi despre Nazanski.

— Iartă-mă! repetă Romaşov. N-am făcut nimic rău acolo... iartă-mă!

Deodată, ea ridică glasul şi zise hotărât şi aspru:

— Ascultă, Gheorghi Alexeevici! Fiecare clipă e preţioasă pentru mine... Şi aşa, te-am aşteptat aproape un ceas. De aceea, să vorbim scurt şi numai despre ce ne interesează:...

Ştii ce-i Volodea pentru mine! Nu-l iubesc, dar mi-am înmormântat într-însul o parte din suflet. Am mai multă ambiţie decât el! A căzut de două ori la examenul de admitere ia Academie, şi am fost mai jignită şi mai amărâta decât el. Gândul ăsta cu statul-major e pe de-a-ntregul al meu, numai al meu. L-am stimulat din răsputeri, l-am îmboldit, am învăţat împreună cu el, i-am aţiţat mândria şi l-am îmbărbătat când se descuraja... Pe scurt, iată opera mea scumpă care mă priveşte mai mult decât crezi. Nu pot să-mi smulg din inimă gândul ăsta. Orice-ar fi, va intra la Academie.

Romaşov sta cu capul plecat şi bărbia în palme. Deodată, Şurocika îi mângâie încetişor părul. Cu tristă nedumerire, el întrebă:

— Şi ce pot să fac?

Ea-l îmbrăţişă şi-i trase cu duioşie capul pe pieptul ci. Nu purta corset. Tulburat, Romaşov simţi pe obraz apropierea trupului mlădios cald, şi voluptos.

Când vorbea, răsuflarea ei întretăiata îi atingea uşor părul.

— Îţi adunci aminte... seara de la picnic! Ţi-am spus atunci tot adevărul! Nu-l iubesc!... Dar gândeşte şi tu: trei ani, trei ani de speranţe, de visuri, de planuri şi de muncă înverşunată şi nesuferită. Doar ştii bine că urăsc de moarte lumea ofiţerilor, atât de meschină şi de ticăloasă. Vreau să fiu totdeauna bine îmbrăcată, frumoasă şi

elegantă, vreau consideraţie, putere, vreau ca toţi să mi se închine! Şi, fără veste, izbucneşte o ceartă nesăbuită la beţie, un scandal între ofiţeri şi totul s-a sfârşit, s-a spulberat! O, dar e îngrozitor... N-am fost niciodată mamă, totuşi îmi închipui sentimentele ei... Uite, am un copil iubit şi alintat, în el mi-am pus toată nădejdea, toată grijă, lacrimile şi nopţile nedormite... şi, pe neaşteptate, o nerozie, o întâmplare cumplită şi fatală: copilul meu se joacă la fereastră, dădaca priveşte în altă parte şi el cade jos pe pietre. Da, dragul meu, numai cu nădejdea asta de mamă pot compara suferinţa şi ura mea! Dar nu te învinovăţesc...

Romaşov şedea îndoit, într-o poziţie nepotrivită şi se temea să n-o stingherească. Ar fi rămas însă bucuros ceasuri întregi astfel, fericit s-audă, într-o ciudată şi înăbuşitoare beţie, bătăile grăbite şi precise ale inimii ei micuţe.

— M-asculţi? întrebă ea, plecându-se spre el.

— Da... da... vorbeşte... Dacă-i cu putinţă, fac tot ce vrei...

— Nu, nu. Ascultă-mă până la capăt. Dacă-l ucizi sau dacă nu-i admis la examen – totul se va sfârşi! Chiar în ziua când voi afla, îl las şi plec oriunde: la Petersburg, la Odessa, la Kiev... Să nu crezi că-i o frază de roman foileton. Nu vreau să te sperii cu efecte ieftine. Ştiu însă că-s tânără, deşteaptă şi instruită. Nu-s frumoasă, dar voi şti să fiu mai atrăgătoare decât multe din frumuseţile care, la balurile publice, primesc drept premii tăvi de alpaca sau deşteptătoare cu muzicuţă, îmi voi râde de mine însămi, voi arde însă cel puţin o clipă că un foc strălucitor de artificii.

Romaşov se uită afară. Ochii lui, obişnuiţi acum cu întunericul, desluşeau conturul nehotărât al ramei ferestrei.

— Nu vorbi aşa... nu trebuie... mă doare! făcu el mâhnit. Vrei să refuz mâine să mă bat, să-i cer scuze?

Asta vrei?

Ea tăcu un timp. Deşteptătorul umplea cu tic-tacul sau metalic şi monoton tăcerea ungherelor întunecoase din odaie.

În sfârşit, cu glas abia desluşit, şopti ca dusă pe gânduri:

— Ştiam bine c-ai să mi-o propui!

El ridică fruntea şi, cu toate că ea-l ţinea după gât cu braţul, se îndrepta din spate.

— Nu mă tem! zise el tare, cu voce înăbuşită.

— Nu, nu, nu, reluă ea într-o şoaptă rugătoare, fierbinte şi grăbită, nu m-ai înţeles! Vino mai aproape de mine ca înainte... Vino!...

Îşi încolăci amândouă braţele de gâtul lui şi-i murmură în timp ce părul subţire şi răsuflarea caldă îi mângâiau faţa.

— Nu m-ai înţeles! M-am gândit la cu totul altceva... Dar mi-e ruşine de tine. Eşti atât de curat şi de bun, că mă sfiesc să-ţi vorbesc despre toate acestea. Eu fac prea multe socoteli... sunt aşa de rea...

— Nu, spune tot! Te iubesc!...

— Atunci, ascultă! bolborosi ea... şi Romaşov mai mult îi ghici cuvintele decât le auzi. Dacă refuzi să te baţi, cita ruşine şi suferinţă vor cădea asupra ta! Nu, nu, nu asta voiam să-ţi spun... O, Dumnezeule, nu vreau să te mint în clipa aceasta. Dragul meu, de mult le-am chibzuit şi le-am cântărit pe toate. Să presupunem că refuzi să te baţi... Bărbatul meu e reabilitat! Dar, înţelege-mă bine, într-un duel care se isprăveşte cu împăcare rămâne totdeauna ceva... cum să spun... hai să zicem îndoielnic! Ceva care stârneşte neînţelegeri şi dezamăgire... Mă-nţelegi? întreba ea cu tristă duioşie, sărutându-l sfioasă pe păr.

— Da, şi atunci?

— În cazul ăsta-i aproape sigur că bărbatul meu n-ar mai fi lăsat să se prezinte la examen. Reputaţia unui ofiţer de stat-major nu trebuie să aibă nici cea mai mică

pată. Dacă însă vă bateţi, duelul are în el ceva cu adevărat eroic, ceva puternic... Se iartă multe, foarte multe oamenilor care înfruntă cu demnitate un glonte. Mai târziu... după duel... vei putea să-i ceri scuze dacă vrei... dar asta-i treaba ta...

Strâns îmbrăţişaţi, obraz lingă obraz, şi auzindu-şi răsuflarea, şuşoteau ca doi conspiratori. Romaşov simţea însă cum între ei se furişează ceva nevăzut, ceva tainic, murdar şi respingător, care-i îngheţa sufletul. Vru iar să se desprindă din braţele ei, dar ea nu-l lăsa. Căutând să-şi ascundă nedesluşita enervare, el îi zise rece:

— Pentru Dumnezeu, fii mai limpede, îţi făgăduiesc orice.

Atunci ea începu să-i vorbească stăruitor, chiar lângă gură, iar cuvintele ei parcă erau sărutări grăbite şi tremurătoare:

— Trebuie neapărat ca mâine să vă bateţi. Dar nici unul să nu fie rănit... O, înţelege, înţelege-mă... şi nu mă osândi. Sunt cea dintâi care dispreţuiesc fricoşii. Sunt femeie. Fă-o

insă pentru mine, Gheorghi. Nu, nu mă întreba nimic, soţul meu ştie! Am pus la cale tot, tot...

Trăgându-şi hotărât capul, Romaşov izbuti să se desfacă din braţele ei atât de moi şi de puternice. Se ridică de pe pat şi zise cu tărie:

— Bine, fie şi aşa... Primesc!

Se sculă şi ea. Pe întuneric, Romaşov ghicea, fără să vadă, simţea după mişcările ei că-şi îndreaptă părul în grabă.

— Pleci? întrebă el.

— Adio! oftă ea slab. Sărută-mă pentru cea din urmă oară...

Inima lui tresări de milă şi de iubire. Dibuind cu mâinile prin umbră, îi găsi capul şi-i sărută ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi calde, tăcute şi se înduioşă tulburat.

— Iubita mea... nu plânge... Saşa... iubita mea... repeta

el, plin de compătimire şi de dragoste.

Deodată, ea-i înlănţui gâtul cu braţele, se lipi toată de el cu patimă şi, fără să-şi desprindă buzele fierbinţi de gura lui, şopti întretăiat, tremurând:

— Nu pot să te părăsesc aşa... N-o să ne mai vedem... să nu ne mai temem de nimic... O vreau, o vreau. Măcar o singură dată... să gustăm fericirea... lubitul meu, vino lângă mine, vino...

Un vârtej puternic îi luă cu sine, împreună cu toată odaia şi lumea întreagă, iar amândoi fură cuprinşi de un delir arzător şi dumnezeiesc. O clipă, în mijlocul pernei albe, Romaşov zări ca-n basme ochii Şurocikăi strălucind de o fericire deplină, şi-şi lipi cu lăcomie gura de buzele ei...

— Pot să te însoţesc? întrebă el, ieşind cu Şurocika în uşa ce dă în curte.

— Nu, pentru numele lui Dumnezeu, nu trebuie, iubitule!... Să nu faci asta! Şi aşa, nu ştiu cât am rămas la tine. Cât e ceasul?

— Nu ştiu, n-am ceas... Nu-mi dau seama!

Ea întârzia să plece şi stă în picioare, rezemată de uşă. Pământul şi frunzele umpleau văzduhul cu mireasma uscată şi ameţitoare a nopţii călduroase de vară. Era întuneric, totuşi, ca şi odinioară în dumbravă, Romaşov vedea cum obrazul Şurocikăi răspândeşte o ciudată lumină albă, ca faţa unei statui de marmură.

— Haide, adio, iubitul meu! zise ea cu glas obosit. Adio...

Se sărutară, dar buzele-i erau acuma reci şi străine. Cu mers grăbit, se îndreptă spre poartă şi se mistui în beznă adâncă...

Romaşov rămase în prag şi ascultă cum scârţâie portiţa şi cum se pierd în depărtare paşii ei uşori. Atunci se întoarse în odaie.

O puternică, dar plăcută oboseală îl copleşi deodată. Doborât de somn, abia apucă să se dezbrace... Adormi

numaidecât în mirosul uşor şi voluptos pe care 1 răspândea perna, mirosul părului Şurocikăi, al parfumului şi al trupului ei tânăr.

XXIII

Garnizoana L...
2 iunie 18...

RAPORT
Căpitanul Ditz din Regimentul de Infanterie N...
către
Domnul comandant al Regimentului

Am onoarea să vă raportez că duelul dintre locotenentul Nikolaev şi sublocotenentul Romaşov a avut loc astăzi, 2 iunie, conform condiţiilor care v-au fost aduse la cunoştinţă ieri, 1 iunie. Adversarii s-au întâlnit la ora şase fără cinci minute dimineaţa, în dumbrava „Dubecinaia", situată la trei verste şi jumătate de oraş.

Duelul, inclusiv timpul folosit pentru darea semnalelor, a ţinut un minut şi zece secunde. Locurile au fost trase la sorţi. La comandă „înainte", amândoi adversarii au înaintat unul spre celălalt. Glontele locotenentului Nikolaev l-a atins pe sublocotenentul Romaşov în partea superioară dreapta a abdomenului. Pentru a trage, locotenentul Nikolaev s-a oprit a rămas pe loc în aceeaşi poziţie, aşteptând focul de răspuns al adversarului. După scurgerea jumătăţii de minut stabilită pentru tragerea ripostă, s-a constatat că sublocotenentul Romaşov nu era în stare să răspundă adversarului. În consecinţă, martorii sublocotenentului Romaşov au propus ca duelul să fie socotit sfârşit, ceea ce s-a admis cu consimţământul

general, în timp ce era transportat la trăsură, sublocotenentul Romaşov a intrat în comă şi a decedat după şapte minute, în urma unei hemoragii interne.

Martorii locotenentului Nikolaev au fost locotenentul Vasin şi cu mine, iar ai sublocotenentului Romaşov, locotenenţii Bek-Agamalov şi Vetkin. Cu consimţământul tuturor, conducerea duelului îmi fusese încredinţată mie. Anexez certificatul medicului-adjunct Znoiko, asesor de colegiu.

Căpitan Ditz.

OLESIA

Traducere de
ION MIHAIL

I

PĂDURARUL IARMOLA – SERVITORUL, bucătarul şi tovarăşul meu de vânătoare – a intrat în odaie încovoiat sub povara legăturii de lemne, a trântit cu zgomot sarcina pe podea şi a început să-şi sufle în degetele îngheţate.

— Afară-i un viscol năprasnic, conaşule, a zis el, aşezându-se pe vine în faţa sobei. Trebuie să înteţim focul. Daţi-mi nişte chibrituri.

— Prin urmare, mâine n-o să putem merge după iepuri, nu-i aşa?

— Aşa-i... n-o să putem merge... N-auziţi ce viforniţă e? Pe-o vreme ca asta iepurele stă pitit în culcuş şi nu mişcă nici atâtica... N-o să daţi de nici o urmă.

Soarta mă aruncase pentru şase luni într-un sătuc uitat de lume din gubernia Volîn, de la marginea Polesiei, şi vânătoarea era singura mea îndeletnicire şi plăcere. Mărturisesc că atunci când mi s-a propus de la serviciu să mă duc la ţară, nu credeam că mă voi plictisi chiar atât de cumplit. Mă şi bucuram că plec. „Poezie, văgăună, viaţa în sânul naturii, mă gândeam, stând în vagon, moravuri simple, firi primitive, oameni noi pentru mine, cu obiceiuri ciudate, cu un grai al lor... şi, fără îndoială, cu o mulţime de legende poetice, cu o mulţime de datini şi de cântece!” Iar eu pe-atunci (dacă tot am pornit-o pe panta mărturisirilor, hai să spun totul) apucasem să public într-un ziar mărunt o istorioară cu două omoruri şi o sinucidere şi ştiam din teorie că un scriitor trebuie să cunoască îndeaproape viaţa poporului.

Dar, fie că ţăranii din Perebrod erau din cale-afară de posaci, fie că eu nu mă pricepeam să mi-i apropii, relaţiile mele cu ei se mărgineau numai la atât: când mă vedeau, îşi scoteau de departe căciulile, iar când ajungeau în dreptul meu, mormăiau posomoriţi: „*Gai bug*”, ceea ce însemna: „*Pomogai bog*”[24]. Dacă încercam să intru în vorbă cu ei, mă priveau miraţi, nu voiau să înţeleagă nici cele mai simple întrebări şi dădeau mereu să-mi sărute mina – un vechi obicei, rămăşiţă de pe vremea când erau iobagi la polonezi.

Cărţile aduse cu mine le-am citit foarte repede, aşa că, împins de plictiseală, am încercat – la început fără pic de chef – să leg cunoştinţă cu intelectualii din partea locului: preotul catolic, care locuia la vreo cincisprezece verste „, pan organistul” de pe lângă el, uriadnicul şi contabilul de la o moşie vecină, fost subofiţer – dar fără rezultat.

Atunci m-am apucat să-i doftoricesc pe sătenii din Perebrod. Adusesem cu mine ulei de ricin, creolină, acid boric şi iod. Însă, în afară de faptul că aveam cunoştinţe medicale foarte reduse, m-am ciocnit şi de totala imposibilitate de a pune vreun diagnostic, fiindcă simptomele bolii erau aceleaşi la toţi pacienţii mei: „mă dor foalele”, şi „nu pot să bag nimic în mine – nici mâncare, nici băutură”.

Într-o zi, a venit, de pildă, o babă. După ce şi-a şters stânjenita nasul cu arătătorul de la mâna dreaptă, a scos din sin două ouă, dezgolindu-şi o clipă cafeniul pielii, şi le-a pus pe masă. Apoi a dat să-mi sărute mina, în timp ce eu mă străduiam s-o conving, ascunzându-mi mâinile: „Lasă, băbuţo... nu sunt popă... nu mi se cuvine... Ce te doare?

— Mă dor foalele, conaşule, din – ca să zic aşa – străfundul lor şi nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

— Şi te ţine de mult?

[24] Doamne-ajută.

— Păi, ştiu şi eu? mi-a răspuns ea tot cu o întrebare. Mă arde, mă arde-ntr-una. Nu pot nici să beau, nici să-nghit un dumicat.

Oricât m-am zbătut, nu am izbutit să aflu ceva mai temeinic despre boala ei.

— Nu vă frământaţi, m-a sfătuit într-o zi contabilul, adică fostul subofiţer. Ăştia se vindecă singuri. Le trece ca la căţei. Eu unul, de pildă, nu folosesc cu ei decât un singur leac

— Amoniacul. Vine un ţăran la mine: „Ce ai?” „Sunt bolnav”... îi vâr de îndată sub nas sticla de amoniac. „Miroase ici!” El miroase... „Trage, trage pe nări!” El mai miroase o dată... „Ţi-e mai bine?” „Parcă, aşa, niţel...” „Ei, acum du-te cu Dumnezeu!”

Şi-apoi mă scârbea şi obiceiul cu sărutatul mâinilor (ba câte unii cădeau şi în genunchi, dând să-mi pupe cizmele). Nu era o pornire a inimii lor recunoscătoare, ci numai deprinderea respingătoare, căpătată de-a lungul veacurilor de robie şi asuprire. Mă minunam când îi vedeam pe contabil şi uriadnic cu câtă neclintită îngâmfare îşi virau labele roşii şi mari sub nasul ţăranilor, pentru pupat...

Până la urmă nu-mi mai rămăsese decât vânătoarea. Dar pe la sfârşitul lunii ianuarie, vremea s-a stricat atât de rău, încât nu am putut să mă mai bucur nici de ea. Ziua sufla un vânt năprasnic, şi în timpul nopţii zăpada se acoperea cu o pojghiţă de gheaţă pe care iepurele alerga fără să lase urme. Zăvorit în casă, ascultam vuietul viscolului şi mă plictiseam de moarte. Aşa că m-am dedat cu nesaţ plăcerii nevinovate de a-l învăţa carte pe Iarmola, pădurarul.

Lecţiile au început într-un chip destul de neobişnuit. Într-o zi, pe când scriam o scrisoare, am simţit că stă cineva în spatele meu: m-am întors şi l-am văzut pe pădurar, care se apropiase de mine ca totdeauna, calcând fără zgomot cu opincile lui moi.

— Ce vrei, Iarmola? l-am întrebat.

— Păi, mă minunez când văd cum scrieţi. Ehe, de-aş putea şi eu... E, nu, nu chiar aşa ca domnia-voastră, a urmat el în grabă, fâstâcit, văzând că zâmbesc. Măcar numele de-aş putea să-l aştern pe hârtie...

— Ce nevoie ai tu de aşa ceva? l-am întrebat cu, mirat... (Trebuie să spun că Iarmola era cel mai sărac şi mai leneş ţăran din satul Perebrod. Simbria şi ce mai scotea din gospodăria lui se duceau pe băutură. Boi mai pricăjiţi decât ai lui nu găseai la nimeni altul prin împrejurimi. Oricum, eram convins că unul ca el n-avea ce face cu ştiinţa de carte.) Aşa că l-am mai întrebat o dată cu îndoială: Ce nevoie ai tu să-ţi scrii numele?

— Păi, să vedeţi cum stă treaba, conaşule, a răspuns el neobişnuit de domol. La noi în sat nu ştie nimeni carte. Când e să se iscălească vreo hârtie, sau are careva fo pricină pe la voloste, ori altceva, nici unul nu se pricepe. Starostele pune el ştampila, da' habar n-are ce scrie pe ea. Aa c-ar fi bine pentru toţi dacă ar putea măcar unul să iscălească.

Nu ştiu de ce, însă m-a mişcat râvna aceasta a lui în folosul intereselor obşteşti ale satului, râvna acestui braconier înrăit vagabond fără griji, de a cărui părere obştea satului nu s-ar fi gândit vreodată să ţină seama, şi i-am propus să-i dau eu lecţii. Ei bine, nici nu vă puteţi închipui ce trudă a fost să-l învăţ să citească şi să scrie cu înţeles. Iarmola, care cunoştea fără greş fiecare cărare din pădurea lui, aproape fiece copac care se orienta ziua şi noaptea în orice loc şi deosebea după urme lupii, iepurii şi vulpile din împrejurimi, nu izbutea în nici un chip să înţeleagă, pentru ce, de pildă, literele „m" şi „a" alcătuiesc laolaltă „mă". De obicei, când îi puneam o astfel de problemă, se chinuia, gândindu-se vreo zece minute sau chiar mai mult, iar obrazul lui oacheş şi uscăţiv, cu ochi negri, adânciţi în orbite, aproape înecat în barba neagră şi aspră şi în mustăţile-i stufoase, vădea o

încordare mintală de neînchipuit.

— Hai, Iarmola, spune „mă”. Doar atât, „mă”, stăruiam eu. Nu te uita la hârtie, ci la mine. Aşa. Acum zi: „mă”…

Iarmola oftă adânc, punea pe masă rigla cu care-i arătam literele şi zicea trist, dar hotărât:

— Nu… nu pot…

— Cum nu poţi? Doar e atât de uşor! Spune numai atât: „mau, aşa cum zic eu.

— Nu… nu pot, conaşule… am uitat…

Toate încercările, străduinţele şi pildele mele se ciocneau de aceasta nemaipomenită lipsă de înţelegere. Dar dorinţa lui de a învăţa carte nu slăbea de loc.

— Numai atâta vreau, să-mi pot scrie numele, se rugă el, sfios. Altceva nu-mi trebuie. Numai numele – Iarmola Poprujuk, atâta. Până la urmă, am renunţat la ideea de-al învăţa să-şi pună mintea la bătaie şi am început să-i arăt cum să facă să semneze mecanic. Spre marea mea mirare, metoda aceasta s-a dovedit a fi cea. Mai potrivită pentru înţelegerea lui, fiindcă, pe la sfârşitul lunii a doua, aproape izbutisem să-l aduc până acolo încât să-şi aştearnă pe hârtie numele de familie. În ceea ce priveşte numele de botez, pentru a-i uşura sarcina, am hotărât amândoi să renunţăm la el.

Seara, după ce făcea focul în sobe, aştepta cu nerăbdare să-l chem.

— Hai. Treci la învăţătură, îi spuneam eu.

Alunei, el se apropia de masă cu un umăr înainte, se sprijinea cu coatele de ea, lua condeiul între degetele lui negre, ţepene şi noduroase, şi mă întreba, ridicându-şi sprâncenele:

— Să scriu?

— Dă-i drumul?

Scria cu destulă siguranţă prima literă, „P”, care la noi se numea: „doi pari cu o stinghie deasupra”, apoi se uita la mine întrebător:

— Zi-i înainte! Ce, ai uitat?

— Am uitat… răspundea el înciudat, clătinând din cap.

— Măi, mai, măi, cine-mi eşti! Pune roata.

— Aha! Roata, că bine ziceţi! Acu ştiu!… se înviora el, şi desenă cu zel un cerc alungit în sus, care aducea foarte mult cu Marea Caspică. După ce isprăvea munca aceasta, îşi admiră câtva timp în tăcere opera, privind-o printre gene şi aplecându-şi capul când spre dreapta, când spre stânga.

— De ce te-ai oprit? Mai departe.

— Numai să-mi trag suflarea, conaşule… Acuşi. Stătea vreo două minute pe gânduri, apoi întreba cu sfială: La fel ca şi cea dintâi?

— La fel! Zi-i!

Aşa am ajuns încetul cu încetul la ultima litera – „K” (semnul tare îl lăsasem deoparte), care era numită la noi „un băţ frânt la mijloc, sprijinit de altul, drept”.

— Ce ziceţi, conaşule? Dac-aş mai învăţa aşa că la vreo cinci-şase luni, aş şti bine de tot? Hai? mă întreba el uneori, după ce-şi scria lecţia şi o privea cu drag şi mândrie. Ce ziceţi?

II

IARMOLA, CHIRCIT ÎN FAŢA SOBEI, scormonea tăciunii, iar eu mă plimbam de la un colţ la altul al odăii. Din cele douăsprezece camere ale uriaşului conac ocupam una singură – fostul salon. Celelalte erau încuiate, şi în ele mucegăiau vechea mobilă tapisată, nemişcată şi solemnă, nişte obiecte stranii de bronz şi câteva portrete din secolul al XVII-lea.

Afară, vântul urlă ca un diavol bătrân, gol şi rebegit. În urletul lui se împleteau gemete, schelălăit şi un râs sălbatic. Spre seară, viscolul se înteţea. Parcă arunca cineva cu furie în geamuri mănunchiuri de zăpadă măruntă şi uscată, iar pădurea din apropiere scârţâia şi vuia ca o ameninţare ascunsă şi surdă.

Vântul se strecură prin odăile pustii, cânta jalnic prin coşurile sobelor, şi casa veche, dărăpănată, crăpată şi pe jumătate dărâmata se însufleţea deodată de sunete ciudate, pe care le ascultăm, fără să vreau, cu nelinişte. A oftat oare cineva în sala cea albă? Un oftat adânc, întretăiat, plin de tristeţe. Parcă undeva, departe, scândurile uscate şi putrede ale duşumelelor scârţâie sub nişte paşi grei şi străini... Apoi mi se năzărea că lingă odaia mea, pe coridor, cineva apăsa cu fereală, dar stăruitor, clanţa unei uşi, iar apoi, cuprins de o furie năprasnică, pornea să alerge prin toată casa, zgâlţâind cu turbare obloanele şi uşile, sau, vârât într-un coş, scâncea nespus de jalnic, monoton şi fără de oprire, ba subţiindu-şi glasul până la un scheunat vrednic de milă, ba

îngroşându-l până la urletul unei fiare. Uneori, Dumnezeu ştie cum, oaspetele acesta înfricoşător năvălea şi în odaia mea, prelingându-se ca un fior rece de-a lungul şirei spinării şi clătinând flacăra lămpii, care abia mai pâlpâia sub abajurul de hârtie verde, ars în partea de sus.

M-a cuprins o nelinişte ciudată, neînţeleasa. Mă vedeam în noaptea neagră şi viforoasă de iarnă, singur, într-o casă şubredă, în mijlocul unui sat pierdut între păduri şi troiene, la sute de verste de oraş, de societate, de râsul femeilor, de vorbă omenească... Şi mă bătea gândul că noaptea asta cumplită va dura ani, zeci de ani, va dăinui până la moartea mea, că viscolul de afară va urla mereu ca acum, că lampa va pâlpâi la fel de palid sub sărăcăciosul abajur verde, că eu voi măsura odaia în lung şi-n lat, cuprins de aceeaşi nelinişte, iar lângă sobă va şedea mereu, ca astăzi, tăcutul Iarmola, cufundat în gândurile lui, fiinţa aceasta ciudată, străină, căreia nu-i pasă de nimic pe lumea asta: nici de ai lui, cei de-acasă, care nu au ce mânca, nici de urletul vântului, nici de tristeţea mea nedefinită, care-mi rodea sufletul.

Pe neaşteptate, o dorinţă nestăpânită m-a îndemnat să tulbur tăcerea apăsătoare măcar cu ceva care să semene a glas omenesc şi l-am întrebat:

— De ce o sufla vântul astăzi atât de tare, Iarmola?

— Vântul? a răspuns el, ridicând alene capul. Conaşul chiar nu ştie?

— Chiar! De unde să ştiu?

— Chiar nu ştiţi? s-a înviorat el, deodată. Păi să vă spun eu, a urmat pădurarul cu un glas plin de taină. Să vă spun eu: ori s-a născut o cotoroanţă, ori chefuieşte necuratul.

— La voi, cotoroanţă înseamnă vrăjitoare, nu-i aşa?

— Chiar aşa, chiar aşa... vrăjitoare.

Abia aşteptam să văd ce urmează. Îmi spuneam: „Poate că acum o să izbutesc să storc de la el vreo poveste mai deosebită cu vrăjitori, comori ascunse-n pământ şi cu vârcolaci.”

— Pe la voi, pe-aici, prin Polesie, sunt vrăjitoare? l-am întrebat eu.

— Ce ştiu eu!... Poate c-or fi, a răspuns Iarmola cu nepăsarea lui de totdeauna, aplecându-se din nou spre sobă. Zic bătrânii cum că ar fi fost cândva... Dar poate că nu-i adevărat...

Eram dezamăgit. Îl ştiam pe Iarmola zgârcit la vorbă, aşa că pierdusem speranţa să mai scot de la el ceva în legătură cu lucrurile acestea interesante. Dar, spre mirarea mea, a început să povestească pe neaşteptate, domol, parcă vorbind cu soba care duduia, nu cu mine.

— A fost şi la noi o cotoroanţă, să tot fie fo cinci ani de atunci, da' flăcăii au alungat-o din sat.

— Şi unde au alungat-o?

— Unde!... În pădure, unde altundeva? I-au dărâmat şi cocioabă, ca să nu rămână nimic din cuibul ei afurisit... Pe ea au scos-o la marginea satului şi i-au ars câteva după ceafă.

— Şi de ce s-au purtat aşa cu ea?

— Păi, se ţinea numai de rele. Se certa cu toţi, făcea tot felul de farmece, vrăjea grânele... într-o zi, a cerut de la o muiere tânără un zlot (15 copeici). Aia zice: „N-am zlot, lasă-mă în pace!" „Bine, zice ea, o să ţii minte că nu mi-ai dat un zlot..." Şi ce credeţi, conaşule? Din ziua aia, copilul muierii a-nceput să bolească, şi a bolit ce-a bolit, pân-a murit. Atunci au alungat-o flăcăii, sari-i-ar ochii...

— Şi vrăjitoarea asta unde-i acum? l-am descusut eu mai departe.

— Vrăjitoarea? a repetat Iarmola încet şi tărăgănat întrebarea, după cum avea obiceiul. Păi, de unde să ştiu eu?

— N-a rămas prin sat vreun neam de-al ei?

— Nu, că nu era de prin partea locului, ci dintre ruşi ori ţigani... Eram încă băieţandru când a venit la noi în sat. Avea şi-o fetiţă cu ea – c-o fi fost fie-sa, c-o fi fost vreo nepoată, nu ştiu... pe amândouă le-au alungat...

— Şi acum nu se mai duce nimeni pe la ea, să-i ghicească sau să-i dea vreo buruiană de leac?

— Ba muierile se mai duc, a răspuns Iarmola cu dispreţ.

— Aha! Atunci se ştie totuşi unde locuieşte?

— Eu habar n-am... Zic oamenii c-ar sta pe undeva pe lângă Smârcul Dracului... Ştiţi, mlaştina de dincolo de drumul către Irinovka. În mlaştina aia s-a aciuat, arde-o-ar focul.

„La nici zece verste de casa mea locuieşte o vrăjitoare, o vrăjitoare adevărată, vie, din Polesie!” Gândul acesta m-a pus pe jar.

— Ia ascultă, Iarmola, cum aş face s-o văd şi eu pe vrăjitoarea asta?

— Ptiu! a scuipat el cu indignare. Ceva mai bun n-aveţi de făcut?

— Bun sau nu, eu o să mă duc la ea. De cum s-o încălzi puţin, pornesc. Mă călăuzeşti, nu-i aşa?

Ultimele mele cuvinte l-au uimit atât de mult, încât a sărit în picioare.

— Eu? a strigat el cu indignare. Pentru nimic în lume! Orice mi s-ar întâmpla, acolo nu merg.

— Lasă prostiile, o să mergi.

— Nu, conaşule, nu merg... Nici în ruptul capului nu merg... Să fac eu una ca asta? a strigat el iar, cuprins de un nou val de indignare. Eu... la cuibul cotoroanţei? Ferească-mă Dumnezeu! Nici pe dumneavoastră nu vă sfătuiesc, conaşule.

— Cum vrei... Dar eu tot o să mă duc. Sunt tare curios s-o văd.

— N-aveţi ce vedea, mormăi Iarmola, trântind cu năduf uşiţa de la sobă.

Peste o oră, după ce a strâns samovarul, şi-a băut ceaiul în tinda întunecoasă şi se pregătea să se ducă acasă, l-am întrebat:

— Cum o cheamă pe vrăjitoare?

El a răspuns, aspru şi posomorât:

— Manuiliha.

Deşi nu-şi dăduse niciodată sentimentele în vileag, părea că se legase mult de mine, din pricina patimii noastre comune pentru vânătoare, a felului meu simplu de a mă purta cu el, a ajutorului pe care-l dădeam din când în când familiei sale veşnic flămânde, şi mai ales fiindcă eram singurul om pe lume care nu-l dojenea pentru beţie, dojană ce nu putea s-o sufere. De aceea, hotărârea mea de a o cunoaşte pe vrăjitoare îl mâhnise foarte mult, dar îşi arătă nemulţumirea numai printr-un fornăit zgomotos şi printr-o lovitură puternică de picior, pe care o trase câinelui său, Reabcik, când ieşi în capul scării. Animalul sări într-o parte, schelălăi înfiorător, dar porni numaidecât după stăpânul lui urlând într-una.

III

DUPĂ VREO TREI ZILE, VREMEA S-A mai încălzit. Într-o dimineaţă, foarte devreme, Iarmola a intrat în odaia mea, zicând într-o doară:

— Trebuie să curăţim puştile, conaşule.

— De ce? l-am întrebat eu, întinzându-mă sub plapumă.

— Azi-noapte au umblat iepuri cu nemiluita. Sunt urme multe. Nu vreţi să mergem la vânătoare?

Iarmola ardea de nerăbdare să pornească-n pădure, dar se refăcea nepăsător, ca să nu-şi arate patimă de vânătoare. Într-adevăr, în antreu se şi afla puşca lui cu o singură ţeavă, căreia nu-i scăpase nici o becaţină, cu toate că închizătorul era împodobit cu câteva petice de cositor, aplicate acolo unde rugină şi gazele de la praful de puşcă mâncaseră fierul.

Abia am intrat în pădure, că am şi dat de urmele unui iepure: două urme alăturate în faţă şi alte două în spate, una după alta. Iepurele ajunsese la drum, alergase vreo două sute de stânjeni, apoi făcuse un salt uriaş către un pâlc de pini tineri.

— Acum să-l împresurăm, a zis Iarmola. Cum oboseşte, se culcă jos. Dumneavoastră, conaşule, duceţi-vă – o clipă căzu pe gânduri, încotro să mă-ndrepte după semnele cunoscute numai de el…

— Dumneavoastră duceţi-vă până la cârciuma cea veche, iar eu îi ies înainte dinspre Zamlîn. De cum l-o stârni câinele, vă vestesc cu chiote.

Şi a pierit numaidecât, de parcă l-ar fi înghiţit tufişurile dese şi mărunte. Am ascultat atent. Nici un zgomot nu-i

trăda pasul de braconier, nici o crenguţă nu trosnea sub picioarele lui încălţate cu opinci făcute din coajă de tei.

Am mers fără rabă până la cârciuma cea veche – o clădire părăsită şi dărâmata – şi m-am oprit la marginea pădurii, sub un pin înalt, cu trunchiul drept şi golaş. Domnea o linişte desăvârşită, cum n-o găseşti decât în pădure, iarna, într-o zi fără vânt. Găteala bogată de zăpadă, agăţată de crengi, le aplecă în jos, dându-le un aer sărbătoresc şi rece. Din când în când, câte o crenguţă plăpândă se rupea din creştetul vreunui copac şi o auzeai desluşit cum atinge în cădere alte crengi, cu un trosnet uşor. În soare, zăpada scânteia trandafirie, iar în umbră, părea albastră. Cuprins de farmecul acestei tăceri solemne şi îngheţate, mi se părea că simt cum se scurge timpul încet şi lin…

Deodată, departe, în desiş, a răsunat lătratul lui Reabcik, lătratul caracteristic al câinelui în urmărirea vinatului: subţire, nervos, aproape un scheunat. Apoi, numaidecât, am auzit şi glasul lui Iarmola, care-şi îndemna, aprig, animalul: „U-bî-i! U-bî-i!”

Prima silabă, într-un falset ascuţit, iar a doua cu o notă sacadată de bas (abia mult mai târziu am aflat că strigătul acesta al vânătorilor din Polesie provine de la verbul „a ucide”[25]).

Judecând după lătrat, mi se părea că Reabcik goneşte animalul în stânga mea şi am străbătut în goană o poieniţă, ca să tai drumul prăzii. Dar n-am apucat să fac nici douăzeci de paşi, că un iepure cenuşiu, uriaş a sărit de după un ciot, din câteva salturi mari, cu urechile lui lungi lăsate pe spate, a trecut drumul parcă fără grabă şi a pierit printre pinii cei tineri. În urma lui, a ţâşnit din desiş Reabcik, care, văzându-mă, a dat de vreo două ori din coadă, a hăpăit câteva guri de zăpadă şi a pornit din nou în urmărirea iepurelui.

Apoi a apărut din desiş şi Iarmola, fără cel mai mic

[25] În ruseşte — *ubivan.*

zgomot, ca-ntotdeauna.

— Păi, de ce nu i-aţi tăiat drumul, conaşule? a strigat el, plescăind dojenitor din limbă.

— Era prea departe... Peste două sute de paşi.

Văzându-mi stânjeneala, Iarmola s-a mai îmblânzit.

— Nu face nimic... Nu ne scapă el. Duceţi-vă pe drumul spre Irinovka, o să iasă el acolo.

N-am apucat bine pe drumul arătat că am şi auzit iar câinele urmărind iepurele pe undeva, pe-aproape. Întărâtat, am pornit în goană cu puşca-n cumpănă, prin tufişurile dese, rupând crengile, fără să iau în seamă loviturile lor destul de puternice. Am fugit cam mult şi începusem să gâfâi, când lătratul s-a curmat pe neaşteptate. Mi-am încetinit fuga. Aveam impresia că dacă voi merge drept înainte, mă voi întâlni cu pădurarul pe drumul spre Irinovka. Însă mi-am dat curînd seama că în timp ce alergam, ocolind tufişurile şi cioturile, fără să mă gândesc de loc la drum, mă rătăcisem şi am început să strig, dar n-am primit nici un răspuns.

Mergeam tot înainte, fără nici un gând. Pădurea se rărea treptat şi terenul presărat cu muşuroaie cobora în pantă. Urma pe care piciorul meu o lăsa în zăpadă se întuneca repede şi se umplea cu apă. Adesea intram până la genunchi în apă, iar acum eram silit să sar de pe un muşuroi pe altul, înfundându-mi picioarele în muşchiul cafeniu şi des, aşternut pe ele ca un covor moale.

Curînd, tufărişul s-a terminat. În faţa mea a apărut o baltă mare şi rotundă, acoperită cu omăt. De sub vălul alb se vedea numai din loc în loc câte un petic de pământ. La capătul celălalt al mlaştinii, printre copaci, se zăreau zidurile albe ale unei case. „Pesemne că aici locuieşte pădurarul din Irinovka, mi-am zis eu. Ar trebui să mă duc la el, să-l întreb de drum.”

Dar nu era chiar atât de uşor să ajungi până la casă. Pe fiece clipă mă scufundam tot mai mult în mlaştină. Cizmele mi se umpluseră de apă, plescăiau la fiecare pas

şi de grele ce erau aproape că nu le mai puteam duce.

În sfârşit, am izbutit să străbat mlaştina, am urcat un dâmb şi de acolo am putut să cercetez în voie căsuţa. La drept vorbind, nici măcar nu era căsuţă, ci o biată cocioabă cocoţată pe piloni, probabil ca să fie ferită de apele primăverii, care inundă de obicei întreaga pădure de la Irinovka. Cocioaba se lăsase cu timpul într-o rână, ca o fiinţă jalnică şi beteagă. Cele câteva geamuri lipsă de la ferestre erau înlocuite cu cârpe murdare, care ieşeau în afară.

Am apăsat pe clanţă şi am deschis uşa. Înăuntru era un întuneric de nepătruns şi ochii mei obişnuiţi cu albul zăpezii nu vedeau decât nişte cercuri violete. Multă vreme nici nu mi-am putut da seama dacă în odaie se afla cineva.

— Hei, oameni buni, e careva acasă? am întrebat eu cu glas tare.

Lângă sobă s-a auzit un foşnet. M-am apropiat şi am zărit o babă care şedea pe jos, în faţa unui morman de pene de găină. Lua câte o pană, îi smulgea fulgii şi-i punea într-un coş, apoi zvârlea codiţele pe podea.

„Să ştii că-i Manuiliha, vrăjitoarea din Irinovka”, mi-am zis, după ce m-am uitat mai cu luare-aminte la ea. Avea toate trăsăturile unei cotoroanţe, aşa cum o zugrăvesc poeziile populare: obrajii slabi şi scofâlciţi, bărbia ascuţită şi lungă aproape că se întâlnea cu nasul care-i atârna în jos, gura fără dinţi se mişca neobosită, de parcă ar fi mestecat ceva. Ochii spălăciţi, odinioară albaştri, acum reci, rotunzi şi bulbucaţi, cu gene roşii foarte scurte, te priveau ca ochii unei pasări sinistre şi nemaivăzute.

— Bună ziua, băbuţo! i-am spus cât am putut de prietenos.

Nu te cheamă cumva Manuiliha?

Mai întâi, în pieptul bătrânei a clocotit şi a hârâit ceva, apoi din gura ei fără dinţi au izbucnit nişte sunete ciudate, care semănau ba cu croncănitul înăbuşit al unei

ciori bătrâne, ba se transformau într-un şuierat:

— Pe vremuri, poate că oamenii buni îmi ziceau şi Manuiliha… Acum ştiu numai să mă batjocorească. Ce treabă ai cu mine? a mormăit ea, morocănoasă, văzându-şi mai departe de treabă.

— M-am rătăcit, mătuşico, n-ai cumva puţin lapte?

— N-am, mi-a tăiat ea vorba, mânioasă. Prin pădure umbla mulţi de-alde tine… Nu poţi să le dai la toţi de băut şi de mâncat…

— Văd că nu prea eşti bucuroasă de oaspeţi.

— Aşa-i, nu prea-s bucuroasă. Nu ţinem merinde pentru de-alde voi. De eşti ostenit, stai şi te hodineşte, nu te-alungă nimeni. Ştii zicătoarea: „Hai la noi la taifas, să ascultaţi dangătul de sărbătoare, că la masă o să venim noi la voi.” Asta-i…

După vorbă, mi-am dat numaidecât seama că bătrâna se trăgea de pe alte meleaguri. Pe aici, oamenilor nu le plăcea vorba tăioasă, presărată cu vorbe de duh, cu care se făleşte locuitorul cel meşter la snoave de prin părţile de miazănoapte. Între timp, fără să se oprească o clipă din lucru, bătrâna bombănea ceva, dar din ce în ce mai încet şi mai nedesluşit. Înţelegeam doar unele cuvinte răzleţe: „îmi vine cu «tuşa Manuiliha»… Da’ cine-i el, nimeni nu ştie… Am o groază de ani în spinare… Şi tot trăncăneşte ca o gaiţă…”

Am ascultat-o tăcut o vreme, şi, la gândul neaşteptat că femeia era nebună, m-a cuprins un sentiment de teamă amestecat cu dezgust.

Totuşi, apucasem să mă uit bine în jurul meu. Cea mai mare parte a încăperii era ocupată de o sobă uriaşă, cu tencuiala coşcovită. În colţul dinspre răsărit nu se aflau icoane. Pe pereţi, în locul obişnuitelor poze cu vânători cu mustăţi verzi şi câini violeţi, şi al portretelor unor generali cu totul necunoscuţi, atârnau legături de iarbă uscată, de rădăcini zbârcite şi vase de bucătărie. N-am văzut nici o bufniţă şi nici un cotoi negru, în schimb, doi grauri graşi şi

pestriţi se uitau de pe sobă la mine, uimiţi şi temători.

— Bunicuţo, am întrebat eu mai aspru, dar măcar un pic de apă s-o putea bea la dumneata?

— E colo, în cofă, a răspuns ea, făcând un semn cu capul.

Apa avea un gust de rugină de baltă. După ce i-am mulţumit (fapt care a lăsat-o nepăsătoare), am întrebat-o cum aş putea ajunge la drum.

Baba a ridicat deodată capul, m-a privit ţintă cu ochii ei reci ca de pasăre şi a murmurat grăbită:

— Du-te, du-te… vezi-ţi, flăcăule, de drumul tău. N-ai ce căuta aici. Oaspetele e bun la sărbătoare… Du-te, taică, du-te…

Într-adevăr, nu mai aveam altceva de făcut decât să plec. Dar mi-a venit pe neaşteptate gândul să încerc ultimul mijloc, ca s-o mai îmbunez puţin pe bătrâna asta plină de toane. Am scos din buzunar un sfert de rublă de argint şi i-am întins-o. Nu greşisem. Când a văzut banii, bătrâna s-a mişcat şi, deschizându-şi ochii şi mai larg, şi-a întins după monedă degetele noduroase, închircite şi tremurătoare.

— Nu, tuşă Manuiliha, degeaba nu ţi-o dau, am zădărât-o eu, ascunzând moneda. Să-mi ghiceşti întâi.

Pe faţa cafenie şi smochinită a vrăjitoarei a apărut o strâmbătură de nemulţumire. Părea că şovăie, uitându-se nehotărâta la pumnul meu, în care ţineam banul. Însă lăcomia a învins.

— Ei bine, să mergem, a murmurat ea, sculându-se greoi de pe jos. Acum, drăguţul babei, nu mai ghicesc la nimeni… Am uitat… Am îmbătrânit, nu mai văd. Numai ţie o să-ţi mai ghicesc.

S-a apropiat de masă, ţinându-se de perete şi cutremurându-şi la fiecare pas trupul gârbovit, a scos o pereche de cărţi cafenii, ferfeniţite de vreme, le-a amestecat şi mi le-a întins.

— Taie-le… Taie-le cu stânga… de la inimă…

După ce a scuipat în degete, a început să dea în cărţi. Când cădeau pe masă, plescăiau de parcă ar fi fost făcute din aluat. Le aşează în formă de stea cu opt colţuri, şi după ce-o puse şi pe ultima peste rigă, îşi întinse mâna spre mine.

— Dăruieşte-mă, boierule... O să fii fericit, o să fii bogat... zise ea cu glas cântat de cerşetoare, cu un puternic accent ţigănesc.

I-am pus în mina moneda pregătită, pe care a vârât-o în gură cu repeziciune de maimuţă.

— Îţi cade dar mare la drum lung, a început ea, rostind repede cuvintele cu care se vedea că era deprinsă. Te întâlneşti cu o damă de tobă şi-auzi vorbe bune într-o casă de vază. Curînd îţi vine veste neaşteptată de la un bărbat, de cruce.

Mai cad niscaiva griji şi-apoi bani, da' nu prea mulţi. Faci o beţie cu o droaie de oameni... Nu-i prea cine ştie ce petrecere, da' tot beţie se cheamă că e. Trăieşti mult şi dacă nu mori la şaizeci şi şapte de ani, atunci...

Deodată a tăcut, ridicându-şi capul, ca şi cum ar fi ascultat ceva. Am ascultat şi eu atent. Cânta un glas de femeie, proaspăt, plin şi puternic, apropiindu-se de casă. Am recunoscut vorbele unui duios cântec ucrainean:

Cine oare, floarea oare
Ramul îl îndoaie?
Cine oare, visul oare
Capul mi-l împoaie?

— Hai, du-te acuşi, du-te, şoimule, spuse bătrâna, îngrijorată, prinzind deodată viaţă şi îndepărtându-mă cu mâna de lângă masă. N-ai ce căta în case străine. Vezi-ţi de drumul tău.

Ba chiar m-a prins de mânecă şi m-a tras spre uşă, pe faţă cu o nelinişte de fiară.

La doi paşi de casă, glasul a amuţit pe neaşteptate. S-a

auzit izbitura clanţei, uşa s-a deschis cu putere şi în prag a apărut o fată înaltă. Râdea. Îşi ţinea grijulie cu amândouă mâinile poada şorţului vărgat, din care se iţeau trei capete mici de cintezoi, cu gât roşu, cu ochişori negri, strălucitori.

— Vezi, bunicuţo? Iar s-au luat după mine, a strigat ea, rizând tare. Uite cât îs de caraghioşi... Sunt morţi de foame. Şi, ca un făcut, tocmai astăzi n-am avut pâine...

Dar când m-a zărit, a tăcut deodată, s-a îmbujorat şi, încruntându-şi nemulţumită sprincenele subţiri şi negre, s-a uitat iscoditoare spre bătrâna.

— Ia, un boier s-a abătut pe la noi... întreabă de drum, a lămurit-o aceasta. Ei, taică, s-a întors ea spre mine cu un aer hotărât, te-ai odihnit destul. Ai băut apă, ai tăifăsuit, e vremea să pleci. Tu nu eşti de teapa noastră...

— Ia ascultă, frumoaso, m-am întors eu spre fată. Arată-mi, te rog, cum să ajung pe drumul spre Irinovka, altfel nu mai ies în vecii vecilor din mlaştina voastră.

Pesemne că blândeţea şi rugă pe care am pus-o în glas au înduplecat-o pe fată, fiindcă a aşezat cu grijă pe sobă cintezoii din poală, a aruncat pe laviţă bundiţa pe care şi-o scosese şi a ieşit din casă, fără să spună o vorbă.

Am urmat-o.

— Toate păsările astea sunt domesticite? am întrebat-o eu, când am ajuns-o din urmă.

— Da, a răspuns ea tăios, fără să-mi arunce măcar o privire. Şi acum uită-te colo, a zis dânsa, oprindu-se lângă gard. Vezi cărarea aceea dintre pini? Vezi?

— Văd.

— Mergi pe ea, tot înainte. Când ajungi la un ciot de stejar, coteşti la stânga, apoi o ţii tot drept înainte, prin pădure, până dai de drumul spre Irinovka.

În timp ce-mi arăta drumul cu braţul drept întins înainte, am rămas fără să vreau cu ochii la ea. Nu semăna de loc cu fetele de prin partea locului, care se purtau cu basmale legate dizgraţios peste bărbie şi până peste ochi,

mai toate cu aceeaşi expresie speriată pe chip. Fata această străină era oacheşe, înaltă, de vreo douăzeci-douăzeci şi cinci de ani, cu trupul zvelt şi mlădiu. Cămaşa albă, largă îi învăluia armonios pieptul tânăr şi sănătos. După ce vedeai o dată frumuseţea ei ciudată n-o mai puteai uita, şi chiar dacă te-ai fi obişnuit cu ea ar fi fost greu s-o descrii. Ochii ei mari, luminoşi, de culoare închisă, cu sprâncene subţiri, arcuite, care-i dădeau o nuanţă de şiretenie, autoritate şi naivitate totodată, erau fermecători. După cum fermecător era trandafiriul mai al pielii şi arcuirea voluntară a buzelor, cea de jos puţin mai plină, ieşind în afară cu un aer hotărât şi capricios.

— Nu vă e frică să staţi singure în pustietatea asta? am întrebat-o eu, oprindu-mă lângă gard.

A dat nepăsătoare din umăr.

— De ce să ne fie frică? Lupii nu vin până la noi.

— Parcă numai de lupi e vorba... S-ar putea să nu mai puteţi ieşi de aici din pricina troienelor, sau să vă ia foc casa... Şi câte nu se mai pot întâmpla. Sunteţi singure şi n-ar avea cine să vă ajute la nevoie.

— Slavă Domnului că n-ar avea, a răspuns ea cu un gest de dispreţ. Ar fi mai bine dacă ne-ar lăsa în pace, pe bunica şi pe mine, că...

— Ce?

— Dacă ştii prea multe, îmbătrâneşti iute. Dar dumneata cine eşti? a urmat ea, neliniştită.

Mi-am dat seama că bătrâna şi fata această frumoasă se tem de oameni şi m-am grăbit s-o liniştesc.

— Să nu-ţi fie frică. Nu sunt nici uriadnic, nici zapciu. Într-un cuvânt, nu-s nici un fel de autoritate.

— Adevărat?

— Pe cuvântul meu de cinste. Zău că sunt un om cu totul străin de locurile acestea. Am venit în regiune doar pentru câteva luni şi plec. Dacă vrei, nu spun la nimeni că am fost pe aici şi că v-am văzut. Mă crezi?

Obrazul fetei se mai lumină puţin.

— De, poate că nu minţi. Ai auzit mai dinainte de noi, ori ai trecut pe-aici din întâmplare?

— Nu ştiu nici eu ce să zic. Am auzit eu ceva despre voi şi voiam chiar să vă calc pragul într-o bună zi, dar astăzi am ajuns aici întâmplător... M-am rătăcit... Spune, pentru ce vă temeţi de oameni? Ce rău vă fac?

S-a uitat la mine cu o privire cercetătoare, plină de neîncredere, dar aveam conştiinţa curată şi am privit-o în ochi, fără să clipesc. Atunci a început să vorbească tot mai aprins:

— Pătimim destul de pe urma lor... Cu oamenii simpli ne mai înţelegem noi, dar cu stăpânirea... Vine uriadnicul – dă-i, vine zapciul – dă-i. Şi înainte de a lua, o mai şi ocărăsc pe bunica: eşti o vrăjitoare, o diavoliţă, o ocnaşă... Ce să mai zic î

— Dar de tine nu se leagă? am întrebat-o eu neprevăzător.

Şi-a clătinat capul de jos în sus, cu un aer de siguranţă trufaşă, iar în ochii ei închişi pe jumătate a licărit o luminiţă ameninţătoare.

— Nu se leagă... O dată a încercat unul din ăia care măsoară pământul... I se făcuse de mângâiere, vezi Doamne! Da' cred că nici până azi nu mi-a uitat mângâierile.

Din cuvintele acestea batjocoritoare, dar mândre în felul lor, se desprindea atâta independenţă dârză, încât m-am gândit fără să vreau: „N-ai crescut tu degeaba într-o pădure din Polesie, şi chiar că-i primejdios să glumească omul cu tine".

— Ce, noi ne legăm de careva? a urmat ea cu o încredere din ce în ce mai mare. N-avem nevoie de oameni. Mă duc doar o dată pe an în târguşor să cumpăr săpun şi sare... Mai iau şi ceai pentru bunicuţa, că-i place ceaiul. Altfel n-am avea nevoie de nimeni!

— Văd că nici tu, nici bunica ta nu prea iubiţi oamenii...

Dar eu aş putea să mai trec pe la voi?

Fata a râs, şi chipul ei frumos s-a schimbat pe neaşteptate. Din asprimea dinainte nu rămăsese nici o urmă. Pe obrazul care s-a luminat deodată s-a aşternut o expresie sfioasă, copilărească.

— Păi, ce să faci la noi? Bunica şi cu mine suntem oameni plictisitori. Dar dacă eşti cu adevărat om de treabă, poţi să mai treci. Aş vrea doar să te rog... Dacă mai vii pe aici, să nu mai iei puşca...

— Ţi-e frică?

— Mie? De ce să-mi fie frică? Nu mi-e frică de nimic, şi în glasul ei răsună din nou încrederea în propriile-i forţe. Da nu-mi place. De ce să omori păsărelele şi iepurii? Nu fac rău nimănui, vor să trăiască, aşa ca şi noi. Mi-s dragi, sunt mici şi prostuţi... Şi-acum, cu bine, a încheiat ea, grăbită. Nu ştiu cum îţi spune... Mi-e teamă să nu mă ocărască bunica.

A pornit în fugă spre casă, cu capul înclinat, ţinându-şi cu mâna părul despletit de vânt.

— Stai, stai puţin! am strigat-o eu. Cum te cheamă? Să facem cunoştinţă cum trebuie.

S-a oprit o clipă şi s-a întors spre mine.

— Mă cheamă Aliona... Ori cum se zice pe-aci – Olesia.

Mi-am luat puşca la umăr şi am pornit în direcţia indicată de ea. Când am ajuns pe un dâmb de unde se aşternea o cărare îngustă de pădure, am întors capul. Fusta roşie a Olesiei, înfoiată de vânt, se mai vedea încă pe treptele căsuţei, ca o pată strălucitoare pe albul zăpezii.

Peste o oră a venit şi pădurarul. Scump la vorbă ca de obicei, nu m-a întrebat cum şi unde m-am rătăcit. A spus doar parcă în treacăt:

— Am dus iepurele la bucătărie... Îl frigem sau vreţi să-l trimiteţi cuiva?

— Ştii unde am fost astăzi, Iarmola? l-am întrebat eu, închipuindu-mi cât de mirat va fi când va afla.

— Cum să nu ştiu, a mormăit el, grosolan. Aţi fost la

vrăjitoare…

— Cum ai aflat?

— Păi, cum să nu aflu? Când am văzut că nu răspundeţi, am luat-o pe urmele dumneavoastră… Ehe, boierule! a adăugat el, înciudat şi dojenitor. N-ar trebui să vă ţineţi de treburi d-astea… E păcat!

IV

ÎN ANUL ACELA, PRIMĂVARA A ÎNceput devreme şi pe neaşteptate, ca totdeauna în Polesie. Pe uliţele satelor au pornit să gâlgâie pârâiaşe cafenii, scânteietoare, spumegând furioase în jurul bolovanilor din cale şi ducând repede cu ele aşchii şi pene de gâscă. În băltoacele uriaşe se oglindea cerul albastru, pe care pluteau, rostogolindu-se, nori albi şi rotunzi. Streşinile au pornit să cânte. Vrăbiile gureşe, adunate în stoluri pe sălciile de lângă drum, ciripeau asurzitor. Pretutindeni se simţea clocotul voios şi nestăpânit al vieţii.

Zăpada se topise. Doar prin vâlcele şi prin crânguri umbroase mai rămăseseră câteva petice murdare, mâncate de apă. De sub omăt apăruse pământul gol, umed şi cald, odihnit peste iarnă, plin de sevă proaspătă şi de dorul unui nou rod bogat. Peste ogoarele negre unduia un abur uşor, umplând văzduhul cu mireasma pământului dezgheţat, mireasma aceea proaspătă, pătrunzătoare, îmbătătoare a primăverii, pe care chiar şi în oraş o recunoşti din sute de alte mirosuri. Mi se părea că o dată cu mirosul acesta mi se strecoară în suflet şi tristeţea primăverii, tristeţe dulce şi gingaşă, plină de aşteptări şi presimţiri nelămurite, o tristeţe poetică, ce te face să vezi frumoase toate femeile şi care e totdeauna amestecată cu o uşoară părere de rău pentru primăverile din trecut. Treptat, nopţile se încălzeau. În bezna lor adâncă şi umedă se simţea truda creatoare şi nevăzută a naturii.

În zilele acestea de primăvară, chipul Olesiei nu-mi ieşea din minte. Când eram singur, îmi plăcea să mă întind în pat, să strâng tare pleoapele, ca să-mi adun mai bine gândurile şi să chem mereu în faţa ochilor chipul ei când aspru, când viclean, cu zâmbetul luminos şi gingaş, trupul ei tineresc, crescut în libertatea bătrânei păduri, tot atât de zvelt şi de viguros ca brazii cei tineri, glasul ei proaspăt, câteodată neaşteptat de adânc şi de catifelat... „în toate mişcările, în toate vorbele ei se simte o nuanţă de nobleţe, îmi ziceam (desigur în sensul cel mai bun al acestui cuvânt destul de banal), un fel de cumpătare plină de graţie înnăscută...” Mă atrăgeau la Olesia şi o oarecare aureolă de mister din jurul ei, şi renumele de vrăjitoare, şi viaţa în desiş, în mijlocul mlaştinii, dar, mai ales, încrederea plină de mândrie în propriile sale forţe, pe care o întrezărisem din puţinele ei cuvinte.

Aşadar, nu-i de mirare că atunci când cărările pădurii s-au mai zbicit niţel, am şi pornit spre căsuţa dărăpănată. Gândindu-mă că poate va fi nevoie s-o potolesc puţin pe bătrâna cea ursuză, am luat cu mine o jumătate de funt de ceai şi câteva bucăţi de zahăr.

Le-am găsit acasă pe amândouă. Bătrâna trebăluia pe lângă sobă în care ardea un foc viu, iar Olesia torcea în, stând pe o bancă foarte înaltă. Când am intrat şi am izbit uşa, ea s-a întors, firul i s-a rupt în mina şi fusul i s-a rostogolit pe jos.

Bătrâna s-a uitat câtva timp supărată, cu luare-aminte la mine, ferindu-şi cu palma de dogoarea sobei faţa zbârcită.

— Bună ziua, bunicuţo! am spus eu cu glas tare, plin de voie bună. Văd că nu mă recunoşti? Ţi-aduci aminte când. Am trecut pe la tine acum vreo lună şi te-am rugat să-mi arăţi drumul? Ba mi-ai şi ghicit.

— Nu-mi aduc aminte, maică, a bombănit bătrâna, clătinând nemulţumită din cap. Nu-mi aduc aminte. Şi nu înţeleg ce cauţi tu la noi? Ce ai tu de vorbit cu oameni de

felul nostru? Suntem oameni simpli, prizăriţi.. Ce treabă ai cu noi? Pădurea e mare, e loc destul... Aşa că...

Buimăcit de primirea ei duşmănoasă, m-am pierdut cu firea şi mă simţeam ca omul care nu şti ce să facă – să ia grosolănia drept glumă, sau să se supere, să întoarcă spatele şi să plece fără să mai spună o vorbă. M-am uitat la Olesia, fără să vreau, cu un aer descumpănit. Ea a zâmbit uşor, cu bunăvoinţă, s-a sculat de la furca de tors şi s-a apropiat de bătrâna.

— Nu-ţi fie frică, bunico, a zis ea, împăciuitoare. Nu e om rău. N-o să ne facă nimic. Şezi, te rog, m-a poftit fata, arătându-mi laviţa dintr-un colţ al odăii, fără să mai ţină seama de bombănelile bătrânei.

Încurajat de bunăvoinţa ei, m-am hotărât să folosesc argumentul hotărâtor.

— Dar rea mai eşti, mătuşă... Cum îţi calcă cineva pragul, începi să ocărăşti. Şi eu, care îţi aduceam un dar, am zis, scoţând pacheţelele din tolbă.

Bătrâna s-a uitat repede la ele, dar în aceeaşi clipă şi-a întors capul spre sobă.

— N-am trebuinţă de darurile tale, a mormăit ea, scormonind îndârjita tăciunii din sobă. Îi cunosc eu pe oaspeţii ăştia.

Întâi ţi se vâra-n suflet, şi-apoi... Dar ce ai acolo? m-a întrebat în cele din urmă.

I-am dat numaidecât ceaiul şi zahărul, ceea ce a îmbunat-o şi, cu toate că bombănea mereu, duşmănia de mai înainte pierise.

Olesia a început iar să toarcă şi eu m-am aşezat lângă dânsa pe o băncuţă scundă, scurtă şi foarte şubredă. Cu mâna stânga fata răsucea repede fuiorul alb şi moale ca mătasea, iar în dreaptă i se învârtea, cu un zumzet uşor, fusul; ea ba-i dădea drumul să alunece domol până aproape de pământ, ba-l prindea cu îndemânare, silindu-l cu o mişcare iute a degetelor sa se-nvîrtească din nou. Făcea cu o mare iuţeală treaba aceasta atât de simplă la

prima vedere, dar care cere în realitate o mare deprindere şi iscusinţă, moştenită de veacuri. Mă uitam fără să vreau la mâinile ei: din pricina muncii erau aspre şi negricioase, dar destul de mici şi cu o formă atât de frumoasă că i-ar fi invidiat-o multe fete din familiile înstărite.

— Atunci nu mi-ai spus că bunica ţi-a dat în cărţi, a zis Olesia, şi când a văzut că întorc cu teamă privirile spre bătrâna a adăugat: Lasă, nu-i nimic, e cam tare de ureche şi n-aude. Numai vocea mea o desluşeşte bine.

— Da, mi-a dat în cărţi. Dar de ce mă-ntrebi?

— Aşa, într-o doară… Dar dumneata crezi? m-a întrebat ea, aruncându-mi o privire cu coada ochiului.

— Ce să cred? Ce mi-a spus bunica ta, sau în ghicit în general?

— Aşa, în general…

— Cum să-ţi spun r De fapt, nu cred, dar mai ştii? Se zice că se întâmpla uneori… Chiar şi prin cărţi scrie. Insă în ce mi-a spus bunica ta nu cred de loc. Aşa ghiceşte orice muiere de la ţară.

Olesia a zâmbit.

— Da, e drept că acum ghiceşte prost. A îmbătrânit şi-i mai e şi tare frică. Ce ţi-au arătat cărţile?

— Nimic. Deosebit. Am şi uitat. Ce arată de obicei. Drum lung, damă de cruce… Nu-mi mai aduc aminte.

— Da, da! Acum ghiceşte prost. Din pricina bătrâneţii a uitat şi multe cuvinte. Şi se mai şi teme. Numai când vede bani se hotărăşte să ghicească.

— De ce se teme?

— De bună seamă de stăpânire… Uriadnicul vine şi-o ameninţă mereu: „Te bag la gherlă cât ai zice peşte. Ai aflat cum sunt pedepsite de lege vrăjitoarele de teapa voastră? Cu deportarea la muncă silnică pe viaţă, pe insula Sokolinîi”. Ce zici? Minte ori nu?

— Nu minte. E adevărat că ghicitul se pedepseşte, dar nu chiar atât de aspru. Tu ştii să ghiceşti, Olesia?

Fata a tăcut o clipă, încurcată, însă numai o clipă.

— Ştiu... Numai că eu nu ghicesc pentru bani, a adăugat apoi repede.

— Vrei să-mi dai şi mie în cărţi?

— Nu vreau, a răspuns ea încet, dar hotărât, clătinând din cap.

— De ce? Dacă nu acum, altă dată... Nu ştiu de ce mi se pare că tu-mi vei spune adevărul.

— Nu, n-o să-ţi ghicesc. Pentru nimic în lume.

— Nu-i frumos din partea ta. Ar trebui s-o faci de dragul cunoştinţei noastre... De ce nu vrei?

— Fiindcă am dat o dată în cărţi pentru dumneata fără să ştii şi a doua oară nu se poate...

— Nu se poate? De ce? Nu înţeleg.

— Nu, nu, nu se poate... Nu se poate, a repetat ea cu o teamă superstiţioasă. Nu trebuie să pui soarta la încercare de două ori... Nu se cuvine... Soarta trage cu urechea, stă la pândă... Nu-i place să se lase iscodită. De aceea toate ghicitoarele sunt nefericite.

Am vrut să-i răspund cu o glumă, dar am şovăit. Prea era convinsă de ceea ce spunea. Când amintise de soartă, chiar se uitase cu o teamă stranie spre uşă şi, fără să vreau, am întors şi eu capul în aceeaşi direcţie.

— Dacă nu vrei să-mi ghiceşti, spune-mi cel puţin ce ai văzut atunci, am rugat-o eu.

Olesia şi-a aruncat pe neaşteptate fusul şi şi-a aşezat mâna pe mâna mea.

— Nu... Mai bine nu, a zis ea, privindu-mă cu ochi rugători ca de copil. Te rog să nu-mi ceri asta... Ţi-a căzut rău... Mai bine să nu-mi ceri...

Totuşi, am stăruit. Nu puteam să-mi dau seama dacă refuzul şi vorbele ei nelămurite cu privire la soartă erau numai tertipurile unei ghicitoare încercate sau dacă credea într-adevăr în ceea ce spunea. În orice caz, nu mă simţeam la largul meu, ba chiar eram aproape înfricoşat.

— Bine, să-ţi spun, s-a învoit ea în cele din urmă. Dar,

să nu te superi dacă n-o să-ţi placă. Iată ce ţi-a căzut: eşti un om bun, dar slab. Bunătatea dumitale nu-i firească, nu-i pornită din inimă. Nu eşti stăpân pe cuvântul dumitale. Îţi place să te arăţi mai tare decât ceilalţi, dar cu ori fără vrerea dumitale te supui lor. Îţi place băutura şi... dacă-i să spun, apoi spun tot... tare-ţi plac şi femeile şi din pricina lor o să ai multe necazuri în viaţă... Banii nu-i preţuieşti şi nu ştii să-i strângi. N-o să fi bogat niciodată... Să spun mai departe?

— Spune, spune! Spune tot!

— A mai căzut că n-o să-ţi fie viaţa prea veselă. Pe nimeni n-o să îndrăgeşti din toată inima, fiindcă ai o inimă rece şi leneşă. Iar celor ce te-or iubi o să le pricinuieşti multă durere. N-o să te însori niciodată. Mori burlac. Bucurii mari în viaţă n-o să ai, ci doar mult urât şi multe greutăţi... O să vină o zi când o să vrei să-ţi iei şi viaţa, aşa ai să fii de încurcat... Dar n-ai să-ndrăzneşti s-o faci şi o să te supui sorţii... O să înduri sărăcie mare, da' spre sfârşitul vieţii o să ţi se schimbe destinul cu totul pe neaşteptate, datorită morţii unui om apropiat. Însă toate astea o să se întâmple după mulţi ani. În schimb, în anul ăsta... Nu ştiu când anume, cărţile spun că foarte curînd... poate chiar luna asta...

— Ce o să se întâmple în anul ăsta? am întrebat-o eu, când am văzut că tace.

— Mi-e frică să spun mai departe. Îţi cade o mare dragoste de la o damă de cruce. Nu pot să-mi dau seama dacă-i măritată ori nu. Ştiu doar că are părul întunecat...

Am aruncat fără să vreau o privire asupra părului ei.

— De ce te uiţi la mine? a întrebat Olesia, înroşindu-se deodată. Îmi simţise privirea, cu o înţelegere pe care o au doar unele femei. Da, cam ca al meu, a urmat ea, îndreptându-şi părul cu o mişcare obişnuită şi înroşindu-se şi mai tare.

— Spui că o mare dragoste de la o damă de cruce? am întrebat-o eu, glumeţ.

— Nu râde, nu trebuie să râzi, a zis ea, serioasă, aproape poruncitoare. Nu spun decât adevărul.

— Bine, n-o să mai râd. Şi mai departe?

— Mai departe… O să fie tare rău de damă asta de cruce, aşa-i cade, mai rău ca moartea. Din pricina dumitale o să îndure o ruşine mare. O ruşine care nu se uită niciodată… şi tristeţe multă… Da' dumitale nu-ţi cade nimic rău din pricina ei.

— Ia spune, Olesia, dar dacă te-au înşelat cărţile? De ce i-aş aduce atâtea necazuri damei de cruce? Sunt un om liniştit, modest, şi tu spui de mine atâtea lucruri îngrozitoare.

— Asta nu mai ştiu. De altfel, n-a căzut că dumneata o să-i aduci necazuri cu voia dumitale, dinadins, ci doar că nenorocirea o să se întâmple din pricina dumitale… Când or să mi se-mplinească vorbele, o să-ţi aminteşti de mine.

— Şi toate astea ţi le-au spus cărţile?

Mi-a răspuns abia după câteva clipe de tăcere, evaziv şi parcă împotriva vrerii ei:

— Şi cărţile… Da' şi fără ele aflu multe, de pildă, după obrazul omului. Dacă-i e scris cuiva să moară curînd de o moarte năprasnică, văd asta de îndată pe faţa lui. Nici nu trebuie să stau de vorbă cu el.

— Şi ce vezi?

— Nu ştiu nici eu. Mă apucă deodată groaza, ca şi cum ar zace mort dinaintea mea. Întreab-o pe bunica, o să-ţi spună că-i adevărat. Acum doi ani, Trofim, morarul, s-a spânzurat în hambarul lui. Eu îl întâlnisem cu două zile înainte şi-i spusesem de îndată bunicii: „Ai să vezi, bunicuţo, că în câteva zile Trofim o să moară de o moarte năprasnică. Şi-aşa a fost. De câşlegi, trece pe la noi hoţul de cai, Iaşka, şi o roagă pe bunica să-i ghicească. Ea s-apucă să-i dea în cărţi şi el o-ntreabă în glumă: „Spune, băbuţo, de ce moarte am să mor!" şi râde. Da eu, când m-am uitat la el, am încremenit. Şedea acolo cu un obraz fără viaţă, verde. Îşi ţinea ochii închişi, şi buzele îi erau

negre. După o săptămână, am auzit că l-au prins ţăranii furând cai... L-au bătut toată noaptea... Oamenii sunt răi pe-aici, pe la noi, nu ştiu ce-i mila... I-au bătut cuie-n tălpi, i-au rupt coastele cu parii, şi spre dimineaţă şi-a dat duhul.

— Şi pentru ce nu i-ai spus că-l pândeşte nenorocirea?

— De ce să-i fi spus? îmi întoarse vorba Olesia. De ce ţi-e scris nu scapi. Degeaba i-aş fi amărât omului cele din urmă zile... Şi-apoi, nici mie nu-mi place că văd asta, m-apucă scârbă de mine... Da ce să fac? Aşa-s eu făcută. Când era mai tânără, şi bunica presimţea moartei, ca şi mama şi mama bunicii... Asta ne e în sânge.

Nu mai torcea. Stătea nemişcată, cu capul plecat, cu mâinile în poală. În ochii ei ficşi, cu pupilele mărite, se vedeau un fel de groază şi de supunere în faţa puterii supranaturale hărăzite sufletului ei de a pătrunde tainele destinului.

V

ÎN TIMPUL ACESTA, BĂTRÂNA ÎNTINsese pe masă un ştergar curat, cu marginile brodate, şi pusese pe el o strachină din care ieşeau aburi.

— Hai la masă, Olesia, şi-a chemat ea nepoata, iar după un minut de şovăială, a adăugat, întorcându-se spre mine: Poate mănânci şi dumneata cu noi, domnule? Poftim la masă... Numai că n-avem bucate prea de soi. Supă nu gătim, ci doar fiertură din crupe de câmp.

N-aş putea spune că mă invita cu prea mare stăruinţă şi tocmai voiam s-o refuz, când Olesia m-a rugat şi ea cu atâta simplitate prietenoasă să poftesc la masă şi cu un zâmbet atât de îmbietor, încât am primit fără să vreau. Mi-a umplut chiar ea o farfurie cu fiertură de hrişcă cu slănină, ceapă, cartofi şi carne de găină, o mâncare foarte gustoasă şi hrănitoare. Când s-au aşezat la masă, nici bunica, nici nepoata nu şi-au făcut cruce. În vreme ce mâncăm, le cercetăm mereu pe ascuns fiindcă sunt încredinţat că în nici o altă împrejurare nu poţi să afli mai bine felul de a fi al omului ca în timpul mesei. Bătrâna înghiţea lacom şi cu grabă, plescăia tare şi-şi îndesa în gură bucăţi atât de uriaşe de pâine, încât obrajii ei scofâlciţi se umflau tot mestecând fără istov. Fata, în schimb avea un fel de cumpătare înnăscută chiar şi în felul de a mânca.

La un ceas după cină, mi-am luat rămas bun de la stăpânele căsuţei părăginite.

— Vrei să te conduc puţin? mi-a propus Olesia.

— Asta ce-o mai fi?! a bombănit bătrâna, supărată. Nu poţi să mai stai locului, sfârleaza?!..

Dar Olesia şi-a pus pe cap basmaua roşie de caşmir. Şi a dat fuga la bunica ei, pe care a îmbrăţişat-o şi a sărutat-o zgomotos, zicând:

— Bunicuţo, draga mea, scumpa mea, iubita mea... Într-o clipă mă-ntorc.

— Bine, bine, neastîmparato, a zis bătrâna, îndepărtând-o uşor cu mâna. Să nu ne judeci rău, domnule, e tare prostuţă.

După ce am străbătut o cărare îngustă, am ajuns la drumul din pădure, negru de noroi, cu multe urme de copite şi roţi de căruţă, pline de apă, în care se oglindea pojarul asfinţitului. Mergeam pe marginea drumului acoperit cu frunzele cafenii din anul trecut, care nu apucaseră încă se se usuce după ce se topise zăpada. Pe alocuri, din frunzele galbene şi moarte îşi ridicau căpşoarele clopoţeii liliachii – primele flori din Polesie.

— Aş vrea foarte mult să te-ntreb ceva, Olesia, dar mi-e teamă să nu te superi... E adevărat ce se spune de bunica ta că ar fi... Nu ştiu cum să spun mai bine...

— Că e vrăjitoare? m-a ajutat fata, liniştita, să-mi termin gândul.

— Nu... nu vrăjitoare... am urmat eu, încurcat. Sau, hai să-i zicem vrăjitoare... Fără îndoială că nu poţi să astupi gura lumii. Poate că se pricepe numai la ierburi de leac şi descântece... Dar dacă te supără, poţi să nu-mi răspunzi.

— Ba nu, ce-ar putea să mă supere? E într-adevăr vrăjitoare. Numai că de când a îmbătrânit nu mai poate să facă ce făcea înainte.

— Şi ce făcea? am întrebat-o eu, curios.

— Tot felul de lucruri. Vindecă bolile, îţi lua durerea de gâlci, îl descânta pe cel muşcat de câine turbat ori de şarpe, descoperea comori... Şi câte şi mai câte.

— Ştii ceva, Olesia? Te rog să mă ierţi, dar eu nu cred în toate astea. Hai, spune drept, că nu suflu o vorbă

nimănui: Nu-i aşa că toate astea sunt doar prefăcătorii pentru prostirea oamenilor?

Ea a dat nepăsătoare din umeri.

— Crede ce vrei. Nici vorbă că nu-i mare lucru să prosteşti o muiere de la ţară, dar pe dumneata nu te-aş minţi.

— Prin urmare, tu crezi cu tărie în puterea ei de vrăjitoare?

— Cum să nu cred? În neamul nostru, toţi fac farmece... Şi eu fac multe...

— Olesia, draga mea... Dacă ai şti cât de tare mă interesează toate astea. Mi-arăţi şi mie?

— Da, dacă vrei, s-a învoit ea numaidecât. Vrei chiar acuşi?

— Dacă se poate, chiar acum.

— Şi n-o să-ţi fie frică?

— Prostii. Poate că noaptea mi-ar fi frică, dar acum e încă lumină.

— Bine. Dă-mi mâna.

M-am supus. Mi-a suflecat repede mâneca de la palton, mi-a desfăcut butonul de la manşetă, apoi a scos din buzunar un cuţit nu prea mare, cam de-o şchioapă pe care-l purta într-o teacă de piele.

— Ce-ai de gând? am întrebat-o eu, cuprins deodată de nelinişte.

— O să vezi numaidecât... Doar ai spus că n-o să-ţi fie frică.

Mâna ei a schiţat pe neaşteptate o mişcare abia întrezărită, şi în braţ, ceva mai sus de locul unde se ia pulsul, am simţit atingerea înfiorătoare a tăişului. În aceeaşi clipă, sângele a ţâşnit pe toată întinderea tăieturii, s-a prelins pe braţ şi a început să cadă jos în picături dese. M-am stăpânit cu greu să nu ţip şi cred că am pălit.

— Nu te teme, din asta nu mori, a zis Olesia, zâmbind cu o uşoară batjocură.

Mi-a apucat braţul mai sus de rană, a strâns tare, şi-a aplecat faţa spre tăietură şi a început să şoptească repede ceva, atât de aproape că-i simţeam pe piele respiraţia fierbinte. Când a ridicat capul şi şi-a desfăcut degetele de pe braţ, în locul rănii nu se mai vedea decât o urmă roşie.

— Ce zici? Ţi-ajunge? a întrebat ea cu un zâmbet şiret, băgându-şi cuţitul în buzunar. Mai vrei şi altceva?

— Nici vorbă. Numai dacă s-ar putea, să nu fie tot atât de înfricoşător şi, te rog, fără vărsare de sânge.

— Ce să-ţi mai arăt? a întrebat ea, îngândurată. Bine. Mergi înaintea mea pe drum... Dar bagă de seamă, să nu-ntorci capul.

— Dar n-o să fie nimic de groază? am întrebat-o eu, străduindu-mă să maschez cu un zâmbet nepăsător teama unei surprize neplăcute.

— Nu, nu... Fleacuri... Hai, porneşte.

Am luat-o înainte, foarte curios de ce se va întâmpla, simţind în spatele meu privirea încordată a Olesiei. Dar după ce am mers vreo douăzeci de paşi, m-am poticnit deodată pe loc neted şi am căzut cât eram de lung.

— Mergi înainte, mergi înainte! mi-a strigat Olesia. Nu întoarce capul! Nu-i nimic, o să-ţi treacă până la nuntă... Când cazi, ţine-te mai tare de pământ.

Am pornit mai departe. După alţi zece paşi, m-am întins din nou cât eram de lung.

Olesia râdea tare, bătând din palme.

— Ei, ce zici? Eşti mulţumit? a strigat ea, arătându-şi dinţii albi şi strălucitori. Acuma crezi? Nu-i nimic, nu-i nimic! Doar n-ai zburat în sus, ci-n jos.

— Cum ai făcut asta? am întrebat-o eu, uimit, scuturându-mi de pe haină câteva crenguţe şi nişte fire uscate de iarbă. E o taină?

— Nu-i nici o taină. O să te lămuresc cu plăcere. Numai mi-e teamă că n-o să mă-nţelegi. Nu ştiu dacă m-oi pricepe să-ţi dau lămuriri...

Într-adevăr, n-am înţeles-o prea bine. În orice caz, dacă nu mă-nşel, scamatoria aceasta constă în faptul că, urmărindu-mă pas cu pas, calcând la fel ca mine şi privindu-mă neîncetat, ea se străduieşte în acelaşi timp să imite chiar şi cea mai neînsemnată mişcare a mea; ca să zic aşa, se indentifică pur şi simplu cu mine. După ce străbate astfel câţiva paşi, începe să-şi închipuie că la o oarecare distanţă în faţa mea se află o frânghie întinsă de-a curmezişul drumului, la o înălţime de vreo jumătate de metru deasupra pământului. În clipa când sunt gata să ating cu piciorul aceasta frânghie imaginară, ea face o mişcare, ca şi cum s-ar poticni deodată, şi atunci, după spusele ei, chiar şi omul cel mai tare trebuie să cadă neapărat... Mi-am adus aminte de explicaţiile confuze ale fetei abia mult timp mai târziu, când am citit un articol al doctorului Charcot despre experienţele pe care le-a făcut cu două paciente de la Salpetrière, vrăjitoare de profesie, bolnave de isterie. Am fost tare uimit când am aflat că vrăjitoarele franţuzoaice, femei din popor, foloseau în astfel de cazuri aceleaşi metode ca şi frumoasa vrăjitoare din Polesie.

— O! Mă mai pricep la multe, a zis ea, plină de mândrie. De pildă, pot. Să te sperii.

— Cum adică?

— Fac aşa ca să te-apuce groaza. Să zicem că te găseşti scara în odaia dumitale. Deodată te cuprinde frica fără nici

O pricină, o frică atât de mare că începi să tremuri şi nu-ndrăzneşti nici să-ntorci capul. Numai că pentru asta trebuie să ştiu unde locuieşti şi să-ţi văd dinainte camera.

— Cred că-i vorba de o treabă foarte simplă, am spus eu cu un ton de îndoială. Te apropii de fereastră, baţi în geam ori strigi ceva.

— Nu, nu... În clipa aceea o să mă aflu în pădure şi nici n-o să ies din coliba mea... Da şed şi mă gândesc tot timpul că merg pe stradă, că mă apropii de casa

dumitale, că deschid uşa, intru în odaie... Să zicem că stai la masă... Mă furişez încet în spatele dumitale... Nu mă auzi... îţi pun mâna pe umăr şi încep să apăs... Tot mai tare, mai tare, şi mai tare... între timp te privesc... iac-aşa, vezi...

Şi-a încruntat sprincenele subţiri, s-a uitat la mine ţintă, cu o căutătură ameninţătoare, dar şi atrăgătoare, iar irisul i s-a mărit, făcându-se parcă mai albastru. În clipa aceea mi-am amintit de capul Meduzei pictat de nu ştiu ce artist, pe care l-am văzut la galeria Tretiakov din Moscova. Ţintuit de privirea aceasta ciudată şi stăruitoare, m-a cuprins un fior rece în faţa supranaturalului.

— Destul, destul, am spus eu cu un râs prefăcut. Îmi placi mult mai mult când zâmbeşti. Atunci ai o faţă atât de drăguţă! Ca de copil.

Am pornit mai departe, când mi-am dat deodată seama că Olesia vorbea foarte sugestiv, ba chiar prea frumos pentru o fată simplă, şi i-am spus:

— Ştii ce mă miră la tine? Ai crescut în pădure, n-ai văzut oameni aproape de loc... Desigur că nici n-ai citit mare lucru...

— Nici nu ştiu să citesc.

— Cu atât mai mult... Totuşi, vorbă nu ţi-e mai prejos de a unei domnişoare adevărate. Cum de ai ajuns la asta? înţelegi ce vreau să spun?

— Da, bunica m-a învăţat... Nu te uita că arată aşa. E tare deşteaptă. Când s-o mai obişnui cu dumneata, o să-şi dea şi ea drumul la gură... Ştie tot ce vrei; poţi s-o întrebi de orice se află pe lume. E drept că acum a îmbătrânit.

— Înseamnă că a văzut multe în viaţa ei. De unde e de fel? Unde a trăit mai înainte? Mi s-a părut că întrebările mele nu i-au plăcut. Mi-a răspuns după o pauză lungă, vag şi cam în silă:

— Nu ştiu... De altfel, nici ei nu-i place să vorbească de lucrurile astea. Chiar dacă spune uneori câte ceva, mă

roagă totdeauna să uit ce-am auzit... Dar e timpul să mă-ntorc. O să se supere bunica. La revedere... Te rog să mă ierţi, însă aş vrea să ştiu cum te cheamă.

I-am spus.

— Ivan Timofeevici? Foarte bine. Atunci, la revedere, Ivan Timofeevici! Să mai treci pe la noi, să nu dispreţuieşti coliba noastră.

La despărţire i-am strâns mâna, şi mâna ei mică şi puternică mi-a răspuns cu o strângere tare, prietenească.

VI

DIN ZIUA ACEEA AM DEVENIT UN oaspete obişnuit în căsuţa din pădure. Ori de câte ori mă duceam acolo, Olesia mă întâmpina cu mândria stăpânita pe care i-o cunoşteam. Dar de fiecare dată, după tresărirea ei involuntară când mă vedea, îmi dădeam seama că o bucură venirea mea. Bătrâna bombănea ca înainte, însă nu-şi mai arăta duşmănia pe faţă, pesemne unde-mi lua nepoata ei apărarea. O înduplecau de asemenea, vădit, şi darurile pe care i le aduceam din când în când: ba o basma de lână, ba un borcan cu dulceaţă, ba o sticlă de vişinata. Printr-o înţelegere tacită între noi, Olesia îşi luase obiceiul să mă conducă la plecare până la drumul spre Irinovka. Şi totdeauna, tocmai atunci se lega între noi o convorbire atât de vie şi de interesantă, încât, fără să vrem, căutam amândoi să lungim drumul, încetinind cât mai mult pasul de-a lungul cărărilor tăcute de la marginea pădurii. După ce ajungeam la drumul spre Irinovka, o mai conduceam eu înapoi cam o jumătate de verstă, şi înainte de a ne lua rămas bun tot mai stăteam de vorbă multă vreme sub acoperământul înmiresmat al crengilor de pin.

Nu numai frumuseţea Olesiei mă fermeca, ci şi firea ei echilibrată, originală şi liberă, mintea ei limpede, deşi îmbibată de superstiţii moştenite, nevinovăţia ei ca de copil, care purta însă totodată şi pecetea cochetăriei şirete de femeie frumoasă. Mă întreba, setoasă, de tot felul de lucruri care-i atrăgeau imaginaţia primitivă şi vie:

de ţări şi popoare, de fenomenele naturii, de cum erau organizate pământul şi universul, de oameni învăţaţi, de oraşele mari... Multe din ceea ce afla i se păreau uimitoare, neverosimile, de basm. Dar fiindcă folosisem de la începutul cunoştinţei noastre un ton foarte serios, sincer şi simplu, credea fără nici o rezervă tot ce-i spuneam. Uneori, mi-era greu să-i explic unele lucruri, care mi se păreau prea adânci pentru mintea ei pe jumătate sălbatică (de altfel, câteodată mă întreba unele lucruri care nici pentru mine nu erau tocmai clare) şi răspundeam la întrebările ei stăruitoare: „Vezi tu... Asta n-o să pot să-ţi spun... N-o să mă înţelegi”

Atunci mă implora:

— Te rog, te rog, o să mă străduiesc... Spune-mi... chiar dac-o fi de neînţeles.

Mă silea să fac comparaţii surprinzătoare, să dau exemplele cele mai îndrăzneţe şi, când mi-era greu să găsesc expresia potrivită, mă ajută cu o adevărată ploaie de întrebări nerăbdătoare, ca acelea pe care le punem, de pildă, unui bâlbâit care s-a poticnit la un cuvânt. Şi, într-adevăr, mintea ei mlădioasă şi vie, imaginaţia ei proaspăta învingeau până la urmă neputinţa mea pedagogică. Fără să vreau, mă convingeam tot mai mult că pentru mediul şi educaţia ei (sau mai bine zis pentru lipsa ei de educaţie) fata avea aptitudini uimitoare.

Într-o zi, când i-am spus în treacăt ceva despre Petersburg, curiozitatea Olesiei s-a trezit imediat.

— Ce e Petersburgul? Un târguşor?

— Nu, nu, e cel mai mare oraş din Rusia.

— Cel mai mare? Chiar mai mare decât toate? Mai mare decât el altul nu-i? a stăruit ea, cu naivitate.

— Nu... Acolo se află toţi şefii cei mari... Toţi domnii... Acolo, casele sunt toate de piatră, nu-i nici una de lemn.

— Atunci, nici vorbă că-i mai mare decât Stepani al nostru, a zis ea cu convingere.

— O, da... Mai mare... Cam de vreo cinci sute de ori. În

unele case din Petersburg trăiesc de două ori mai mulţi oameni decât în Stepani.

— O, Doamne! Dar ce fel de case or fi astea? a întrebat Olesia, aproape speriată.

Ca de obicei, a trebuit să mă folosesc de comparaţii.

— Nişte case grozave. De câte cinci, şase şi chiar şapte caturi. Vezi tu pinul acela de colo?

— Cel mai mare? îl văd.

— Atât de înalte sunt casele. Şi sunt pline de sus până jos cu oameni, care trăiesc în nişte cămăruţe mici ca păsările-n colivie, câte zece-n fiecare, de nu le ajunge nici aerul la toţi. Iar alţii locuiesc jos, sub pământ, în umezeală şi frig, şi în unele din de nu pătrunde niciodată o rază de soare.

— Nu mi-aş da pădurea pentru oraşul vostru, a zis Olesia, clătinând din cap. Când mă duc la Stepani, la piaţă, mi se face scârba, nu alta. Oamenii se îmbrâncesc, sunt gălăgioşi, se ocărăsc... Şi m-apucă un dor atât de mare de pădure, că aş lăsa totul baltă şi-aş fugi de-acolo fără măcar să-ntorc capul... Dă-l încolo de oraş, că eu n-aş putea să stau în el niciodată.

— Dar dacă bărbatul tău o să fie un orăşean? am întrebat-o eu, zâmbind uşor.

S-a încruntat, iar nările subţiri i-au tresărit.

— Nici prin gând nu-mi trece, a zis ea, dispreţuitoare. Mie nu-mi trebuie nici un fel de bărbat.

— Asta o spui acum, Olesia. Aproape toate fetele vorbesc aşa, totuşi se mărită. Mai aşteaptă puţin. O să întâlneşti un bărbat pe care o să-l îndrăgeşti şi-o să te duci după el nu numai la oraş, ci şi la capătul lumii.

— Nu, nu... Te rog să nu vorbeşti aşa, a zis ea, necăjită. Ce rost are? Te rog, nu trebuie.

— Ce ciudată eşti tu, Olesia. Crezi oare că n-o să iubeşti niciodată un bărbat? Eşti tânără, frumoasă, plină de vigoare. Când o să ţi se aprindă sângele, o să uiţi de tot ce-ai spus.

— Ei şi ce dac-o să iubesc? a răspuns ea provocătoare cu ochii scânteietori. N-am să cer voie la nimeni…

— Atunci o să te şi măriţi, am necăjit-o eu.

— Vrei să spui de cununie, la biserică? se dumiri ea, în sfârşit.

— Nici vorbă, şi la biserică… Preotul o să vă pună să ocoliţi masa cu icoane, diaconul o să cânte „Isaiia dănţuieşte”, o să-ţi aşeze cunună pe cap…

Olesia şi-a lăsat ochii în jos, a zâmbit uşor şi a clătinat din cap.

— Nu, dragul meu… Poate că n-o să-ţi placă ce-ţi spun acum, dar să ştii că-n neamul nostru nimeni nu s-a cununat.

Şi mama şi bunica au trăit fără cununie… De altfel, noi nu putem intra în biserică…

— Tot din pricina vrăjitoriei?

— Da, din pricina ei, a răspuns ea calmă şi serioasă. Cum aş putea îndrăzni să intru în biserică, dacă sufletul meu îi e vândut lui, de la naştere?

— Olesia… draga mea… te înşeli… E caraghios ceea ce spui! N-are nici o noimă!

Pe chipul Olesiei a apărut aceeaşi expresie stranie pe care o mai văzusem o dată, a unei supuneri pline de convingere şi mâhnire faţă de o predestinare tainică.

— Nu, nu… dumneata nu poţi să înţelegi, dar eu simt… aici, a râs ea, punându-şi mâna pe piept. Simt asta în sufletul meu. Tot neamul nostru e blestemat în vecii vecilor. Judecă şi dumneata – cine ne ajută, dacă nu el? Un om oarecare ar putea să facă ce fac eu? Toată puterea noastră vine de la el.

Ori de câte ori atingeam subiectul acesta neobişnuit, discuţia noastră se termina în acelaşi fel. Zadarnic foloseam toate dovezile pe care credeam că o să le înţeleagă, îi vorbeam zadarnic în cuvinte simple despre hipnotism, sugestie, medici psihiatri, fachiri indieni, mă străduiam fără nici un folos să-i explic pe cale ştiinţifică

unele din experienţele ei, ca, de pildă, oprirea sângelui dintr-o rană, la care ajungi atât de uşor printr-o apăsare îndemânatică a venelor. Ea, care primea cu foarte mare încredere lămuririle mele în orice alte probleme, în chestiunea aceasta respingea cu încăpăţânare toate argumentele şi explicaţiile mele... ”Bine, bine, să zicem că ai dreptate când e vorba de oprirea sângelui, spunea ea, ridicând glasul în focul discuţiei. Dar celelalte? Parcă eu ştiu numai să opresc sângele? Dacă vrei, îţi scot dintr-o casă într-o singură zi toţi şoarecii şi gândacii. Numai cu apă de izvor îţi vindec în două zile boala cea mai rea, chiar dacă doctorii voştri spun că bolnavul e pierdut. Pot, dacă vrei, să te fac să uiţi cu desăvârşire un anumit cuvânt. Şi de ce mă pricep să tălmăcesc visele? Şi să ghicesc viitorul?”

Totdeauna încheiam discuţia prin a nu mai spune nici un cuvânt, uşor porniţi unul împotriva celuilalt. E adevărat că din cauza cunoştinţelor mele ştiinţifice reduse nu găseam explicaţia multor elemente ale magiei practicate de ea. Nu ştiu şi n-aş putea spune dacă Olesia stăpânea măcar jumătate din tainele despre care vorbea cu o încredere atât de naivă, dar unele lucruri, cărora le fusesem şi eu martor, de multe ori, mă convinseseră pe deplin că ea poseda acel soi de cunoştinţe bizare, inconştiente, instinctive, nebuloase, dobândite printr-o experienţă întâmplătoare, care, depăşind cu secole ştiinţa exactă, dăinuiesc împletite cu credinţe ridicole şi barbare în masă întunecată şi închisă a poporului, transmiţându-se drept cea mai mare taină, din generaţie în generaţie.

În ciuda neînţelegerilor noastre destul de adânci în acest domeniu, ne legăm tot mai mult unul de celălalt. Nu se rostise încă nici un cuvânt de dragoste, dar a fi împreună era pentru noi o necesitate şi, de multe ori, în clipele de tăcere, când privirile noastre se întâlneau, ochii ei se umezeau, şi vinişoara albastră de pe tâmpla începea să-i pulseze vizibil...

În schimb, legăturile mele cu Iarmola se înrăutăţiseră de tot. Aflase pesemne că mă duc în coliba din pădure şi că mă plimb seara cu Olesia. Ştia totdeauna cu o uimitoare exactitate tot ceea ce se petrecea în pădurea lui. De câtva timp, observasem că mă ocolea. Când mă pregăteam să mă duc în pădure, ochii lui negri, plini de mustrare şi nemulţumire, mă urmăreau de departe, deşi nu-şi exprima nemulţumirea prin nici o vorbă. Întrerupsesem şi lecţiile noastre hazlii, dar şi temeinice. Iar dacă-l chemam uneori seara să înveţe, făcea doar a lehamite cu mâna.

— Ce rost are? Nu-i treabă serioasă, conaşule, zicea el alene şi dispreţuitor.

Nici la vânătoare nu mai mergeam. Ori de câte ori aduceam vorba despre vânătoare, găsea câte un pretext să nu se ducă.

Ba că puşca îi e stricată, ba că-i câinele bolnav, ba că n-are timp. „N-am timp, conaşule... astăzi ar ogorul”, răspundea el de cele mai multe ori la invitaţia mea, deşi eu ştiam foarte bine că n-o „să-şi are ogorul”, ci o să dea târcoale cât e ziua de lungă prin preajma cârciumii, cu nădejdea destul de nesigură că doar-doar l-o cinsti careva. Duşmănia asta ascunsă, tăcută mă cam obosea şi chiar mă gândeam să mă lipsesc de serviciile sale, la primul prilej potrivit... dar mă oprea un sentiment de milă pentru familia lui numeroasă, care trăia în sărăcie şi căreia simbria de patru ruble a lui Iarmola îi ajută să nu moară de foame.

VII

ÎNTR-O SEARĂ M-AM DUS CA DE obicei la coliba din pădure şi am băgat de seamă că cele două femei erau amărâte. Bătrâna şedea în pat, gârbovita, cu capul în palme, legănându-se înainte şi înapoi şi bombănind cuvinte neînţelese. Când i-am dat bineţe, nici nu m-a luat în seamă. Olesia mi-a spus bună ziua, prietenoasă ca întotdeauna, dar convorbirea noastră lâncezea. Fata părea neatentă şi-mi răspundea cu gândul aiurea. Pe chipul ei frumos se aşternuse o umbră de îngrijorare.

— Vi s-a întâmplat ceva rău, Olesia, am spus eu, atingându-i uşor mâna întinsă pe bancă.

Ea s-a întors repede spre fereastră, de parcă voia să se uite neapărat la ceva. Se străduia să pară liniştită, dar sprâncenele încruntate îi tremurau şi-şi muşca tare buza de jos.

— Nu... Ce ni se poate întâmpla? a zis ea cu glas surd. Toate sunt cum le ştii.

— De ce mă minţi, Olesia? Nu-i frumos din partea ta... şi eu care credeam că suntem adevăraţi prieteni.

— Zău, nu-i nimic... Aşa... Grijile noastre obişnuite... Fleacuri...

— Nu cred că-s fleacuri. Arăţi cu totul schimbată.

— Ţi se pare.

— Fii sinceră, Olesia. Nu ştiu dacă voi fi în stare să te ajut, dar poate că aş putea să-ţi dau măcar un sfat... Şi-apoi, o să te mai uşurezi dacă-mi împărtăşeşti necazul.

— Zău că nu merită să vorbim de asta, s-a împotrivit ea cu nerăbdare. Nu mă poţi ajuta cu mimic.

Însă bătrâna s-a amestecat pe neaşteptate în convorbirea noastră cu o violenţă surprinzătoare:

— Ce te grozăveşti aşa, prostuţo?! Omul îţi vorbeşte serios şi tu umbli cu nasul pe sus. Ca şi cum nimeni pe lume n-ar fi mai deştept ca tine. Dă-mi voie, domnule, să-ţi spun eu toată povestea, aşa cum s-a întâmplat, a încheiat ea, întorcându-se spre mine.

Ceea ce se întâmplase era mult mai grav decât aş fi putut să presupun din vorbele mândrei Olesia. În seara din ajun, se pomeniseră în căsuţa lor cu uriadnicul.

— Mai întâi s-a aşezat jos ca omul şi mi-a cerut votcă, mi-a povestit Manuiliha, dar apoi s-a pornit: „Să vă căraţi de-aici în douăzeci şi patru de ore cu toate boarfele voastre! De mai vin prin partea locului şi dau de tine, să ştii că te-ai ars. Te trimit de unde-ai venit cu doi soldaţi de pază.” Şi eu, boierule, sunt de departe, din oraşul Amcensk... Acum nu mai cunosc acolo pe nimeni. Şi-apoi şi actele noastre sunt expirate de mult, aşa că nu-s în regulă. O, Doamne, ce nenorocire!

— Dar de ce te-a lăsat în pace până astăzi şi-acum s-a hotărât deodată să te-alunge? am întrebat-o eu.

— Păi nu? Poftim de vezi!... A înşirat el verzi şi uscate da’ mărturisesc că n-am înţeles lucru mare. Cică bordeiul ăsta n-ar fi al nostru, ci al moşierului. Mai înainte am stat cu Olesia în sat, şi pe urmă...

— Ştiu, ştiu, mătuşă, am aflat... S-au supărat ţăranii pe tine.

— Da, asta este. Atunci l-am rugat pe moşierul cel bătrân domnul Abrosimov, să-mi dea coliba asta. Şi-acuşi cică pădurea ar fi cumpărat-o un alt moşier şi vrea să sece mlaştinile. Da’ cu ce l-oi stingheri eu?

— Mătuşă, nu cumva o umbla cu minciuni? am întrebat-o eu. Poate că uriadnicul vrea să pună mâna pe-o hârtie de zece ruble?

— I-am dat, drăguţule, i-am dat. Da’ nu vrea să ia! Ce bucluc!... I-am dat şi una de douăzeci şi cinci de ruble şi tot n-a vrut... S-a repezit la mine de mi s-a făcut negru înaintea ochilor. O ţinea morţiş: „Să vă căraţi, să vi căraţi! u Acu ce ne facem, singure şi nenorocite?! Boierule, măcar de ne-ai ajuta, de i-ai spune să ne lase-n pace, de i-ai închide gura nesăţioasă. Toată viaţa ţi-aş fi recunoscătoare.

— Bunico! a sărit Olesia, dojenitoare.

— Ce-i tot dai zor cu bunico?! s-a înfuriat bătrâna. De mai bine de douăzeci şi patru de ani îţi tot sunt bunică. Tu crezi că-i mai potrivit să mergem cu traista la cerşit? Nu, domnule, n-o lua în seamă. Milostiveşte-te şi, de poţi, fă ceva.

Am făgăduit vag să intervin, deşi, la drept vorbind, nu prea aveam speranţe mari. Faptul că uriadnicul nu primise bani însemna că-i o treabă foarte serioasă. În seara aceea. Olesia şi-a luat rămas bun de la mine cu răceală şi, împotriva obiceiului, nu m-a condus. Mi-am dat seama că, mândra cum era, se supărase din cauza amestecului meu în treburile lor şi se simţea stânjenită şi din pricina văicărelilor bunicii sale.

VIII

ERA O DIMINEAŢĂ CĂLDUŢĂ, ÎNnourată. De câteva ori dăduse câte-o răpăială scurtă, binefăcătoare, cu picături mari, care face că iarbă fragedă să crească văzând cu ochii şi să răsară lăstari noi. După ploaie apărea o clipă soarele, îmbăind în strălucire veselă verdele proaspăt, încă gingaş, al liliacului ud, care-mi umplea grădiniţa. Vrăbiile ciripeau şi mai ţipător pe straturile umede din grădina de zarzavat, iar mireasma mugurilor de plop, cafenii şi cleioşi, se simţea şi mai puternică. Stăteam la masă şi desenăm planul unei vile proiectate în mijlocul pădurii, când a apărut Iarmola.

— Vine uriadnicul, a zis, el, posomorât.

În clipa aceea uitasem cu totul de porunca pe care i-o dădusem cu două zile mai-nainte să mă înştiinţeze când o trece uriadnicul, şi nu înţelegeam ce treabă avea cu mine reprezentantul acesta al puterii de stat.

— Ce-ai spus? am întrebat eu, nedumerit.

— Am zis că vine uriadnicul, a repetat Iarmola. cu acelaşi glas duşmănos cu care-mi vorbea în ultimele zile. L-am văzut chiar acum pe stăvilar. Se-ndreaptă-ncoace.

Pe drum a răsunat huruit de roţi. M-am grăbit spre fereastră şi am deschis-o. Un cal mare, slăbănog, de culoarea ciocolatei, cu buza de jos lăsată şi cu o căutătură supărată, trăgea în trap măsurat o trăsurică înaltă şi şubredă, împletită din crengi, cu o singură hulubă, la care era înhămat. Cealaltă hulubă era înlocuită cu o funie groasă. (Gurile rele de la centrul judeţean

spuneau că uriadnicul îşi făcuse dinadins trăsurică asta de loc arătoasă, ca să curme zvonurile care ar fi putut circula pe seama lui.) Omul mina singur. Trupul lui monstruos de gras, îmbrăcat într-o mantă cenuşie făcută din postav ofiţeresc elegant, ocupa întreaga banchetă.

— Am onoarea, Evpsihi Afrikanovici! am strigat eu, scoţând capul pe fereastră.

— Aha, am onoarea! Voinic, sănătos? mi-a răspuns el prietenos, cu glasul lui puternic de bariton.

A oprit calul şi, ducându-şi palmă la cozoroc, s-a înclinat cu o graţie greoaie.

— Intraţi o clipă. Am treabă cu dumneavoastră.

El a desfăcut braţele a neputinţă, clătinând din cap.

— Nu pot! Am plecat în interes de serviciu. Mă duc la Voloşa să văd un înecat.

Dar eu îi cunoşteam slăbiciunile, aşa că i-am spus cu o nepăsare prefăcută:

— Păcat, tare păcat... Tocmai făcusem rost de la moşia contelui Vorţel de vreo două sticluţe...

— Nu pot. Datoria...

— Mi le-a vândut chelarul, care mă cunoaşte. Le-a ţinut în pivniţă şi le-a îngrijit că pe copiii lui... Intraţi o clipă... Dau poruncă să se pregătească între timp fin calului.

— Zău, cum sunteţi, a zis el mustrător. Parcă n-aţi şti că datoria trece înainte de orice. Şi ce-i în sticlele alea? Rachiu de prune?

— Ce rachiu de prune! am răspuns eu cu dispreţ. Vin vechi, frăţioare, asta el

— Mărturisesc că am şi luat o gustare, a zis el, scărpinându-şi cu părere de rău falca, în timp ce-şi zbârcea tot chipul.

Am urmat tot atât de calm:

— Nu ştiu dac-o fi adevărat, dar chelarul s-a jurat că e un vin de două sute de ani. Are un buchet, parcă-i coniac, şi e galben ca chihlimbarul.

— Uf! Ce v-aţi pus în gând cu mine?! a strigat el cu o

disperare comică. Şi cine-o să vadă de calul meu?

Aveam într-adevăr câteva sticle de vin, deşi nu chiar atât de vechi cum îl lăudam, dar nădăjduiam ci puterea sugestiei îi va mai adăuga câteva zeci de ani la vechime... în orice caz, era un vin într-adevăr bine păstrat. Mândria pivniţei unui magnat ruinat. (Evpsihi Afrikanovici, care se trăgea dintr-o familie de popi, m-a rugat pe dată să-i dau o sticlă şi pentru acasă, ca s-o aibă la-ndemână dac-o răci...) S-a găsit şi o gustare grozavă – ridichi tinere, cu unt proaspăt abia atunci scos din putinei.

— Şi ce treabă aveţi cu mine? a zis uriadnicul după al cincilea păhărel, lăsându-se pe spateaza vechiului fotoliu, care a pârâit sub greutatea lui.

Am început să-i vorbesc de biata bătrâna, pomenind de: neajutorarea şi deznădejdea ei şi spunând în treacăt câteva cuvinte şi în legătură cu formalismul inutil. El m-a ascultat cu capul plecat, curăţind grijuliu o ridiche roşie şi tare, pe care a început apoi s-o ronţăie îmbietor. Din când în când, îmi aruncă o privire fugară, nepăsătoare, cu ochii lui tulburi, caraghios de mici şi de albaştri, fără ca după mutra ba lată şi roşie să pot citi dacă încuviinţează sau nu ceea ce-i spuneam, în sfârşit, când am tăcut, m-a întrebat:

— Şi ce vreţi de la mine?

— Cum ce vreau? am zis eu cu înflăcărare. Vă rog să vă. Gândiţi la situaţia lor. Două femei sărmane, lipsite de apărare trăiesc...

— Dintre care una e o adevărată floare de grădină, m-a întrerupt el, ironic.

— Floare sau nu, asta-i altă treabă. Dar de ce nu v-aţi milostivi de ele? De ce vă grăbiţi să le alungaţi? Mai aveţi puţină răbdare să vorbesc cu moşierul. Ce pierdeţi dacă mai aşteptaţi o lună?

— Cum adică, ce pierd?! a strigat el, Pierd tot, şi în primul rând, slujba. Dumnezeu ştie ce om o fi şi domnul Iliaşevici, noul moşier. Poate c-o fi unul care-ţi caută nod

în papură... Din cei care, de cum îi nemulţumeşte ceva, pun mâna pe pană şi trimit o ia! bă la Petersburg. Că doar sunt şi d-ăştia pe la noi!

M-am străduit să-l liniştesc.

— Daţi-o-ncolo, Evpsihi Afrikanovici. În toată povestea asta faceţi din ţânţar armăsar. Şi la urma urmei, ce se poate întâmpla? Risc poate e, poate nu e, dar recunoştinţa e recunoştinţă.

Uriadnicul a fluierat prelung, virându-şi adânc mâinile în buzunarele pantalonilor lui bufanţi.

— Asta se cheamă recunoştinţă?! Credeţi că pentru nişte pârlite de douăzeci şi cinci de ruble o să-mi primejduiesc serviciul? Nu, nu mă cunoaşteţi bine.

— De ce vă pierdeţi cumpătul, Evpsihi Afrikanovici? Aici nu-i vorba de bani, ci de altceva... Să zicem, de omenie...

— De o-me-nie? a silabisit el, ironic. Oamenii ăştia îmi stau uite ici!

Şi s-a lovit cu putere peste ceafa viguroasă, ca de bronz, care i se revărsa peste guler cu o cută de grăsime.

— Cred că exageraţi, Evpsihi Afrikanovici.

— Nu exagerez de loc. Femeile astea-s „plaga meleagurilor noastre”, după expresia vestitului fabulist, domnul Krîlov. Asta sunt cele două doamne! Aţi citit minunata carte a înălţimii-sale, prinţului Urusov, intitulată *Uriadnicul*?

— Nu, n-am avut prilejul.

— Foarte rău. E o operă minunata, de înaltă ţinută morală. Vă sfătuiesc s-o citiţi când aveţi timp...

— Bine, bine, o s-o citesc cu plăcere. Dar nu înţeleg ce legătură poate avea cartea asta cu bietele femei?

— Ce legătură? Foarte strânsă. Punctul unu (Evpsihi Afrikanovici îşi îndoi degetul arătător, gros şi păros, de la mâna stângă): „Uriadnicul trebuie să urmărească neostenit ca toţi să se ducă plini de râvna la biserică de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni. Daţi-mi voie să vă-ntreb: Asta... Cum îi zice... Manuiliha? Se duce ea vreodată la

biserică?

Amuţisem, uimit de întorsătura neaşteptată a discuţiei. El m-a privit triumfător, îndoindu-şi al doilea deget.

— Punctul doi: „Se interzic pretutindeni prezicerile mincinoase şi tălmăcirea semnelor..." Pri-ce-peţi? Acum vine punctul trei: „Se interzice ca cineva să se dea drept vrăjitor şi să folosească astfel de înşelăciuni”. Ce mai ziceţi? Dacă ies deodată în vileag toate astea şi ajung pe ocolite la urechile superiorilor mei? Cine răspunde? Eu. Cine e dat afară din slujbă? Eu. Vedeţi cam cum devine cazul?

S-a instalat din nou în fotoliu. În timp ce privirea îi rătăcea distrată de-a lungul pereţilor, cu degetele bătea darabana în masă.

— Şi dacă vă rog eu, Evpsihi Afrikanovici? am început iar cu rugă-n glas. Desigur, îndatoririle dumneavoastră sunt complicate şi vă dau multă bătaie de cap, dar ştiu că aveţi o inimă de aur. Ce vă costă să-mi promiteţi că n-o să vă atingeţi de femeile astea?

Ochii lui s-au oprit pe neaşteptate undeva deasupra capului meu.

— Aveţi o puşcă pe cinste, a zis el că în treacăt, bătând mereu darabana în masă. Frumoasă puşcă. Mai acum câteva zile, când am fost pe la dumneavoastră – nu eraţi acasă – am admirat-o mult. Grozavă puşcă!

Am întors capul şi m-am uitat la puşcă.

— Da, nu-i rea, am lăudat-o şi eu. E de tip vechi, marca Gastine-Rennet. Am transformat-o abia anul trecut. Ia uitaţi-vă bine la ţevi.

— Nici vorbă, nici vorbă... Atunci am admirat mai ales ţevile. Grozavă puşcă... o adevărată comoară, nu alta.

Privirile noastre s-au întâlnit şi în colţul buzelor uriadnicului am zărit un zâmbet uşor, dar plin de înţeles. M-am ridicat de la locul meu, am scos puşca din perete şi m-am apropiat cu ea de Evpsihi Afrikanovici.

— Muntenii din Caucaz au obiceiul foarte frumos de a

dărui oaspetelui obiectul pe care acesta îl laudă, i-am spus eu, prietenos. Deşi nu suntem munteni din Caucaz, vă rog să primiţi puşca aceasta ca amintire.

Uriadnicul s-a prefăcut ruşinat.

— Vai de mine, un lucru atât de minunat! Nu, nu, e un obicei prea generos!

Nu mi-a trebuit însă multă vreme ca să-l conving. A privit puşca, a pus-o cu grijă între genunchi şi a şters drăgăstos cu batistă curată praful de pe trăgaci. M-am mângâiat întrucâtva cu gândul că arma a încăput cel puţin pe mâna unui amator şi cunoscător. Evpsihi Afrikanovici s-a ridicat grăbit să plece.

— Treaba n-aşteaptă, iar eu m-am cam întins la vorbă, a zis el, izbind cu piciorul în podea, ca să-şi pună galoşii. Când vă găsiţi pe aproape, vă rog mult să treceţi şi pe la mine.

— Şi cu Manuiliha cum rămâne, domnule şef? i-am amintit eu cu delicateţe.

— O să vedem, o să vedem... a mormăit el în doi peri. Uite ce am vrut să vă mai rog. Aveţi nişte ridichi excelente..

— Le-am cultivat chiar eu.

— Minunate ridichi! Hm, nevastă-mea, ştiţi, adoră legumele. Dacă s-ar putea... o legăturică...

— Cu plăcere, Evpsihi Afrikanovici. Socot că e de datoria mea... O să vă trimit chiar astăzi un coşuleţ şi daţi-mi voie să mai adaug şi nişte untişor... Am un unt minunat.

— Mă rog, şi untişor... mi-a îngăduit uriadnicul. Iar muierilor ălora spuneţi-le că deocamdată le las pe loc. Numai să ştie, a ridicat el deodată glasul, că doar cu un bogdaproste nu scapă de mine. Iar acum, cu bine. Vă mulţumesc încă o dată pentru dar şi ospătare.

Şi-a ciocnit călcâiele milităreşte şi cu mersul greoi al omului sătul şi demn a pornit spre trăsurica lui, lângă care îl aşteptau respectuoşi cu căciulă-n mina vătăşelul,

primarul satului şi Iarmola.

IX

EVPSIHI AFRIKANOVICI S-A ŢINUT de cuvânt şi le-a lăsat în pace pentru un timp pe locatarele colibei din pădure. Dar între Olesia şi mine lucrurile s-au schimbat într-un mod brusc şi ciudat. În purtarea ei nu mai rămăsese nici urmă din duioşia încrezătoare şi naivă de mai înainte, în care se îmbinau cu atâta drăgălăşenie cochetăria unei fete frumoase cu ştrengăria vioaie de copil. Acum, în discuţiile noastre apărea un fel de stânjeneala... Ea se ferea cu un fel de teamă de subiectele interesante care oferiseră până atunci un orizont atât de larg curiozităţii ei.

Când mă duceam pe acolo, se apuca de lucru şi muncea cu încordare, cu o preocupare dârză, însă observam adesea că braţele i se lăsau deodată neputincioase de-a lungul genunchilor, iar ochii i se aţinteau în podea. Dacă în clipele acestea o strigăm pe nume sau o întrebam ceva, tresărea, întorcându-şi spre mine faţa pe care citeam spaima şi străduinţa de a-mi înţelege cuvintele. Uneori mi se părea că prezenţa mea o apasă şi o stinghereşte. Ceea ce nu se prea potrivea cu interesul atât de mare pe care-l stârnea numai cu câteva zile mai înainte orice observaţie, orice frază a mea... Nu-mi mai rămânea să cred decât că Olesia nu-mi ierta amestecul în povestea cu uriadnicul, care tulburase firea ei independentă. Dar nici presupunerea aceasta nu mă satisfăcea. Cum se putea ca o fată simplă, crescută în mijlocul pădurii, să fie atât de orgolioasă?

Aveam nevoie de o explicaţie, dar ea se ferea cu încăpăţânare de orice prilej prielnic pentru o discuţie sinceră. Plimbările noastre, pe care le făceam seara, încetaseră. În zadar îi aruncăm, ori de câte ori mă pregăteam să plec, priviri pline de înţeles şi implorare. Se prefăcea că nu înţelege. Prezenţa: bătrânei, în ciuda surzeniei sale, mă stingherea.

Uneori mă răzvrăteam împotriva propriei mele neputinţe şi împotriva obişnuinţei care mă îndemna s-o văd în fiecare zi. Nici nu bănuiam ce fire nevăzute, gingaşe, dar tari, îmi legau inima de fata aceasta fermecătoare, pe care nu o înţelegeam. Nu mă gândeam încă la dragoste, dar treceam prin starea de nelinişte premergătoare dragostei, plină de tot felul de senzaţii puternice, chinuitoare, de o tristeţe nelămurită.. Oriunde mă aflam, orice făceam pentru a mă distra într-un fel sau altul, gândul îmi era la Olesia, întreaga mea fiinţă năzuia spre ea, amintirea glasului ei îmi strângea inima cu o durere uşoară şi dulce. Iar când venea seara, şedeam multă vreme lângă ea pe băncuţa scundă şi şubredă, simţind cu ciudă , că sunt tot mai timid şi mai stângaci.

O dată am stat lângă Olesia aproape o zi întreagă. Îmi fusese rău de dimineaţă, dar nu-mi dădusem seama ce am. Spre seară, m-am simţit mai prost. Mi-era capul greu, îmi vâjiiau urechile, iar în creştet simţeam o durere surdă, neîntreruptă, de parcă mă apăsa mereu o mână moale, dar viguroasă. Gura mi se uscase şi prin tot trupul mi se revărsa un fel de slăbiciune care mă predispunea la lenevie şi mă făcea să simt în fiece clipă dorinţa de a căsca şi de a mă întinde.. Ochii mă dureau, ca şi cum m-aş fi uitat ţintă, de aproape la un obiect strălucitor.

În seara aceea, pe când mă întorceam târziu acasă, pe la jumătatea drumului m-au apucat deodată nişte frisoane îngrozitoare. De rău ce-mi era, aproape că nu vedeam drumul şi nu-mi dădeam seama încotro merg, clănţănind din dinţi şi clătinându-mă ca un om beat.

Nici acum nu ştiu cine m-a adus acasă. Şase zile am zăcut scuturat de friguri cumplite, caracteristice acestei regiuni. În timpul zilei boala parcă se mai potolea şi-mi recăpătăm cunoştinţa. Istovit, abia mă târam prin odaie. Genunchii mă dureau şi simţeam o slăbiciune cumplită. La orice mişcare mai bruscă, sângele îmi năvălea, fierbinte, la cap, şi toate obiectele din faţa ochilor mei se cufundau în beznă. Seara însă, de obicei pe la ora şapte, accesele bolii se năpusteau asupra mea ca o furtună; culcat în pat, petreceam o noapte îngrozitoare, lungă cât un secol, ba tremurând de frig sub plapumă, ba cuprins de călduri insuportabile. De îndată ce aţipeam puţin, creierul meu înfierbântat era cuprins de, fel de fel de visuri chinuitoare, ciudate şi absurde. În toate aceste năluciri vedeam lucruri mărunte, microscopice, care se îngrămădeau, agăţându-se unele de altele, într-un talmeş-balmeş îngrozitor. Ba mi se năzărea că desfac nişte lăzi multicolore, cu forme stranii, şi scot cutii mici din altele mai mari, iar din cele mici altele şi mai mici, fără să pot pune capăt acestei munci nesfârşite, care mi se părea din ce în ce mai respingătoare. Ba pe dinaintea ochilor îmi treceau cu o iuţeală ameţitoare dungile lungi, viu colorate, ale tapetelor, pe care, în locul desenelor, vedeam cu o claritate uimitoare ghirlande întregi de chipuri omeneşti, uneori frumoase, blânde şi zâmbitoare, dar alteori îngrozitor de schimonosite, cu limbile scoabe, cu dinţii rânjiţi şi rotindu-şi albul uriaş al ochilor. Apoi începeam cu Iarmola o discuţie abstractă, neobişnuit de încurcată. Argumentele pe care le aduceam şi unul şi altul erau tot mai subtile şi mai adânci. Diferitele cuvinte şi chiar literele căpătau pe neaşteptate o semnificaţie misterioasă, neînchipuit de profundă şi mă cuprindea o teamă tot mai mare şi plină de dezgust în faţa forţei tainice şi supranaturale ce-mi storcea din creier, unul după altul, sofisme monstruoase, nelăsându-mă să curm discuţia de care mi-era de mult lehamite...

Era ca un vârtej clocotitor, alcătuit din siluete de oameni şi fiare, din peisaje, obiecte cu cele mai uluitoare forme şi culori, din cuvinte şi fraze, a căror semnificaţie o percepeam cu toate simţurile... Dar, ciudat, în acelaşi timp vedeam fără întrerupere şi cercul luminos pe care-l făcea pe tavan lampa cu abajurul verde, ars pe margine. Şi nu ştiu de ce credeam că în cercul acesta nemişcat, cu marginile sinuoase, se ascunde o viaţă tăcută, monotonă, misterioasă şi înfricoşătoare, mai înfricoşătoare şi mai apăsătoare decât haosul înnebunitor al viselor mele.

Apoi mă trezeam, sau mai bine zis constatam deodată că sunt treaz, cunoştinţa îmi revenea aproape complet. Îmi dădeam seama că sunt în pat, că delirasem cu puţin mai înainte, însă cercul luminos de pe tavanul întunecat continua să mă sperie, ca o ameninţare sinistră şi ascunsă. Îmi întindeam mâna slăbită spre ceas şi descopeream cu nedumerire că toată succesiunea viselor mele hidoase nu durase mai mult de două-trei minute. „Doamne! Vor mai veni oare zorile?” mă gândeam cu disperare, mişcând capul pe pernele fierbinţi încoace şi-ncolo, cu buzele care-mi ardeau şi cu respiraţia grea şi întretăiată... Şi iar mă cuprindea moleşeala, creierul meu cădea iar pradă unui coşmar absurd şi după două minute mă trezeam din nou copleşit de o tristeţe de moarte.

După şase zile, trupul meu viguros, ajutat de chinină şi de infuzie de pătlagină, a biruit boala. Când m-am sculat din pat, abia mă ţineam pe picioare. Sănătatea însă, îmi revenea cu o rapiditate parcă plină de nerăbdare. În creierul meu, obosit de cele şase zile de delir, lipsa gândurilor aducea o stare de lenevie plăcută. Mâncăm cu o poftă de lup şi trupul meu se întărea văzând cu ochii, sorbind prin toţi porii sănătate şi bucurie de viaţă. Pe zi ce trecea mă simţeam atras de coliba singuratică din pădure mai mult decât oricând şi fiindcă nervii mei încă nu se vindecaseră pe deplin, ori de câte ori îmi aminteam de faţa şi glasul Olesiei, mă năpădea o înduioşare atât de

mare, încât îmi venea să plâng.

X

AU MAI TRECUT CINCI ZILE ŞI mi-am revenit atât de mult, încât am putut să mă duc pe jos până la colibă, fără să obosesc. Când am ajuns în pragul uşii, inima a început să-mi bată, cuprinsă de teamă şi frământare. Nu o mai văzusem pe Olesia de aproape două săptămâni şi-mi dădeam seama foarte bine cât îmi era de apropiată şi de dragă. Am rămas câteva clipe cu mâna pe clanţă, abia stăpînindu-mi bătăile inimii şi înainte de a împinge uşa, am închis chiar nehotărât ochii şi am stat câtva timp nemişcat.

E cu neputinţă să analizezi impresiile de felul acelora pe care le-am avut după ce am intrat în casă... Oare eşti în stare să-ţi aduci aminte de cuvintele rostite în primele clipe de întâlnire dintre mamă şi fiu, dintre soţ şi soţie, sau dintre doi îndrăgostiţi? Dacă le-ai aşterne întocmai pe hârtie, ai vedea că sunt frazele cele mai simple, cele mai obişnuite, ba chiar caraghioase. Dar fiecare cuvânt îşi are rostul lui şi ţi-e neînchipuit de scump, fiindcă e rostit de glasul cel mai drag din lume.

Mi-aduc aminte, da, mi-aduc aminte foarte limpede că Olesia şi-a întors repede faţa palidă spre mine, şi pe chipul ei fermecător, care-mi părea cu totul nou, s-au oglindit într-o frântură de clipă: nedumerirea, spaima, neliniştea şi un zâmbet delicat, luminos, de dragoste... Bătrâna bombănea ceva, învârtindu-se în jurul meu, dar nu-i auzeam cuvintele de bun venit. Doar glasul Olesiei, ca o muzică plăcută, îmi vibră în urechi:

— Ce ţi s-a întâmplat? Ai fost bolnav? O, ce mult a slăbit, bietul de el!

Nu am fost multă vreme în stare să-i răspund. Stăteam tăcuţi, unul în faţa celuilalt, ţinându-ne de mină şi privindu-ne în ochi, plini de bucurie. Am socotit totdeauna că aceste câteva clipe de tăcere au fost cele mai fericite din viaţa mea. Niciodată, nici mai înainte, nici după aceea nu m-am bucurat de o încântare atât de curată, de plină, de copleşitoare. Şi câte n-am citit în ochii mari şi întunecaţi ai Olesiei! Emoţia întâlnirii, mustrarea pentru lipsa mea îndelungată, mărturisirea plină de înflăcărare a dragostei... Am simţit că o dată cu. Această privire, ea îmi dăruia din toată inima, fără nici o condiţie şi fără nici o şovăială, întreaga ei fiinţă.

Ea a rupt cea dintâi farmecul care ne cuprinsese, arătîndu-mi-o pe Manuiliha cu o mişcare uşoară a pleoapelor. Ne-am aşezat alături şi Olesia a început să mă întrebe amănunţit, îngrijorată, de mersul bolii mele, de medicamentele pe care le luasem, de părerea doctorului (care venise de două ori din târguşor ca să mă vadă). Mi-a cerut în repetate rânduri să-i vorbesc de medic şi, din când în când, pe buzele ei apărea un zâmbet ironic.

— O, dac-aş fi ştiut că eşti bolnav! a exclamat ea cu o neînchipuită părere de rău, te-aş fi pus pe picioare într-o singură zi... Cum poţi să te dai pe mâna lor, când ei n-au habar de nimic? De ce n-ai trimis după mine?

M-am simţit stânjenit.

— Vezi tu... boala m-a pălit pe negândite... Şi-apoi n-am vrut să te necăjesc. În ultimul timp te-ai purtat atât de ciudat, de parcă ai fi fost mereu supărată pe mine, sau te-aş fi plictisit... Ascultă-mă, Olesia, am adăugat eu în şoaptă, ar trebui să stăm mai mult de vorbă... numai noi... mă înţelegi?

Ea şi-a coborîr pleoapele în semn de încuviinţare, apoi a aruncat o privire temătoare spre bunica ei, şoptind repede:

— Da... Am vrut şi eu... Dar mai pe urma... Ai puţina, răbdare...

După apusul soarelui, Olesia m-a grăbit să plec.

— Hai mai repede, mai repede, mi-a spus ea, trăgându-mă de mânecă. Dacă te prinde umezeala, ţi se întoarce boala.

— Dar tu unde ce duci? a întrebat-o Manuiliha, văzându-şi nepoata că se leagă grăbită la cap cu o basma cenuşie şi mare.

— Îl petrec puţin, a răspuns ea.

Vorbise cu un ton nepăsător, uitându-se pe fereastră, şi nu la bunica ei, dar în glasul ei am prins o uşoară enervare.

— Chiar te duci? a întrebat-o bătrâna, accentuând cuvintele.

Ochii scânteietori ai Olesiei s-au oprit pe faţa bătrânei.

— Da, mă duc! a răspuns ea, cu sfruntare. Cred că ne-am lămurit o dată... E treaba mea şi eu răspund.

— E-eeh! a exclamat bătrâna, cu năduf şi dojană.

A mai vrut să adauge ceva, dar a făcut un gest de lehamite, s-a îndreptat cu paşii ei tremurători spre colţul odăii şi s-a aplecat, gemând, deasupra unui coş.

Mi-am dat seama că discuţia această scurtă era urmarea unor îndelungate certuri şi nemulţumiri. Pe când coboram pe cărarea spre pădure, am întrebat-o:

— Bunicii tale nu-i plao* că te plimbi cu mine? Nu-i aşa?

Ea a dat din umeri, necăjită.

— Te rog să nu te superi Nu vrea... dar ce, nu pot să fac ce-mi place

M-a cuprins deodată o dorinţă nestăpânită s-o dojenesc pentru asprimea ei din trecut.

— Aşadar, ai fi putut să rămâi singură cu mine şi înainte de boala mea, dar nu ai vrut... Dac-ai şti cât m-ai chinuit... Aşteptam, aşteptam cu atâta ardoare în fiecare seară să mă însoţeşti, iar tu păreai totdeauna distrată, plictisită, supărată... M-ai chinuit mult, Olesia!

— Destul, dragul meu... Hai să nu ne mai gândim la asta, m-a rugat ea, şi glasul ei îmi cerea parcă iertare.

— N-am vrut să-ţi aduc nici o învinuire, am spus doar aşa... Acum înţeleg tot ce s-a întâmplat... Chiar că-mi vine să râd când îmi aduc aminte! La început credeam că te-ai supărat pe mine din cauza uriadnicului şi m-am întristat foarte mult. Mi se părea că-ţi sunt atât de străin, încât ţi-e greu să primeşti de la mine chiar şi un simplu serviciu prietenesc... Asta m-a amărât cum nu-ţi închipui... Nici prin gând nu-mi trecea că toate astea se datorau bunicii tale...

Chipul Olesiei s-a îmbujorat.

— Ba nu se datora nicidecum bunicii! Eu n-am vrut-o! a strigat ea cu surprindere.

I-am privit dintr-o parte capul uşor înclinat, cu profilul pur şi gingaş, şi abia atunci mi-am dat seama că şi ea a slăbit în timpul acesta şi în jurul ochilor i s-au aşternut umbre albăstrii. Simţindu-mi privirea, Olesia şi-a ridicat ochii spre mine, dar în aceeaşi clipă i-a coborât iar, întorcându-şi faţa cu un zâmbet ruşinat.

— De ce nu voiai, Olesia? Spune, am întrebat-o eu cu glasul sugrumat, apucând-o de mâini şi silind-o să se oprească.

Tocmai ne aflam pe o cărare lungă, îngustă şi dreaptă ca o săgeată. Pini înalţi şi zvelţi se înălţau de ambele părţi, alcătuind un coridor uriaş ce se pierdea departe, sub bolta de crengi împletite şi înmiresmate. Trunchiurile golaşe, scorojite, sclipeau în reflexele purpurii ale soarelui ce se stingea în apus...

— Spune, de ce nu voiai să mă petreci, Olesia, de ce? repetam eu în şoaptă, strângându-i mâna cu tot mai multă putere.

— Nu puteam... Mi-era teamă, a zis ea atât de încet, încât abia am auzit-o. Credeam că pot să scap de soarta mea... Dar acum... acum...

S-a oprit cu respiraţia tăiată, şi-a aruncat braţele pe

neaşteptate în jurul gâtului meu, m-a strâns tare şi pe buze am simţit arsura dulce a şoaptelor ei grăbite şi întretăiate.

— Acum mi-e totuna, mi-e totuna! Fiindcă te iubesc, dragul meu, fericirea mea, scumpul meu!

Se lipea de mine tot mai strâns şi sub mâinile mele simţeam freamătul trupului ei viguros şi fierbinte, iar pe piept, bătăile puternice ale inimii ei. Sărutările ei pătimaşe îmi pătrundeau în creierul încă slăbit de boală ca un vin ameţitor şi începeam să-mi pierd cumpătul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Olesia, destul... Lasă-mă, spuneam eu, străduindu-mă să-i desfac braţele din jurul gâtului meu. Acum m-a cuprins şi pe mine teama. Mă tem de: mine însumi, lasă-mă. Atunci şi-a ridicat spre mine faţa luminată de un zâmbet galeş.

— Nu te teme, dragul meu, a zis ea, cu o gingăşie şi îndrăzneală mişcătoare, care nu pot fi descrise. N-o să te învinuiesc niciodată de nimic. Nu voi fi geloasă, ori cu cine ai fi... Spune-mi doar atât: mă iubeşti?

— Te iubesc, da, te iubesc de multă vreme şi nespus de mult. Dar... nu mă mai săruta... N-o să mă mai pot stăpâni, ameţesc şi nu mai sunt în stare să răspund de faptele mele...

Dar buzele ei s-au lipit de buzele mele, îndelung şi chinuitor de dulce, şi mai mult i-am ghicit decât i-am auzit vorbele:

— Nu te teme şi nu te mai gândi la nimic... Ziua de azi e a noastră şi nimeni n-o să ne-o poată lua.

.....

Noaptea aceea a fost ca un basm încântător şi fermecat. Răsărise luna şi smălţase în chip straniu pădurea, aşternând în beznă pete palid-albăstrii pe trunchiurile noduroase, pe crengile răsucite şi pe muşchiul moale ca un covor de pluş. Mestecenii albi şi subţiri se vedeau clar în noapte, cu frunzişul lor rar parcă acoperit cu văluri argintii şi străvezii. Pe alocuri, lumina

nu pătrundea de loc sub acoperământul des al crengilor de pin. Acolo domnea o beznă de nepătruns şi doar în mijlocul ei, prelingându-se de cine ştie unde, o rază strălucea în chip neaşteptat pe un şir de copaci, întinzând pe pământ o cărăruie îngustă, dreaptă, atât de luminoasă şi frumoasă, de parcă ar fi fost aleea împodobită de zâne pentru marşul triumfal al lui Oberon şi al Titaniei. Înaintam îmbrăţişaţi prin legenda aceasta vie, plină de zâmbet, fără să scoatem o vorbă, copleşiţi de fericirea noastră şi de tăcerea pădurii care te înfiora.

— Dragul meu, am uitat de tot că trebuie să te grăbeşti spre casă. Ce rea sunt! Abia te-ai făcut bine şi eu te ţin atu de târziu în pădure.

Am îmbrăţişat-o, am îndepărtat basmaua de pe părul ei negru, des şi m-am aplecat spre urechea ei, şoptind:

— Nu-ţi pare rău, Olesia? N-o să te căieşti?

Ea a clătinat încet din cap.

— Nu, nu... Orice s-ar întâmpla, n-o să-mi pară rău. Mă simt atât de bine...

— Dar trebuie să se întâmple neapărat ceva rău?

Am citit în ochii ei, o clipă, groaza mistică pe care o cunoşteam atât de bine.

— O, da, neapărat... îţi aminteşti de damă de cruce de care ţi-am vorbit? Ei bine, dama aceea de cruce sunt eu. Mie mi se va întâmpla nenorocirea prezisă de cărţi... Ştii, tocmai voiam să te rog să nu mai vii pe la noi, însă te-ai îmbolnăvit şi nu te-am mai văzut două săptămâni... Şi-n vremea asta m-au cuprins un dor şi o tristeţe atât de mare, că aş fi dat orice numai să fiu lângă tine măcar o clipă... Atunci m-am hotărât. Mi-am zis că orice s-ar întâmpla, n-o să renunţ pentru nimic în. Lume la fericirea mea...

— Într-adevăr, Olesia, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu mine, am şoptit eu, sărutându-i uşor tâmplă. Nu mi-am dat seama că te iubesc, până nu m-am îmbolnăvit şi nu te-am mai putut vedea. Se vede că a avut dreptate cel

care a spus că despărţirea este pentru dragoste ca vântul pentru foc. Dragostea mică o stinge, dar pe cea mare o înteţeşte şi mai mult.

— Cum ai spus? Mai zi o dată, încă o dată, m-a rugat ea, foarte atentă.

Am repetat dictonul spus de nu ştiu cine. Ea a stat câteva clipe gânditoare şi după mişcarea buzelor am ghicit că îmi repeta cuvintele.

M-am uitat îndelung la obrazul ei palid, lăsat pe spate, la ochii ei mari, negri, în care licăreau reflexele razelor lunii şi presimţirea nelămurită a unei nenorociri apropiate mi s-a furişat pe neaşteptate în suflet ca un fior rece.

XI

POVESTEA NAIVĂ ŞI FERMECĂTOARE a dragostei noastre a durat aproape o lună şi chiar şi astăzi, pe lângă chipul încântător al Olesiei, în sufletul meu trăiesc a fel de viu înserările sângerii, scăldate în razele asfinţitului, dimineţile înrourate, cu mireasma lor de ghiocei şi de miere, pline de prospeţime şi de ciripit răsunător de păsări, zilele calde, toropitoare de iunie... în toată vremea asta nu am ştiut ce-i plictiseala, nu am simţit nici oboseală şi nici veşnica mea pasiune pentru viaţa de hoinar. Lumina, căldura, bucuria conştientă a vieţii şi dragostea liniştită, sănătoasă, senzuală, mă desfătau ca pe un zeu păgân sau ca pe un animal tânăr şi viguros.

După însănătoşirea mea, bătrâna Manuiliha se făcuse atât de nesuferită, mă întâmpina cu atâta mânie făţişă şi zdrăngănea cu atâta înverşunare oalele de pe sobă cât timp mă aflam în colibă, încât preferam să ne întâlnim seara în pădure... Farmecul verde, majestuos, al codrului împodobea ca un cadru preţios dragostea noastră lipsită de griji.

Pe zi ce trecea, descopeream cu tot mai multă uimire că Olesia – care crescuse în mijlocul pădurii şi nici nu ştia măcar să citească – dovedeşte în multe împrejurări sensibilitate, delicateţe şi un tact deosebit, înnăscut. Dragostea – în sensul ei direct, grosolan, are totdeauna laturi urâte, care constituie chinul şi ruşinea firilor sensibile, înclinate spre frumos. Dar Olesia ştia să le evite

cu atâta virtuoasă simplitate, încât legătura noastră nu a fost pângărita niciodată de vreo asociere nelalocul ei sau de vreo clipă de cinism.

Treptat, se apropia timpul plecării mele. La drept vorbind, îmi terminasem obligaţiile de serviciu la Perebrod şi amânam cu bună ştiinţa ziua întoarcerii mele în oraş. Olesiei nu-i spusesem încă nici o vorbă, temându-mă chiar să-mi închipui cum va primi vestea plecării mele. În general, mă aflam într-o situaţie grea. Obişnuinţa prinsese în mine rădăcini foarte adânci. S-o văd zilnic pe Olesia, să-i aud glasul drag şi râsul voios, să simt farmecul duios al mângâierilor ei, devenise pentru mine mai mult decât o necesitate. În puţinele zile când vremea proastă nu ne îngăduia să ne vedem, mă simţeam parcă pierdut, lipsit de tot ceea ce era mai important în viaţa mea. Orice treabă mă plictisea, mi se părea inutilă şi întreaga mea fiinţă năzuia spre pădure, căldură, lumină, spre chipul drag al Olesiei.

Mă gândeam tot mai des s-o iau de nevastă, deşi la început căsătoria cu ea îmi apărea doar arareori ca singura soluţie posibilă şi cinstită a legăturii noastre. Un singur amănunt mă speria şi mă oprea: nu îndrăzneam nici măcar să-mi închipui cum va arăta Olesia îmbrăcată într-o rochie la modă, stând de vorbă în salon cu soţiile colegilor mei, smulsă din cadrul de vrajă al bătrânei păduri plină de legende şi de puteri tainice.

Dar cu cât se apropia ziua plecării mele, cu atât mai mult mă cuprindeau tristeţea şi groaza de singurătate. Hotărârea de a mă căsători cu ea mi se întărea pe fiecare zi în suflet şi până la urmă nu mai vedeam în ea o provocare cutezătoare a societăţii. „Nu s-au însurat oare oameni onorabili şi învăţaţi cu croitorese, cu servitoare şi au trăit minunat, binecuvântând până la sfârşitul zilelor lor soarta care-i îndemnase să ia această hotărâre?” încercam eu să mă consolez. De ce să fiu eu mai nefericit decât alţii?

O dată, pe la mijlocul lui iunie, pe seară, o aşteptam ca de obicei la cotitură cărării din pădure, lângă nişte tufişuri; de păducel înflorit. I-am recunoscut de departe pasul uşor şi iute.

— Bună ziua, iubitul meu, a zis ea, îmbrăţişându-mă şi» respirând greu. Pesemne că mă aştepţi de mult? Abia am izbutit să scap... M-am războit cu bunica.

— Tot nu s-a potolit?

— Nici gând! „O să te nenoroceşti din pricina lui, zicea ea... Se satură de tine şi te părăseşte. Nu te iubeşte de loc...”

— De mine vorbea?

— De tine, dragul meu... Dar eu n-o iau în seamă.

— Ştie totul?

— Nu sunt sigură... Cred că ştie. De altfel, nu vorbesc niciodată cu ea de asta, dar pesemne că bănuieşte. Hai s-o lăsăm în plata Domnului şi să mergem.

A rupt o crenguţă cu flori bogate, albe, şi-a înfipt-o în păr şi am pornit încet pe cărarea trandafirie sub razele soarelui ce stă să apună.

În ajun, noaptea, hotărâsem ca în ziua aceea să-mi descarc sufletul. Dar o sfială ciudată îmi încleştase gura. Mă întrebam dacă Olesia o să mă creadă când îi voi spune de plecarea mea şi de căsătorie. N-o să i se pară că propunerea mea ţinea doar să domolească prima durere pe care i-o pricinuiam? „Când ajungem la arţarul cu trunchiul zdrelit, o să-i vorbesc”, m-am hotărât eu. Dar când am ajuns acolo şi, palid de emoţie, îmi trăgeam suflarea ca să-i vorbesc, mi-am pierdut curajul, m-au apucat nişte bătăi de inimă iuţi şi dureroase şi mi-am simţit gura încleştată. „Douăzeci şi şapte este numărul meu norocos, mi-am zis după câteva minute. Să număr până la douăzeci şi şapte şi...” Număram în minte, dar când ajungeam la douăzeci şi şapte, nu mă puteam hotărî. „Nu, mi-am spus eu în cele din urmă, e mai bine să număr până la 60. O să fie un minut întreg şi atunci

neapărat că, neapărat că...”

— Ce ai astăzi? m-a întrebat Olesia. Te gândeşti la ceva neplăcut? Ce s-a întâmplat?

Atunci am început să vorbesc, dar cu un ton de care-mi era şi mai scârba, cu o nepăsare artificială, nefirească, de parcă ar fi fost vorba de un lucru de nimic.

— Într-adevăr, e o mică neplăcere... Ai ghicit, Olesia... Vezi tu, am terminat ce aveam de făcut aici, şi şefii mei mă cheamă la oraş.

I-am aruncat o privire piezişă. A pălit şi buzele au început să-i tremure, dar nu a spus nimic. Câteva minute am mers alături, tăcuţi. Greierii târâiau pătrunzător în iarbă, iar de undeva, de departe, se auzea scârţiitul monoton şi aspru al unui cristei.

— Tu înţelegi, sunt convins, Olesia, că nu pot rămâne aici şi nici slujbei nu-i pot da cu piciorul, am început eu iar.

— Nu... Nici vorbă... Ce pot să spun, a zis ea, liniştită în aparenţă, însă cu o voce atât de surdă şi fără de viaţa, încât m-am îngrozit. Dacă-i vorba de serviciu, negreşit... Trebuie să pleci.

S-a oprit lângă un copac şi s-a sprijinit cu spatele de el. Stătea, palidă, cu braţele atârnând fără vlagă de-a lungul trupului, pe buze cu un zâmbet jalnic, chinuitor. Paloarea ei m-a înspăimântat. M-am apropiat de ea repede şi i-am strâns mâinile cu putere.

— Olesia... Ce-i cu tine? Olesia... draga mea!

— Nu-i nimic... Iartă-mă... O să-mi treacă. Aşa... Mi-a venit ameţeală...

A făcut un efort şi a pornit mai departe, fără să-şi retragă mina dintr-a mea.

— Olesia, de ce mă crezi atât de rău? am mustrat-o eu. Să-ţi fie ruşine! Crezi că aş putea într-adevăr să plec şi să te părăsesc? Nu, draga mea. Ţi-am vorbit de asta, tocmai din cauză că vreau să mă duc chiar astăzi la bunica ta să te cer de soţie.

Împotriva tuturor aşteptărilor, Olesia nu s-a mirat aproape de loc.

— Soţia ta? a clătinat ea încet şi cu tristeţe din cap. Nu, Vanecika, dragul meu, asta nu e cu putinţă.

— De ce, Olesia? Spune, de ce?

— Nu, nu... Doar îţi dai şi tu seama că ar fi caraghios chiar şi numai să ne gândim la aşa ceva. Ce nevastă ţi-aş fi eu? Tu eşti boier, om deştept, cu carte, pe când eu? Nu ştiu nici măcar să citesc, nu ştiu să mă port... O să te fac doar de râs...

— Astea-s prostii! i-am întors eu vorba cu înflăcărare. Peste şase luni nici n-o să te mai recunoşti. Nici nu bănuieşti câtă inteligenţă înnăscută şi cât spirit de observaţie ai. O să citim împreună multe cărţi bune, o să cunoaştem oameni cumsecade, deştepţi, o să vedem împreună toată lumea asta largă, Olesia... O să mergem până la bătrâneţe, până la moarte mina în mină, aşa cum mergem acum şi n-o să-mi fie ruşine cu tine, ba chiar o să mă mândresc cu tine şi-o să-ţi fiu recunoscător!

La vorbele mele înflăcărate, Olesia a răspuns cu o strângere de mina recunoscătoare, dar a stăruit în hotărârea ei.

— Dac-ar fi numai atât! Poate că nu şti încă, nu ţi-am spus niciodată... N-am tata... Sunt copil din flori...

— Destul, Olesia... Asta mă interesează mai puţin decât orice. Cum să-mi pese de familia ta, când tu-mi eşti mai dragă decât tatăl şi mama mea, mai dragă decât lumea întreagă? Astea-s fleacuri, vorbe fără temei!

Ea şi-a lipit, plină de tristeţe, umărul de umărul meu.

— Iubitul meu... Ar fi fost mai bine dacă nu am fi vorbit de asta... Eşti tânăr, liber... Crezi că m-ar răbda inima să te leg de mâini şi de picioare pe toată viaţa? Dacă mai târziu o să-ţi placă alta? O să mă urăşti, o să blestemi ziua şi ceasul când m-am învoit să te urmez. Nu re supăra, dragul meu! a exclamat ea, rugătoare, văzând după faţa mea că nu-mi plăceau vorbele ei. Nu vreau să

te jignesc, mă gândesc numai la fericirea ta. Şi-apoi, ai uitat-o pe bunica. Gândeşte-te şi tu, ar fi frumos din partea mea s-o părăsesc?

— La urma urmei... o să se găsească un loc la noi şi pentru ea, am zis eu (mărturisesc că la gândul bunicii nu m-am simţit de loc în apele mele). Şi dacă n-o vrea să stea cu noi, nu-i nimic, în orice oraş există nişte case... care se cheamă aziluri... unde bătrânii se bucură de linişte şi sunt bine îngrijiţi...

— Cum te poţi gândi la aşa ceva? Ea n-o să-şi părăsească pădurea în ruptul capului. Se teme de oameni.

— Atunci, Olesia, fă cum crezi tu că e mai bine. Ai de ales între mine şi bunica ta. Dar să ştii că fără tine o să-mi fie scârbă de viaţa.

— Dragostea mea! a zis ea, cu o duioşie de nedescris. Îţi mulţumesc pentru cuvintele acestea... Mi-ai încălzit inima... Dar n-o să te iau de bărbat... Mai bine vin să stau aşa cu tine, dacă nu m-alungi... însă nu te grăbi şi te rog, să nu mă grăbeşti nici pe mine. Dă-mi răgaz două zile, să mă gândesc... Trebuie să vorbesc şi cu bunica.

— Ascultă, Olesia, nu cumva te temi iar... de biserică? am întrebat-o eu, bănuind că asta ar putea s-o reţină.

Poate că ar fi trebuit, de fapt, să încep cu întrebarea aceasta. Aproape în fiecare zi o mustram, străduindu-mă s-o fac să înţeleagă absurditatea convingerii sale, că neamul ei ar fi blestemat pentru puterea iluzorie de a face vrăji. În fond, în fiecare intelectual rus există dorinţa de a lumina oamenii din popor. Obiceiul acesta îl avem în sânge, ni l-a insuflat întreaga literatură rusă din ultimele decenii. Cine ştie, poate dacă Olesia ar fi fost o habotnică, ar fi respectat cu scrupulozitate posturile şi nu ar fi lipsit de la nici o slujbă, aş fi ironizat-o (într-o oarecare măsură, fiindcă am fost totdeauna un om credincios) pentru religiozitatea ei şi aş fi încercat să dezvolt în ea simţul critic. Dar ea mărturisea cu o naivitate şi cu o convingere

de neclintit legătura ei cu forţele oculte şi înstrăinate de Dumnezeu, pe care chiar se temea să-l pomenească.

Mă străduiam în zadar să-i zdruncin superstiţiile. Toate argumentele logice, toate ironiile mele, uneori brutale şi răutăcioase, se sfărâmau de convingerea ei că are o menire misterioasă şi fatală.

— Te temi de biserică, Olesia? am întrebat-o eu încă o dată.

Ea şi-a aplecat, tăcută, capul.

— Crezi că Dumnezeu nu te va primi? am urmat eu tot mai înflăcărat. Crezi că n-o să fie milostiv cu tine? Cel care, deşi cârmuia milioane de îngeri, a coborât pe pământ ca să moară de o moarte îngrozitoare, ruşinoasă, pentru izbăvirea tuturor oamenilor? Cel care n-a dispreţuit căinţa ultimei dintre femei şi a făgăduit unui tâlhar şi ucigaş că va fi în aceeaşi zi cu el în rai?

Toate acestea i le mai spusesem Olesiei, dar în ziua aceea nici n-a vrut să m-asculte. Cu o mişcare iute, şi-a scos basmaua de pe cap, a făcut-o ghem şi mi-a aruncat-o în obraz. Am început să ne hârjonim. Am încercat să-i iau din păr crenguţa înflorită, ea s-a împotrivit, a căzut, trăgându-mă după ea, rizând plină de bucurie şi întinzându-mi buzele umede şi dragi…

Târziu, noaptea, după ce ne-am luat rămas bun şi ne-am îndepărtat unul de celălalt, i-am auzit deodată glasul:

— Vanecika! Stai o clipă… Vreau să-ţi spun ceva!

Am pornit în întâmpinarea ei. Olesia a venit în fugă la mine. Pe cer plutea secera subţire şi argintie a craiului nou şi la lumina lui palidă am văzut ochii Olesiei plini de lacrimi mari.

— Ce-i cu tine? am întrebat-o neliniştit.

Mi-a apucat mâinile şi a început să le sărute, pe rând.

— Dragul meu, cât eşti de bun! Cât eşti de bun! a zis ea cu voce tremurătoare. Mergeam şi mă gândeam la tine că mă iubeşti atât de tare. Şi-atunci m-a copleşit dorinţa să fac ceva care să te bucure foarte, foarte mult.

— Olesia… Fetiţa mea scumpă, linişteşte-te…

— Spune-mi, a urmat ca, ai fi mulţumit dacă m-aş duce o dată la biserică? Dar să-mi spui adevărul, adevărul adevărat.

Am rămas câteva secunde pe gânduri. În minte mi-a răsărit deodată un gând superstiţios: dar dacă din pricina asta o să se întâmple o nenorocire?

— Pentru ce taci? Spune mai repede, te-ar bucura sau ţi-ar fi totuna?

— Ce să zic, Olesia? am început eu, tărăgănind. Cred că mi-ar face plăcere. Doar ţi-am spus de atâtea ori că nu-i nimic dacă un bărbat nu crede în Dumnezeu, are îndoieli, ba chiar râde pe socoteala religiei… dar o femeie… O femeie trebuie să fie evlavioasă, să creadă, fără să întrebe. În încrederea plină de simplitate şi duioşie cu care ea cere ocrotirea lui Dumnezeu găsesc totdeauna ceva mişcător, feminin şi frumos.

Am tăcut. Olesia tăcea şi ea, cu capul alipit de pieptul meu.

— Dar pentru ce m-ai întrebat? am iscodit-o eu, curios.

Ea a tresărit.

— Aşa… Fără pricină… Nu mă lua în seamă. La revedere, scumpul meu. Te aştept mâine.

A dispărut. Am mai rămas multă vreme cu ochii aţintiţi în întuneric, ascultând zgomotul paşilor ei iuţi, care se tot îndepărtau. În clipa aceea m-a cuprins o presimţire îngrozitoare. M-a năpădit dorinţa nestăvilita să fug după ea, s-o ajung din urmă şi s-o rog, s-o implor, iar dacă va fi nevoie chiar să-i pretind să nu se ducă la biserică. Însă mi-am stăpânit pornirea neaşteptată şi-mi amintesc că, pe când mă îndreptam spre casă, chiar am zis cu glas tare: „Dragul meu Vanecika, mi se pare că te-ai molipsit şi tu de superstiţii”.

O, Doamne! Pentru ce nu am dat atunci ascultare acestei porniri nedesluşite a inimii, care – acum sunt ferm convins – nu greşeşte niciodată în presimţirile ei tainice.

XII

A DOUA ZI TOCMAI SE SĂRBĂTOREA Sfânta Treime, care în anul acela cădea în ziua marelui martir Timofei, când, potrivit legendelor populare, dacă va fi secetă, apar semne prevestitoare. Satul Perebrod avea biserică, dar nu avea parohie. Din când în când, în timpul postului şi de marile sărbători, venea să slujească aici preotul din satul Volcie.

În ziua aceea am fost nevoit să plec pentru nişte treburi de serviciu într-un târguşor din apropiere. Am pornit călare, dimineaţa pe la ora opt, pe vreme răcoroasă. Pentru astfel de drumuri îmi cumpărasem mai demult un armăsar scund, de vreo şase-şapte ani, din rasa locală, nu prea arătos, care fusese însă îngrijit cu foarte multă dragoste de vechiul său proprietar, hotarnicul judeţului. Armăsarul se numea Tarancik. Mă ataşasem mult de animalul acesta simpatic, cu picioare subţiri, dar viguroase, cu o coamă lăţoasă, de sub care apăreau, supăraţi şi neîncrezători, doi ochişori scânteietori şi cu nişte buze puternice şi energice. Culoarea lui era destul de rară şi de caraghioasă: avea trupul cenuşiu ca de şoarece şi numai pe crupă nişte pete albe şi negre…

Trebuia să străbat tot satul. Piaţa mare, plină de verdeaţă, care se întindea de la biserică la cârciumă, era înţesată de şiruri de căruţe ale ţăranilor din satele dimprejur – Voloşa, Pecealovka şi Zulna, care-şi aduseseră cu prilejul sărbătorii nevestele şi copiii. Printre ele mişunau o mulţime de oameni.

În ciuda orei timpurii şi a dispoziţiilor stricte, unii se şi îmbătaseră (în zilele de sărbătoare şi în timpul nopţii, fostul cârciumar Strul vindea rachiu într-ascuns). După zăpuşeala fără o adiere de vânt îţi dădeai seama că o să fie o căldură înăbuşitoare. Pe cerul încins, parcă acoperit cu o pâclă argintie, nu vedeai un nor.

După ce mi-am terminat treburile în târguşor, am luat în grabă o gustare la han. Am mâncat ştiucă umplută, am băut o bere tulbure foarte proastă şi am pornit spre casă. Dar când am trecut pe lângă fierărie, mi-am amintit că pe Tarancik îl bătea de mult potcoava de la piciorul stâng din faţă şi m-am oprit să i-o prindă, ceea ce mi-a mai răpit un ceas şi jumătate. Aşa că atunci când m-am apropiat de satul Perebrod, se făcuse ora patru sau cinci după-amiază.

Piaţa era plină de oameni beţi, care ţipau pe întrecute. Curtea şi treptele de la intrarea cârciumii erau înţesate de lume; clienţii se îmbrânceau şi se striveau între ei. Ţăranii din Perebrod se amestecaseră cu cei veniţi din alte sate, care şedeau pe iarbă, în umbra căruţelor. Pretutindeni se zăreau capete lăsate pe spate şi sticle ridicate în sus. Nu mai era nici unul treaz. Beţia ajunsese la limita la care ţăranul îşi arătă bucuros şi pl în de mândrie starea lui de ameţeală, când toate mişcările sale devin greoaie şi exagerate, când, de pildă, în loc să dea afirmativ din cap, se apleacă, lăsându-se cu totul pe vine, şi, pierzându-şi deodată echilibrul, se prăvale neputincios înapoi. Copiii se hârjoneau şi se jucau printre picioarele cailor, care-şi mestecau nepăsători fânul. Ici-colo, câte o muiere, şi ea abia ţinându-se pe picioare, îşi trăgea de mânecă, plângând şi înjurând, bărbatul ce se opintea din răsputeri, beat criţă... Lângă un gard, vreo douăzeci de ţărani şi de muieri îl înconjuraseră pe un cântăreţ orb şi glasul tremurător şi fonf, de tenor, al acestuia, însoţit de bâzâitul monoton al instrumentului său, se desprindea din vuietul mulţimii. Încă de departe am auzit cuvintele

cunoscute ale cântecului:

Alelei cum ard în zare
Norii sângerii,
Alelei că mulţi s-aduna
Turcii osmaniti.

Mai departe cântecul spunea că turcii, când au văzut că nu pot lua cu asalt mânăstirea din Pociaiev, s-au hotărât s-o cucerească prin şiretlic. În acest scop au trimis, chipurile, ca dar mănăstirii, o lumânare uriaşă, umplută cu praf de puşcă. Lumânarea a fost adusă cu douăsprezece perechi de boi. Călugării, bucuroşi, au vrut s-o aprindă în faţa icoanei Maicii Domnului din Pociaiev, dar Dumnezeu nu a îngăduit să se săvârşească mişelia pusă la cale.

Au văzut în vis poruncă
Să nu ia lumânarea,
Ci s-o ducă hăt în luncă,
Să pună pe ea securea.

Şi astfel călugării:

Au dus lumînarea-n luncă
Şi au pus pe ea securea;
Hăt zbura praful de puşcă,
Risipindu-se aiurea...

Văzduhul încins duhnea a rachiu, ceapă, cojoace de oaie, mahorcă tare şi a sudoare de trupuri murdare. Deşi mă strecuram cu greu prin mulţime, abia stăpânindu-l pe Tarancik, care-şi smucea mereu capul, am băgat de seamă că de peste tot mă petreceau priviri obraznice, curioase şi duşmănoase. Împotriva obiceiului, nici unul nu-şi scotea căciula din cap, iar zarva parcă se potolise o

dată cu apariţia mea. Pe neaşteptate, chiar în mijlocul mulţimii, a izbucnit strigătul răguşit al unui beţiv. Nu am înţeles ce spunea, dar, ca răspuns am auzit hohote de râs înfundate. Speriată, o femeie a încercat să-l potolească pe scandalagiu:

— Mai încet, dobitocule... Ce urli aşa! O s-audă...

— Şi dac-aude, ce-i? a zis cu îndrăzneală ţăranul. Ce mi-e şef mie? Numai în pădure, la... aia a lui...

.....

Fraza dezgustătoare, lungă şi îngrozitor de murdară, urmată de o explozie de râs, a rămas parcă suspendată în aer. Am întors repede calul, strângând minerul biciului, cuprins de furia aceea turbată, care nu-ţi mai îngăduie să vezi nimic, să te gândeşti la nimic, să te temi de nimic. În clipa aceea m-a fulgerat în gând chinuitor: „Asta mi s-a întâmplat cândva, cu mulţi ani în urmă... Soarele dogorea ca şi astăzi... Piaţa uriaşă era tot atât de plină de oameni zgomotoşi... Tot aşa m-am sucit pe loc, cuprins de furie turbată... Dar unde s-a întâmplat? Când? Cina?" Am lăsat biciul în jos şi am pornit în galop spre casă.

Iarmola a ieşit agale din bucătărie şi a luat calul în primire, zicându-mi grosolan:

— În odaie aşteaptă conţopistul de la moşia Marinovka.

Mi s-a părut că vrea să mai spună ceva neplăcut şi foarte însemnat pentru mine. Ba chiar mi s-a părut că descopăr pe chipul lui un zâmbet răutăcios. M-am oprit dinadins în uşă, aruncându-i o privire provocătoare, însă el nu se mai uita la mine, ci se îndepărta, trăgând de căpăstru calul care păşea uşor înainte cu gâtul întins.

În odaia mea l-am găsit pe conţopistul de la moşia învecinată, Nikita Nazarîci Mişcenko. Era îmbrăcat cu o haină gri cu carouri roşii, uriaşe, cu pantaloni strâmţi de culoarea albăstrelelor şi la gât avea o cravată de un roşu aprins. Părul lui pomădat, cu cărare la mijloc, mirosea atât de tare a liliac că te trăsnea. Când m-a văzut, a sărit de pe scaun şi a început să se încline cu un zâmbet care-i

dezgolea gingiile palide.

— Am onoarea să vă salut, a început el prietenos. Mă bucur foarte mult că vă văd... Vă aştept de când s-a terminat slujba. Nu v-am mai întâlnit de mult. Chiar că mi se făcuse dor de dumneavoastră. Pentru ce nu mai treceţi pe la noi? Domnişoarele noastre din Stepani cam rid pe socoteala dumneavoastră.

Şi parcă amintindu-şi pe neaşteptate de ceva, a izbucni? într-un hohot de râs.

— Ce mai haz a fost astăzi! a exclamat el, înăbuşindu-se de râs. Ha – ha – ha – ha... Credeam că mor de râs!...

— Ce s-a întâmplat? Ce haz a fost? l-am întrebat eu brutal, fără să-mi ascund nemulţumirea.

— După slujbă, s-a stârnit aici un scandal grozav, a urmat Nikita Nazarîci, înecându-se în hohote de râs. Fetele din Perebrod... Zău că nu mai pot... Fetele din Perebrod au prins în piaţă o vrăjitoare... Bineînţeles că aşa o socot ele, din prostie...

Şi i-au tras o papară!... Au vrut s-o ungă cu catran, dar le-a scăpat din mâini şi-a şters-o...

Prin minte mi-a fulgerat un gând înfricoşător. M-am repezit la conţopist şi fără să-mi dau seama de ce fac, mi-am înfipt mina în umărul lui.

— Ce tot bâigui?! am urlat eu. Nu mai necheza aşa, luate-ar dracul! Despre ce vrăjitoare vorbeşti?

El a amuţit deodată şi s-a holbat la mine cu ochii mari şi speriaţi.

— Eu... eu... zău că nu ştiu, a îngăimat el, fâstâcit. Mi se pare, una Samuiliha... Manuiliha... sau... daţi-mi voie... faţa uneia Manuiliha. Ţăranii flecăreau, dar mărturisesc că n-am reţinut...

L-am silit să-mi povestească din fir în păr tot ce auzise şi văzuse. Vorbea fără şir, încurcându-se în amănunte şi eu îl întrerupeam în fiecare clipă cu întrebările nerăbdătoare, cu exclamaţii, aproape cu ocări. Din povestirea lui nu am înţeles mare lucru: abia după două

luni am reconstituit întâmplarea aceea blestemată din spusele soţiei şefului ocolului silvic care fusese şi ea în ziua aceea la liturghie şi văzuse totul cu ochii ei.

Presimţirea nu mă înşelase. Olesia îşi biruise teama şi se dusese la biserică. Deşi ajunsese abia pe la jumătatea slujbei şi se oprise lângă uşă, venirea ei fusese observată numaidecât de toţi ţăranii aflaţi înăuntru. În tot timpul slujbei, femeile şoptiseră între ele, uitându-se mereu înapoi.

Totuşi, Olesia avusese destulă tărie să rămână până la sfârşit. Poate că nu-şi dăduse seama de adevăratul înţeles al privirilor duşmănoase, poate că le nesocotise din mândrie. Oricum, când a ieşit afară, lângă gard au înconjurat-o o mulţime de muieri care strângeau tot mai mult cercul în jurul ei. La început s-au mulţumit s-o privească tăcute pe faţa lipsită de apărare, care se uita speriată în jur, apoi au împroşcat-o cu batjocuri grosolane, cu ocări însoţite de râsete, şi, mai la urmă, vorbele lor se contopiseră într-un urlet nestăvilit din care nu mai puteai să desluşeşti nimic, dar care atâta şi mai mult mulţimea dezlănţuită. De câteva ori Olesia a încercat să răzbată prin cercul acesta viu şi înfricoşător, însă fusese mereu împinsă îndărăt, în mijlocul lui. Şi deodată, vocea stridentă a unei bătrâne a urlat din spatele mulţimii: „S-o ungem cu catran, târfa!” (Se ştie că în Ucraina, dacă ungi cu catran chiar şi numai poarta casei unei fete, este cea mai mare ocară care i se poate aduce şi care nu se şterge niciodată.) Aproape în aceeaşi secundă, pe deasupra capetelor muierilor turbate a apărut o găleată cu catran şi o bidinea, care treceau din mâna în mina.

Atunci, Olesia, cuprinsă de furie, groază şi disperare, s-a năpustit atât de năprasnic asupra celei dintâi dintre femeile care-i tăiau calea, încât a doborât-o la pământ. S-a iscat pe loc o înghesuială neînchipuită şi zeci de trupuri s-au rostogolit într-un vălmăşag turbat. Olesia a izbutit ca

prin minune să scape de acolo şi s-o ia la fugă pe drum, fără basma, cu îmbrăcămintea zdrenţuită, prin care i se întrezărea pe alocuri trupul gol. O dată cu ocările, huiduielile şi hohotele de râs, zburau după ea şi pietre. Ba, destul de mulţi au pornit chiar în urmărirea ei, dar s-au lăsat curînd păgubaşi... După ce a alergat vreo cincizeci de paşi, Olesia s-a oprit, şi-a întors faţa palidă şi însângerata spre mulţimea sălbăticită şi a strigat atât de tare, încât în piaţă s-a auzit răspicat fiecare cuvânt:

— Bine...! N-o să uit asta! O să mi-o plătiţi voi cu vârf şi-ndesat!

După cum îmi povestea mai târziu soţia şefului silvic, ameninţarea fusese rostită cu o ură atât de sălbatecă şi cu un glas atât de hotărât şi de profetic, încât mulţimea a înmărmurit o clipă, dar numai o clipă, fiindcă ocările au izbucnit din nou.

Repet că multe amănunte ale acestei întâmplări le-am aflat abia mai târziu. Atunci nu am avut putere şi nici răbdare să ascult până la capăt istorisirea lui Mişcenko. Mi-a venit în minte pe neaşteptate că Iarmola nu apucase încă să scoată şaua de pe cal, şi, fără să-i mai spun o vorbă conţopistului înmărmurit, m-am repezit în curte. Într-adevăr, Iarmola îl ducea pe Tarancik de-a lungul gardului. I-am pus repede zăbala, am strâns chingile şi, pe ocolite, ca să nu mai trec din nou prin mulţimea de oameni beţi, am pornit în galop spre pădure.

XIII

NU POT SĂ DESCRIU STAREA ÎN care mă aflam în timpul acestui galop nebunesc. În unele clipe uitam cu totul unde mă găsesc şi pentru ce alerg aşa în goana calului. Nu mai aveam decât conştiinţa tulbure că se petrecuse ceva ireparabil, absurd şi îngrozitor, conştiinţă asemănătoare cu neliniştea grea şi lipsită de temei, care-l cuprinde uneori pe om, când se zbate într-un coşmar pricinuit de friguri, în acelaşi timp, oricât ar părea de ciudat, nu-mi ieşea din minte glasul fonf, dogit al cântăreţului orb care cântă în tact cu ropotul calului:

Alelei ca mulţi s-aduna
Turcii osmanlii.

Când am ajuns pe cărarea ce ducea drept spre coliba Manuilihăi, am descălecat de pe calul înspumat şi l-am luat de căpăstru. Din pricina căldurii şi a goanei mele, sângele îmi vâjâia în urechi, împins parcă de o pompă uriaşa, nevăzuta.

L-am legat pe Tarancik de gard şi am intrat în colibă. Întâi mi s-a părut că Olesia nu era acasă şi un fior m-a trecut din creştet până-n tălpi, dar după o clipă, am văzut-o întinsă pe pat, cu faţa spre perete, cu capul ascuns în perne. Când a auzit uşa deschizându-se, nici nu a întors capul.

Manuiliha, care şedea lângă ea, s-a ridicat cu greu în picioare, făcându-mi semne furioase cu mâna.

— Mai încet! Potoleşte-te, afurisitule! a şoptit ea, ameninţătoare, apropiindu-se de mine. Apoi, aţintindu-mă cu ochii ei spălăciţi şi reci, a şuierat furioasă: Ce zici? Eşti mulţumit de ce-ai făcut?

— Ascultă, bătrâno, i-am răspuns eu cu asprime. Acum nu-i timpul de mustrări. Ce-i cu Olesia?

— Sst... Mai încet! E leşinată, asta-i cu Olesia... Dacă nu te băgai unde nu-ţi fierbea oala şi nu-i virai în cap tot felul de prostii, nu i se-ntâmplă nimic. Şi eu, bătrână proastă, mă uitam i închideam ochii... Deşi inima mea presimţea nenorocirea.. A simţit chiar din ziua când ai intrat în casa noastră cu de-a silă. Ce? Vrei să spui că nu tu ai îndemnat-o să se ducă la biserică? s-a repezit bătrână la mine, cu faţa schimonosită de ură. Nu tu, boiernaş blestemat? Să nu minţi, să n-o-ntorci, neobrăzatule! Ce te-a făcut s-o ispiteşti să se ducă la biserică?

— N-am ispitit-o... Îţi dau cuvântul meu. Ea a vrut să se ducă.

— Of, vai de capul meu şi de zilele mele! se văita Manuiliha. Când a venit de-acolo, era galbenă ca turta de ceară, cu cămaşa zdrenţe, cu părul despletit... Mi-a spus ce i s-a întâmplat. Ba râzând, ba plângând... Parcă era nebună... S-a trântit pe pat, bocindu-se şi apoi credeam c-a aţipit. Eu, bătrână proastă, mă bucuram. Gândeam că după ce o dormi, o să-i treacă. O mână îi atârna în jos şi mi-am zis: să-i ridic mâna, să nu-i amorţească. Dar când am atins-o, am văzut că porumbiţa mea avea fierbinţeli. Asta înseamnă că o apucaseră frigurile... Vreun ceas a vorbit fără şir, cu un fel de durere în glas. Numai acum de curînd a tăcut. Ce-ai făcut? Ce-ai făcut cu ea? a strigat bătrâna, cuprinsă iar de disperare.

În clipa aceea, pe obrazul ei cafeniu a apărut o grimasă de plâns monstruoasă şi respingătoare. Buzele i s-au întins lăsându-şi colţurile în jos, toţi muşchii feţei i s-au încordat şi au prins să tremure, sprâncenele i s-au ridicat în sus, făcându-i pe frunte brazde adânci, iar din ochi au

început să-i picure lacrimi mari ca boabele de mazăre. Şi-a prins capul în mâini, şi-a proptit coatele de masă şi a pornit să-şi legene trupul înainte şi înapoi, tânguindu-se cu jumătate glas:

— Fetiţa mea! Nepoţica mea dragă! Vai de mine şi de mine!

— Nu mai urla aşa, bătrâno! am întrerupt-o eu brutal. Ai s-o trezeşti.

Bătrâna a tăcut, dar a continuat să-şi legene trupul cu aceeaşi grimasă înfricoşătoare, în timp ce din ochi lacrimi mari îi picurau mereu pe masă... Au trecut aşa vreo zece minute. Eu şedeam lângă Manuiliha, ascultând plin de tristeţe bâzâitul monoton al unei muşte care se izbea de geam.

— Bunico, s-a auzit deodată vocea slabă a Olesiei. Bunico, cine e la noi?

Bătrâna s-a grăbit şontâc-şontâc spre pat şi a început iar să se bocească:

— Vai, vai, nepoţica mea dragă! Vai şi-amar de mine, bătrâna...

— Destul, bunico a zis Olesia, cu glas rugător, plin de suferinţă. Cine e la noi?

M-am apropiat încet de pat, în vârful picioarelor, cu acea ruşine involuntară şi stângace pentru sănătatea şi puterea mea, pe care o ai totdeauna când te afli lângă un bolnav.

— Eu sunt, i-am spus încet. Am venit chiar acum călare din sat... Toată dimineaţa am fost în oraş... Ţi-e rău, Olesia?

Şi-a întins mâna de parcă ar fi căutat ceva, fără să-şi ridice faţa îngropată în pernă. Mi-am dat seama ce căuta şi i-am cuprins cu palmele mina fierbinte. Două pete vinete, uriaşe, una deasupra mâinii, cealaltă mai sus de cot, îţi săreau în ochi pe pielea ei albă şi gingaşă.

— Iubitul meu, a şoptit ea, alegând vorbele cu greutate. Aş vrea... să mă uit la tine... dar nu pot...

toată... m-au urâţit... Ţii minte?... Îţi plăcea faţa mea. Aşa-i că-ţi plăcea, dragul meu? Şi cât de bucuroasă eram... Şi-acum o să-ţi fie scârbă... să te uiţi la mine... din cauza asta... nu vreau...

— Olesia, iartă-mă, am şoptit eu, aplecându-mă spre urechea ei.

Mâna ei fierbinte mi-a strâns tare şi îndelung mina.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, iubitul meu? Nu ţi-e ruşine chiar şi numai să te gândeşti la aşa ceva? Ce vină ai tu? Eu sunt vinovată, proasta de mine... De ce m-am băgat? Nu, sufletul meu, să nu te simţi vinovat.

— Olesia, dă-mi voie... Numai făgăduieşte-mi de la bun început c-o să-mi dai voie...

— Îţi făgăduiesc, iubitule... îţi făgăduiesc tot ce vrei...

— Te rog, dă-mi voie să trimit după doctor... Te rog! Dacă nu vrei, nu urmezi tratamentul lui. Dar lasă-mă să-l chem, pentru liniştea mea, Olesia.

— O, dragul meu... în ce capcană m-ai prins! M-ai bine lasă-mă să nu-mi ţin făgăduiala. Chiar dacă aş fi într-adevăr bolnavă, dacă aş fi pe moarte, n-aş lăsa un doctor să se apropie de mine. Dar parcă eu sunt bolnavă? Spaima, numai ea m-a adus în halul ăsta, şi până seară îmi trece. Iar dacă nu, să-mi dea bunica o fiertură de ghiocei sau un ceai cu zmeură. Ce nevoie am eu de doctor? Tu eşti cel mai bun doctor al meu. De cum ai venit, parcă mă simt mai bine... Numai îmi pare rău că aş vrea să te privesc măcar cu un singur ochi, dar mi-e teamă...

I-am desprins cu blândeţe faţa din pernă. Chipul ei era îmbujorat de friguri, ochii de culoare închisă străluceau nefiresc, buzele uscate se mişcau în tresăriri nervoase. Fruntea, obrajii şi gâtul îi erau brăzdate de zgârieturi lungi, roşii. Pe frunte şi sub ochi avea câteva vânătăi.

— Nu te uita la mine... Te rog... Acum sunt urâtă, a şoptit ea, rugătoare, încercând să-mi acopere ochii cu palma.

Mi se rupea inima de milă. Mi-am lipit buzele de mâna ei care zăcea nemişcată pe plapumă şi am început s-o sărut îndelung. Şi înainte îi sărutasem uneori mâinile, dar de fiecare dată şi le retrăgea repede, cu o spaimă timidă. Acum însă nu s-a mai împotrivit acestei mângâieri şi cu cealaltă mână mă dezmierda uşor pe păr.

— Ai aflat tot ce s-a întâmplat? m-a întrebat ea în şoaptă.

Am dat din cap. E drept că nu înţelesesem tot ceea ce-mi povestise Nikita Nazarîci, dar nu voiam ca Olesia să se frământe, amintindu-şi de ceea ce se petrecuse în dimineaţa aceasta. Dar, gândindu-mă la jignirea care-i fusese adusă, m-a cuprins deodată un val de furie nestăpânită.

— O! Dac-aş fi fost acolo! am strigat eu, ridicându-mă de jos cu pumnii strânşi. Aş fi... Aş fi...

— Lasă... Lasă... Nu te necăji, iubitule, m-a întrerupt ea cu blândeţe.

Nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile, care mă sufocau de mult şi-mi ardeau ochii. Mi-am lipit faţa de umărul ei şi am început să plâng amarnic, tremurând din tot trupul.

— Plângi? Plângi? În glasul ei se simţea uimirea, duioşia şi compătimirea. Dragul meu... destul... destul... Nu te mai chinui, iubitul meu... Mă simt atât de bine lângă tine. Să nu mai plângem cât timp suntem împreună. Să fim veseli măcar ultimele zile pe care le mai petrecem împreună, pentru că despărţirea să nu mai fie atât de grea.

Am ridicat capul, uimit. O presimţire nelămurită mi-a strâns deodată inima.

— Ultimele zile, Olesia? De ce ultimele? De ce să ne despărţim?

Olesia a închis ochii şi a tăcut câteva clipe.

— Trebuie să ne despărţim, Vanecika, a zis ea, cu hotărâre. Cum mă voi întrema puţin, plec cu bunica. Nu mai putem rămâne aici...

— Ţi-e frică de ceva?

— Nu, dragul meu, nu mi-e frică de nimic. Dar de ce să-i duc pe oameni în ispită? Poate n-ai aflat încă... Acolo... la Perebrod... de furie şi de ruşine m-am apucat să-i ameninţ şi-acum, dacă se va întâmpla ceva – dacă le moare vreo vită, ori se aprinde casa cuiva – o să ne facă de îndată pe noi vinovate. E adevărat, bunico? s-a întors ea spre Manuiliha, ridicând glasul.

— Ce-ai spus, nepoţico? N-am auzit, a bâlbâit bătrâna, apropiindu-se cu palmă la ureche.

— Spun că acum, dac-o să se-ntâmple vreo nenorocire ia Perebrod, or să arunce vina pe noi.

— Aşa-i, aşa-i, Olesia. Noi o să tragem ponosul, amărâtele de noi... Nu mai avem loc pe lumea asta, o să ne omoare, blestemaţii... Parcă atunci, când m-au alungat din sat... n-a fost la fel? Tot aşa, cuprinsă de furie, am ameninţat-o pe o proastă şi uite că i-a murit copilul. N-am avut nici o vină, dar erau cât p-aci să mă omoare, afurisiţii. Au aruncat cu pietre după mine... Fugeam şi te feream pe tine, că erai micuţă... Las'să mă nimerească pe mine, gândeam eu. Dar de ce să lovească un copil nevinovat? Sunt adevărate fiare!

— Şi unde-o să vă duceţi? N-aveţi nicăieri nici rude, nici cunoştinţe... Şi-apoi, ca să te statorniceşti într-altă parte, ai nevoie de bani.

— Ne descurcăm noi, a zis nepăsătoare, Olesia. Bunica a strâns ceva bani.

— Ăia-s bani?! a mormăit, nemulţumită, bătrâna, îndepărtându-se de pat. Bănuţi amărâţi, stropiţi cu lacrimi...

— Şi cu mine cum rămâne, Olesia? La mine nu vrei să te gândeşti? am exclamat eu cu un simţământ amar şi nedrept de nemulţumire.

Atunci, ea s-a ridicat în capul oaselor şi, fără s-o ia în seamă pe bătrâna, mi-a cuprins capul cu mâinile şi m-a sărutat de câteva ori pe frunte şi obraz.

— La tine mă gândesc mai mult decât la oricine, dragul meu. Numai că... vezi tu... nu ne este hărăzit să fim împreună... Ţi-aminteşti când ţi-am dat în cărţi? S-a întâmplat tocmai aşa cum s-a arătat. Înseamnă că nu ne-ngăduie soarta să fim fericiţi... Dacă n-ar fi fost asta, crezi că ar fi putut să mă sperie ceva?

— Iar vorbeşti de soarta aceea, Olesia! am exclamat eu nerăbdător. Nu vreau să cred în ea... Nu voi crede niciodată!

— O, nu, nu... Să nu spui asta, a şoptit ea, speriată. Nu mă tem pentru mine, ci pentru tine, dragul meu. Mai bine nici nu mai aduce vorba de asta.

Am încercat zadarnic s-o întorc de la gândul ei, i-am zugrăvit zadarnic tabloul unei fericiri desăvârşite pe care n-o vor tulbura nici soarta invidioasă, nici oamenii răi şi grosolani. Ea doar îmi săruta mâinile, clătinând din cap.

— Nu... nu... nu... Ştiu, văd, spunea ea, cu stăruinţă. De nimic n-o să avem parte în afară de durere, de nimic... de nimic...

Până la urmă, descumpănit de încăpăţinarea aceasta superstiţioasă, am întrebat-o:

— Dar cred c-o să mă înştiinţezi de ziua plecării?

Olesia a căzut pe gânduri şi pe buze i-a fluturat un zâmbet.

— O să-ţi răspund printr-o poveste... într-o zi, pe când un lup gonea prin pădure, a zărit pe neaşteptate un iepuraş şi i-a spus: „Iepuraşule, iepuraşule, o să te mănânc! Acesta s-a rugat de el: „O, lupule, fie-ţi milă de mine, aş vrea să mai trăiesc, că am acasă copii mici”. Dar lupul nu s-a înduplecat. Atunci iepurele a zis: „Lasă-mă să mai trăiesc măcar trei zile, după aceea poţi să mă mănânci. Atunci o să-mi fie mai uşor să mor.” Lupul l-a îngăduit pe trei zile, dar în timpul ăsta nu l-a scăpat din ochi. A trecut o zi, au trecut două, s-apropia şi sfârşitul celei de-a treia. „Acum pregăteşte-te a zis lupul, c-o să te mănânc/ Iepurele s-a pornit pe un plâns amarnic: „De ce

mi-ai dăruit cele trei zile? Mai bine m-ai fi mâncat chiar în clipa când ţi-am ieşit în cale. Că-n aste trei zile n-am trăit, ci doar m-am chinuit! cf Nu-i aşa, dragul meu, că iepurele a spus adevărul? Tu ce crezi?

Tăceam, cuprins de presimţirea tristă a apropiatei singurătăţi. Olesia s-a sculat şi s-a aşezat pe pat, pe faţă cu o seriozitate neaşteptată.

— Ascultă-mă, Vanea... a zis ea, rar. Spune, ai fost fericit cu mine? Ţi-a fost bine cu mine?

— O, cum poţi să mai întrebi?!

— Ascultă... Ţi-a părut vreodată rău că m-ai cunoscut? Cât timp ai fost legat de mine te-ai gândit vreodată la altă femeie?

— Niciodată! Şi nu numai când eram cu tine, dar chiar şi când rămâneam singur nu mă gândeam decât la tine.

— Te-am făcut vreodată gelos? Te-am nemulţumit cu ceva? Te-ai plictisit vreodată cu mine?

— Niciodată, Olesia! Niciodată!

Mi-a pus mâinile pe umăr, uitându-se în ochii mei cu dragoste neţărmurita.

— Atunci să ştii, dragul meu, că niciodată n-ai să gândeşti despre mine ceva urât sau rău, a zis ea atât de convinsă de parcă ar fi citit în ochii mei viitorul. Când ne vom despărţi, la-nceput o să-ţi fie tare greu, da, tare greu... O să plângi şi nicăieri n-o să-ţi găseşti locul. Dar, treptat, o să-ţi treacă, toate or să s-aşeze pe vechiul lor făgaş. Şi n-o să te mai gândeşti cu durere la mine, ci cu bucurie, cu inima uşoară.

Şi-a lăsat iar capul pe pernă şi a şoptit cu voce mai slabă .

— Acum du-te, dragul meu... Du-te acasă, iubitule... Am obosit puţin. Stai un pic... Sărută-mă... Nu te teme de bunica... Ne dă voie. Nu-i aşa că ne dai voie, bunico?

— Hai, fie! Luaţi-vă rămas bun cum trebuie, a bombănit, nemulţumita, bătrâna. Ce să vă mai ascundeţi de mine? Ştiu de mult...

— Sărută-mă aici, şi aici... şi aici, a zis Olesia, arătându-mi cu degetul ochii, obrajii şi gura.

— Olesia! Îţi iei rămas bun de la mine, ca şi cum nu ne vom mai vedea niciodată! am spus eu, speriat.

— Nu ştiu, nu ştiu, dragul meu. Nu ştiu nimic. Hai, du-te cu Dumnezeu. Nu, stai puţin... Încă o clipă... Apleacă-ţi urechea... îmi pare rău de ceva, a şoptit ea, atingându-mi obrazul cu buzele, că nu am un copil de la tine. Cât m-ar fi bucurat!

Am ieşit din casă, însoţit de Manuiliha. Jumătate din cer era acoperit cu un nor negru, cu marginile zdrenţuite, dar soarele mai lumina, coborând spre asfinţit. Îmbinarea aceasta de lumină şi bezna avea în ea ceva sinistru. Bătrâna s-a uitat în sus, cu palma streaşină la ochi şi, dând din cap cu înţeles, a zis cu voce aspră:

— Azi o să fie furtună la Perebrod. Poate chiar şi grindină.

XIV

TOCMAI MĂ APROPIASEM DE SAT, când un vârtej a prins să gonească pe drum coloane de praf. Apoi au căzut primele picături de ploaie, rare şi grele.

Manuiliha nu greşise. Furtuna, care se pregătise încet în tot timpul acelei zile îngrozitor de fierbinţi şi plină de zăpuşeală, se dezlănţuise cu o putere neobişnuită peste satul Perebrod. Fulgerele se ţineau lanţ şi tunetele bubuiau, zgâlţâind geamurile de la ferestrele odăii mele. Pe la opt seara, furtuna s-a potolit pentru câteva minute, dar numai ca s-o ia de la-nceput cu o nouă înverşunare. Deodată am auzit nişte lovituri asurzitoare pe acoperişul şi zidurile casei vechi. M-am repezit la fereastră. O grindină cât nuca lovea cu repeziciune pământul, sărind apoi în sus.

Dudul de lângă casă rămăsese golaş, toate frunzele îi fuseseră smulse de loviturile înfricoşătoare ale grindinei... Sub fereastră a apărut silueta abia întrezărită a lui Iarmola, care ieşise în fugă din bucătărie, cu sumanul pe cap, ca să închidă obloanele. Dar era prea târziu. O bucată foarte mare de gheaţă a izbit cu atâta putere geamul, încât l-a spart şi zeci de cioburi au căzut cu zgomot pe podea.

Mă simţeam obosit şi m-am întins pe pat fără să mă dezbrac. Credeam că n-o să pot dormi de loc în noaptea aceea şi că mă voi zvârcoli până dimineaţa, frământat de dorul Olesiei. De aceea mă şi hotărâsem să rămân

îmbrăcat, ca mai târziu să mă plimb puţin prin odaie, să obosesc şi să pot adormi. Insă mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat. Mi s-a părui că abia am închis ochii şi când i-am deschis iar, prin crăpăturile obloanelor se strecurau raze lungi de soare, în care se roteau nenumărate firicele de praf auriu.

La căpătâiul meu stătea Iarmola, nerăbdător, pe faţă cu o nelinişte aspră. Pesemne că aştepta de mult să mă trezesc.

— Conaşule, a zis el cu un glas surd, neliniştit. Conaşule, Trebuie să plecaţi de-aici...

M-am dat jos din pat, privindu-l uimit.

— Să plec? Unde să plec? De ce să plec? Ai înnebunit?

— N-am înnebunit de loc, mi-a tăiat el vorba. Ştiţi ce bucluc a făcut grindina de ieri? La jumătate din oamenii satului grânele parc-au fost călcate-n picioare. La Maxim cel chior, la Koze, la Muta, la Prokopciuk, la Gordei Olefir... A trimis pacostea peste oameni vrăjitoarea dracului... Arde-o-ar focul!

Într-o clipă mi-am amintit de tot ceea ce se întâmplase în ajun, de ameninţarea pe care le-o strigase în faţă Olesia, în biserică, şi de temerile ei.

— Tot satul clocoteşte, a urmat Iarmola. Au luat-o iar de dimineaţă cu beţia şi urlă... Şi de dumneavoastră, conaşule, spun vorbe urâte... Doar cunoaşteţi satul nostru. Dac-or judeca-o pe vrăjitoare, o să fie pe drept, da' dumneavoastră, conaşule, vă spun un lucru: plecaţi cât mai repede.

Aşadar, temerile Olesiei se adeveriseră. Trebuia s-o previn fără întârziere de primejdia care le ameninţa pe ea şi pe Manuiliha. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am spălat în fugă faţa şi peste o jumătate de oră mă îndreptam spre Smârcul Dracului.

Cu cât mă apropiam mai mult de coliba părăginită, cu atât mai puternice erau neliniştea şi mâhnirea care puseseră stăpânire pe mine. Eram încredinţat că în curînd

o să mă lovească o alta durere neaşteptată.

Am străbătut aproape în fuga cărarea şerpuitoare de pe dâmbul nisipos. Ferestrele colibei erau deschise, şi uşa dată de perete.

— Doamne! Ce s-o fi întâmplat? am îngăimat eu, păşind în tindă cu inima strânsă.

Coliba era goală. Înăuntru domnea dezordinea plină de tristeţe pe care o lasă în urmă o plecare pripită. Un maldăr de gunoi şi de cârpe zăcea pe jos, iar într-un colţ se vedea scheletul de lemn al patului…

Cu inima îndurerată, înecat de lacrimi, tocmai voiam să ies din colibă, când deodată mi-a atras atenţia un obiect viu colorat, atârnat pesemne dinadins de colţul ferestrei. Era un şirag de mărgele roşii, ieftine, care se cheamă în Polesie salbă, singurul lucru care mi-a rămas ca amintire de la Olesia şi ca mărturie a dragostei sale gingaşe şi mărinimoase.

BRĂŢARA DE GRANATE

Traducere de
ION MIHAIL

Ludwig van Beethoven. Son. 2 (op. 2. Nr. 2).
Largo Appassionato

I

PE LA MIJLOCUL LUNII AUGUST, înainte de ivirea craiului-nou, vremea s-a stricat pe neaşteptate, cum se întâmpla atât de des pe coasta de nord a Mării Negre. Uneori, o ceaţă deasă învăluia zi şi noapte pământul şi marea, iar sirena uriaşă a farului urla mereu ca un taur turbat. Alteori, din zori şi până-n seară, se cernea o ploaie măruntă ca o pulbere, desfundând potecile şi drumurile lutoase în care trăsurile şi căruţele se împotmoleau până la osii. Câteodată se pornea din nord-vest, dinspre stepă, un vânt năprasnic, vârfurile copacilor se legănau, încovoindu-se ca valurile pe furtună, iar acoperişurile de tablă ale vilelor duruiau noaptea atât de tare, de parcă alerga cineva peste ele cu cizme ţintuite. Ferestrele zăngăneau, uşile se trânteau, vântul urla sălbatic în coşurile sobelor. Câteva bărci de pescari se rătăciseră pe mare, două nu se mai întorseseră de loc, cadavrele pescarilor fuseseră aruncate la ţărm abia după vreo săptămână.

Vilegiaturiştii, cei mai mulţi dintre ei greci şi evrei, plini de viaţă, dar şi sperioşi ca toţi cei din sud, se grăbeau spre oraş. Pe şoseaua desfundată se înşirau nenumărate căruţe încărcate cu tot soiul de boarfe: saltele, canapele, cufere, scaune, spălătoare şi samovare. Ţi-era şi greu, şi

silă, şi lehamite să te uiţi prin perdeaua tulbure a ploii la tot calabalâcul ăsta, care îţi apărea atât de vechi, de slinos şi de mizer. Servitoarele şi bucătăresele, care şedeau în vârful carelor, pe pânza de cort udă, ţinând pe genunchi fiare de călcat, coşuri şi tinichele, aveau acelaşi aer jalnic şi trist ca şi caii istoviţi ce se opreau mereu, cu picioarele tremurătoare, zvâcnindu-şi coastele slăbănoage sub sudălmile răguşite ale surugiilor încotoşmănaţi în rogojini. Dar o şi mai tristă privelişte alcătuiau vilele părăsite, rămase pe neaşteptate pustii şi goale, cu straturile de flori călcate în picioare, cu geamurile sparte, cu câinii lăsaţi în voia sorţii şi cu tot felul de gunoaie – mucuri, hârtiuţe, cioburi, cutiuţe şi sticluţe goale de medicamente.

Dar pe la începutul lui septembrie vremea s-a schimbat cu totul pe neaşteptate. Au venit zile atât de senine, însorite şi calde cum nu se întâmpla nici în iulie. Peria aspră şi galbenă a miriştilor a prins a sclipi argintiu în păienjenişul toamnei. Din pomii acum nemişcaţi, cădeau fără zgomot frunzele galbene.

Prinţesa Vera Nikolaevna Seina, soţia mareşalului nobilimii, rămăsese la vilă, fiindcă în casa lor de la oraş nu se terminaseră încă reparaţiile şi acum se bucura din plin de zilele minunate, de liniştea din jur, de aerul curat, de ciripitul rândunelelor care se adunau în stoluri pe sârmele de telegraf, pregătindu-se să-şi ia zborul spre ţările calde, precum şi de briza sărată şi călduţă ce suflă domol dinspre mare.

II

APOI, ASTĂZI, ERA ZIUA NUMELUI ei – şaptesprezece septembrie. Amintirile dragi şi îndepărtate ale copilăriei o făceau să iubească ziua aceasta, de la care aştepta întotdeauna o bucurie. Bărbatul său, înainte de a pleca de dimineaţa cu treburi urgente în oraş, îi pusese pe noptieră o cutiuţă cu nişte cercei minunaţi cu perle prelungi, care îi sporiră sentimentul de bucurie.

Era singură în toată casa. Fratele ei, Nikolai, necăsătorit, substitut de procuror, care locuia de obicei la ei, plecase şi el la oraş, la tribunal. Soţul îi promisese să invite la masă câţiva dintre prietenii lor cei mai apropiaţi. Era bine că ziua ei cădea în timpul vacanţei. Dacă ar fi locuit în oraş, ar fi fost nevoită să dea o masă mare, poate chiar şi un bal, pe când aici, la vilă, puteau să scape cu cheltuieli neînsemnate, în ciuda înaltei sale poziţii în societate sau, poate, tocmai datorită ei, prinţul Şein abia o scotea la capăt. Uriaşa moşie strămoşească fusese ruinată de înaintaşii lui, iar viaţa pe care era silit s-o ducă depăşea cu mult veniturile sale. Trebuia să ţină casă deschisă, să facă acte filantropice, să se îmbrace bine, să ţină un grajd cu cai ş.a.m.d. Prinţesa Vera, a cărei dragoste pătimaşă pentru soţul ei se schimbase cu vremea într-un sentiment de prietenie trainică şi adevărată, se străduia din răsputeri să-l ajute să nu se ruineze de tot. Se lipsea – pe ascuns de el – de o mulţime de lucruri şi se silea să reducă pe cât putea cheltuielile

gospodăriei.

Acum păşea încet prin grădină şi tăia cu foarfecele flori, ca să împodobească masa de prânz. Straturile erau cam rărite şi în neorânduială. Garoafele învoalte, de toate culorile, tufele de micsandre cu florile mult împuţinate şi cu o mulţime de păstăi verzi, subţiri, ce miroseau a varză, îşi trăiau ultimele zile. Iar trandafirii, care înfloreau pentru a treia oară în acest an, erau parcă degeneraţi şi rari, sortiţi pieirii apropiate. În schimb, înfloreau năvalnic cu frumuseţea lor rece, trufaşă, gherghine, bujori şi ochiul-boului, răspândind în aerul proaspăt un miros de toamnă şi de iarbă, care te predispunea la melancolie. Celelalte flori, după fecundaţia năvalnică şi înmulţirea nespus de îmbelşugată din timpul verii, presărau pământul cu nenumăratele seminţe ale vieţii de mâine.

Pe şosea au răsunat sunetele cunoscute ale unui claxon de automobil cu trei tonuri. Era sora prinţesei Vera – Anna Nikolaevna Friesse, care-i făgăduise de dimineaţă la telefon că va veni s-o ajute să primească musafirii.

Auzul fin n-o înşelase pe Vera. După câteva minute, la poarta vilei se opri brusc un automobil elegant, şoferul sări sprinten de la locul lui şi deschise uşa.

Surorile s-au îmbrăţişat bucuroase. Din fragedă copilărie le unea o prietenie plină de afecţiune şi căldură. La înfăţişare erau atât de deosebite una de alta, încât îţi venea greu să crezi că sunt surori. Cea mare, Vera, semăna cu mama lor, o englezoaică fermecătoare, de la care moştenise statura înaltă şi zveltă, faţa gingaşă, dar rece şi mândră, mâini minunate, deşi cam mari şi rotunjimea fermecătoare a umerilor pe care o vezi la miniaturile vechi. Cea mică, Anna, moştenise dimpotrivă sângele mongol al tatălui lor, prinţ tătar, al cărui bunic se botezase abia pe la începutul secolului al XIX-lea şi se trăgea dintr-o familie străveche, descendentă chiar din Tamerlan sau din Lang Temir, cum îl numea tatăl ei cu mândrie în limba tătară pe acest mare vărsător de sânge.

Cu o jumătate de cap mai mică decât sora sa şi cu umerii puţin prea laţi, Anna era o fire vioaie şi uşuratică, gata oricând să ia în râs pe cineva. Avea o figură de tip mongol destul de pronunţată, cu pometii proeminenţi, cu ochii migdalaţi, pe care, din pricina miopiei îi micşora şi mai mult şi o expresie trufaşă a gurii mici, senzuale, mai ales a buzei de jos, mai groasă şi puţin ieşita în afară. Totuşi, faţa ei avea un farmec insesizabil şi neînţeles, datorit, poate, zâmbetului, poate graţiei profund feminine a tuturor trăsăturilor, ori poate vioiciunii ei pline de cochetărie. Urâţenia ei graţioasă îi pasiona pe bărbaţi şi le atrăgea atenţia mult mai des şi mai stăruitor decât frumuseţea aristocratică a surorii sale.

Era măritată cu un om foarte bogat şi foarte prost, care nu se ocupa cu nimic, dar figura într-o instituţie filantropică şi avea titlul de Kammerjunker. Ea nu putea să-l sufere, dar îi făcuse doi copii, o fată şi un băiat, după care luase hotărârea să nu mai aibă alţii şi nici nu mai avusese. Vera, în schimb, îşi dorise cu pasiune copii – cu cât mai mulţi cu atât mai bine – dar din cine ştie ce cauză nu avusese şi adoră odraslele drăguţe şi anemice ale surorii sale, totdeauna cuviincioase şi ascultătoare, cu chipuri palide, parcă date cu făină şi cu păr bălai, cârlionţat, ca de păpuşă.

Anna, veselă, nepăsătoare, plină de contradicţii drăgălaşe, dar uneori bizare, cocheta nebuneşte în toate capitalele şi staţiunile balneare din Europa, dar nu-şi înşela soţul, de care îşi bătea totuşi joc şi în prezenţa, şi în lipsa lui. Era risipitoare, îi plăceau grozav de mult jocurile de noroc, dansul, senzaţiile tari, frecvenţa în străinătate localurile dubioase, dar în acelaşi timp se distingea şi prin bunătate, dărnicie şi o evlavie sinceră, care o făcuse să treacă în taină la catolicism. Avea spatele, pieptul şi umerii de o rară frumuseţe. La balurile mari apărea cu un decolteu mult peste limita admisă de modă şi de buna-cuviinţă, dar se spunea că sub decolteu

purta întotdeauna o cămaşă aspră de penitenţă.

Vera era, dimpotrivă, de o simplitate sobră, amabilă cu toată lumea, dar rece şi distantă, independentă şi de un calm impunător.

III

— DOAMNE, CÂT DE FRUMOS E AICI la voi! Cât de frumos! spunea Anna, mergând pe cărare cu paşi repezi şi mărunţi, alături de soră-sa. Hai să stăm puţin pe bancă, la marginea râpei. N-am văzut marea de atâta amar de vreme! Şi ce aer minunat! Când respiri ţi se umple sufletul de bucurie. Vara trecută, în Crimeea, la Mishor, am făcut o descoperire uimitoare. Ştii a ce miroase marea în timpul fluxului? Închipuie-ţi, a rezeda.

Vera zâmbi cu îngăduinţa.

— Ai o imaginaţie...

— Nu, nu. Îmi amintesc că o dată au râs toţi de mine când am spus că lumina lunii are o nuanţa trandafirie. Şi acum câteva zile, pictorul Boriţki – cel care-mi face portretul – mi-a dat dreptate, zicând că pictorii cunosc de mult nuanţa aceasta a lunii.

— Pictorul e noua ta pasiune?

— Totdeauna născoceşti câte ceva! a zis Anna, râzând şi apropiindu-se grăbită de marginea râpei care cobora abrupt spre mare. Dar abia a apucat să se uite în jos, că a scos un strigăt de spaimă, dându-se înapoi, cu faţa palidă.

— Vai, ce adâncă e prăpastia asta! a zis ea cu glas slab şi tremurător. Când mă uit în jos de la o asemenea înălţime, pune totdeauna stăpânire pe mine un sentiment de plăcere, dar totodată şi de neplăcere şi simt înţepături în degetele de la picioare... Totuşi, mă atrage, mă atrage...

Tocmai voia să se mai încline o dată peste prăpastie, dar sora ei o opri.

— Anna, draga mea, pentru numele lui Dumnezeu! Când te apleci aşa, mă apucă ameţeala şi pe mine. Te rog să te aşezi.

— Bine, bine, iată, mă aşez... Dar uită-te şi tu ce frumos e. Nu mă mai satur privind. Dacă ai şti cât îi sunt de recunoscătoare lui Dumnezeu pentru toate minunile pe care le-a făurit pentru noi!

Câteva clipe au rămas amândouă îngândurate. Jos murmurau molcom valurile mării. De pe bancă nu se vedea ţărmul, ceea ce făcea ca senzaţia de infinit şi măreţie a mării să crească şi mai mult. Suprafaţa apei, liniştită, blândă şi de un albastru plăcut, sclipea în dungi piezişe doar în dreptul curenţilor, transformându-se la orizont într-un albastru intens.

Bărcile pescăreşti atât de mici, încât abia le zăreai, moţăiau nemişcate pe oglinda mării, aproape de ţărm. Mai departe, un vas cu trei catarge încremenise parcă în văzduh, învesmântat de sus până jos în pânze albe, zvelte, toate la fel, umflate de vânt.

— Te înţeleg, zise pe gânduri sora mai mare, dar eu parcă simt altfel decât tine. Când regăsesc marea după un timp mai îndelungat, mă emoţionează, mă bucură, mă uimeşte. Parcă văd pentru prima oară o minune uriaşă, solemnă. Dar după aceea, când mă obişnuiesc cu ea, începe să mă apese cu golul ei fără nici o asperitate... Mă cuprinde urâtul şi caut să n-o mai privesc. Mă plictiseşte.

Anna zâmbi.

— La ce te gândeşti? o întrebă sora ei.

— Vara trecută am plecat într-o zi călare din Ialta spre Uci-Koş, cu un grup numeros, răspunse Anna, cu un ton glumeţ. E dincolo de ocolul silvic, mai sus de cascadă. Întâi am mers învăluiţi într-un nor, era tare umed şi nu se vedea aproape nimic. Urcam tot mai sus pe o cărare abruptă, printre pini, când iată că pădurea se curmă

deodată şi ieşirăm din ceaţă, închipuie-ţi un podiş îngust, pe o stâncă şi la picioare, prăpastia. Satele de jos păreau cutii de chibrituri, iar pădurile şi grădinile, fire de iarbă. Întregul ţinut coboară spre ţărm, neted ca o hartă geografică. Iar mai departe – marea! Privirea pătrunde până la cincizeci, o sută de verste. Mi se părea că sunt suspendată în văzduh şi că acuşi o să zbor. Ce frumuseţe, ce senzaţie de plutire! Mă întorc şi, entuziasmată, îi spun călăuzei: „Aşa e, Said-oglî, că e tare frumos aici?” Dar el plescăie doar din limbă şi spune: „Eh, cocona, cât săturat la mine de asta. Fiecare zi vedem.”

— Îţi mulţumesc pentru comparaţie, zise Vera, izbucnind în râs. Însă cred că noi, nordicii, n-o să putem niciodată să înţelegem farmecul mării. Eu iubesc pădurea. Îţi aminteşti de pădurea de la noi din Egorovskoe? Te saturi vreodată de ea? Ce pini! Ce muşchi! Dar ciupercile! Parcă sunt făcute din atlaz roşu brodat cu mărgele albe. Ce linişte... Ce răcoare.

— Mie îmi place totul, fără deosebire, răspunse Anna. Dar mai mult decât orice o iubesc pe surioara mea, pe înţeleapta Verocika. Doar suntem singure pe lume.

Îşi îmbrăţişă sora mai mare, lipindu-şi obrazul de al ei. Dar îşi aminti:

— Ce proastă sunt! Stăm aici şi vorbim despre natură, ca în romane şi am uitat de cadoul pe care ţi l-am adus. Iată-l. Îţi place?

Şi scoase din geantă un carneţel cu o scoarţă rară: pe o catifea albastră, aproape cenuşie de veche ce era, şerpuia un desen filigranat, de aur mai, de o rară fineţe şi frumuseţe, lucrat fără îndoială de un artist iscusit şi plin de răbdare. Carneţelul era prins de un lănţişor de aur, subţire ca un fir de aţă, şi în loc de foi avea plăcuţe de fildeş.

— Ce lucru minunat! Fermecător! exclamă Vera, sărutându-şi sora. Îţi mulţumesc. Unde ai găsit comoara asta?

— La un anticar. Îmi cunoşti slăbiciunea de a cotrobăi printre vechituri. Aşa am dat şi de cărticica aceasta de rugăciuni. Uită-te, aici ornamentul are formă de cruce. E drept că am găsit numai scoarţa, iar filele, cataramele şi creionul le-am imaginat eu. Dar Moliner n-a putut să mă înţeleagă în nici un chip, oricât m-am străduit să-i explic. Cataramele trebuiau să aibă acelaşi stil cu modelul filigranat, să fie mate, de aur vechi, sculptate fin, iar el naiba ştie ce-a făcut. În schimb, lanţul este veneţian veritabil, foarte vechi.

Vera mângâie cu dragoste scoarţele minunate.

— Cât de vechi sunt! De când o fi cărticica asta? întrebă ea.

— Nu îndrăznesc să precizez. Cred că de pe la sfârşitul secolului al XVII-lea sau de pe la mijlocul secolului al XVIII-lea...

— Ce ciudat! zise Vera, zâmbind îngândurată. Ţin în mână un obiect pe care poate că l-au atins mâinile marchizei de

Pompadour sau chiar ale reginei Antoaneta... Dar ştii, Anna, numai ţie putea să-ţi treacă prin cap o idee atât de trăsnită de a transforma o carte de rugăciune într-un carnet de însemnări. Hai, acum să intrăm în casă ca să vedem ce se petrece pe acolo.

Trecură printr-o terasă mare, de piatră, închisă din toate părţile de şiruri dese de viţă de vie „Isabela”. Ciorchinii grei şi negri, care răspândeau un miros vag de căpşuni, atârnau printre frunzele verzi, aurite pe alocuri de razele soarelui. Pe terasă domnea o penumbră verzuie, care le acoperi deodată obrazul cu o paloare aparentă.

— Pui masa aici? întrebă Anna.

— Aşa am vrut la început... dar serile sunt foarte reci, aşa că o aştern mai bine în sufragerie şi bărbaţii or să vină aici să fumeze.

— E invitată şi vreo persoană interesantă?

— Nu ştiu încă. Atâta ştiu că vine şi bunicul nostru.

— Ah, dragul de el! Ce bucurie! exclamă Anna, bătând din palme. Cred că nu l-am văzut de o sută de ani.

— O să vină sora lui Vasea şi, mi se pare, profesorul Speşnikov. Ieri m-am pierdut cu totul, Annenka. Ştii că ei doi, bunicul şi profesorul, apreciază o masă bună, dar nici aici, nici în oraş nu găseşti nimic, oricât ai plăti. Luka a făcut rost de nişte prepeliţe, pe care le-a comandat unui vânător cunoscut şi acum le prepară. Am găsit un muşchi de vacă destul de bun, dar vai! iar inevitabilul rosbif! Numai racii sunt grozavi.

— Văd că nu-i prea rău, aşa că nu te mai nelinişti. De altfel, fie vorba între noi, şi ţie îţi place o masă bună.

— Dar o să am şi ceva rar. Azi-dimineaţă, un pescar mi-a adus o rândunică de mare. Am văzut-o chiar eu. Un adevărat monstru. Te apucă groază când o priveşti.

Anna, grozav de curioasă din fire, ceru să i se arate numaidecât rândunica de mare.

Bucătarul Luka, un om înalt, bărbierit, cu faţa galbenă, veni cu un lighean alb, mare, pe care îl ţinea cu grijă, ca să nu. Verse cumva apa pe parchet.

— Douăsprezece funturi şi jumătate, înălţimea-voastră, zise el cu mândrie. L-am cântărit chiar acum.

Peştele, prea mare pentru lighean, zăcea pe fund, ’ cu coada îndoită. Avea solzi cu reflexe aurii, înotătoare de un roşu aprins, iar de o parte şi de alta a botului său uriaş de vieţuitoare de pradă se întindeau două aripi lungi, de un albastru gingaş, cutate ca un evantai. Rândunica de mare mai trăia şi-şi mişca mereu urechile.

Anna atinse încet cu degetul mic capul peştelui, dar acesta îşi mişcă pe neaşteptate coada şi ea îşi retrase mâna cu un strigăt uşor.

— Nu vă temeţi, înălţimea-voastră. O să rânduiesc totul cum trebuie, zise bucătarul, care pesemne că-şi dădea seama de neliniştea stăpânei. Chiar acum a adus un bulgar doi pepeni galbeni. Ananas. Seamănă cu

cantalupii, dar sunt mult mai parfumaţi. Mai îndrăznesc să o întreb pe înălţimea-voastră ce sos porunceşte să servesc la peşte: tartar, polonez, ori poate numai nişte pesmet cu unt?

— Fă cum ştii, şi-acum du-te, îi porunci prinţesa.

IV

DUPĂ ORA CINCI AU ÎNCEPUT SĂ sosească oaspeţii. Prinţul Vasâli Lvovici o adusese cu el pe sora sa, Ludmila Lvovna, văduva, după numele soţului Durasova, o femeie grasă, blândă şi neobişnuit de tăcută. Mai veniră cu dânsul: tânărul bogătaş, chefliu şi pierde-vară Vasiuciok, cunoscut de tot oraşul sub numele acesta familiar, un om foarte plăcut în societate, fiindcă ştia să cânte, să declame şi să organizeze tablouri vivante, spectacole şi bazare filantropice, Jenny Reiter, o pianistă celebră, fostă colegă a prinţesei de la Institutul Smolnîi, precum şi cumnatul său, Nikolai Nikolaevici. Apoi soţul Annei i-a adus cu automobilul pe profesorul Speşnikov, un bărbat dezgustător de gras, cu obrazul ras, şi pe viceguvernatorul local, von Seek. Puţin mai târziu a venit generalul Anosov, cu o trăsură frumoasă de piaţă, însoţit de doi ofiţeri – colonelul de stat-major Ponomarev, îmbătrânit înainte de vreme, slab, cu aspectul omului bolnav de ficat, istovit de muncă de birou şi locotenentul Bahtinski, dintr-un regiment de husari de gardă, cunoscut în Petersburg drept cel mai bun dansator şi organizator de baluri.

Generalul Anosov, un bătrân gras, înalt, cu părul argintiu, a coborât greoi din trăsură, ţinându-se cu o mina de capră, iar cu cealaltă, de banca din spate. În stânga avea un cornet acustic, iar în dreapta, un baston cu vârf de cauciuc. Faţa lui era roşie, mare, grosolană, cu un nas cărnos şi cu expresia binevoitoare, solemnă şi puţin

dispreţuitoare a ochilor mijiţi, străjuiţi de nişte pungi umflate, caracteristică oamenilor curajoşi şi simpli, care au trecut adesea prin primejdii de moarte. Cele două surori l-au recunoscut de departe, s-au grăbit spre trăsură şi mai în glumă, mai în serios l-au sprijinit de braţe.

— Parcă aş fi un arhiereu, a zis generalul cu o voce de bas, blândă şi puţin răguşită.

— Bunicule bun şi drag! a spus Vera, în glas cu o uşoara nuanţă de mustrare. În fiecare zi te-am aşteptat să vii, dar zadarnic.

— De când stă aici, în sud, bunicul a cam luat-o razna, a zis Anna, râzând. Ai fi putut să-ţi aminteşti de fină dumitale. Dar dumneata faci pe craiul şi ai uitat cu totul de existenţa noastră...

Generalul îşi descoperi capul majestuos, le sărută pe rând mâna celor două surori, apoi obrajii şi iar mâna.

— Fetelor... mai domol... nu mă ocărâţi, zicea el respirând greu după fiecare vorbă. Pe cuvânt de onoare... Nenorociţii ăia de doctoraşi mi-au scăldat toată vara reumatismele în nişte băi infecte care miroseau îngrozitor... Şi n-au vrut să-mi dea drumul. Sunteţi primii la care vin. Mă bucur foarte mult că vă văd... Cum o mai duceţi? Tu, Verocika... eşti o adevărată lady... Ai început să semeni foarte mult cu răposata maică-ta... Când mă chemi să-ţi botez un copil?

— Mă tem, bunicule, că niciodată...

— Nu deznădăjdui... Eşti tânăra... Roagă-te lui Dumnezeu... Iar tu, Annia, nu te-ai schimbat de loc... Şi la şaizeci de ani o să fii tot atât de zglobie şi de jucăuşă. Ia staţi să vi-i prezint pe domnii ofiţeri.

— Am avut de mult această cinste! zise colonelul Ponomarev, înclinându-se.

— Iar eu i-am fost prezentat prinţesei la Petersburg, spuse husarul.

— Atunci, Annia, să ţi-l prezint ţie pe locotenentul Bahtinski. Dansator şi scandalagiu, dar bun cavalerist. Să

mergem, fetelor... Ce ne dai de mâncare, Verocika? După regimul de la băi am poftă de mâncare a unui sublocotenent.

Generalul Anosov fusese tovarăşul de luptă şi prietenul devotat al răposatului prinţ Mirza-Bulat-Tuganovski. După moartea prinţului, el revărsase întreaga sa prietenie şi dragoste asupra fiicelor acestuia. Le cunoştea de mici, iar Annei, mezină, îi fusese chiar naş. Pe atunci, ca şi acum, comanda marea fortăreaţă, aproape desfiinţată, din oraşul K. Şi venea zilnic în vizită la Tuganovski. Copiii îl adorau pentru răsfăţul şi darurile pe care le aducea, pentru lojile luate la circ şi la teatru şi pentru că se pricepea să se joace cu ei ca nimeni altul. Dar mai mult decât orice le încântaseră şi li se întipăriseră în minte povestirile lui despre campanii militare, bătălii şi viaţă de tabără, despre moarte, răni şi geruri cumplite, pe care le spunea fără grabă, cu un calm epic, povestiri simple şi sincere, istorisite între ceaiul de seară şi ora aceea nesuferită când copiii sunt trimişi la culcare.

Faţă de moravurile actuale, această rămăşiţă a trecutului apărea ca o figură uriaşă, neobişnuit de pitorească. În el se îmbinau acele trăsături simple, dar mişcătoare şi profunde, care se întâlneau chiar şi pe vremea lui mult mai des la soldaţii de rând, decât la ofiţeri. E vorba de acele trăsături pur ruseşti, ţărăneşti, care dau în totalitatea lor imaginea aceea înălţătoare ce făcea uneori din soldatul nostru – nu numai un ostaş de neînvins, dar şi un mare martir, aproape un sfânt: o trăsătură caracteristică, alcătuită dintr-o credinţă simplă, naivă, o concepţie senină, binevoitoare şi veselă despre viaţă, un curaj rece şi practic, smerenie în faţa morţii, milă pentru cel învins, neînchipuită răbdare şi o rezistenţă fizică şi morală uimitoare.

Începând cu războiul împotriva polonezilor, Anosov participase la toate campaniile, în afară de cea japoneză. Ar fi făcut-o fără şovăială şi pe aceasta, dar nu fusese

chemat şi el se călăuzise totdeauna după preceptul măreţ prin modestia lui: „Nu te vâri nechemat în ghearele morţii”. În toată vremea serviciului său el nu numai că nu biciuise vreodată un soldat, dar nu-i dăduse nici măcar o palmă. O dată, în timpul răscoalei poloneze, a refuzat să-i împuşte pe prizonieri, cu toate că primise ordin personal de la comandantul regimentului. „Pe un spion, nu numai că aş pune să-l împuşte, a spus el, ci l-aş împuşca, dacă porunciţi, chiar eu cu mâna mea. Aceştia sunt însă prizonieri şi nu pot să-i omor.” Vorbise atât de simplu şi de respectuos, fără cea mai mică nuanţă de provocare sau poză, uitându-se cu o privire hotărâtă şi deschisă drept în ochii comandantului, încât în loc să fie împuşcat pentru nesupunere, a fost lăsat în pace.

În timpul războiului din 1877-79 şi-a câştigat foarte repede gradul de colonel, deşi nu avea prea multe studii, sau, după cum spunea chiar el, absolvise doar „academia urşilor”.

Trecuse Dunărea şi Balcanii, stătuse în tranşee la Şipca, luase parte la ultimul atac al Plevnei. Fusese rănit o dată grav, de patru ori mai uşor. Şi, în afară de aceasta, o schijă de grenadă îi pricinuise o serioasă contuzie la cap. Radeţki şi Skobelev îl cunoşteau personal şi-i purtau un respect deosebit. Skobelev spusese într-o zi despre el: „Cunosc un ofiţer mult mai viteaz decât mine – pe maiorul Anosov”.

Se întorsese din război aproape surd din pricina unei schije de grenadă, cu un picior beteag de la care i se amputaseră trei degete, degerate cu prilejul trecerii munţilor Balcani, şi cu un reumatism crâncen, contractat la Şipca. După doi ani de serviciu în timp de pace, au vrut să-l pună în retragere, dar Anosov s-a împotrivit, fiind sprijinit şi de comandantul ţinutului, un om de vază, care cunoştea personal purtarea lui curajoasă din timpul trecerii Dunării. Atunci, Petersburgul a hotărât să nu-l mâhnească pe viteazul colonel şi i-a acordat pe viaţă

postul de comandant în oraşul K., funcţie mai mult onorifică decât necesară pentru apărarea statului.

În oraş era cunoscut ca un cal breaz, toţi râdeau îngăduitor de slăbiciunile, obiceiurile şi de felul său de a se îmbrăca. Nu purta niciodată sabie, purta o tunică de modă veche, pe cap avea un chipiu cu boruri mari şi cu cozoroc uriaş, în mâna dreaptă ţinea bastonul, în cea stângă, cornetul acustic şi umbla mereu însoţit de doi mopşi graşi, leneşi şi răguşiţi, care aveau totdeauna limba scoasă. Dacă în timpul plimbării lui obişnuite de dimineaţă întâlnea vreun cunoscut, trecătorii auzeau strigătele comandantului şi lătratul mopşilor de la o distanţă de câteva străzi.

Ca mulţi surzi, era un amator pasionat de operă şi uneori, în timpul vreunui duet duios, răsuna deodată în tot teatrul vocea lui energică de bas: „Al dracului de bine cânta!” în sală se auzeau râsete reţinute, dar generalul habar nu avea. În naivitatea lui, credea că-şi împărtăşise impresiile, în şoaptă, vecinului său.

În virtutea obligaţiilor sale de comandant al pieţei, vizita destul de des, însoţit de mopşii săi răguşiţi, închisoarea principală, unde se odihneau în chip foarte plăcut ofiţerii în stare de arest, jucând cărţi, bând ceai şi povestind anecdote. El îl întreba amănunţit pe fiecare: „Cum te cheamă? Cine te-a trimis aici? Pentru cât timp? Din ce cauză?” Uneori îl lăuda pe neaşteptate pe câte un ofiţer pentru o faptă îndrăzneaţă, deşi ilegală, iar alteori îl ocăra pe câte unul, tipind atât de tare de se auzea din stradă. Însă după ce se sătura de ţipat, întreba deodată fără nici o tranziţie, de unde i se aduce ofiţerului mâncarea şi cu cât o plăteşte. Se întâmpla ca vreun sublocotenent infractor, trimis să-şi ispăşească aici pedeapsa din cine ştie ce colţ pierdut, încât nu avea nici închisoare, să-i mărturisească sincer că din lipsă de bani se mulţumea cu mâncarea de la cazan. Atunci Anosov dădea ordin numaidecât să i se aducă sărmanului masa

din propria lui bucătărie care se afla la o depărtare de cel mult două sute de paşi de închisoare.

Aici, în oraşul K., se împrietenise cu familia Tuganovski şi se ataşase atât de mult de copii, încât simţea necesitatea sufletească să-i vadă în fiecare seară. Dacă domnişoarele erau plecate întâmplător undeva, sau dacă obligaţiile de serviciu îl reţineau pe general, era tare trist şi nu-şi găsea locul în odăile mari din clădirea comenduirii. În fiecare vară îşi luă un concediu şi petrecea o lună la moşia familiei Tuganovski, Egorvskoe, care se afla la cincizeci de verste de oraşul K.

Într-un cuvânt, îşi revărsa toată duioşia şi afecţiunea asupra acestor copii, mai ales a fetelor. Cândva, fusese şi el însurat, dar trecuse atât de multă vreme de atunci, încât uitase şi el. Soţia lui fugise încă înainte de război cu un actor dintr-o trupă venită în turneu, cucerită de haină de catifea a acestuia şi de manşetele lui de dantelă. Generalul i-a trimis o pensie până la moartea ei, însă nu i-a mai îngăduit niciodată să-i treacă pragul, în ciuda scenelor ei de căinţă şi a scrisorilor lacrimogene. Copii nu avuseseră.

V

ÎMPOTRIVA TUTUROR AŞTEPTĂRI-lor, seara era atât de liniştită şi de călduroasă, încât flacăra luminărilor de pe terasă şi din sufragerie nici nu se clintea măcar. La masă, prinţul Vasâli Lvovici îi înveselea pe toţi. Avea un deosebit talent de povestitor. Miezul povestirii consta dintr-o întâmplare adevărata, având ca erou principal pe vreunul dintre cei prezenţi sau un cunoscut, însă îngroşa culorile în aşa fel şi vorbea cu un aer atât de serios, încât ascultătorii se tăvăleau de râs. În ziua aceea povesti încercarea nereuşită alui Nikolai Nikolaevici de a se căsători cu o doamnă bogată şi frumoasă. Singurul fapt întemeiat al istorisirii sale era că soţul doamnei nu voia să accepte divorţul, dar în expunerea prinţului, adevărul se împletea în mod admirabil cu ficţiunea. El l-a prezentat pe Nikolai – un om serios şi totdeauna puţin cam înţepat – fugind noaptea pe stradă numai în ciorapi şi cu pantofii în mina. La un colţ de stradă a fost oprit de un vardist şi numai după o explicaţie lungă şi furtunoasă, a izbutit Nikolai să demonstreze că este substitut de procuror şi nu spărgător. După spusele povestitorului, era cât pe-aci să se facă nunta, dar în momentul cel mai critic, ceata de martori mincinoşi care luaseră parte la cununia proiectată s-a pus pe neaşteptate în grevă, cerând să li se mărească plata. Nikolai, din zgârcenie (era într-adevăr cam zgârcit), dar şi fiindcă era. Din principiu un adversar al grevelor, a refuzat categoric să le satisfacă cererea, invocând un

anumit articol de lege, confirmat de o sentinţă a curţii de casaţie. Atunci, martorii mincinoşi şi-au ieşit din fire şi la cunoscuta întrebare: „Cunoaşte cineva din cei de faţă vreun motiv care să împiedice săvârşirea căsătoriei? u au răspuns în cor: „Da, cunoaştem. Tot ce am declarat la procesul de divorţ sub prestare de jurământ e minciună, fiind siliţi la aceasta prin ameninţări de domnul procuror. Iar despre soţul acestei doamne putem să spunem, ca persoane bine informate, că este omul cel mai onorabil, virtuos că Iosif şi de o bunătate îngerească.a

Pornind pe firul poveştilor despre căsătorie, prinţul Vasâli nu l-a cruţat nici pe Gustav Ivanovici Friesse, soţul Annei, istorisind că a doua zi după căsătorie, acesta a venit cu poliţia s-o evacueze pe proaspăta lui soţie din casa părintească, sub cuvânt că nu are buletin de identitate separat şi cerând să fie înscrisă la domiciliul soţului ei legitim. În această anecdotă era exact numai faptul că în primele zile ale căsătoriei Anna fusese nevoită să vegheze tot timpul la căpătâiul mamei sale bolnave, fiindcă Vera trebuise să plece pe neaşteptate acasă la ea în sud, iar bietul Gustav Ivanovici era trist şi disperat.

Toată lumea râdea. Zâmbea şi Anna, mijindu-şi ochii. Gustav

Ivanovici râdea şi el în hohote, încântat şi faţa lui slabă, cu pielea întinsă, cu părul rar şi lins, de culoare deschisă, cu ochii afundaţi în orbite, semăna cu un craniu care-şi dezvelea rizând dinţii oribili. O adora şi acum pe Anna ca în prima zi a căsniciei, se străduia totdeauna să se aşeze lângă ea, s-o atingă neobservat şi-i făcea curte cu aerul omului atât de îndrăgostit şi plin de mulţumire, încât deseori îţi stârnea milă şi un sentiment de jenă pentru el.

Înainte ca oaspeţii să se ridice de la masă, Vera Nikolaevna îi «numără în mod mecanic şi constată că erau treisprezece. Fiind superstiţioasă, îşi zise: „Nu e bine! Cum de nu m-am gândit să-i număr mai din vreme! Dar Vasea e vinovat, ar fi putut să mă anunţe la telefon”.

Când la Friesse ori la Şein se adunau cunoscuţi apropiaţi, după-masă se aşezau de obicei la pocher, fiindcă cele două surori erau ahtiate după jocurile de noroc. În ambele case fuseseră stabilite chiar şi anumite reguli de joc. Jucătorilor li se dădea un număr egal de fise de o anumită valoare, şi jocul dura până ce toate fişele ajungeau în posesia unuia singur. Atunci jocul se sfârşea pentru seara aceea, oricât ar fi insistat partenerii să se continue. Era strict interzis să se ia fise pentru a doua oară. Legile acestea aspre fuseseră adoptate ca să se Dună frâu prinţesei Vera şi Annei, care nu cunoşteau nici o imită în jocurile de noroc. Pierderea totală se ridica rar la o sută sau două sute de ruble.

Şi de data aceasta oaspeţii se aşezară la pocher. Vera, care nu juca, tocmai voia să se ducă pe terasă, unde se întindea masa pentru ceai, când fata din casă o chemă cu un aer misterios din salon.

— Ce s-a întâmplat, Daşa? o întrebă ea nemulţumită, trecând în micul său budoar de lângă dormitor. De ce te uiţi aşa de prosteşte la mine şi ce ai în mina?

Daşa puse pe masă un mic obiect pătrat, înfăşurat cu grijă în hârtie albă şi legat cu o panglică roz.

— Zău că nu sunt vinovată, înălţimea-voastră, bâigui ea, cu obrajii aprinşi de ruşine. A venit şi mi-a spus...

— Cine a venit?

— Un om, înălţimea-voastră... Un comisionar.

— Şi?

— Intră în bucătărie şi pune asta pe masă, zicând: „Dă pacheţelul cucoanei tale, dar numai ei, în mina". Îl întreb de la cine e, dar el răspunde: „Scrie acolo tot", şi-o şterge.

— Fugi şi dă-i-l înapoi.

— Nu-l mai ajung, înălţimea-voastră. A venit pe la jumătatea mesei şi n-am îndrăznit să vă tulbur, înălţimea-voastră. Să fi trecut o jumătate de ceas de atunci.

— Bine, du-te.

Vera tăie cu foarfecă panglica şi o arunca în coş, împreună cu hârtia pe care era scrisă adresa ei. Din învelitoare apăru o cutiuţa de bijuterii, îmbrăcată în pluş roşu, nou-nouţă. Vera ridică încet capacul căptuşit cu mătase albastră şi zări o brăţară ovală, de aur, înfiptă în catifeaua neagră, iar înăuntru un bileţel îndoit frumos şi cu grijă. Desfăcu repede bileţelul; scrisul îi păru cunoscut, însă, ca o adevărată femeie, îl puse deoparte, ca să se uite mai întâi la brăţară.

Aceasta era de aur, de o calitate inferioară, foarte groasă, însă goală pe dinăuntru, iar pe dinafară, acoperită cu mici granate vechi, şlefuite neîngrijit. În schimb, în mijlocul brăţării, apăreau, înconjurând o ciudată pietricică verde, cinci granate minunate, fiecare de mărimea unui bob de mazăre. Mişcând brăţara, Vera o îndreptă întâmplător cu pietrele spre lumina becului electric şi de sub suprafaţa netedă, ovală a granatelor izbucniră deodată minunate lumini vii de un roşu intens.

„Parcă ar fi sânge”, gândi Vera, cuprinsă de o ciudată nelinişte.

Apoi îşi aminti de scrisoare, o desfăcu şi citi următoarele rânduri, scrise mărunt, cu litere caligrafice:

Înălţimea-voastră,
Mult stimată prinţesă
Vera Nikolaevna!
Vă felicit respectuos de ziua luminoasă şi plină de bucurie a numelui dumneavoastră şi îndrăznesc să vă ofer modestul dar al unui preasupus servitor...”

„Aha, el e”, se gândi, nemulţumită, Vera. Totuşi citi scrisoarea până la capăt...

„N-aş fi îndrăznit niciodată să vă ofer un obiect ales de mine, deoarece nu am nici dreptul, nici gustul potrivit şi mărturisesc, nici bani. De altfel, cred că nicăieri pe lume nu s-ar putea găsi o comoară demnă să vă

împodobească.

Însă această brăţară a aparţinut străbunicii mele, iar răposata mea mamă a fost ultima femeie care a purtat-o, în mijloc, printre pietrele mari, veţi vedea una verde care face parte din soiul foarte rar al granatelor verzi. Potrivit unei vechi legende, păstrată în familia noastră, ea are proprietatea de a da femeilor care o poartă darul previziunii şi de a îndepărta de ele gândurile negre, iar pe bărbaţi îi fereşte de moarte violentă. Toate pietrele au fost montate şi rânduite aici exact ca pe vechea brăţara de argint şi puteţi fi convinsă că înainte de dumneavoastră nimeni nu a mai purtat-o.

Poate că veţi arunca imediat această jucărie caraghioasă, ori o veţi dărui cuiva, dar voi fi fericit să ştiu că aţi atins-o măcar cu mâinile.

Vă implor să nu vă supăraţi pe mine. Roşesc când îmi amintesc de obrăznicia mea de acum şapte ani, când am îndrăznit să vă trimit dumneavoastră, pe atunci încă domnişoară scrisori prosteşti şi chiar să aştept răspuns la ele. Acum nu am mai păstrat decât adoraţia, admiraţia nestinsă şi supunerea de sclav, decât dorinţa să fiţi mereu fericită şi să mă bucur de fericirea dumneavoastră. În închipuire mă înclin în faţa mobilei pe care şedeţi, a parchetului pe care mergeţi, a copacilor pe care-i atingeţi în treacăt, a slugilor cărora le vorbiţi. Nu sunt nici măcar invidios, nici pe oameni, nici pe lucruri.

Vă cer încă o dată iertare că v-am deranjat cu o scrisoare lungă şi inutilă.

Al dumneavoastră până la moarte şi după moarte servitor credincios.

G. S.J.”

„S-o arăt lui Vasea sau nu? Să i-o arăt acum sau după plecarea musafirilor? Mai bine mai târziu, fiindcă acum nu numai nenorocitul acesta ar fi ridicol, dar şi eu însămi.”

Astfel gândea prinţesa Vera, fără să-şi poată lua

privirea de la cele cinci luminiţe sângerii care tremurau în cele cinci granate.

VI

COLONELUL PONOMAREV A FOST convins cu greu să joace pocher. Spunea că nu cunoaşte jocul, ca, în general, nu admite hazardul nici măcar în glumă şi singurul joc de cărţi pe care-l ştie destul de binişor şi-i place este whist-ul. Totuşi, nu a putut să reziste rugăminţilor şi până la urmă a acceptat.

La început, partenerii i-au explicat jocul şi l-au mai corectat însă el a învăţat destul de repede regulile, şi după mai puţin de o jumătate de oră a adunat toate fişele în faţa lui.

— Asta nu-i permis! zise Anna cu o supărare comică. Măcar dacă ne-aţi fi lăsat să avem puţină emoţie.

Trei dintre oaspeţii săi, Speşnikov, colonelul şi viceguvernatorul, un neamţ cam mărginit, cuviincios şi plictisitor erau nişte oameni cu care Vera nu ştia ce să facă şi cum să-i distreze. Organizase pentru ei un whist şi-l invitase pe Gustav Ivanovici să fie al patrulea. Anna îi făcuse un semn de recunoştinţă din ochi. Şi sora ei o înţelesese. Oricine ştia că dacă Gustav Ivanovici nu ar fi jucat cărţi, s-ar fi învârtit tot timpul în jurul soţiei sale, rânjindu-şi dinţii stricaţi în capul de mort şi stricându-i bună dispoziţie.

Acum lucrurile se aranjaseră şi seara se desfăşura plăcut, plină de veselie. Acompaniat de Jenny Reiter, Vasiuciok cânta în surdină canţonete italiene şi cântece orientale de Rubinştein. Avea o voce mică, dar cu un timbru plăcut, mlădioasă şi corectă. Jenny Reiter, pianistă

foarte exigentă, îl acompania totdeauna cu plăcere. De altfel, se spunea că Vasiuciok îi face curte.

Anna şedea pe canapeaua din colţ şi cocheta de zor cu husarul. Vera s-a apropiat de ei, ascultând amuzată.

— Nu, nu, te rog să nu râzi, spunea Anna, plină de veselie, uitându-se la el printre gene cu ochii ei tătăreşti, frumoşi şi provocatori. Dumneata socoţi desigur că goana nebunească în fruntea escadronului şi trecerea obstacolelor la curse e o muncă. Dar ia gândeşte-te şi la munca noastră. Acum câteva zile am terminat cu loteria de binefacere. Crezi că a fost uşor? Ptiu! Nori de fum, o mulţime de portari şi birjari pe care nici măcar nu ştiu cum îi cheamă... Şi toţi au câte o reclamaţie, câte o supărare... Şi cât e ziua de lungă, în picioare! Acum trebuie să organizăm un concert în favoarea intelectualelor sărace, după aceea, un bal pentru tineret...

— La care sper că-mi veţi acorda o mazurcă? o întrerupse Bahtinski, înclinându-se uşor şi zornăindu-şi pintenii sub fotoliu.

— Îţi mulţumesc... Dar grijă mea cea mai mare e azilul nostru. Un azil pentru copii vicioşi...

— Aha, înţeleg. Trebuie să fie ceva foarte nostim.

— Încetează! Cum nu ţi-e ruşine să râzi de astfel de lucruri? Ştii care e nenorocirea noastră? Vrem să dăm un adăpost copiilor nefericiţi, plini de vicii ereditare sau dobândite din exemple proaste. Vrem să le dăm căldură, să-i mângâiem...

— Aha!

— ...Să facem din ei fiinţe morale, să le trezim în suflet conştiinţa datoriei... Mă-nţelegi? Şi iată că-n fiecare zi sunt aduşi sute şi mii de copii, însă nici unul dintre ei nu e vicios! Dacă întrebi pe părinţi de ce viciu suferă odrasla, se simt chiar jigniţi. Aşa că azilul a fost inaugurat, s-a făcut sfeştania, totul e gata, dar nu are nici un pensionar. Îţi vine să oferi un premiu pentru fiecare copil vicios adus

la azil.

— Anna Nikolaevna, o întrerupse husarul cu un ton serios şi insinuant. Ce să mai daţi premiu? Luaţi-mă pe mine, gratuit. Pe cuvânt de onoare că n-o să găsiţi nicăieri un copil mai vicios.

— Astâmpără-te! Cu dumneata nu se poate discuta serios, zise Anna, cu ochi strălucitori, izbucnind în râs şi rezemându-se de speteaza canapelei.

Prinţul Vasâli Lvovici stătea la o masă rotundă, mare şi arăta surorii sale, lui Anosov şi cumnatului său un album umoristic, cu desene făcute chiar de el. Toţi patru râdeau în hohote şi, treptat, cei ce nu jucau cărţi se adunară în jurul lor.

Albumul părea să fie o completare, o ilustrare a povestirilor satirice ale prinţului Vasâli. El arăta, de pildă, cu calmul său neclintit: „Istoria aventurilor galante ale bravului general Anosov în Turcia, în Bulgaria şi prin alte ţări „ „Aventurile prinţului Nikolai Bulat-Tuganovski la Monte-Carlo” etc.

— Acum, domnilor, veţi vedea o scurtă descriere a vieţii iubitei noastre surori, Ludmila Lvovna, zise, aruncând surorii sale o privire amuzată. Partea întâi – copilăria. „Copilul creştea şi i s-a dat numele de Limă. :

Pe fila din album era desenată intenţionat copilăreşte o fetiţă din profil, dar cu amândoi ochii; în loc de picioare, avea două beţişoare ieşite de sub fusta şi mâinile desfăcute în lături.

— Nu mi-a spus nimeni niciodată Limă, zise, râzând, Ludmila Lvovna.

— Partea a doua. Prima dragoste. Un elev al şcolii de cavalerie stă în genunchi şi-i citeşte Limei o poezie compusă chiar de el. Poezia are în ea adevărate perle:

Piciorul tău fermecător,
Al pasiunii dar îmbătător!

Iată şi piciorul cu pricina.

Iar aici, elevul-ofiţer o înduplecă pe nevinovata Limă să fugă cu el din casa părintească. Aici e fugă. Iar dincoace - episodul critic: Tatăl mânios îi ajunge din urmă pe fugari. Elevul-ofiţer, fricos, aruncă toată vina pe seama Limei.

O oră ai pierdut, cu nasul în oglindă
Şi uite că acum suntem încercuiţi...
Descurcă-te cum ştii, iubita mea,
Că eu şterg putina...

După povestea Limei, urmă altă: „Prinţesa Vera şi telegrafistul îndrăgostit”.

— Deocamdată, vedeţi acest poem emoţionant, ilustrat, doar în peniţă şi creioane colorate, explică Vasâli Lvovici, foarte serios. Textul este abia în pregătire.

— E ceva nou. Asta n-am mai văzut-o până acum, a zis Anosov.

— Ultima ediţie. Cel mai nou succes de librărie.

Vera l-a atins uşor pe umăr cu mâna, spunându-i:

— Mai bine lasă!

Dar Vasâli Lvovici, fie că nu auzise cuvintele ei, fie că nu le dădu importanţă, continuă:

— Începutul datează din vremuri preistorice. Într-o minunată zi de mai, o fată, pe nume Vera, primeşte cu poşta o scrisoare, având pe plic doi porumbei cioc în cioc. Iată scrisoarea, iată şi porumbeii.

Scrisoarea cuprinde o pasionată declaraţie de dragoste, scrisă contrar tuturor regulilor de ortografie. Începe aşa: „Frumoasă Blondă, tu, care... marea de flăcări ce clocoteşte în pieptul meu. Privirea ta, ca un şarpe veninos, s-a înfipt în sufletul meu sfâşiat” şi aşa mai departe. La sfârşit, o semnătură modestă: „Că gen de armă sunt telegrafist sărac, dar sentimentele mele sunt demne de milordul Georg. Nu îndrăznesc să-mi dezvălui numele complet, căci e prea necuviincios. Semnez numai

cu iniţialele: P.P.J. Vă rog să-mi răspundeţi la poste-restant.” Aici puteţi să vedeţi, domnilor, şi portretul telegrafistului, executat într-un mod foarte reuşit cu creioane colorate.

Inima Verei este străpunsă (iată inima, iată săgeata)! Dar ca o fată virtuoasă şi binecrescută ce e, arată scrisoarea onorabililor sai părinţi, precum şi frumosului tânăr Vasea Şein, prieten din copilărie şi logodnicul ei. Aici este ilustraţia. Desigur că la desene se vor adăuga cu timpul explicaţii în versuri.

Plângând amarnic, Vasea Şein îi restituie Verei inelul de logodnă. „O, nu vreau să stau în calea fericirii tale, îi spune el, dar te implor să nu faci imediat pasul hotărâtor. Chibzuieşte, controlează-te şi controlează-l şi pe el. Tu eşti un copil, nu cunoşti viaţa şi zbori ca un fluture atras de lumini sclipitoare. Dar, vai, eu cunosc lumina asta rece şi făţarnică. Să ştii că telegrafiştii sunt simpatici, dar perfizi. Cu frumuseţea lor trufaşă şi cu sentimentele lor false ispitesc, desfătându-se, victima lipsită de experienţă şi apoi îşi bat joc de ea în chipul cel mai crunt.”

Trec şase luni. În viitoarea valsului vieţii, Vera îl dă uitării pe admiratorul ei şi se mărită cu frumosul tânăr Vasea, dar telegrafistul nu o uită. Iată-l travestit în coşar şi mânjit cu funingine, cum pătrunde în budoarul prinţesei Vera. După cum vedeţi, urmele a cinci degete şi două buze au rămas pretutindeni: pe covoare, pe perne, pe tapete şi chiar pe parchet.

Iată-l îmbrăcat în ţărancă, muncind în bucătăria noastră ca spălătoare de vase. Dar simpatia excesivă a bucătarului Luka îl face s-o ia la goană.

Iată-l în casa de nebuni. Iar acum s-a călugărit. Dar continuă să-i trimită în fiecare zi Verei scrisori pasionate. Şi hârtia e plină de pete de cerneală în locul unde cad lacrimile lui.

În cele din urmă îşi dă sufletul, dar înainte de moarte porunceşte să se predea Verei doi nasturi de la uniformă

lui de telegrafist şi un flacon de parfum plin cu lacrimile sale...

— Domnilor, cine mai doreşte ceai? întrebă Vera Nikolaevna.

VII

AMURGUL LUNG DE TOAMNĂ ERA pe sfârşite; ultima geană roşietică, abia întrezărită la orizont, se stinsese şi ea, strivită între un nor ameninţător şi pământ. Copacii, pământul şi cerul nu se mai vedeau. Numai deasupra capului, stele mari clipeau din gene în noaptea întunecoasă şi raza albastră a farului se ridică drept în sus, ca o coloană subţire, ce părea că se zdrobeşte de bolta întunecoasă, împroşcând-o cu un cerc de lumini palide şi ceţoase. Fluturii de noapte se izbeau de căpăcelele de sticlă ale lumânărilor. Întunericul şi răcoarea nopţii Sporeau mirosul florilor de tabac din grădiniţă.

Speşnikov, viceguvernatorul şi colonelul Ponomarev plecaseră demult, făgăduind să trimită trăsura după comandantul pieţei când vor ajunge la staţia de tramvai. Ceilalţi oaspeţi şedeau pe terasă. În ciuda împotrivirii sale, surorile l-au silit pe generalul Anosov să-şi îmbrace mantaua şi i-au învelit picioarele cu un pled gros. În faţa lui se afla o sticlă cu vinul său preferat – Pommard roşu – iar Vera şi Anna şedeau alături, înconjurându-l cu grija lor afectuoasă; îi umileau mereu paharul cu vinul uleios şi rubiniu, îl serveau cu Drînză, îi ofereau chibriturile. Bătrânului comandant al pieţei i se închideau ochii de plăcere.

— Mda... Toamnă, toamnă, toamnă, zicea bătrânul uitându-se la flacăra luminării şi clătinând îngândurat din cap. Toamnă. E timpul să mă duc şi eu. Şi ce păcat! Abia

au început zilele frumoase. Mda, să tot stai aici, pe malul mării, în linişte şi pace...

— Bunicule, de ce n-ai rămâne la noi? îl întrebă Vera.

— Nu se poate, draga mea, nu se poate. Slujba-i slujba... Mi s-a terminat concediul... Şi ce bine ar fi fost! Ia uite ce plăcut miros trandafirii... Se simte tocmai de aici. Vara, pe căldură, nu se simte decât parfumul florilor albe de salcâm şi acelea miros a bomboane.

Vera scoase dintr-un vas doi boboci de trandafir – unul roz, celălalt carmin şi îi înfipse în butoniera mantalei generalului.

— Îţi mulţumesc, Verocika. Anosov îşi înclină capul spre gulerul mantalei, mirosi florile şi pe buze îi flutură deodată un zâmbet blând, de bătrân.

— Îmi amintesc că o dată am ajuns la Bucureşti, unde am fost încartiruiţi. Într-o zi, mergând pe stradă, am simţit un parfum puternic de trandafiri. M-am oprit locului şi ce să vezi? Jos, între doi soldaţi, stătea un minunat flacon de cristal cu ulei de trandafir. Cei doi apucaseră să-şi ungă cu el cizmele şi închizătorile puştilor. „Ce aveţi în sticlă?" i-am întrebat eu. „Ia, un ulei, acolo, înălţimea-voastră. L-am băgat în mâncare, dar nu merge, te arde pe gât. Da' miroase tare frumos." Am cumpărat flaconul cu o rublă şi au fost foarte încântaţi. Mai era plin doar pe jumătate, dar după cât e de scumpă esenţa asta cred că valora cel puţin două sute da ruble. Apoi ei au adăugat: „Am mai găsit, înălţimea-voastră, nişte mazăre turcească, da' oricât am fiert-o, nu se-nmoaie". Era cafea. Le-am spus: „Asta-i bună numai pentru turci. Nu merge pentru ostaşi!" Mai găsiseră şi nişte opiu, pe care, din fericire nu-l mâncaseră. Am văzut tabletele călcate, înfundate în noroi.

— Bunicule, spune-mi sincer, îl rugă Anna, în timpul bătăliilor ţi-era frică ori nu?

— Ciudat fel de a întreba, Annecika, ţi-era frică ori nu... Nici vorbă că mi-era frică! Să nu-l crezi pe cel ce-ţi spune

că nu se teme şi că şuierul gloanţelor e pentru el muzica cea mai dulce. Omul acela e sau un nebun, sau un lăudăros. Toţi se tem. Numai că unii se pierd cu firea, iar alţii pot să se stăpânească. Teama nu dispare, dar pe măsură ce te obişnuieşti, creşte şi puterea de stăpânire. Aşa se nasc eroii şi vitejii. Asta e. Dar o dată m-am speriat atât de tare, că era cât p-aci să mor de spaimă.

— Povesteşte-ne, bunicule, îl rugară surorile, într-un glas.

Şi astăzi ascultau istorisirile lui Anosov cu acelaşi entuziasm ca în frageda lor copilărie. Anna îşi aşează, ca un copil, coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în palme. Felul lui sfătos şi simplu de a povesti avea un farmec deosebit. Până şi frazele.pe care le folosea în istorisirea amintirilor sale de război aveau în ele ceva ciudat, stângaci, oarecum livresc, de parcă ar fi povestit după un şablon străvechi şi drag.

— Povestea e foarte scurtă, spuse Anosov. S-a întâmplat la Şipca, iarna, după ce am fost lovit la cap. Locuiam patru inşi într-un bordei. Atunci s-a petrecut cu mine lucrul acela înfricoşător. Când m-am sculat într-o dimineaţă, mi-am zis că eu nu mai sunt Iakov, ci Nikolai, şi gândul ăsta nu-mi ieşea de loc din minte. Mi-am dat seama că sunt pe cale să înnebunesc, am urlat să mi se aducă apă, mi-am turnat-o pe cap şi mi-am venit în fire.

— Îmi închipui că aţi avut acolo mare succes la femei, Iakov Mihailov, zise pianista Jenny Reiter. Cred că-n tinereţe aţi fost foarte frumos.

— O, bunicul nostru e şi acum frumos! exclamă Anna.

— Frumos n-am fost niciodată, zise Anosov, zâmbind liniştit. Dar m-au plăcut şi pe mine femeile. Tot la Bucureşti mi s-a întâmplat ceva foarte emoţionant. Când am intrat în oraş, în bucuria lor, locuitorii ne-au primit cu salve de tun, din care pricină s-au spart multe geamuri. Au scăpat numai ferestrele pe pervazul cărora era pus un pahar cu apă. Cum am aflat asta? Iată cum. Când am

ajuns în casa unde eram încartiruit, am văzut pe fereastră o colivie scundă. Pe colivie se afla un vas mare de cristal, cu apă curată, în care înotau nişte peştişori aurii, iar în mijlocul lor şedea, liniştit, un canar. M-a mirat să văd un canar în apă, dar când m-am uitat mai bine, am băgat de seamă că fundul vasului era tare bombat spre interior, aşa încât canarul putea să intre şi să şadă în voie acolo. Mi-am zis atunci că nu am de loc spirit de observaţie.

În casă am dat de o bulgăroaică tare drăguţă. I-am prezentat ordinul de încartiruire şi am întrebat-o cum de-i rămăseseră geamurile întregi după salvele de tun, iar ea mi-a explicat că din pricina apei şi mi-a arătat şi cum intră canarul sub vas. Pe vremea aceea nu eram de loc perspicace!... Şi cum stăteam eu aşa de vorbă cu ea, privirile ni s-au întâlnit, între noi a scăpărat parcă o scânteie electrică şi am simţit că m-am îndrăgostit de ea cu pasiune.

Bătrânul a tăcut şi a sorbit câteva înghiţituri de vin.

— Dar până la urmă v-aţi declarat unul altuia dragostea? a întrebat pianista.

— Hm... Desigur că ne-am declarat... Dar fără cuvinte. Iată cum s-au petrecut lucrurile...

— Bunicule, sper că n-o să ne faci să roşim? zise Anna, rizând şăgalnic.

— Nu, nu, povestea noastră de dragoste a fost cât se poate de cuviincioasă. Vedeţi, în toate oraşele în care ne opream existau tot felul de reguli şi restricţii, dar la Bucureşti am fost primiţi cu o neobişnuită căldură şi ospitalitate. Când am început într-o seară să cânt la vioară, fetele din vecini s-au gătit numaidecât şi au venit să joace. Apoi asta s-a transformat în obicei.

O dată, pe când fetele jucau la lumina lunii, în curte, am intrat în tinda casei unde se ascunsese mica mea bulgăroaică. Văzându-mă, fata s-a prefăcut că alege nişte petale uscate de trandafiri, pe care, în treacăt fie zis, locuitorii de acolo le strâng cu duiumul, dar eu am

cuprins-o în braţe, am strâns-o la piept şi am sărutat-o de câteva ori.

De atunci, ori de câte ori se ivea luna, mă grăbeam la iubita mea şi uităm de toate grijile de peste zi. Iar când a trebuit să părăsim locurile acelea, am jurat amândoi că ne vom purta dragoste veşnică şi ne-am luat rămas bun pentru totdeauna.

— Asta e tot? întrebă, dezamăgită, Ludmila Lvovna.

— Ce-ai fi vrut să fie mai mult? răspunse generalul.

— Vă rog să mă iertaţi, dar asta nu a fost dragoste, ci doar o simplă aventură a unui ofiţer în campanie.

— Nu ştiu, draga mea, zău că nu ştiu dacă a fost dragoste ori altceva…

— Nu, zău… spuneţi-ne: n-aţi iubit niciodată cu o dragoste adevărată? Ştiţi, o dragoste care… cum să zic… într-un cuvânt… o dragoste sfântă, curată, veşnică… nepământeasca… Aşa n-aţi iubit?

— Nu ştiu ce să răspund, zise, încurcat, bătrânul, ridicându-se din fotoliu. Pesemne că n-am iubit aşa. La început nu aveam niciodată timp: tinereţe, chefuri, cărţi, război… Părea ca viaţa, tinereţea şi sănătatea nu se vor sfârşi nicicând. Şi mai târziu, m-am pomenit deodată că sunt o ruină… Şi acum, gata, Verocika, nu mă mai ţineţi. Plec… Husarule, s-a întors el spre Bahtinski, noaptea e caldă, hai să mergem în întâmpinarea trăsurii.

— Vin şi eu cu dumneata, bunicule, zise Vera.

— Şi eu, sări Anna.

Înainte de a pleca, Vera s-a apropiat de soţul ei şi i-a spus încet:

— Du-te şi vezi… în sertarul biroului meu e o cutie roşie, şi înăuntru, o scrisoare. Citeşte-o.

VIII

ANNA ŞI BAHTINSKI MERGEAU înainte, iar la vreo douăzeci de paşi în urma lor venea generalul, la braţ cu Vera. Noaptea era atât de adâncă, încât, până «s-au obişnuit cu întunericul, au trebuit să caute drumul pe dibuite. Anosov, care avea, în ciuda vârstei, o vedere foarte ageră, o ajuta pe Vera. Din când în când, mângâia afectuos cu mâna lui mare şi rece, mina Verei, care se rezemă uşor de braţul lui îndoit.

— Tare caraghioasa mai e şi Ludmila Lvovna, a murmurat generalul, de parcă-şi depăna gândurile cu glas tare. Am observat de multe ori ca atunci când o femeie ajunge la cincizeci de ani, mai ales dacă e văduva sau fată bătrână, începe să se intereseze de dragostea altora. Sau iscodeşte şi bârfeşte, sau se bagă cu tot dinadinsul să organizeze fericirea altora, sau începe să flecărească despre iubirea înălţătoare. Părerea mea e că în zilele noastre oamenii nu mai ştiu să iubească. Nicăieri nu văd o dragoste adevărată. De altfel, nici pe vremea mea n-am văzut-o.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, bunicule? răspunse Vera cu blândeţe, strângându-i uşor braţul. De ce calomniezi? Doar ai fost şi dumneata căsătorit odată, ceea ce înseamnă că totuşi ai iubit.

— Nu înseamnă nimica, nimicuţa, dragă Verocika. Ştii cum m-am căsătorit? într-o zi, am văzut lângă mine o fetişcană proaspătă. Când respiră, sinii îi săltau sub bluză. Îşi lăsa mereu în jos genele lungi, lungi, şi se îmbujora

toată. Avea obrajii gingaşi, gât alb, mâini mici şi calde şi un aer de nevinovăţie! Eh, drace! Şi pe deasupra, tatăl şi mama ei ascultau pe la uşi, se foiau în jurul nostru şi mă priveau cu nişte ochi trişti şi devotaţi ca de câine. La plecare, apucam s-o sărut în grabă după uşă... Când beam ceai, picioruşul ei mă atingea pe sub masă, ca din nebăgare de seamă... Şi gata. „Dragă Nikita Antonici, am venit să vă cer mâna fiicei dumneavoastră. Vă rog să mă credeţi că această fiinţă sfânta...” Iar taică-său s-a şi repezit la mine, cu ochii umezi, să mă îmbrăţişeze... „Scumpul meu! Bănuiam de mult... Să vă ajute Dumnezeu... Dar bagă de seamă, păzeşte comoara asta...” După trei luni, comoara sfântă umbla îmbrăcată cu un capot mototolit, cu papuci în picioarele goale, cu părul rar şi nepieptănat prins în moaţe. Ocăra ordonanţele ca o bucătăreasa, iar cu ofiţerii tineri făcea pe nebuna, dându-şi ochii peste cap. Bărbatului său, când erau oameni străini de faţă, îi spunea, nu ştiu de ce, Jacques”. Dar ştii, aşa pe nas, tărăgănat şi galeş: „Ja-acques”. Era fanfaroană, risipitoare, neglijentă şi lacomă. Iar în ochii ei citeai că minte totdeauna... Acum toate au trecut, peste toate s-a aşternut colbul uitării. În sinea mea îi sunt chiar recunoscător actorului aceluia... Slavă Domnului că n-am avut copii...

— I-ai iertat bunicule?

— Iertat, Verocika? Nu-i cuvântul potrivit. La început parcă turbasem. Dacă i-aş fi întâlnit atunci, cu siguranţă că i-aş fi ucis pe amândoi. Apoi, treptat, mi-a trecut, şi-n afară de dispreţ n-a mai rămas nimic. Şi e bine aşa. M-a ferit Dumnezeu de vărsare de sânge. Unde pui că am scăpat de soarta celor mai mulţi bărbaţi însuraţi. Ce-aş fi ajuns, dacă nu intervenea întâmplarea asta murdară? O vită de povară, o vacă de muls, un paravan, un obiect necesar în casă... Nu! Toate s-au petrecut spre binele meu, Verocika.

— Te rog să mă ierţi, bunicule, dar cred că tot mai

vorbeşte în dumneata vechea obidă... şi acum îi vezi pe toţi în lumina tristei dumitale experienţe. Gândeşte-te, de pildă, la mine şi la Vasea. Oare poate fi socotită căsnicia noastră ca nefericită?

Anosov tăcu multă vreme. Apoi spuse, rostind parcă în silă cuvintele:

— Mă rog... Să zicem că e o excepţie... Dar de ce se căsătoresc oamenii de obicei? Să luăm, de pildă, femeia: îi e ruşine să rămână fată bătrână, mai ales după ce toate prietenele ei s-au măritat. E greu când te simţi o gură de prisos în familie. Şi-apoi mai e şi dorinţa de a ajunge stăpâna casei, de a fi o doamnă, independentă... la care se mai adăugă necesitatea pur fizică a maternităţii, năzuinţa de a-ţi face un cuib. Bărbaţii au alte motive. În primul rând, se satură de viaţa de burlac, de mâncare de birt „de dezordinea din casă, de murdărie, de mucurile de ţigări şi rufele rupte şi împrăştiate pretutindeni, de datorii, de prieteni obraznici care ţi se băga-n suflet când vrei şi când nu vrei. În al doilea rând, îţi dai seama că viaţa de familie e mai convenabilă, mai sănătoasă, mai ieftină. În al treilea rând îţi spui: o să am copii şi după moartea mea va rămâne totuşi pe lume o parte din mine... Un fel de iluzie a nemuririi. În al patrulea rând, ispita nevinovăţiei, ca în cazul meu. Apoi unii se gândesc şi la zestre. Dar unde-i dragostea? Dragostea dezinteresată, plină de abnegaţie, care nu aşteaptă răsplata? Dragostea despre care se spune că e mai „tare decât moartea”? Mă înţelegi, o iubire pentru care a să» vârşi orice faptă eroică, a-ţi sacrifica viaţa, a îndura chinuri, n-ar însemna o suferinţă, ci o bucurie. Stai puţin, Vera, văd că vrei să-mi vorbeşti iar de Vasea al tău. Zău că ţin la el. E un băiat bun. Cine ştie, poate că în viitor se va dovedi că dragostea lui e nespus de frumoasă. Dar trebuie să înţelegi despre ce dragoste vorbesc eu. Dragostea trebuie să fie o tragedie. Cea mai măreaţă taină din lume, de care nu trebuie să se atingă nici un fel

de calcule meschine, de gânduri egoiste sau de compromisuri.

— Ai văzut vreodată o astfel de dragoste, bunicule? întrebă Vera încet.

— Nu, răspunse bătrânul cu hotărâre. Cunosc poate două cazuri care să fi semănat cu aşa ceva. Dar unul s-a datorat prostiei, iar celălalt... a fost şi mai jalnic... ţi-e mai mare milă... Dacă vrei, îţi povestesc. Nu durează mult.

— Te rog, bunicule.

— Iată, aşadar. Comandantul unui regiment din divizia noastră (dar nu al nostru) avea o nevastă de o urâţenie, ca să zic aşa, supranaturală. Ciolănoasă, roşcovană, înaltă cât o prăjină, slabă ca o scoabă şi cu o gură... îţi făcea impresia că pică tencuiala de pe ea ca de pe o casă veche din Moscova. Totuşi, ajunsese Mesalina regimentului: era plină de temperament, voluntară, dispreţuia oamenii, nu suferea monotonia şi mai era şi morfinomană.

Într-o toamnă, a venit în regimentul lor un sublocotenent, de-a dreptul de la şcoala militară – nici nu-i căzuse caşul de la gură. După o lună, mârţoaga asta bătrâna l-a luat cu totul în stăpânire. Era pajul, slugă, robul, cavalerul ei veşnic la dans, îi purta evantaiul şi batista, alergă afară, în ger, numai în tunică, pentru ca să-i cheme trăsura. E îngrozitor să vezi cum un băieţaş proaspăt şi curat îşi pune prima dragoste la picioarele unei desfrânate bătrâne, experimentate şi tiranice. Chiar dacă scapă teafăr, oricum, poţi să-l socoţi pierdut în viitor. Cu pecetea asta rămâi toată viaţa.

Până-n crăciun, femeia s-a săturat de el şi s-a întors la una din vechile sale pasiuni. Dar sublocotenentul nu se putea lipsi de ea. O urmărea ca o nălucă. Slăbise şi se făcuse la faţă ca pământul. Dacă aş umbla cu vorbe mari, aş spune: „moartea îşi şi pusese pecetea pe fruntea-i boltită”. Era nebun de gelozie. Se zice că stătea de veghe nopţi întregi sub ferestrele ei.

Într-o primăvară, în cadrul regimentului s-a organizat o petrecere câmpenească. Îi cunoşteam pe amândoi, dar nu am asistat la ceea ce s-a întâmplat atunci. Ca totdeauna în astfel de împrejurări, se băuse mult. S-au întors în oraş noaptea, mergând pe jos de-a lungul liniei ferate. Deodată le-a ieşit în faţă un tren de marfă, care mergea foarte încet pe o pantă destul de abruptă. Locomotiva şuiera. Când luminile locomotivei au ajuns în dreptul grupului de cheflii, femeia i-a şoptit la ureche sublocotenentului: „Spui mereu că mă iubeşti, dar dacă ţi-aş porunci să te arunci sub roţile trenului, sunt sigură că n-ai face-o. El s-a întors pe călcâie fără o vorbă şi s-a aruncat sub tren. Se spune că ar fi calculat bine săritura, ca roţile să treacă drept peste el, dar un idiot a sărit să-l scape, fără să poată să-l tragă cu totul de sub roţile trenului. Sublocotenentul s-a agăţat cu mâinile de şine şi locomotiva i-a tăiat ambele mâini.

— Îngrozitor! exclamă Vera.

— Sublocotenentul a fost nevoit să-şi dea demisia. Camarazii i-au strâns ceva bani, ca să-l ajute să plece. Nu putea să mai rămână în oraş. Ar fi fost o mustrare vie şi pentru femeie, şi pentru regiment. Şi omul a pierit în chipul cel mai mârşav... A ajuns cerşetor şi a murit degerat undeva, pe un chei din Petersburg.

Cazul celălalt a fost şi mai jalnic. Femeia avea aceeaşi fire ca cea dintâi, dar era tânără şi frumoasă. Şi avea purtări tare urâte. Oricât de uşor treceam noi cu vederea idilele de acest fel, dar tot ne scotea din sărite. Bărbatu-său, însă, nu zicea nimic. Ştia tot, vedea tot şi tăcea. Prietenii îi făceau din când în când câte o aluzie, dar el le răspundea: „Să mă lăsaţi în pace, auziţi? Să mă lăsaţi în pace... Nu-i treaba mea, nu m-amestec... Lenocika să fie fericită, ăsta-i principalul...”

Mare dobitoc!

Până la urmă, ea s-a îndrăgostit nebuneşte de locotenentul Vişneakov, subalternul bărbatului ei în

compania pe care o comandă. Şi au trăit în trei, ca în cea mai legală formă de căsătorie. Între timp, regimentul nostru a fost trimis pe front.

Doamnele au venit să ne petreacă. A apărut şi ea. Zău că-ţi era ruşine s-o priveşti. Măcar de ochii lumii să fi aruncat o privire soţului. Dar femeia se spânzurase de gâtul locotenentului, ca dracu de o salcie uscată. După ce ne-am instalat în vagoane, şi trenul a pornit, a mai avut şi neruşinarea să-i strige soţului ei: „Ai grijă şi păzeşte-l pe Volodea! Dacă i se întâmpla ceva, iau copiii, plec de acasă şi nu mă mai întorc niciodată.”

Poate crezi că bărbatu-său era o cârpă, un bicisnic? Da’ de unde! Era un ostaş viteaz. Lângă munţii Zelionîie şi-a condus de şase ori compania la atac împotriva unei redute turceşti şi din două sute de oameni nu a rămas decât cu paisprezece. Deşi căpătase doua răni, nu se lăsase dus la punctul sanitar. Lată ce fel de om era. Soldaţii se uitau la el ca la Dumnezeu.

Dar ea îi poruncise… Lenocika lui îi poruncise!

Şi-l îngrijea pe laşul şi trântorul de Vişneakov ca o dădaca, ce spun eu, ca o mamă. Când erau nevoiţi să rămână noaptea în ploaie şi să doarmă în noroi, îl învelea cu mantaua lui. Se ducea în locul lui la lucrările de fortificaţii, iar celălalt dormea în bordei sau juca stos. Noaptea, controla în locul lui posturile de pază. Şi nu uita, Verocika, başbuzucii pe vremea aceea ne tocau posturile noastre de pază, cum ar toca o muiere din Iaroslav varză. Cu toate că-i păcat să te bucuri de o nenorocire, ne-am bucurat toţi când am aflat că Vişneakov s-a îmbolnăvit de tifos şi a murit la spital…

— Dar spune, bunicule, femei care să iubească n-ai întâlnit?

— Desigur, Verocika. Ba chiar mai mult: sunt convins că aproape fiecare femeie este în stare, din dragoste, de cel mai înalt eroism. Sărutând, îmbrăţişând, dăruindu-se, a şi devenit mamă. Dragostea înseamnă pentru ea tot

rostul vieţii, tot universul! Nu ea este vinovată că dragostea a ajuns atât de vulgară, a coborât până la o simplă comoditate în viaţă, până la o distracţie măruntă. Vinovaţi sunt bărbaţii. La douăzeci de ani îi vezi sătui peste măsură de toate, cu trupuri pirpirii şi suflete de iepure, incapabili de o dorinţă puternică, de fapte eroice, de duioşie şi adoraţie pentru femeia iubită. Se spune că pe timpuri toate acestea existau, dar presupunând că nu existau, nu au visat oare la ele minţile cele mai luminate şi firile cele mai alese ale omenirii: poeţi, romancieri, muzicieni, pictori? Acum câteva zile am citit povestea lui Manon Lescaut şi a cavalerului de Grieux... Te rog să mă crezi că am plâns în hohote... Spune, draga mea, cu mâna pe inimă, oare nu visează orice femeie în adâncul sufletului ei la o astfel de dragoste – unică, atotiertătoare, gata la orice, modestă şi plină de abnegaţie?

— O, da, fără îndoială, bunicule...

— Şi fiindcă o astfel de dragoste nu există, femeile se răzbună. Or să mai treacă vreo treizeci de ani... eu n-o să mai apuc, dar tu poate c-o să apuci, Verocika. Ţine minte vorbele mele. Peste vreo treizeci de ani, femeile or să aibă în lume o putere nemaivăzută. Se vor îmbrăca întocmai ca nişte idoli indieni. Ne vor călca în picioare pe noi, bărbaţii, ca pe nişte robi demni de dispreţ. Capriciile lor nebuneşti vor fi pentru noi legi chinuitoare. Şi toate acestea, fiindcă noi n-am ştiut timp de generaţii întregi să admirăm şi să cinstim dragostea. Asta va fi răzbunarea. Cunoşti legea: forţa acţiunii este egală cu forţa reacţiunii.

După o scurtă pauză, o întrebă deodată:

— Spune-mi, Verocika, bineînţeles dacă nu ţi-e greu, ce-i cu povestea aia a telegrafistului, de careta vorbit astăzi prinţul Vasâli? Ce e adevărat şi ce a născocit, după cum îi e obiceiul?

— Te interesează, bunicule?

— Răspunde numai dacă vrei. Dacă din cine ştie ce motive ţi-e greu...

— Câtuşi de puţin. Îţi povestesc bucuroasă.

Şi Vera îi istorisi amănunţit de nebunul care o urmărea de mult cu dragostea lui, cu doi ani înainte de a se mărita.

Nu-l văzuse niciodată, nu-i cunoştea numele. Primise doar scrisori de la el, semnate G.S.J. Într-o zi, strecurase o vorbă că ar fi mic funcţionar într-o instituţie de stat, dar de telegraf nu pomenise nimic. Probabil că o urmărea mereu, fiindcă în epistolele sale arăta foarte exact la ce serate se ducea, în ce societate şi cum era îmbrăcată. La început, scrisorile erau destul de vulgare, vădind o pasiune stranie, deşi absolut curată. Într-o zi însă, ea l-a rugat în scris (ai grijă, bunicule, să nu-ţi scape vreo vorbă despre asta, fiindcă nu ştie nimeni) să nu o mai obosească atâta cu declaraţiile lui de iubire. De atunci, nu mai pomenise de dragoste şi-i scria rar: de Paşte, de Anul Nou şi de ziua ei. Prinţesa Vera îi povesti şi despre pachetul primit în ziua aceea şi reproduse aproape cuvânt cu cuvânt ciudata scrisoare a misteriosului ei adorator…

— Mda, mormăi, în sfârşit, generalul. Poate că este numai un nebun, un maniac, dar poate… cine ştie? Poate că prin viaţa ta, Verocika, trece tocmai dragostea la care visează femeile şi de care nu mai sunt în stare bărbaţii. Ia stai. Parcă în faţa noastră se văd mişcându-se nişte felinare. Probabil că e trăsura mea.

În clipa aceea, din spatele lor răsună un claxon strident de automobil, şi pe drumul brăzdat de urmele roţilor se aşternu lumina albă a acetilenei. Gustav Ivanovici îi ajunsese din urmă.

— Annecika, ţi-am luat lucrurile. Urcă-te, zise el. Ne permiteţi să vă conducem, excelenţa-voastră?

— Îţi mulţumesc, dragul meu, răspunse generalul, dar nu-mi place maşina asta. Se zguduie toată, pute şi nu-ţi face nici o plăcere. Cu bine, Verocika. Acum o să vin des pe la voi, adaugă el, sărutându-i fruntea şi mâinile.

Îşi luară rămas bun. Friesse o conduse pe Vera

Nikolaevna până la vila ei şi, după un viraj brusc, dispăru în beznă cu automobilul său care duduia şi scotea fum.

IX

PRINŢESA VERA URCĂ TREPTELE TE-rasei şi intră în casă cu un sentiment neplăcut. Auzise de departe glasul răstit al fratelui său Nikolai şi văzuse silueta înaltă şi uscăţivă a acestuia mişcându-se repede prin cameră, dintr-un colţ într-altul. Vasâli Lvovici şedea la masa de joc şi desenă ceva cu creta pe postavul verde. Îşi ţinea capul mare, tuns, cu păr bălai, aplecat, cu bărbia-n piept.

— Am spus de mult! zicea Nikolai, enervat, făcând cu mâna dreaptă un gest, de parcă ar fi zvârlit jos o greutate nevăzută. Am spus de mult că trebuie să se pună capăt acestor scrisori idioate. Chiar înainte de a te fi căsătorit cu Vera ţi-am atras atenţia că vă distraţi amândoi pe socoteala lor ca nişte copii, văzând în ele numai partea hazlie… Dar uite-o şi pe Vera… Tocmai vorbeam cu Vasâli Lvovici despre P.P.J., nebunul ăla al tău. Socot că această corespondenţă este deplasată şi vulgară.

— N-a fost nici un fel de corespondenţă, l-a întrerupt cu răceală Şein. Nu a scris decât el…

La auzul acestor cuvinte, Vera se înroşi şi se aşează pe divanul care se afla în umbra unei lătanii mari.

— Vă rog să-mi iertaţi felul de exprimare, zise Nikolai Nikolaevici, aruncând parcă jos un obiect greu şi nevăzut, care-i apăsa pieptul.

— Nu pricep de ce-l numeşti al meu? interveni Vera, bucuroasă de sprijinul soţului ei. E tot atât de mult al meu ca şi al tău…

— Bine, încă o dată scuzele mele. Într-un cuvânt, am vrut să spun că trebuie să se pună capăt prostiilor lui. După părerea mea, afacerea asta depăşeşte limitele glumelor şi ale desenelor amuzante... Vă rog să mă credeţi că nu mă îngrijorează altceva decât bunul renume al Verei şi al tău, Vasâli Lvovici.

— Cred că ai sărit peste cal, Kolea, replică Şein.

— Poate, poate... Dar s-ar putea să ajungeţi foarte uşor într-o situaţie ridicolă.

— Nu văd în ce fel, ripostă prinţul.

— Închipuie-ţi că brăţara asta idioată... Nikolai luă cutia roşie de pe masă şi o aruncă în aceeaşi clipă cu dezgust la loc, că această monstruoasă podoabă popească rămâne la noi, ori o aruncăm, ori o dăruim Daşei. Atunci, în primul rând, P.P.J. Poate să se laude faţă de cunoscuţii sau colegii săi că prinţesa Vera Nikolaevna Seina acceptă să primească daruri de la el, iar în al doilea rând, faptul acesta l-ar încuraja să facă cine ştie ce altă prostie. Mâine o să-i trimită un inel cu briliante, poimâine, un colier de perle şi de-aici până la banca acuzaţilor pentru delapidare şi fals nu-i decât un pas, iar prinţesa şi prinţul Şein vor fi chemaţi ca martori... Ar fi drăguţ, nu-i aşa?!

— Nu, nu, brăţara trebuie trimisă imediat înapoi! exclamă Vasâli Lvovici.

— Sunt de aceeaşi părere, încuviinţă Vera. Şi trebuie s-o facem cât mai repede. Dar cum? Doar nu-i cunoaştem nici numele, nici prenumele, nici adresă.

— Asta-i un fleac, a zis, dispreţuitor, Nikolai Nikolaevici. Doar îi cunoaştem iniţialele P.P.J... Ori cum, Vera?

— G.S.J.

— Perfect. În afară de aceasta, ştim că este funcţionar de stat. E destul şi prea destul. Chiar mâine voi lua indicatorul funcţionarilor din oraş şi-l voi descoperi pe cel care are iniţialele astea. Dacă din cine ştie ce cauză n-o să-l descopăr, o să chem pur şi simplu un agent de poliţie şi o să-i dau ordin să-l găsească. Dacă întimpin greutăţi,

mă voi folosi de fiţuica asta cu scrisul lui. Într-un cuvânt, până mâine la ora două voi şti precis adresa şi numele acestui individ, ba chiar şi când poate fi găsit acasă. Iar din clipa în care-l dibuim, nu numai că-i vom restitui imediat comoara lui, dar vom lua şi măsuri să nu ne mai amintească niciodată de existenţa sa.

— Ce ai de gând să faci? îl întrebă prinţul Vasâli.

— Ce am de gând? Mă duc la guvernator şi-l rog...

— În nici un caz la guvernator. Ştii care sunt relaţiile dintre noi... Am fi în pericol să ajungem într-o situaţie ridicolă.

— Mă rog. Mă duc la colonelul de jandarmi – mi-e prieten de club – şi-l rog să-l cheme pe acest Romeo şi să-l ameninţe puţin. Îl cunoşti. Îi bagă omului degetul sub nas, nu mişcă mâna de loc, ci doar degetul şi ţipă: „Domnule, nu voi tolera asta!”

— Ah! Cu ajutorul jandarmilor! izbucni Vera, încruntându-se.

— Vera are dreptate, încuviinţă prinţul. Mai bine să nu amestecăm în afacerea asta pe nimeni. O să dăm prilej la zvonuri, bârfeli... Ne cunoaştem oraşul destul de bine. Toată lumea trăieşte aici parcă în nişte borcane de sticlă... Cel mai potrivit lucru e să mă duc chiar eu la tânărul acesta... deşi, Dumnezeu ştie, poate c-o avea şaizeci de ani. Îi dau brăţara şi-i fac o morală aspră.

— Atunci merg şi eu cu tine, îl întrerupse repede Nikolai Nikolaevici. Tu eşti prea moale. Să mă laşi pe mine să-i vorbesc... Iar acum, prieteni, urmă dânsul, scoţându-şi ceasul din buzunar şi uitându-se la el, vă rog să mă iertaţi că o să mă retrag pentru câteva clipe la mine. Sunt mort de oboseală şi trebuie să mai răsfoiesc două dosare.

— Nu ştiu de ce mi-e milă de nenorocitul acesta, spuse Vera, şovăitoare.

— Mila ta nu-şi are rostul, replică Nikolai, cu asprime, întorcându-se de la uşă. Dacă ieşirea asta cu brăţara şi scrisoarea şi-ar fi permis-o un om din cercul nostru,

prinţul Vasâli l-ar fi provocat la duel. Iar dacă n-ar fi făcut-o el, aş fi făcut-o eu. Dacă am fi trăit în alte vremuri, aş fi poruncit pur şi simplu să fie dus la grajd şi bătut cu vergile. O să-ţi telefonez mâine la birou, Vasâli Lvovici.

X

SCARA MURDARĂ MIROSEA A ŞOA-reci, a pisici, a gaz şi a rufe spălate. Înainte de a ajunge la etajul al cincilea, prinţul Vasâli Lvovici se opri.

— Stai puţin, îi spuse el cumnatului său. Lasă-mă să-mi mai trag sufletul. Eh, Kolea, n-ar fi trebuit să facem asta…

Mai urcară două etaje. Pe platforma scării era atât de întuneric, încât Nikolai Nikolaevici a fost silit să aprindă doua chibrituri, ca să distingă numărul apartamentului.

Sunară la uşă şi le deschise o femeie voluminoasă, căruntă, cu ochi cenuşii. Purta ochelari. Trupul îi era puţin încovoiat, probabil din pricina vreunei suferinţe.

— Domnul Jeltkov e acasă? o întrebă Nikolai Nikolaevici.

Femeia îi măsură din ochi, speriată, pe cei doi bărbaţi. Dar probabil că aspectul lor cuviincios o linişti.

— E acasă, poftiţi vă rog, zise ea, deschizând uşa. Prima uşă la stânga.

Bulat-Tuganovski bătu de trei ori scurt şi energic. Dinăuntru se auzi un foşnet uşor. Tuganovski mai bătu o dată.

— Intră, răspunse o voce slabă.

Camera era foarte scundă, însă neobişnuit de mare şi aproape pătrată. Două ferestre mici, rotunde, ca la vapoare, abia reuşeau s-o lumineze. De altfel, întreaga încăpere semăna cu sala de mese a unui vapor de marfă. Lângă un perete se afla un pat îngust, lângă altul, un divan foarte mare şi lat, acoperit cu un minunat covor de

Tekin, acum zdrenţuit, iar la mijloc, o masă cu o faţa de masa ucraineana brodată în culori vii.

La început, cei doi nu izbutiră să desluşească faţa stăpânului odăii. Stătea cu spatele spre lumină, frecându-şi încurcat mâinile. Era înalt, uscăţiv şi avea un păr lung şi moale.

— Domnul Jeltkov, dacă nu mă înşel? întrebă Tuganovski, trufaş.

— Jeltkov. Mă bucură foarte mult că vă cunosc. Daţi-mi voie să mă prezint.

Omul făcu doi paşi spre Nikolai Nikolaevici cu mâna întinsă, însă acesta se întoarse în aceeaşi clipă cu tot trupul spre Şein, fără să se uite la mina lui.

— Ţi-am spus că n-am greşit.

Degetele slabe şi nervoase ale lui Jeltkov prinseră a se mişca de-a lungul hainei scurte, cafenii, încheind şi descheind nasturii. Izbuti în sfârşit să pronunţe cu greutate, arătând spre divan şi înclinându-se cu stângăcie:

— Vă rog să luaţi loc.

Acum îl vedeau bine. Era foarte palid, cu un obraz gingaş ca de fată, ochi albaştri şi bărbia ca de copil încăpăţânat, cu o gropiţă la mijloc. Părea să aibă treizeci sau treizeci şi cinci de ani.

— Mulţumesc, îi răspunse cu simplitate prinţul Şein, care-l cerceta cu foarte mare atenţie.

— *Merci,* făcu scurt Nikolai Nikolaevici. Şi amândoi rămaseră în picioare. Am venit numai pentru câteva minute. Dumnealui este prinţul Vasâli Lvovici Şein, mareşalul gubernial al nobilimii. Numele meu este Mirza-Bulat-Tuganovski. Sunt substitut de procuror. Chestiunea despre care vom avei onoarea să discutăm cu dumneavoastră ne priveşte în aceeaşi măsură pe prinţ şi pe mine, sau, mai bine zis, pe soţia prinţului care este sora mea.

Jeltkov se pierdu cu totul şi se lăsă deodată pe divan,

murmurând cu buzele ţepene: „Vă rog, domnilor, luaţi loc”, dar îşi aminti probabil că le mai propusese asta o dată fără succes, sări în picioare, porni repede spre fereastră, trecându-şi mâna prin păr, apoi se întoarse iar la locul său. Mâinile lui tremurătoare începură din nou să se agite, pipăind în neştire nasturii de la haină, ciupind în neştire obrazul şi mustăţile roşcovane.

— Sunt la dispoziţia domniei-voastre, excelenţă, zise el cu glas surd, uitându-se la Vasâli Lvovici cu o privire imploratoare.

Dar Şein tăcea. Vorbi Nikolai Nikolaevici.

— În primul rând, daţi-mi voie să vă restitui un obiect care vă aparţine, zise el şi, scoţând din buzunar cutia roşie, o puse cu grijă pe masă. Desigur, el face cinste gustului dumneavoastră, dar v-am ruga foarte mult ca astfel de surprize să nu se mai repete.

— Vă rog să mă iertaţi... Ştiu că sunt foarte vinovat, murmură Jeltkov, uitându-se în jos cu obrajii aprinşi. Îmi îngăduiţi să vă ofer un pahar de ceai?

— Vedeţi, domnule Jeltkov, urmă Nikolai Nikolaevici, ca şi cum nu ar fi auzit ultimele cuvinte ale acestuia. Sunt foarte bucuros că am găsit în persoana dumneavoastră un om cumsecade, un gentleman, capabil să înţeleagă totul dintr-un singur cuvânt. Cred că ne vom înţelege uşor. Dacă nu mă înşel, o urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna de aproximativ şapte-opt ani?

— Da, răspunse Jeltkov încet, lăsându-şi genele în jos, cu o expresie de pietate.

— Până acum n-am luat împotriva dumneavoastră nici un fel de măsuri, deşi – cred că sunteţi de acord – nu numai că puteam, dar chiar trebuia să luăm, nu-i aşa?

— Da.

— Da, dar cu ultima dumneavoastră faptă şi anume cu trimiterea acestei brăţări de granate, aţi depăşit limitele răbdării noastre. M-aţi înţeles? Le-aţi depăşit. Nu vă voi ascunde faptul că primul nostru gând a fost să cerem

ajutorul autorităţilor, dar nu am făcut-o şi sunt foarte bucuros că n-am făcut-o, fiindcă, repet, am ghicit numaidecât că aveţi un suflet nobil.

— Vă rog să mă iertaţi. Cum aţi spus? întrebă deodată Jeltkov şi izbucni în râs. Aţi vrut să vă adresaţi autorităţilor? Asta aţi spus?

Şi, virându-şi mâinile în buzunar, se instală comod pe un colţ al divanului, apoi îşi scoase portţigaretul şi chibriturile şi îşi aprinse o ţigară.

— Aşadar, aţi spus că aţi vrut să cereţi ajutorul autorităţilor? Vă rog să mă iertaţi, prinţe, că stau jos, i se adresă el lui Şein. Şi mai departe?

Prinţul trase un scaun lângă masă şi se aşeză. Se uita nedumerit şi cu o nespusă curiozitate la omul acesta ciudat.

— Vezi, dragul meu, nu va fi niciodată prea târziu s-o facem, urma Nikolai Nikolaevici cu o uşoară sfidare. Să cauţi să pătrunzi nepoftit într~o familie străină…

— Vă rog să mă iertaţi, dacă vă întrerup, dar…

— Ba vă rog să mă iertaţi dumneavoastră, dar de astă dată am să vă întrerup eu… ripostă procurorul, aproape ţipând.

— Cum doriţi. Puteţi vorbi. Vă ascult. Dar aş vrea mai întâi să-i spun câteva cuvinte prinţului Vasâli Lvovici.

Şi, fără să-l mai ia în seamă pe Tuganovski, se întoarse spre prinţ.

— Trăiesc acum cea mai grea clipă din viaţa mea, zise el. Simt nevoia să vă vorbesc, fără a păstra nici un fel de convenţionalism… Vreţi să mă ascultaţi?

— Vă ascult, răspunse Şein. Ah, Kolea, taci puţin, zise el, nerăbdător, observând gestul mânios al lui Tuganovski. Vorbiţi.

Câteva secunde, Jeltkov rămase cu gura deschisă „de parcă s-ar fi sufocat, apoi începu deodată să vorbească precipitat, ca şi cum s-ar fi rostogolit în prăpastie. Vorbea numai din fălci, iar buzele îi erau albe şi nemişcate ca de

mort.

— Mi-e greu să rostesc o astfel de... frază... să spun că o iubesc pe soţia dumneavoastră. Dar şapte ani de dragoste cuviincioasă şi fără nici o speranţă îmi dau dreptul s-o fac. Recunosc că la început, când Vera Nikolaevna era încă domnişoară, i-am trimis scrisori stupide şi am aşteptat chiar răspuns la ele. Recunosc şi că ultima mea faptă, adică trimiterea brăţării, a fost o prostie şi mai mare. Dar... vă mărturisesc deschis şi simt că mă veţi înţelege – ştiu că niciodată nu voi putea să n-o mai iubesc... Spuneţi-mi, prinţe, presupunând că lucrul acesta vă displace... spuneţi-mi, ce aţi putea face, ca să puneţi capăt sentimentului care mă stăpâneşte? Să mă expediaţi într-un alt oraş, aşa cum a spus Nikolai Nikolaevici? Dar şi acolo o voi iubi pe Vera Nikolaevna ca şi aici. Să mă băgaţi la închisoare? Şi acolo voi găsi mijlocul să-i atrag atenţia asupra mea. Mai rămâne un singur lucru – moartea. Dacă vreţi, o voi accepta în orice formă.

— În loc să ne ocupăm de miezul problemei, ne apucăm de declamaţii melodramatice, zise Nikolai Nikolaevici, punându-şi pălăria pe cap. Problema e cât se poate de simplă. Vi se propune una din două: sau renunţaţi cu totul s-o mai urmăriţi pe prinţesa Vera Nikolaevna, sau, dacă nu veţi accepta lucrul acesta, vom lua măsurile oferite de poziţia noastră în societate, de relaţiile noastre şi aşa mai departe.

Deşi îl auzise, Jeltkov nu-i aruncă nici măcar o privire. Se întoarse spre prinţul Vasâli Lvovici şi-l întrebă:

— Îmi permiteţi să lipsesc zece minute? Vă mărturisesc că vreau să vorbesc la telefon cu prinţesa Vera Nikolaevna. Vă asigur că vă voi reda din convorbirea aceasta tot ce va fi posibil.

— Duceţi-vă, îi răspunse Şein

Când Vasâli Lvovici şi Tuganovski rămaseră singuri, acesta din urmă se repezi la cumnatul său.

— Se poate una ca asta? ţipă el, făcând iarăşi un gest, ca şi cum ar fi aruncat jos cu mâna dreaptă un obiect nevăzut pe care-l ţinea la piept. Nu, hotărât, nu! Te-am avertizat că iau asupra mea întreaga parte practică a discuţiei. Dar tu te-ai lăsat înduioşat şi i-ai permis să vorbească pe larg de sentimentele sale. Eu aş fi rezolvat totul în două cuvinte.

— Ai puţină răbdare, acum se va lămuri totul. După faţă îmi dau seama, simt că omul acesta nu este în stare să înşele şi să mintă cu bună ştiinţă. Gândeşte-te, Kolea, oare el e de vină că iubeşte? Şi poţi oare stăpâni un sentiment ca dragostea, care nu şi-a găsit încă până astăzi un tălmaci? După câteva clipe de gândire, prinţul urmă: Mi-e milă de el şi... nu numai atât: simt că asist la o uriaşa tragedie a sufletului şi nu pot să joc comedie.

— Asta-i decadenţă, ripostă Nikolai Nikolaevici.

Jeltkov se întoarse după zece minute. Ochii îi străluceau şi păreau profunzi, de parcă ar fi fost plini de lacrimi. Îşi părăsise poza de gentleman şi după felul cum se purta se vedea că uitase cu totul bunele maniere. Prinţul Şein înţelese, şi de data aceasta, cu sensibilitatea lui adâncă, ce se petrece în sufletul lui.

— Sunt gata şi de mâine n-o să mai auziţi de mine, zise Jeltkov. ca şi cum aş muri. Dar am o singură condiţie, pe care v-o pun *dumneavoastră*, prinţe Vasâli Lvovici. Am luat bani din casa statului şi oricum trebuie să fug din oraş. Îmi permiteţi să-i mai scriu prinţesei Vera Nikolaevna o ultimă scrisoare?

— Nu. Dacă s-a terminat, s-a terminat. Nici un fel de scrisoare, strigă Nikolai Nikolaevici.

— Bine, scrieţi, răspunse Şein.

— Asta-i tot, zise Jeltkov, zâmbind trufaş. Nu veţi mai auzi de mine şi, fireşte, nu mă veţi mai vedea niciodată. Prinţesa Vera Nikolaevna nu a vrut să stea de vorbă cu mine. Când am întrebat-o dacă aş putea să rămân în oraş, ca s-o văd măcar din când în când, fireşte fără să

apar în faţa ochilor ei, a răspuns: „Ah, dacă aţi şti cât m-a plictisit toată povestea asta. Vă rog s-o curmaţi cât mai repede/’ Şi iată că o curm. Cred că sunteţi convins că am făcut tot ce am putut?

Seara, când s-a întors la vilă, Vasâli Lvovici i-a povestit soţiei sale cu de-amănuntul întrevederea cu Jeltkov. Se simţea dator s-o facă.

Deşi era neliniştită, Vera nu s-a mirat şi nici nu părea descumpănită. Dar noaptea, când soţul a venit în patul ei şi s-a întins lângă dânsa, ea s-a întors cu faţa spre perete şi i-a spus, cu totul pe neaşteptate.

— Lasă-mă. Ştiu că omul acesta se va omorî.

XI

VERA NIKOLAEVNA NU CITEA niciodată ziarele, în primul rând, fiindcă nu voia să-şi murdărească mâinile, iar în al doilea rând, pentru că nu pricepea limbajul folosit în ele.

Dar soarta a vrut să pună mâna pe ziar şi să-i cadă privirea tocmai pe coloana în care scria:

„O moarte misterioasă. Ieri seară pe la ora şapte, s-a sinucis G.S. Jeltkov, funcţionar la Camera de control. Potrivit concluziilor la care au ajuns cercetările judiciare gestul lui se datoreşte faptului că a sustras şi a cheltuit banii statului. Aşa afirmă cel puţin sinucigaşul în scrisoarea pe care a lăsat-o. Deoarece, în urma declaraţiilor martorilor, s-a stabilit că şi-a luat viaţa din proprie voinţă, s-a renunţat la autopsie”

Vera se gândea:

„Cum de am presimţit eu asta? Cum de am presimţit tocmai deznodământul acesta tragic? Şi ce a fost asta? Dragoste ori nebunie?”

Întreaga zi s-a plimbat prin grădină de flori şi prin livadă. Neliniştea care o cuprindea tot mai mult clipă de clipă nu-i dădea pace. Toate gândurile îi erau ţintuite de omul necunoscut pe care nu-l văzuse niciodată şi era puţin probabil să-l mai vadă cândva, pe acest ridicol Pe-Pe-Je.

„Cine ştie, poate că prin viaţa ta a trecut tocmai

dragostea adevărată, plină de abnegaţie şi-a amintit ea de vorbele lui Anosov.

Pe la ora şase, a venit poştaşul. De data aceasta, Vera Nikolaevna a recunoscut scrisul lui Jeltkov şi a desfăcut plicul cu o duioşie la care nu s-ar fi aşteptat.

Iată ce scria:

„Nu sunt de vină, Vera Nikolaevna, că Dumnezeu a vrut să-mi trimită, ca o fericire imensă, dragostea pentru dumneavoastră. Nimic nu mă interesează în viaţa asta: nici politica, nici ştiinţa, nici filozofia, nici fericirea viitoare a oamenilor, Pentru mine, întreaga mea viaţă sunteţi dumneavoastră. Abia acum îmi dau seama că într-un fel oarecare am pătruns supărător în viaţa dumneavoastră. Vă rog să mă iertaţi, dacă puteţi. Astăzi plec, Nu mă voi mai întoarce niciodată şi nimic nu vă va mai aminti de mine.

Vă sunt nespus de recunoscător chiar şi numai pentru faptul că existaţi, Mi-am analizat sentimentele. Nu este vorba de o boală, nici de ideea fixă a unui maniac, ci de dragostea cu care Dumnezeu a vrut, nu ştiu de ce, să mă răsplătească.

Nu-i nimic dacă am fost ridicol în ochii dumneavoastră sau ai fratelui dumneavoastră. Plec, spunând cu înflăcărare:

«Sfinţească-se numele tău».

Acum opt ani v-am văzut într-o lojă la circ şi mi-am spus din prima clipă: o iubesc fiindcă nu există pe lume nimic asemănător, nimic mai frumos – nici animal, nici floare, nici stea, nici un om mai minunat şi mai gingaş decât dânsa. Dumneavoastră întruchipaţi întreaga frumuseţe a pământului.

Gândiţi-vă, ce puteam să fac? Să fug într-alt oraş? Oricum, inima mea ar fi fost totdeauna lângă dumneavoastră, la picioarele dumneavoastră. Fiecare clipă a zilei ar fi fost plină de gânduri, de visuri legate de

dumneavoastră... de un dulce delir. Mi-e foarte ruşine şi roşesc, gândindu-mă la brăţara mea prostească. Ce să fac? Am greşit. Îmi închipui ce impresie a produs ea asupra oaspeţilor dumneavoastră.

Peste zece minute plec. Mai am de lipit timbrul şi de aruncat scrisoarea la cutie, ca să nu las asta pe seama nimănui. Vă rog să ardeţi scrisoarea. Şi eu am aprins focul în sobă şi arunc în flăcări tot ceea ce am avut mai de preţ în viaţă: batista dumneavoastră, pe care mărturisesc că am furat-o. Aţi uitat-o pe un scaun la balul de la Cercul nobilimii. Ard şi bileţelul trimis de dumneavoastră – o, de câte ori l-am sărutat – prin care mi-aţi interzis să vă mai scriu. Ard programul unei expoziţii de pictură pe care l-aţi ţinut cândva în mina şi, înainte de a ieşi, l-aţi uitat pe un scaun... S-a sfârşit. Am tăiat toate punţile şi totuşi cred, ba sunt chiar convins că nu mă veţi uita. Dacă vă veţi aminti de mine – ştiu că sunteţi foarte muzicală, de cele mai multe ori v-am văzut la cvartetele lui Beethoven – aşadar, dacă vă veţi aminti de mine – cântaţi sau porunciţi să se cânte sonata în Re-major Nr 2, op. 2.

Nu ştiu cum să închei scrisoarea. Vă mulţumesc din suflet, unica mea bucurie, unica mea mângâiere, unicul meu gând. Să vă dea Dumnezeu fericire şi nici o deşertăciune lumească să nu tulbure minunatul dumneavoastră suflet.

Vă sărut mâinile.

G. S. J”

Vera s-a dus la soţul ei cu ochii roşii, cu buzele umflate de plâns şi i-a spus, întinzându-i scrisoarea:

— Nu vreau să-ţi ascund nimic, dar simt că în viaţa noastră a intervenit ceva îngrozitor. Probabil că tu şi Nikolai Nikolaevici aţi făcut ceva... ce nu se cade.

Prinţul Şein a citit scrisoarea cu atenţie, a împăturit-o cu grijă şi a spus după o lungă tăcere:

— Nu mă îndoiesc de sinceritatea acestui om, ba mai mult chiar, nu îndrăznesc să analizez sentimentele lui faţă de tine.

— A murit? întreba Vera.

— Da, a murit. Pot să-ţi spun că te-a iubit şi nu a fost câtuşi de puţin nebun. L-am privit cu atenţie, am urmărit fiecare mişcare a lui, fiecare expresie a feţei sale. Viaţa pentru el nu exista fără tine. Simţeam că văd o suferinţă uriaşă din pricina căreia oamenii mor şi aproape chiar am înţeles că am în faţa mea un mort. Nu ştiam, Vera, cum să mă port, ce să fac. Înţelegi?

— Spune, Vaşenka, îl întrerupse ea: te-ar durea dacă m-aş duce în oraş să-l văd?

— Nu, Vera. Te rog, du-te. Aş fi venit şi eu, dar Nikolai a stricat totul. Mi-e teamă că n-o să mă simt la largul meu.

XII

VERA NIKOLAEVNA PORUNCI vizitiului să oprească trăsura cu două străzi mai înainte de Luteranskaia. Găsi destul de uşor apartamentul lui Jeltkov. Îi deschise o femeie bătrână cu ochii cenuşii, foarte grasă, pe nas cu ochelari cu ramă de argint. Şi întrebă că şi în ajun:

— Pe cine căutaţi?

— Pe domnul Jeltkov.

Pesemne că îmbrăcămintea ei, pălăria, mănuşile şi tonul oarecum autoritar produseră o puternică impresie asupra proprietăresei, care începu să-i dea amănunte:

— Poftiţi, poftiţi, prima uşă la stânga, dar acolo... acum... ne-a părăsit atât de curînd. Ei şi ce-i dacă a cheltuit banii statului? Ar fi putut să-mi spună mie. Vă închipuiţi ce avere am dacă închiriez camere burlacilor. Dar vreo şase-şapte sute de ruble tot aş fi adunat ca să-i depun pentru el. Dacă aţi şti ce om minunat a fost, doamnă! De opt ani locuieşte la mine şi nu mi se părea că-i chiriaş, ci mai degrabă că-i copilul meu.

În antreu era un scaun şi Vera se lăsă pe el.

— Sunt o prietenă a răposatului dumneavoastră chiriaş, zise ea, rostind rar cuvintele. Povestiţi-mi ceva despre ultimele clipe ale vieţii sale. Spuneţi-mi ce a făcut şi ce a vorbit.

— Au venit la el doi domni şi au stat foarte mult de vorbă. Mi-a spus că i s-a oferit un loc de administrator la o moşie, apoi domnul Eji a dat fuga la telefon şi s-a întors

tare vesel. Cei doi domni au plecat, iar el s-a apucat de scris. După aceea s-a dus şi a aruncat scrisoarea la cutie, iar puţin mai. Târziu am auzit un pocnet, ca şi cum ar fi tras cineva cu un revolver de copii. N-am luat în seamă zgomotul. Pe la ora şapte avea obiceiul să bea ceai. Lukeria, servitoarea noastră, i-a bătut în uşă, însă el n-a răspuns. Atunci a mai bătut de câteva ori, dar zadarnic. Când am forţat uşa, l-am găsit mort.

— Povestiţi-mi ceva de brăţară, o rugă Vera Nikolaevna.

— Ah, da, brăţara. Uitasem. De unde ştiţi de ea? înainte de a scrie scrisoarea, a venit la mine şi m-a întrebat: „Sunteţi catolică?" I-am spus că da. Atunci a zis: „La voi exista un obicei frumos – chiar aşa a spus «un obicei frumos» – să atârnaţi la icoana Maicii Domnului inele, coliere, felurite daruri. Dacă v-aş ruga, aţi atârna brăţara aceasta la icoană?" Eu i-am făgăduit s-o fac,

— Aş putea să-l văd? întrebă Vera.

— Poftiţi, poftiţi, doamnă. Prima uşă la stânga. Au vrut să-l ducă astăzi la morgă, dar are un frate care a căpătat autorizaţie să-l înmormânteze creştineşte. Poftiţi, poftiţi.

Vera făcu un efort şi deschise uşa. În odaie mirosea a tămâie şi ardeau trei luminări de ceară. Jeltkov era întins pe masă. Capul îi stătea mai jos decât corpul. Cineva îi pusese o perniţă mică şi moale, de parcă unui cadavru nu i-ar fi fost totuna. Pe faţa lui se citea o demnitate profundă şi buzele zâmbeau cu seninătate, ca şi cum înainte de a-şi fi dat suflarea ar fi aflat o taină mare şi minunată, care l-ar fi împăcat deodată cu toată viaţa lui pământeană. Ea îşi aminti că văzuse aceeaşi expresie de împăcare pe măştile mortuare ale unor oameni care suferiseră nespus de mult ca, de pildă, Puşkin şi Napoleon.

— Vreţi să ies din odaie, doamnă? a întrebat-o bătrâna, cu un ton foarte familiar.

— Da, o să vă chem pe urmă, răspunse Vera şi scoase

numaidecât din buzunarul lateral al bluzei un trandafir mare şi roşu, ridică puţin cu mâna stânga capul mortului şi cu mâna dreaptă îi puse floarea sub căpătâi. În clipa aceea înţelese că iubirea pe care o visează orice femeie trecuse pe lângă ea. Îşi amintea cuvintele generalului Anosov despre o dragoste ce iese din comun, veşnică şi acum cuvintele lui i se păreau aproape profetice. Apoi dădu deoparte părul de pe fruntea mortului, îi strânse cu putere tâmplele în palme şi-l sărută îndelung, prieteneşte, pe fruntea umedă şi rece.

La plecare, proprietăreasa îi zise pe un ton mieros, de poloneză:

— Văd că nu sunteţi ca alţii şi nu aţi venit numai din curiozitate. Înainte de a muri, răposatul mi-a spus: „Dacă se va întâmpla să mor şi va veni o doamnă să mă vadă, spune-i că cea mai frumoasă bucată a lui Beethoven este...” mi-a şi scris pe o bucată de hârtie, ca să nu uit... Iată...

— Arătaţi-mi, zise Vera Nikolaevna, izbucnind în plâns. Vă rog să mă iertaţi, sunt atât de impresionată de moartea lui, că nu mă pot stăpâni.

Şi citi cuvintele aşternute cu scrisul pe care-l cunoştea de mult:

„L. Van Beethoven, Son. Nr. 2, op. 2, Largo Appassionato.”

XIII

VERA NIKOLAEVNA S-A ÎNTORS acasă, târziu seara şi s-a bucurat că nu i-a găsit nici pe soţul, nici pe fratele ei.

În schimb, o aştepta pianista Jenny Reiter şi, emoţionată de ceea ce văzuse şi auzise, Vera alergă la ea şi exclamă, sărutându-i mâinile mari şi frumoase:

— Jenny, scumpa mea, te rog să cânţi ceva pentru mine. Apoi ieşi numaidecât din cameră şi se aşează pe banca din grădină. Nu se îndoia nici o clipă că Jenny va cânta tocmai pasajul acela din sonata a doua despre care scrisese mortul cu numele caraghios de Jeltkov.

Chiar aşa se şi întâmpla. De la primele acorduri recunoscu bucata aceasta, unică prin profunzimea ei. Şi sufletul ei părea că se dedublează. Se gândea că trecuse pe lângă ea o dragoste mare, care se naşte numai o dată la o mie de ani. Îşi amintea de cuvintele generalului Anosov şi se întreba pentru ce o silise Jeltkov să asculte, fără voia ei, tocmai această bucată de Beethoven. Iar în minte i se închegau cuvinte, care se potriveau atât de bine cu muzică, de parcă ar fi fost strofe ce se încheiau cu vorbele: *„Sfinţească-se numele tău”.*

„O să-ţi arăt în sunete gingaşe o viaţă care s-a osândit cu supunere şi bucurie la chinuri, suferinţe şi moarte. Nici o tânguire, nici un reproş n-am cunoscut, după cum n-am cunoscut nici durerea mândriei jignite. În faţa ta n-am fost decât rugăciune: «*Sfinţească-se numele tău*».

Da, prevăd suferinţă, sânge şi moarte. Cred că trupului

îi vine greu să se despartă ide suflet, dar, Minunea mea, laudă ţie, lauda înflăcărată şi dragoste fără cuvinte. «*Sfinţească-se numele tău*».

Îmi amintesc de fiecare pas al tău, de privirea ta, de zâmbetul tău, de foşnetul paşilor tăi. Ultimele mele amintiri sunt învăluite într-o tristeţe dulce, tristeţe calmă şi minunată. Dar n-o să-ţi pricinuiesc durere. Plec singur, în tăcere, aşa cum au vrut-o Dumnezeu şi soarta: «*Sfinţească-se numele tău*».

În ceasul trist înainte de moarte mă rog numai ţie. Viaţa ar fi putut fi frumoasă şi pentru mine. Dar nu cârti, biată inimă, nu cârti. Sufletul meu cheamă moartea, dar inima mi-e plină de laude pentru tine: «Sfinţească-se numele tău».

Nici tu, nici oamenii din jurul tău, nimeni nu ştie cât eşti de minunată. Bate ceasul. E timpul. Murind, în trista clipă a despărţirii de viaţă, chit totuşi: «slavă ţie!».

Iat-o că vine, moartea care împacă totul, iar eu spun: «slavă ţie!»

Prinţesa Vera îmbrăţişă trunchiul unui salcâm, îşi lipi obrazul de el şi plânse. Copacul se clătină uşor. Frunzele foşniră în adierea vântului, de parcă i-ar fi împărtăşit durerea. Stelele tabacului alb din grădină îşi risipiră cu şi mai multă dărnicie parfumul... Iar muzică fără seamăn, supunându-se parcă durerii ei, urmă:

„Linişteşte-te, draga mea, linişteşte-te, linişteşte-te. Îţi aminteşti de mine? îţi aminteşti, da? Doar tu eşti singura şi cea de pe urmă dragoste a mea. Linişteşte-te, sunt cu tine. Gândeşte-te la mine şi voi fi alături de tine, pentru că ne-am iubit doar o clipă, dar pe veci. Îţi aminteşti de mine? îţi aminteşti? îţi aminteşti? îţi simt lacrimile. Linişteşte-te. Somnul mi-e atât de dulce, atât de dulce, atât de dulce!”

După ce isprăvi de cântat, Jenny Reiter ieşi din casă şi, văzând-o pe prinţesa Vera pe bancă, cu faţa scăldata în lacrimi, o întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Vera, cu ochii umezi, o sărută tulburată şi plină de nelinişte, pe faţă, pe buze şi pe ochi şi-i răspunse:

— Nimic! M-a iertat. Acum e totul bine.

---- Sfârşit ----